

CSALÁD ÉS ÉLET

ÍRTA

RADVÁNYI KÁLMÁN

BUDAPEST

A SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT KIADÁSA

1936

Stephaneum nyomda és könyvkiadó r. t. Budapest,
VIII., Szentkirályi-u. 28. — A nyomdáért felelős: ifj. Kohl Ferenc.

1. A CSALÁD.

A család a nemzettest sejtje: ha a sejt egészséges, akkor a nemzet is az. Ha a sejt egysége megbomlik, akkor lejtőre jut maga a nemzet. A bomlás és fejlődés a család életében rejlik.

Mikor az Úristen elhatározta, hogy megteremti a családot — ez volt a teremtés egyik legszebb gondolata. Szép a szárnyaló sas, az eget fűró szirtorom; szép a lángész eszmeszóró lobogása; a korhadt világokat emésztő s új acélt keményítő tűz, — de százszor szebb a tűzhely szelíd fénye, amely egy komoly férfiarcot, egy mosolygó asszonyarcot s piros gyermekarcokat világít meg. Ez a legszebb költemény, a világmindenség eleven költészete.

Ezért állított a népek Istene a világ elé mintaképül egy tökéletes családot a názareti iparos-ház egyszerű falai között. A Megváltóban a családi fészek melegsége érlelte a hősies szeretetet, a hódító gyöngédséget, az önfeláldozó akaratot. A földreszállott Isten emberi élete a család szent keretein belül virágozott ki. Lehozta közénk az ég családját: belénkoltotta a hitet, hogy az Isten nem a világ tirannusa, hanem *Atya*, mindnyájunk édesatyja.

S Isten a magyar történelem élére is családot állított: az első turáni szent családot: országrendező István királyt; munkájában segítő fele-

ségét; a liliomos ifjút és Gellértet, a szent pedagógust.

Isten ereje s hatalma abban rejlett, hogy a család törvényeit tette országos törvényekké: saját családjában a családot állította oda mintaképül népe szeme ele.

A család a világtörténelem kulcsa. Ott készül a fejlődés, az emberi nem tökéletesedése. «Ha a valódi világtörténelmet, a korok *lelkét* akarjuk megismerni — mondja Emerson —, ne a parlamentekbe vagy a kereskedelmi kamarákba menjünk, hanem nyissuk ki az otthonok ajtaját és figyeljük meg a családok életét.» A történelem nagyjai otthonukból indulnak el útjukra s magukkal viszik azokat a lelki értékeket vagy hiányokat, amelyeket családjuktól kaptak.

Róma világhuralma a családi istenek oltárától indult útnak s gyökeret eresztett Hispániában, Galliában, Pannoniában. Nem csupán költői ötlet az, hogy a «pius Aeneas» féltő gonddal hordozta bolyongásai közben a Penates-t. Ahol a római házioitárt, az ősök viaszfiguráit lerakta, ott volt számára a világ közepe. Megindult az öntudatos munka, lázasan, ihletett lélekkel.

Minden világhatalom bukása a családi tűzhely szétrúgásával kezdődik. Mikor az apa, anya s a gyermek hármassága szétfoszlott, Róma homlokára kiültek a hullafoltok.

A mai világhatalmak közül Anglia hirdeti legszembetűnőbben igazunkat. Anglia nagyságának a titka a *család*. Ott minden kis háznak van lelke, amely évszázadok bélyegeit viseli magán. S ezt a

lelket a család gyermeke magával viszi a közéletbe. S ha föllép a parlamentben, ha hazája érdekeit megy képviselni Indiába, ha magányos szigetekre hajózik úttörőnek; — benne van otthonának minden *ősöszöne*, minden vágya, öröme, minden érdeke. Az angol parlament, egy nagy család. Az angol iskola a család mintájára rendezkedik be.

Minden józan, egészséges nép féltékenyen őrzi a családi élet tisztaságát. Hová lettünk volna mi, a történelem malomkövei között őrlődő magyarok, ha a nemzet-test sejtjei nem lettek volna tiszták és életerősek! Nem hiába állnak oltárainkon a turáni szent család tagjai: a szent apa és a szent fiú, a tiszta ifjúság égi királya, Imre!

Emerson megírta a családi élet apoteózisét. Ha a tölgyfáknak öntudata volna — úgymond —, repeső örömmel jönnének le a hegytetőről, odanyújtanák kemény törzsüket az ács fejszéje alá, hogy a család számára otthont építsenek belőlük. Olyan otthont, amely nyitott ajtóval várja a hazatérőt; amelyet a kölcsönös őszinteség tesz meleggé s amelyet a szeretet teljes odaadása tesz napsugarassá.

«Kérlek, édes nőm, — mondja Emerson férfi-típusa — az én vendégemnek ne készíts gazdag lakomát; ne ékesítsd föl a szobáját. Ezeket, ha kell neki, egy dollárért megkaphatja bármely útszéli kocsmában. Hanem mutasd meg neki a lelkedet, amely az arcodon átsugárzik; a hangodat tegye zenéssé a szív melege. Ezt csak a családban kapja meg s ezért érdemes húsz mérföldet gyalogolnia esőben és szélben.»

Sokan azt mondják: Szép a családi élet, de a mai

szörnyű gazdasági krízis szétbomlasztja a családot. Ki tud most otthont alapítani?

A család örök mintaképe, a «názáreti otthon»-nak a bölcsesége mást tanít. Isten otthona, az ács-műhely nélkülözte azt a komfortot, amelyet az elégedetlenség főlelmet. A világtörténelem legnagyobb szellemei nem kényelemben nőttek föl: a betlehemi Kisded életfilozófiáját hirdetik: — a nyirkos barlangból is el lehet indulni a világ megváltására.

A katolikus írók, pedagógusok, államférfiak közös kötelessége a katolikus család érdekeinek a védelme.

A katolikus irodalom nem lehet halott esztétika orgánuma: szerves kapcsolatot kell keresnie a magyár étellel. S minthogy az egészséges élet ritmusa a családban lüktet legerőteljesebben, — a család tisztaságát, erejét, boldogságát kell szolgálnia.

A halálra taposott magyarság csak a családon keresztül támadhat föl. Hiába szorongatjuk a francia, az angol, az olasz, a német diplomaták kezét, hiába igyekszünk odaláncolni magunkat a szomszéd népekhez a kereskedelmi szerződések papirosláncaival; hiába csinálunk húszezer egyesületet; hiába harsonázunk az útszélen heverő halottak fülébe: mindez nem segít rajtunk. Rajtunk csak a *család* segít, amely férfiakká neveli a gyermekeket, beléjük önti a múlt maradék erejét s megtaníttja őket a krisztusi ideálok tiszteletére.

Tudjuk jól, hogy a szebb magyar jövő nem a parlamenti szónokok ajkán, nem a gyárakban s kaszárnyákban születik meg, hanem a tiszta családi fészekben.

A családon keresztül jutunk el a megújodáshoz.

2. MIT AKAR AZ ACTIO CATHOLICA?

Az «Actio Catholica» az 1935. évet a családvédelem ügyének szentelte. A magyar katolikus társadalom minden rétegébe szétszívároggatta a család krisztusi értelmét, a tisztultabb fölfogást a szent házasságról.

Az *Actio Catholica* két családvédelmi nagygyűlést is rendezett: egyet a nők s egyet a férfiak számára. Ezeken a gyűléseken tisztázódott a helyzet: a mozgalom vezetőemberei föltárták a magyar család mai helyzetét, rámutattak a hiányokra, megjelölték az utat, amelyen haladnunk kell. A nagy «seregszemléin elhangzott gondolatok világánál kell dolgoznunk.

Az *Actio Catholica*, vagyis a *tettek elszánt harcok katolicizmusa* legfontosabb föladatának tartja a krisztusi házasság eredeti tisztaságának a helyreállítását XI. Pius pápa «Casti Connubii» kezdetű körlevelének a szellemében. Ez a nagyjelentőségű enciklika — mint ismeretes — 1950 dec. 31-én jelent meg s a keresztény család lényegéről, méltóságáról; a családra s a társadalomra kiható előnyeiről szól és rávilágít a házasság életét megromító bűnökre, végül megjelöli a gyógyítás legfőbb módjait.

A családvédelem hathatós erőfeszítéseinek talán

sehol sincs olyan nagy jelentősége, mint Magyarországon. A statisztika kimutatta, hogy 1920 óta 31 ezrelékről 21.6 ezrelékre esett vissza hazánkban a születési arányszám. S míg az ezer lélekre számított természetes szaporodási arányszám tíz évvel ezelőtt 11.5 volt — 1932-ben csak 5.2-et mutatott. A házasságok 18 százaléka gyermektelen. Viszont a törvénytelen születések száma állandóan emelkedik. (1932-ben 20.255 volt!) A válási lehetőség, az Egyesült Államok négy államát kivéve, a mi szerencsétlen hazánkban a legnagyobb, — s ezt törvény biztosítja. Évenként átlag négyezer házasságot bontanak föl a törvény nevében. Azt is megállapították a statisztikusok, hogy ha nem javul a helyzet, — 1960-ban mindössze 11,203.000 magyarra számíthatunk: — s körülöttünk lesz 18,370.000 csehszlovák, 29,049.000 jugoszláv, 27,358.000 oláh. A minket körülvevő népgyűrű halálos szorítását csak úgy bírjuk ellensúlyozni, ha szaporodás, egészséges élet, termékeny munka terén túlszárnyaljuk a testünkbe kapcsolódó népeket.

Az egészségtelen családi élet s az erkölcsi, gazdasági, szociális elesettség fokozott tragikumra kell, hogy fölrázzon minden jó magyart.

Addig semmiféle reform megvalósításához nem kezdhetünk, amíg az állam sejtjét: a családot meg nem tisztítottuk az erkölcsi mételty bacillusaitól. Minden reform alapja a család ügyének a rendezése!

Ezért csillant föl szemünkben a remény jövőbe világító fénysugara, amikor a katolikus társadalom színe-java hitet tett a krisztusi család eszméje

mellett s nyitott szívvel hallgatta a magyar család problémáit megvitató avatott szónokokat s katolikus jogászokat — elsősorban Serédi Jusztinián hercegprímást. Áttekintést adunk a családvédelmi kongresszuson elhangzott gondolatokról: lássuk, mi sorvasztja el a magyar családot — s mint lehet a bajon segíteni.

A család *anyagi* fundamentuma a gazdasági válság következtében nagyon meglazult. A «mindennapi kenyér», amelyet az apa megszerez, az édesanya megszel és szétoszt, — a családi élet jelentős tényezője. Fölsír a panasz: nem lehet családot alapítani s gyermekek eltartására vállalkozni anyagi bázis nélkül. Lelkiismeretlenség családi otthon helyett a nyomor és elégedetlenség fészkeivel benépesíteni az országot. A hiányzó kenyér a házaselet legszörnyűbb terhe: súlya alatt megroppan a legerősebb férfi válla is; megöli a házastársi szeretetet, kísértésbe hozza a hűséget s fölszabadítja a bűnt. A nyomor éppen a legértékesebb családokat: a sokgyermekes családokat sújtja leginkább. Ott tartunk, hogy a társadalom s az állam valósággal bünteti azt, aki több gyermeket nevel föl a haza szolgálatára. A gyermek terhe a társadalomnak: leköti a szülők munkaerejének egy jó részét, amelyet így nem lehet a személytelen államhatalom és tőke szolgálatába állítani. A sokgyermekes családok vergődésével szemben tanúsított érzéketlenség el-sorvasztja a nemzetet, kiszárítja az élet forrását.

Az öntudatos magyar katolikus egyik főadata küzdeni ez ellen az érzéketlenség ellen. *A család értékelésén kell változtatni: meg kell adni ennek a*

fogalomnak s a fogalom mögött élő meleg valóságnak a kellő tiszteletet. Az állam, a magántőke, a társadalmi intézmények s a magánosok figyelmét minden nap, minden órában rá kell irányítani erre a kérdésre. Gyűléseken, a sajtóban, a hivatalokban, magánbeszélgetés útján, irodalmi eszközökkel, a költői igazságszolgáltatás súlyával ki kell korrigálni a házasságról, a családi életről s a gyerekekről elterjedt fölfogást s hamis értékelést.

Az anyagi bázis megteremtésének az alapfeltétele a közfelfogásnak ez a megváltoztatása. A hercegprímás megállapítása szerint a baj gyökere a lelkekben van, nem az erszényekben. «A bajokat — úgymond — magukból a gazdasági nehézségekből kimagyarázni nem lehet ... A család szétzüllése és gyermektelensége nem éppen a legszegényebb emberek között fordul elő, hanem a tehetősebbeknél, azoknál, akik igen szépen fölnevelhetnének több gyermeket is. Gazdasági nehézségekről itt tulajdonképpen nincs szó, csak hivatkozás történik rá; mert ugyanazok az emberek, akik gazdasági nehézségekre hivatkozva nem akarnak gyermekeket eltartani, el tudnak tartani két-három asszonyt is. Pedig ezeknek az eltartása többbe kerül, mint négysöt gyermeké.

A veszedelem okai erkölcsiek s a közfelfogásban gyökereznek.

A családalapítást Krisztus a *szentség magaslatára* emelte: a közfelfogás, a törvény, a színpad, a mozi, az irodalom pedig *egyszerű üzletté*, szerződésé alacsonyította le ezt a szentséget. Ha Krisztus szemével nézné mindenki a családot s a gyermeket,

akkor propaganda és kényszerítés nélkül is biztosítaná az állam s a társadalom a családalapítás anyagi bázisát.

A hercegprímás, az ország első jogásza, a keresztény házasság meglazulásának az okait kutatván, úgy találja, hogy azokat elsősorban a polgári házasságról szóló 1894. évi XXXI. törvénycikkben kell keresnünk, amely negyven esztendő leforgása alatt teljesen megváltoztatta az embereknek a házasságról való fogalmát s előkészítette a család fölbomlásának s gyermektelenségének az útját. «Nekünk — úgymond — törvényes eszközökkel arra kell törekednünk, hogy a polgári házasságról szóló törvényt hatályon kívül helyezzék.» A házasság, mint a többi szentség is, az Egyház ügye s neki van joga kiszolgáltatni.

A család szilárdságának legnagyobb ellensége az a lehetőség, hogy a házasságot föl lehet bontani. Ugyancsak ez az egyik oka a gyermektől való irtózásnak s az elvált szülők közt ide-oda hányódó gyermek tragikus sorsának is. A krisztusi házasság örök kötés. S minthogy visszavonhatatlan, nem enged kilengéseket. Akik egyszer ebben a szentségben egyesültek a jövő biztosítására s gyermekeikben való kiszélesítésére, gazdagítására, azok nem lépnek ki többé a család bástyái mögül. Ott kell megtalálniuk minden vágyuk kielégülését.

Nem könnyű a kölcsönös szubordináció! Nem könnyű egész életre egybekapcsolódni, világfelfogásokat egybeolvasztani, nézeteltéréseket elsimítani: — soha többé másra nem számítani, csak egymás támogatására, megértésére. Az eltéphetet-

len lánc gyakran nagy teher: csak együtt szárnyalhatnak, csak együtt vonhatják az élet igáját. A házasság láncá egybeköti a két akaratot, a két lélek álmait, vágyait, céljait. «Krisztus Urunk ismerte ezeket a nehézségeket s éppen mert ismerte, azért emelte a házassági szerződést szentségi méltóságra, hogy ennek a szentségnek minden kegyelme folytonosan támogassa a hitvestársakat egymás hibáinak elviselésében, egymás szeretetében, a családi generációkban s a gyermeknevelésben.»

Ez a krisztusi házasság minden elismerést és támogatást megérdemel! Legyünk rajta, hogy a szerződésszerű s könnyen fölbontható polgári házasság helyét ismét a valódi házasság foglalja el.

Ennek a házasságnak tartalmát, szent célt ad a *gyermek*: a mi folytatásunk, a jövő biztosítója. A kongresszus fölpanaszolta, hogy van itt házasság elég (hiszen akárhányan többször is nősülnek), de nincs magyar gyermek! Napirenden van a gyermekgyilkosság, vagyis a magzatelhajtás. A «Casti Connubii . . .» súlyosan megbélyegzi a fogamzás megakadályozását. A krisztusi házasság tehát a gyermek szent ügyét szolgálja; s akik ilyen frigyre lépnek, azok úgy néznek a gyermekre, mint Isten áldására. A keresztény család lényegéről, céljáról, a gyermekről alkotott helyes fogalmakat át kell vinnünk a köztudatba. S az állam is *csak* ezt az egyházak által szentesített házasságkötést fogadja el érvényesnek, vagyis szerezzen neki érvényt a törvény erejével is. Az állam álljon az Egyház mellé és segítse őt abban, hogy a családalapítás Krisztus intenciói szerint történjék. A magyar államnak nincs

nagyobb érdeke, mint a családi élet tisztaságát és szilárdságát biztosítani s a gyermek nyugodt fejlődéséhez az egészséges légkört megteremteni.

A családvédelmi kongresszus kiterjeszkedett azokra a bűnökre is, amelyeket a társadalom, a művészet, a színpad, az irodalom s az orvostudomány a családdal szemben elkövet.

Mindenekelőtt indítsunk társadalmi akciót bizonyos erkölcsvédő jogszabályok végrehajtásának a kikényszerítésére. Meg kell törni a hatóságok közönyét. A törvény üldözi a szeméremsertő iratokat, képeket; eltiltja a fogamzást megakadályozó szerek hirdetését; a vallásgyalázást, a prostitúciót. Mégis ezek a bűnök nyíltan itt burjánzanak és bűzlenek a mindennapi élet mezején. A hatóságok nem helyeznek *elég* súlyt e kihágásokra, a közönség pedig nem tesz följelentést.

Az Actio Catholica, a gyakorlati katolikusok mozgalma e téren nagy szerephez jut. Sodró erővel kell támadnunk és üldöznünk minden erkölcstelen képet, könyvet, dalszöveget, plakátot, folyóiratot s könyvet. Bojkotálni kell bizonyos színdarabokat, mozielőadásokat, amelyek a krisztusi házasság alapjául szolgáló tiszta szerelmet kompromittálják s beszennyezik.

A család szétzüllesztéséhez hozzájárulnak azok a színdarabok, filmek, könyvek, amelyek a házastársi hűtlenséget kedvező színben tüntetik föl; vagy nevetségessé teszik az ú. n. «nyárspolgári tisztességet». A sokgyermekes apa komikus figura; ellenben a szenvedélye parancsát követő bukott asszonyt a szentimentalizmus együttérzésével igyek-

szik megérteni s fölmenteni ez az irodalom. Nekünk a legmagasabb fokú «művészet» sem kell, ha az élet forrását kiapasztja s ha egyéni s nemzeti biztonságunk bástyáját, a családot aláássa. A rádió vezetőségét is kérnünk kell, hogy a házasságot kifigurázó bohózatokat vegye le műsoráról. Az agglegény vagy fölsült férj komikumát kritika alá kell vennie, mert e téren sok visszaélést látunk. A családok irodalmát nem szabad háttérbe szorítani a kávéházi irodalom mellett!

A kongresszus egyik előadója nagyon helyesen azt követelte, hogy *«az izgatás bűncselekményét ki kellene terjeszteni a házasság intézményének és a házastársi hűségnek a kigúnyolására»*. Nem volna szabad nyilvánosságra hozni bizonyos bűnügyi tárgyalásokat: ezek közlése fertőzi a lelkeket. A családi étellel, női becsülettel kapcsolatos bírósági tárgyalások közlését cenzúrázni kellene.

Rendezni kell a cseléd-, dajka- s a bábakérdést. Egészséges lakáspolitikát kell csinálni s lehetőleg meg kell szüntetni az ágyrajárás természetellenes szokását, amely nem egyeztethető össze a családi élet intimitásával. S elsősorban a nyomortanyák s tömeglakások ügyét kell rendezni.

A pápai enciklika külön fejezetet szentel a szociális kérdésnek. Követeli az igazságos *munkabért*, amelyre a családfenntartónak szüksége van. Elítéli ez a fölfogás a nőnek a családon kívül való kényszerű foglalkoztatását. Az anya egész szívére s gondos kezének egész munkájára szüksége van a családnak, elsősorban a gyermekeknek. Isten földi országában az igazságos munkabér lehetővé teszi,

hogy az asszony csakugyan az «otthon szíve» lehessen anélkül, hogy a kenyérkereső szerepét is vállalnia kellene. «Arra törekedjete — mondja XI. Pius pápa —, hogy az államokban a társadalmi és gazdasági viszonyok úgy alakuljanak, hogy minden családapá megkereshesse a maga, a felesége és gyermekei tisztességes eltartásához szükséges bért.»

Ugyancsak meg kellene oldani a családi-pótlék kiépítésének a kérdését is.

A katolikus sajtónak, tudományos- és szép-irodalomnak az a szerep jut, hogy a családról alkotott fölfogást korrigálja s belevigye a köztudatba a házasság szentségi mivoltát, amelyet épúgy nem szabad frivol szemmel nézni, mint például az utolsó kenetet vagy a keresztség szentségét.

Az angol király karácsony éjtszakáján szózatot intézett birodalma népeihez s rámutatott az emberiség életének nagy rákfenéjére: de hozzátette, hogy Anglia szerencsésen keresztül fog menni a vészes időközön, mert az angol nemzetnek erőt ad az angol családi élet tisztasága.

Magyarország hercegprímása fölszólította a magyar társadalmat, hogy álljon melléje és család-védő munkájában legyen támogatója. Hiszi, hogy mi is elmondhatjuk az angol király szavait: a világválságban mi nem féltjük a magyart, megmenti őt a magyar család tisztasága és szilárdsága.

3. A «BEHÁZASODÁS» PROBLÉMÁJA.

Az apa, az anya s a gyermek hármas egysége Isten legszebb gondolata. Ez a szent egység zárt kör; úgy is nevezzük, hogy: *családi kör*. Létrejöttében a férfi részéről nagy szerepet játszik a független élet vágya, amelyre belső lelki törvényszerűség neveli az embert. «Ősi életrezdülés»-nek nevezi a filozófus. Ebben a zárt körben a lemondás, az áldozat, az önzetlen munka a lelki függetlenség alapja.

Kérdés, mennyiben érvényesülnek a családi élet etikai tételei az úgynevezett «beházasodás» esetén.

A beházasodás egyes néptörzseknél ma is elfogadott életforma. Néhol az az alapgondolat, hogy a férfi illeszkedjék be a leány családjába. A choroti indiánoknál a leány választ magának férjet s magával viszi falujába. Legtöbbször gazdasági okok kényszerítik rá az embereket, hogy lemondjanak az önálló családalapításról.

Legérdekesebb példája ennek az orosz család a jobbágyság fölszabadítását megelőző időkben (1861 előtt). Néhány adatot közlünk erről a sajátos családi életről, mert meggyőződésünk szerint a bolsevizmus tartós sikere ebben leli magyarázatát. A *valódi* családokból — mint sejtekből — alakult

nemzet nem bírja el a bolsevizmus eszmekörét s motívumait. Évszázadok alatt nevelődött a kollektív élet törvényeire az orosz muzsik. A bolsevizmus egyik gyökerét mindenesetre megtaláljuk az orosz köznép családi életében s abban a különös kapocsban, amely a muzsik-családokat községekké fonta össze.

Az orosz család valamikor szövetkezet, «munkatársulat» volt, amely a *hozain* vagy *adminisztrátor* vezetése alatt kollektív életet élt. A családot nem annyira a vérrokonság kötötte össze, mint inkább a gazdasági érdek. A családfő, vagyis adminisztrátor szerepe meglehetősen nehéz: erős kézzel vezetni kell az üzemet, akárcsak egy iparvállalat fejének. Tekintélyt kell tartania a testvérek, menyek s gyermekek között, akiket a beházasodás szokása egy fődél alá kényszerít.

Rendesen a nagyapa viseli a *hozain* tisztséget, — de ha az öreg elgyöngül, tehetetlen lesz, mást választanak helyébe, — azt, akinek a szervező erejében, ügyességében jobban megbíznak.

A családtagok keresete a *közös pénztárba* megy, amellyel a *hozain* szinte korlátlanul rendelkezik. Igaz ugyan, hogy a béke kedvéért a családfő időnkint elszámol a családnak, de legtöbbször a család dolgozó tagjai nem érzik magukénak szorgalmuk eredményét.

Az egyénnek nem volt vagyona, csak a «családi szövetkezet»-nek: a ház, a földművelés eszközei, a termés s a termények eladásából befolyt pénz közös tulajdona volt a gyakran széthúzó elemekből összebonyolított családnak. A nagykorú férfiak

bizony nehezen nyújtották nyakukat a közös iga alá, amelyet a közös élet fegyelme állított föl a közös célok érdekében.

Lássuk, hogyan jött létre a családi szövetkezet.

A házasságból hiányzott minden romantika. A szerelem az «urau» fényűzése volt. A földet túró muzsik a legritkább esetben jutott hozzá, hogy a szívét is megkérdezze, amikor házastársat választott.

Az orosz fölfogás szerint a «munkatársulat» három pilléren nyugszik. E három pillér: a *férfi*, a *nő* és — egy *ló*. Mihelyt a legény megéri a komoly munkára, a családfő szerez neki egy jó lovat s a családanya kiválasztja a megfelelő feleséget. Nem a szépség, a jóság, hanem a munkabírási az iránytadó szempont. A házasságot nem idillikus találkozások, szerelmi vallomások, a szívek ritmusának az összehangolása előzi meg, hanem a testi erő és munkaképesség mérlegelése s az alkudozás.

A «kialkudott nő» beilleszkedik férje családjába, civódik sógorasszonyaival s azok gyermekeivel s közben két keze munkájával szaporítja a férj családjának a vagyonát.

A férj és feleség közötti kapocs sokkal lazább, mint azokban az európai családokban, ahol a hármas egység, az apa, anya s a gyermek szent egysége és zárt köre a családi élet alapja. Az orosz férj — ha otthon nincs szükség rá — vándorútra kel s idegen tájakon keres munkát. Gyakori eset, hogy néhány nappal az esküvő után a férj otthagyja feleségét s csak hónapok, esetleg évek múlva tér vissza. Távollétében az asszony a családfő felügye-

léte alatt dolgozik. A városokban dolgozó férj aligha áll a családi erkölcs magaslatán. Az együtt élő sógornők, vők, napák,— a testvérektől származó gyermekek chaosza a szűk parasztház falai között nem mindig volt épületes látvány.

A földesúr jól ismerte a családok együttélésének gazdasági előnyeit s ezért kényszerítette muzsikjait, hogy mondjanak le a különfélét egyéni boldogságáról.

Az orosz élet kitűnő ismerője: Mackensie Wallace ezt mondja:

«Hogy vérrokonság és házasságok által egyesített családok egyetértésben élhetnek, oly társadalmi axióma, amelyet mindenki hirdet, de senkise hisz benne. A családok jóviszonyát a közelség nagyban veszélyezteti. Ugyanazon utcában lakni sem tanácsos, hát még közös fedél alatt! Ez egyenesen kétségbeejtő. Nem számít a jószándék, a kölcsönös fogadkozások, a soha nem szűnő hajlandóság. Idő multával elkerülhetetlenek a súrlódások, alkalmi összeütközések. Akik ilyen összevont családban élnek, oly megpróbáltatásoknak vannak kitéve, aminőket mi el se tudunk képzelni. A családtag nem magának és saját családjának dolgozik, hanem a családi kincstárnak. Az eredmény: vagy örökös civódás, vagy meghunyászkodás a családfő zsarnoki ökle előtt».

Íme, az orosz paraszt a családi élet minden terhet viselte anélkül, hogy annak előnyeit élvezte volna.

A muzsik család szövetkezeti jellegét mutatja a gyakorlati örökösödési törvény is. «Ha a háztartás

föloszlik, a vagyon fölosztásánál a vérrokonság fokozata nem jön számításba. A fogadott gyermek, — ha a többivel egyenlően dolgozott — egyenlő részt kap a vagyonból.» Nem örökség fölosztása ez, hanem fölszámolás. Az írott örökösödési törvény az orosz nép négyötöd részénél csak elméleti; gyakorlatban nem alkalmazható: — a muzsik magántulajdona csak az a ruha, amelyet visel s az az étel, amit megeszik.

igaz, hogy 1861 után ennek a családi rendszernek a kényszere megszűnt s a muzsik-családok nagy része szétesett — de a néplélekbe mélyen beégette nyomait az évszázados gyakorlat. Azt a családot, amely nem táplálta tagjaiban az egyéni ambíciót, nem volt nehéz később szétbomlasztani. A kollektív élet elemei megvoltak az orosz családban s kétségtelen, hogy a bolsevizmus egyik gyökérszála a chozain vagy adminisztrátor vezetése alatt álló család talajába ereszkedik alá s onnét szívja a tápláló nedveket. A «családi munkatársulat» ránevelte az orosz népet a bolsevizmusra: megölte benne a valódi család lelkét, meggyöngítette ellenálló képességét. A nemzettest alapsejtje mechanizált gazdasági sejt lett, amelybe nem tudott életet lehelni a cárizmus legutolsó néhány évtizede. A mechanizált család, a kollektív étellel együtt járó apátia, a megfojtott egyéniség készen várta a bolsevizmust.

S a régi orosz község szerkezete hasonló módon bénította az egyént. A falu körül elterülő föld a község tulajdona s időszakonként kiosztásra kerül. Minden nagykorú parasztnak jut egy rész s azt

műveli, míg el nem veszik tőle. A családok nem függetlenek egymástól: a köz érdeke mint személytelén rabszolgatartó, minden tevékenységet ellenőriz. A család fejei, az adminisztrátorok, gyűlésen döntenek arról: ki mikor és hol kaszálhat, szánthat. A köz felelős az egyénért s ezért minden egyéni törekvést korlátoznak. A falu adhat engedélyt arra is, hogy valaki eltávozzék otthonról. Bárhol dolgozik a muzsik — a község visszarendelheti, vagy keresetének jórészét lefoglalhatja. Ha valaki jól keres és költekezik: — a község megzsarolja. Ehhez joga van, mert az emberek nem függetlenek egymástól.

Igen érdekes véleményt idézek a múlt század hetvenes éveiből. Egy orosz politikus mondta:

«Az orosz község fontossága nem a jelenben fekszik, hanem a jövőben. Ez az intézmény a legsbiztosabb óvószér Európa társadalmi szervezete ellen.»

«A parasztok nálunk annyira felvilágosultak, hogy mindig készek *közös erővel* eszközölni a szükséges javításokat... A nép szaporodása által fölmerülő szükség pótlását találja a javított termelésben. Ha a kínaiak, kik a természetből semmit sem tudnak, csupán gyakorlati úton képesek voltak a földművelést oly magas fokra emelni, hogy egy család néhány négyszögölből megélhet: — mire mehet egy orosz a vegytan, a növényélettan s egyéb természeti ismeretek segítségével.»

Ehhez az idézethez D. Mackenzen Wallace (1870-ben!) hozzáteszi:

«Ez utóbbi állítás, melyet ismernek mindazok,

akik a kommunista iskola műveit olvasták, emlékez-
tet bennünket, hogy véletlenül beletévedtünk egy
távoli jövőbe.»

A «*távoli jövő*» azóta szörnyű jelenné torzult.
Az orosz család és község magjából kinőtt a kommu-
nista állam őserdeje, telve szabálytalan fatörzsekkel,
bozótokkal, mocsarakkal, sziszegő kígyókkal és éhes
fenevadakkal.

Levonhatjuk a tanulságot. Az atomjaira szét-
bomlott emberiség új kristályosodási formákat
keres. Az élet törvényét azonban nem csúfolhatják
meg büntetlenül a társadalmak s államok alchi-
mistái. Az állam alapsejtje mégis csak a család
marad. S a család-sejt egészségétől függ a nemzet-
test egészsége!

*

A beházasodás, a családok összevonása nálunk is
gyakori jelenség. Az indító ok itt is ugyanaz: a lakás,
a háztartás közössége könnyíti a megélhetést.

Bródy «Medikus»-a már a világháború előtt szo-
morú típusa volt a társadalomnak. A leányos család
magához vett egy magatehetetlen szegény diákot s
kitaníttatta, fölnevelte «— vőnek s igavonó család-
tagnak.

A szükség kényszerítő ereje a beházasodás vagy
családszervezés legkülönbözőbb eseteit termi. Az
összeomlást követő években nagy volt a lakáshiány
s az új házasok (a «gyerekek») meghúzták magukat az
öregeknél. A normális családi élet fészkeiből, a három
szobából megkaptak egyet: közös volt a konyha, a
háztartás, a fürdőszoba, közös volt minden eszköze a

napi életnek. A helyzetet komplikálta, ha két leány vagy két fiú hozott házasársat a szülők lakásába. Lehetetlen, hogy a család pszichológiai törvényei ilyen esetekben érvényesüljenek.

A család hármasságának tér kell a kibontakozásra: nemcsak anyagi tér, vagyis külön lakás, hanem lelki és szellemi szabad terület is, ahol a házastársak megépíthessék a maguk külön lelki palotáját, megművelhessék szívük virágoskertjét s bevetessék jövőjük búzatábláját. Távlát, látóhatár, szabad mozgás és alkalom az erők kifejtésére: ez kell a családi élethez! Két szabad akarat egyesül, hogy egymást túrva, egymást támogatva, egymás képességeit kiegészítve fészket rakjanak a *harmadik* számára. Fészket, amelynek a stílusa az apa egyéniségét, díszítése, berendezése, melegsége az édesanya lelkületét tükrözi vissza. Az egymást megértő két akarat megható erőfeszítésekre képes, csak hogy az élet csodálatos fészke sikerüljön. Sokszor elég egy kopár szikla, egy talpalatnyi sovány talaj, egy kapavágásnyi bozótos vagy szikes föld, s a házastársak összefogása *otthon-t* teremt rajta. Mindegyik fut a maga útján, dolgozik, gyúrja az élet nyers anyagát, de a fáradt napok alkonyán összehozza őket a közös cél s lelkük megpihen a *saját tűzhely* meleg fényénél. Az «öregek» otthonában megbúvó ifjú házastársak élete nem családi élet: legföljebb töredéke, csenevész, groteszk formája annak, amit ideális családi életnek nevezünk. A terebélyes, idős fa közvetlen közelébe ültetett fiatal facsemeték nem fejlődhetnek ki. Hiába mondja az Óreg fa, hogy széles lombjával, villámokat tapasztalt bölcseségével védi a törzséhez simuló fiatal fákat.

Az ilyen fák elsorvadnak, mert alattuk már kihasználta, gyökerektől átfűrt talaj van s mert fölöttük más fa lombsátora feszül, amikor a nap éltető sugarát keresik.

A «tömörített» családból hiányzik az egyéniség, más szóval az erő. Nemcsak egyeseknek, — a családnak is van egyénisége. S ez két embernek: a családfőnek s a családanyának az egyéniségéből tevődik össze. Ez az egyéniség beházasodás esetén lekopik, elsorvad. Az ilyen családban elfonnyadnak az egyéniség virágai s így gyümölcsöt se hozhatnak. A helyzet veszedelmesen hasonlít a régi orosz muzsik életéhez: «Az eredmény vagy örökös civódás, vagy meghunyászkodás a családfő zsarnoki ökle előtt». A kulturált lelkű embernél ezt a «civódás»-t belső háborgás, sértődöttség, önemésztés, nyelés, állandó elégedetlenség helyettesíti.

Az «összeköltözöttek» gyakran nagyon jól élnek: terített asztal várja a munkából hazatérőt, jut színházra, mozira, utazásra, szórakozásra. De viszont tele van az életük alkalmazkodással, önmaguktól való eltávolodással. Az ember véleményét pórázon vezeti annak a meggyőződése, akinek a családban erősebb az akarata vagy «helyzeti energiája». Hiányzik itt az őszinteség: tekintettel kell lenni mások véleményére, fölfogására, ízlésére, világnézetére. Az ilyen családban sok a hallgatódzás, a versenyzés, a féltékeny önzés, amelynek ezer és ezer alkalma van a maga kis ravaszkodásait érvényesíteni, különösen ha megjön az a bizonyos «harmadik», akiért élünk és dolgozunk. Ezekben a jelenségekben nem segít a szülők jóindulata, szeretete. Az ilyen családnak rendesen van egy vér-

tanúja, aki a légkör feszültségét mindig kész leveletetni s aki az ellentétek okozta sebeket szívébe zárva hordja.

A pszichológiai zűrzavar növekszik, ha a gyermekek nevelésébe az apán s anyán kívül az egyesített család többi tagja is beleszól, — már akár szóval, akár hangtalan befolyással. Gyermekeinkben önmagunkat akarjuk továbbélni: ez az élet legyőzhetetlen törvénye. Az édesapa és édesanya gyermeke szívébe igyekszik átplántálni élete tartalmát: álmait, vágyait, céljait. A gyermek egészséges fejlődését hátráltatja, ha ellentétes befolyások ostromolják. Ez pedig szinte elkerülhetetlen az olyan egyesített családban, ahol mindenki érvényesülni akar. «Az erősebb fölfalja a gyengébbet.» Ez a dzsungeltörvény az emberi élet minden terén érvényesül: hiszen nemcsak a test falja föl a testet, hanem a lélek is a lelket; egyik érzés a másikat, egyik gondolat, szándék, törekvés fölfalja a másik gondolatot, törekvést.

Az egyesített családokban valakinek hátrálni kell: le kell mondania önmagáról. Mi tehát a természetes állapot? Minden család legyen önálló zárt egység: s bontakozzék ki azzá, aminek Isten elgondolta, megtervezte a családot.

Igaz, vannak sikerült «beházasodások is». Ilyenkor megvan a családtagok között a magasabb harmónia, a világnézeti egység, a lelkek összehangolása: — a szívek ritmusa egyezik. Csakhogy ez ritka jelenség. Az ilyen «egyesített család» megfelel a Förster által föllállított követelményeknek: család-pedagógiai erőforrássá nemesíti az alárendeltséget: helyes viszonyba állítja az embert a múlt képviselőivel, az

öregekkel; s alkalmat ad a másokról való gondoskodás nemes erényének a gyakorlására. Az öregekben kifejleszti a fiatalokkal szemben való felelősségérzetet. Az ilyen családokból hiányzik az ugynevezett «családi önzés», amelynek a jellemzésére a nagy zürichi pedagógus külön fejezetet szentel. Ilyenkor az egyesített család az élet magasabbrendű iskolája. A sikerült családok összesége alkotja a boldog nemzetet. Azon legyünk, hogy a Csonkaországban minél kevesebb legyen a csonka-család.

4. A LOVAGIAS FÉRJ.

Két hölgy beszélgetett a padon. Nem vették észre, hogy ott ülök a hátuk mögött és így akarva, nemakarva kihallgatom őket.

A szőke gyorsbeszédű— a barna hallgatag s így inkább amaz tárta ki előttem s barátnője előtt a szívét.

Istenem, mennyi keserűség háborgott abban a meleg szívben!

— Bizony, Józsi teljesen megváltozott — szólt a szőke, mikor leültek a padra. — Rá sem ismernél. Emlékszel, milyen udvarias, kedves fiú volt vőlegénykorában? Mindennap virágot kaptam tőle. Hát kérlek, annak vége! Goromba férj lett belőle.

— Emlékszem! — mosolygott a barna. — A csillagos eget ígérte, a mennyországgal kecsgetett, s Uram bocsá', még verset is írt hozzád. Most nem ír?

— Nem. Még levelezőlapot sem ír, ha üzleti ügyben elutazik. Legföljebb táviratot küld, hogy paprikácscirke legyen vacsorára, ha megjön . . . Istenem, hol vannak azok a poétikus szép napok!? Akkor nekünk dalolt a madár, a mi kedvünkért nevetett a pajkos napsugár. Józsi úgy udvarolt, mint... izé, mondjuk: Rómeó az erkély alatt. Most pedig ha hazajön, éppen hogy csak csókra

tartja borotvátlan arcát, már az ebéd után érdeklődik. Virágot sohse hoz, se bonbont. A ruháim nem érdeklik: az új kalapomat észre se vette; azt hitte, hogy a tavalyi. Goromba. Veri a gyerekeket, ha zavarják délutáni horkolásában. Mert horkol — nevetlen és arrogáns orrhangon horkol. Ebéd közben újságot olvas, nem jut eszébe, hogy szórakoztasson. Ha vendégeim vannak, kiválasztja a legcsinosabb barátnőmet, s annak igen, annak udvarol! Vicceket mond: akkor tud szellemes lenni, ha idegenek közt imponálni kell! Nekem nem mond vicceket. Elöttem csak arról beszél, hogy a főnöke milyen gazember s hogy őt kiszipolyozza a cég. S este kávéházban ül. Nem fáj neki, hogy én éjfélig fönt vagyok és várom őt.

— Szóval, Józsi közönséges ember lett: — már nem trubadúr és nem lovag.

— Egyáltalában nem az! S ez annál inkább fáj, mert én odahaza mást láttam. Édes szüleim csakugyan «édes szülék» voltak. Apának az volt az elve, hogy a valódi férfi csak két nőt ismer: az édesanyját és gyermekeinek az édesanyját. Apa alig várta, hogy haza jöhessen a hivatalból közénk. Mamának mine dennap kijárt a csokor virág s minden héten egy-egy doboz bonbon. Apa még öreg korában is kezet csókolt mamának, ha belépett otthonunkba. Igazi dzsentlemén volt, mindig finom és előkelő. Nem vetkőzött ingujjra, ha asztalhoz ültünk. S tisztelte mamában a nőt: szerette gyengeségét, respektálta érzékenységét s a főztjét mindig megdicsérte. Ha társaságba mentek, ott a mama volt az első személy. Apa harminc évi házasság után is udvarolt neki.

«Anya-galamb»-nak hívta: — mi voltunk a «galamb-fiókák». Az én családi életem nem ilyen! Természetesen a gyerekek se gyöngédek hozzám: az apjuk modorát vették át.

— Hát ez szomorú vallomás volt, Erzsikém! — szólt részvétellel a barna. — Szinte nem bánom, hogy vénleány maradtam; kenyérkereső hajadon, mint mondani szokták.

Még sokáig beszélgettek a margitszigeti padon: a szöke Erzsi asszony s a barna Magda kisasszony. Én azonban már nem figyeltem oda, nem érdekelt engem Erzsi asszony ruhái s kalapjai; diszkréten megléptem s a Duna partján, a koratavaszi napsütésben arról elmélkedtem, hogy mi lehet az oka Erzsi asszony boldogtalanságának. Íme, közreadom tünődésem eredményét. Erzsike is olvassa el, ha érdekli őt.

Való igaz, hogy nagyon sok férfi csak addig lovag, amíg «meg nem hódítja szíve választottját». Ha már családot alapít, leveti magáról a lovagiasság cifra köntösét s nemcsak testben, hanem lélekben is ingujjra vetkőzik s elfelejti a gyöngédség, a finomság szokészetét és gesztusait.

Ennek kettős okát látom, kedves Erzsi asszony.

Az egyik, hogy Józsi akkor se volt igazi lovag, amikor önt a csillagokkal s a földrehozott mennyországgal kecsgettette. Józsi csak kölcsönvette a lovag rekvizitumait és tetszetős frázisait. Talán megérezte, hogy önt ezzel is ki lehet elégíteni. Ha sajátja lett volna a finom modor, akkor nem hagyta volna el olyan könnyen, mint az esernyőt szokás száraz idő-

ben. Józsi valószínűleg modortalan nyárspolgár volt egész életében.

Az önök lapos és lélektelen házasesetének azonban mélyebben fekvő oka is lehet, kedves ismeretlen Erzsike, akit íme, a nagy nyilvánosság előtt sajnálok és szánok. Az önök otthon-alapítása nem sikerült. Megengedem, hogy a «roppant nagy szerelem» hónapjaiban édes tűz égett mindkettőjüknek a szívében s hogy önök «végzetesen és halálosan» szerették egymást. Sőt azt is megengedem, hogy Józsi őszintén hitt akkor a földre varázsolt mennyországban s erőt is érzett magában arra, hogy ezt a mennyországot megteremtse. O, a szenvedély nagy építőművész! Légvárai benépesítik a képzelet országát. A forró vér hulláma elborítja s eltünteti a valóság érdes és goromba sziklagátját. Az érzéki szerelem öntelt, nagyotmondó, vak és felelősségnélküli. Az ön szóke szépsége megigézte a lobbanékony Józsit. S az ő vakmerő férfiassága megigézte önt. A fiatal élet himnusza zengett a szívükben, amikor egybekeltek. Aztán szétoszlott a násznép, elhervadt a meny» asszonyi csokor, kialudt a képzelet színes reflektora: két szegény ember állt egymással szemben láz és fantázia nélkül s így vették föl a reménytelen harcot a hétköznapiak laposságával. S Józsi nem udvarol többé önnek.

Kedves szóke Erzsike asszony, az ön szüleinek a családi életéről is gondolkodtam. Elmondom, hogyan rekonstruáltam önmagamban azt a boldog családalapítást, s hogy mi tette az ön édesapját a kedvességben soha nem lankadó lovaggá.

A lovagiasság alapja a lelki szerelem és kerete a

krisztusi házasság. A lovagiasságnak etikai alapja van s nem merül ki az etikett külsőségeiben. A lovag-férj nem virágcsokor, nem bonbon, nem udvarlás: mindez csak alkalmi és mellékes járulék. A lényeg a nőről: a feleségről, gyermekeink édesanyjáról alkotott fölfogásban van. Az ön apja Krisztus szemével nézett körül, amikor magához illő házastársat, gyermekei számára édesanyát keresett; s így talált rá az ön édesanyjára. Nem a test formáit nézte, nem érzékeire hallgatott, hanem a test és a lélek igényeit egybehangzóan akarta kielégíteni. Higgye el, Erzsike asszony, a lovag-férj titka a nőben rejlik s abban a fölfogásban, amely mérlegre rakja a nőiség testi és lelki értékeit.

«Az udvariaskodás Évának szól, a lovagiasság Máriának» — mondotta egy modern filozófus.

Ahol Éva a női ideál, ott nem születnek igazi lovagok. Aki *csak* Éva akar lenni, az ne várjon olyan tiszteletet, amilyenre csak Mária tarthat igényt. A lélekszerinti lovagokat a Mária-kultusz állította a családokba s ezzel együtt a világtörténelembe.

Eva jelenti a földi nőt: a szép formát, az étellel teli meleg szemeket, a hajfürtök selymét, a hang muzsikáját, a mozdulatok gráciáját, a rózsajakokról lepergő szavak mézét: egyszóval az elmúló nőiséget.

Mária jelenti ezenfelül a lélek szépségét, a vadakat szelídítő jóságot, a férfifékező gyöngéd erőt: vagyis az örök nőiséget, akinek a jelenléte fölemel, tisztít, nemesít. Mária jelenti a hivatása magaslatán álló nőt, akiből édesanya lesz: mater gloriosa és mater dolorosa. Ez az asszony nevei a lovagokat; jelenlétükben *nem tud* közönséges és neveletlen lenni

a férfi. Ez a női ideál teremtette meg Petrarca lovagmivoltát és örök költészetét. Beatrice a fölfelé vonzó, nemesítő erők jelképe. Szerelme, hatása, nőiességének tisztító hatalma nem szűnik meg a halál után se. Erről énekel a *Faust* «Chorus mysticus»-a is:

Ami nem végtelen,
Mind puszta képzet,
Ami elégtelen:
Itt lesz bevégzett.
A le nem írható
Itt megvagyon.
Az örök női Jó
Magasba von.

Ilyen szemmel nézve a lovagiasságnak mélyebb értelme van, mint a galantériának.

Ha az ön atyja lovag volt otthonában, azt nagyrészen az ön édesanyjának lehet köszönni, akinek magasabbrendű nőisége leszerelt minden férfiúi erőszakot és kíméletlenséget.

A középkor lovagiassága kapcsolatos azzal a lelki kultúrfokkal, amely az Eg királynőjévé avatta a legszentebb édesanyját s az O kedvéért minden nőt kiemelt abból a megalázottságból, amelybe a pogány világfelfogás süllyesztette. A női erényeket sub specie aeternitatis nézte.

Évának csak alkalomadtán visznek virágot a férfiak; Máriának mindennap kijár a virágszál, a kézcsók, a védelem, az udvarias tisztelet, a durvaságtól tartózkodó gyöngédség. Máriának nem kell arcfesték és manikűr, hogy napról-napra visszahódítsa a feledékeny férjet. S az ön édesanyja bizonyára Mária-típusú asszony volt.

Legyen ön is az, Erzsike! Ne maradjon Éva! Szegény Évák emberfölötti munkára vállalkoznak; hosszú éveken át napról-napra meg akarják hódítani szépségükkel (vagyis inkább a szépség álcájával) a férfiakat.

Volna azért mondanivalóm az ön férje számára is, kedves Erzsi asszony. Ha találkoznék vele, ezt mondanám neki:

— Józsi barátom, mi van a csillagokkal s a földre hozott mennyországgal? S hová tűnt a szerelem költészete, amelyet Cyrano és Rómeó szavaival harsogtál a holdvilágos éjszakába?

Barátom, az esküvő nem befejezése, hanem kezdete a házasságkötésnek. A házasság szentsége arra való, hogy a kettős életet rendezze és egymás számára megszépítse. A te Erzsikéd egy lovaghoz ment feleségül s most egy tunya szellemű nyárspolgárt talál maga mellett, akitől nem kap semmit.

Pedig szeretne kapni tőled egyelőre egy-egy csokor virágot, egy-egy csomag cukrot. Szeretne kapni néhány kedves szót, munkájának az elismerését; egy kis mosolyt és melegséget ebben a rideg emberi életben. Szeretné, ha tisztelettel beszélne édesanyjai mivoltáról és szerepéről; ha nemcsak az arcát néznéd, hanem a lelkét is. Szeretné, ha néha otthon töltenéd az estét s ha együtt olvasnátok az ő kedvelt költőit, vagy megbeszelnétek gyermekeitek közös ügyeit. Szeretné, ha megcsókolnád a kezét: azt a kis kezét, amely elsimítaná homlokodon a ráncokat s amely puhára veti meg pihenésed ágycsónakját. Szeretné, ha tüntetőleg megbecsülnéd őt mások előtt, a társaságban s ha neki is mondanál néhány kedves bókot,

nemcsak csinos barátnőinek. Szeretné, ha ebéd közben így szólnál: Ez a palacsinta nagyszerű volt. Rég nem ettem ilyet. Azt is szeretné, ha gyermekeidet utasítanád, hogy csókolják meg az anyai kezét és beszéljenek vele a hála hangján.

Es szeretné, ha néha-néha a kedvéért lemondanál valamiről, — mert a lovagiasság tulajdonképen kedves áldozatok sorozata.

Meg vagyok győződve, hogy Erzsi asszony egyszerre abbahagyná az Éva-tempót és lassan-lassan méltóvá lenne arra, hogy mindannyiszor kezét csókolj neki, valahányszor belépsz otthonodba.

Gondold meg, Józsi testvér, hogy Erzsikét rád bízták a szülei, — s rád bízta maga az Isten, akinek veletek tervei vannak. Az esküvő szent lázában te vállaltad Erzsi személyében a gyengék lovagi védelmét; vállaltad, hogy tanítod, neveled, irányítod őt. Felelős vagy Erzsi minden szaváért, minden lépéséért. Nevelned kell őt, mint ahogy ő is nevelne téged, ha meghallanád a benne lakó nőiség fölemelő, legtöbbször hangtalan tanításait. Kölcsönösen felelősök vagytok egymásért s a családi élet szépségéért, amelyet egyesített jóakarattal s gyöngédséggel kellene megteremtenetek.

Felelős vagy gyermekeid modoráért is. A lovagias lelkületet is csak példaadással lehet másokba átplántálni.

A lovagias férj lélekben gazdaggá és széppé teszi a családot, mert a nemesség nemesít.

5. A CSALÁDI FEGYELEM.

A családi fegyelemre különösen akkor van szükség, amikor a férj és feleség kölcsönösen fölfedezik egymás hibáit. A legtöbb esküvőn az *Illúzió* vezeti a nászmenetet: fölvirágozva, aranyos ruhában, kezében szőlőlombos pálcával halad az ifjú pár előtt; szava cseng, mint az arany, mosolyától fénybeborul a jövő.

Az Illúzió (Gárdonyi fantáziának nevezi) betelepszik egy időre az új házások otthonába. Megszépíti a kopott falakat, nagyítja a «kedves», az «egyetlen» erényeit s eltünteti hibáit.

Hanem aztán kialszik a fantázia színes reflektora. Az Illúzió kiszökik s a nappali világítás józansága eláraszt minden zugot. A szívek muzsikája elhalkul: férj és feleség elképedve néznek egymásra, mintha kérdeznék: Hát ez vagy te?

S bemutatkoznak. Az «angyali arcon» olyan vonások tűnnek föl, amelyek megdöbbsentik a férfit. S a férj se az a mesebeli lovag vagy herceg, akit az aszszony leánykorában várt. Förster megkapó rajzát adja az elhidegült házastársak életének: «A virágok hamar elsárgulnak s vidám zene helyett ingerült hangok, ajtócsapkodás, heves szók hallatszanak. Mint tavaszi dér a virágra, így hat a gorombaság és összeférhetetlenség a gyöngéd szeretetre és benső-

ségre. Ilyenformán vesztek el egymás szívét örökre— és mikor majd eljön a halál, nem fogják tudni, hogy tulajdonképpen miért is éltek».

Kérdés, lehet-e az Illúziót pótolni? Az úri lélek nemes fegyelme helyrehozhatja azt a hibát, amit a fantázia elkövetett. A családi boldogság alapja a családi fegyelem — sokkal inkább, mint a rapszódikus és megbízhatatlan szerelem.

A családi fegyelem lényegesen más, mint a katonai vagy hivatali s egyesületi fegyelem. Igaz, hogy a család keretein belül is van «szubordináció», vagyis tekintély és súly szerint való elhelyezkedés — mégis ennek a fegyelemnek a lényege nem a parancs és engedelmesség, hanem az *önuralom* és a *lemondás*.

Az önuralom üljön a család trónján — s ez a miniatűr állam akkor lesz boldog és békés, ha az önuralom szelleme tölti be a házat.

Az önuralom törvénykönyvének az első' paragrafusa ez: Viseld el házastársad hibáit szitkozódás, civódás nélkül. A földi mennyországban nem anyalok laknak, hanem kevertlényű emberek. Ezeknek a boldogsága a kölcsönös megbocsátáson alapszik. Aki nem tud elnéző lenni, aki nem tud magán uralkodni, amikor házastársának kellemetlen tulajdonságai kiütkeznek, az nem méltó a földi mennyországra — annak a családi élete pokol.

A kölcsönös bizalom a megértés, az elnézés gyermeke. Az «egy-szív, egyfélék» annak a csodálatos lélektani folyamatnak az eredménye, amely megbocsátások, önmérséklések hosszú sorozatából áll. A jó házastárs sohasem gondolja, hogy megalázza magát, ha szóval, tekintettel, mosollyal, egy-egy

mozdulattal bocsánatot kér. A földi pokolban (a nem sikerült házasságot nevezik így) a *gőg* parancsol az ajkaknak, a szemeknek, a kezeknek. Egyik fél sem akar a megbékülés kezdeményezője lenni. Ahol az önuralom szövö az élet tarka gobelinjét — ott nincs is szükség «kibékülési jelenetek»-re: az önuralom, a szenvedélyek gyepelője biztosítja a családi békét.

Márpedig a családi béke nemcsak az otthont leszi széppé s az öröm tanyájává: kihat az életre; magunkkal visszük a hivatalba, az üzletbe, a műhelybe. A családi boldogság megtölti fénnel, szépséggel középületeinket s gyáraink füstös, poros légkörét. Közéleti sikereink csak akkor érnek valamit, ha házastársunk hisz bennünk s ha külső szereplésünk visszahat családi életünkre.

Tudjuk, hogy Zeppelin gróf évtizedeken át folytatott sikertelen küzdelme mennyire szétzilálta a család anyagi viszonyait. S a nemes gróf mégse vesztette el kedvét s végül is célt ért, mert felesége hitt benne s «elnézte bogarait», amint mondták. A puha kéz irányította a vasakaratot azzal a szeretettel, amely a házastársak legszebb és legtermékenyebb kincse.

Igaz, hogy Zeppelin lángelme volt, a német milliók lelkének a tüzét egyesítette saját lelkének a gyújtópontjában; a német akaratőr megtestesítője volt, — de nem szabad elfelejtenünk, hogy a lángelme is *ember*, akinek családi igényei vannak s épúgy rászorul a szeretetre, gyöngédségre, mint mi. S mialatt a vicclapok nevetségessé tették a «bolondos gróf» küzdelmét a technika démonával: — felesége és leánya megértő hittel álltak mellette. Soha egy

panaszos szó nem hagyta el ajkukat, pedig a gróf vagyonaát fölemesztették a kísérletek. Bátran állíthatjuk, hogy Zeppelin vasakarata megroppant volna, ha a családi fészek boldog és boldogító melegsége nem adott volna erőt küzdelmeihez.

Akinek az otthona vidám — sok csalódást és keserőséget tud elviselni odakint, az élet küzdőporondján. Viszont, aki napi munkája után szorongó szívvel, kedvetlenül kullog haza — azt nem elégíti ki a közélet terén elért siker, a nagy élet színjátéka. Életünk táplálékot szívó hajszálgököerei a család talajába nyúlnak le s a legbüszkébb tölgy törzsét is e hajszálgököerek táplálják.

Íme, ezért fontos, hogy szép és harmonikus legyen a családi életünk! Ez a harmónia pedig az önuralom gyümölcse! Azé az önuralomé, amely a lemondással karöltve fejti ki hatását. A jó házastársak egymásért dolgoznak, egymásért élnek. A családi fegyelem az altruizmus legnemesebb formája.

Van azonban a családi fegyelemnek egy más célja is a kölcsönös boldogításon kívül: s ez a gyermekek helyes irányú nevelése. A legjobb nevelés — az önnevelés. Más szóval gyermekeink nevelésében úgy érünk el eredményt, ha önmagunkban köves tendő példát adunk eléjük. A gyermek semmiféle elméletben nem hisz: ő a tényeket fogadja el mesterének. Ha a szülő önző, akkor hiába magyarázza gyermekének az önzetlenség szépségét. Ha az anya igényeivel terrorizálja férjét, akkor hiába tanítja leányát az egyszerűsége. A családi fegyelem tehát annyit jelent, hogy fegyelmezett szép életre tanítjuk gyermekeinket. Az önuralom és lemondás iskolája

legyen a család, mert ez az iskola nem tantételekkel tömi meg a gyermek fejét, hanem csakugyan az életre nevel. Aki otthon goromba szavakat használ, az végzetesen determinálja kisfia modorát a gorombaságra. Az önmérséklés minden ténye önuralomra neveli gyermekeidet.

Ó, ha tudnátok, milyen hatalmatok van gyermekeitek fölött! Bizonyára jóra használnátok erőtetek, hatalmatokat! Jóban-rosszban a szülő a legfőbb tekintély a gyermek előtt annál a pszichológiai kényszernél fogva, amely őt az apjához s anyjához köti. Felelősek vagytok fiaitok s leányaitok minden tettéért, mert általuk ti cselekesztek. «Az apa bűneit a gyermek kiáltja szét a nagyvilágba.»

A szülő önnön-fegyelmezett életébe építse be gyermekei jövő életének a fundamentumát.

Ugyanez a felelősség érvényes a testvérekre is. A családi fegyelem törvényei őket is kötelezik arra, hogy egymást az önnevelés csodálatos eszközeivel neveljék.

Förster érdekes példával világítja meg a testvéreknek és szülőknek egymásra gyakorolt hatását:

Odysseus Circe-je varázspálcájával disznókká változtatta Odysseus társait. Ilyenféle varázspálcája van minden embernek, amellyel elváltoztatják azokat, akikkel érintkeznek. Ha a szülő szennyeslelkű, szemérmetlen — könnyen malacokká változtatja gyermekeit. Sok kisleány változtatja fivérét ugató kutyává örökös bosszantásaival, ingerkedéseivel. Így a család bástyái között nem egyszer találkozunk dühös bikákkal, minden ingerlésre ugató kutyákkal, karmoló macskákkal, mocskosszájú malacokkal.

Viszont kezünkbe adta Isten a jó tündér varázspálcáját is, amelynek az érintésére eltűnnek a hibák, a csúf jellemvonások.

Íme, a családi fegyelem kettős eredménye: a boldogság s a jól nevelt gyermekek! S a siker titka: önmagunkon keresztül jutunk el fiaink s leányaink boldogságához — s egymás örömein keresztül érkezhetünk el a saját örömeink hónapjába.

Természetesen vannak a családi fegyelemnek *formái* is: külsőségek, amelyek lényegét takarnak. Ezeket a *családi modor* szabályai írják elő. Legyen házirend, amelynek nem utolsó része az istentisztelet reggel, lefekvéskor s étkezések előtt és után. Az udvariasság kötelezi az apát s anyát bizonyos kedves szokások megtartására. A gyermekektől követelje meg a szülő az engedelmességet, de előbb legyen méltó arra, hogy engedelmeskedjenek neki.¹ A tiszteletadás külső jeleit nem jó elhanyagolni: az apa, anya jelenlétében a gyermek ne viselkedjék úgy, mintha pajtásai között volna; ne vágjon a felnőttek szavába; tisztelete jeléül álljon föl, ha szülője megszólítja; ha távozik hazulról, jelentse be, kérjen engedélyt s csókoljon kezét. Az ősi parancs: a szülők iránti tisztelet egyes keleti népeknél nagy mértékben megvan. Török-

¹ «Gyermeki kötelességekről csak azokban a családokban lehet jogosan szó, amelyekben a szülők kötelessége érzete fejlett. Csak annak van joga valamit várni gyermekeitől, aki megtett érték mindent; az beszélhet a szülők iránt való gyermeki kötelességekről, aki a maga apai vagy anyai kötelességét híven igyekezett teljesíteni.» (Dr. Marszell M.)

ország némely vidékein a fiú — még ha felnőtt is — csak fedett fejjel beszélhet édesapjával. A fedett fej náluk a tiszteletadás jele. A fiú csak akkor ülhet le, ha erre apjától engedélyt kap. A mongolok szülői szeretetéről megható eseteket mondtak el a szibériai hadifoglyok. A kínai nép a szülők tiszteletét valósággal vallási kötelezettségnek tekinti, s ez ősi érzésnek szertartásai vannak. Az arab családi fegyelem megkívánja, hogy a gyermek vesse le cipőjét, mielőtt anyja elé lép. Az utca pora ne mocskolja be az édesanyja szobáját.

A családi fegyelem külsőségei is fontosak. A lényeg azonban az önuralom s az egymásért való élet áldozata.

6. A FUTKOSÓ CSALÁDANYA.

Futkosónak nevezem, mert soha sincs otthon. Napokon át kerestem őt, végül ráakadtam a «Női Jogokat Védő Liga» irodahelyiségében. Éppen elnökölt az egyik albizottság ülésén. Megálltam az ajtóban s hallgattam az elnöki megnyitót. Többek között ezt mondta:

— ... Mert, kérem, a nő helyzete az utóbbi évtizedekben nagyon megváltozott. Nagyanyáink otthon ültek, harisnyát kötöttek, szöttek, fontak; takarítottak a cseléddel együtt s legfőbb gondjuk volt, hogy az ebéd sikerüljön. Ez a munkakör megszűnt, átvette a nőtől a gyár, ma már gép köti a harisnyát, a gép fon és sző helyettünk, a gép megvarrja a stafírungot — mit mondjak? — a gép eis végzi a befőzést; konzervek pótolják Amerikában a konyhai művészet produktumait. A nő életében változás állott be. A nő munkakörét átvette a gyár, az iroda, a műhely — tehát mi nők átvesszük a gyárat, az irodát, a műhelyt. Utána megyünk a munkakörünknek, amely cserbenhagyott bennünket és visszahódítjuk. A családon kívül is érvényesülünk — jogunk van hozzá.

S beszélt a gazdasági viszonyokról, amelyek a nőt rákényszerítik a kenyérkereső munkára; a szabadságról, amely a nőt éppen úgy megilleti, mint

a férfit, amikor meg akarja teremteni a maga különálló világát s a boldogulás szilárd talaját. Szikrázó szemekkel hangoztatta, hogy az asszony nem lehet rabszolgája semmiféle elavult előítéletnek. Végül kijelentette, hogy a nő is halad a korrallal, neki is vannak szellemi igényei, a kor színvonalán akar maradni. Ezért kéri az albizottságot, fogadja el azt a kultúr-programmot, amelyet — íme — van szerencséje előterjeszteni.

A programmot nem részletezem. Van benne szociális tanfolyam, irodalmi esték, munkavédő akció, zeneklub, művészetpártolás, vidéki tagokat tájékoztató iroda fölállítása, karácsonyi vásár, majális jótékony célra, műkedvelő színpad megszervezése és jogi szeminárium. Mindezt meg kell szervezni. Meg kell alakítani a szervezőbizottságot . . .

A fejem szédült, mire befejezte és engem is észrevett. Fölényes mosollyal szólt:

— Lássa, mennyi dolgom van!? Remélem, nem engem keres, mert most igazán nem érek rá.

— Hát mikor tehetném tiszteletemet?

— Azt igazán nem tudom megmondani. Várjon csak!

Retiküljéből a sok jegyzet, hangversenyjegy, összegyűrt meghívó közül előkeresett egy előjegyzési naptárt s ceruzáját csontos ujjai közt himbálva, tanulmányozni kezdte legközelebbi teendői jegyzékét:

— Hétfő. Nem lehet, akkor Futrinkáné ad teát. Egy hangversenyt kell nyélbeütnünk Baba javára. Azt a szegény leányt nem hagyhatjuk eltemetve: föl fogjuk léptetni. Hiszen tudja, milyen jól hege-

dül . . . Kedden vidéken vagyok: karitatív ügy . . . Szerdán a kultúrházépítő bizottság ülésén kell beszélnem; csütörtökön perselyezünk. Remélem, látnom majd Ont is a sátramnál! Pénteken az orosz menekültek balalajkahangversenye. Ott igazán jelen kell lennem! Szombat. Megálljunk csak! Szombaton szabad vagyok. Akkor a férjem is otthon lesz s megbeszélhetjük azt a bizonyos bérletügyet. Jöjjön ebédre!

Szombaton beállítottam B . . . -ék lakására.

A cseléd kócos fejét kidugta az ablakon s jól megnézett:

— A nagyságos asszony még nincs itthon; de szólok a nagyságos úrnak, az már hazajött. Tessék besétálni.

Bementem. Az előszoba zürzavarában próbáltam eligazodni: a fogason néhány porlepte kabát s egy lyukas felöltő; a szekrény tetején seprű, függönytartó s egy esernyő; az állványon kiszáradt muskátli, elfelejtették öntözni. Az ebédlőben ékelesen zshivaj: a három gyerek a «Capitolium ostromát» játsza. Bandi római papírsákóiban, fakarddal hadonászik az asztal tetején, Marci a lábánál fogva igyekszik őt lerántani. A kis Katica — mint római nő — sikít a díványon. A papa előjön a hálószobából s rájuk ripakodik:

— Menjetek a konyhába! Majd kiszól:

— Mari, vigyázzon rájuk!

— Hallom, hogy a nagyságos asszony nincs itthon — szóltam zavartan. — B. barátom leültet:

— Parancsolj! Node ilyen kedves meglepetés!

Meglepetés? Úgy látszik, önagsága elfeledkezett rólam. Persze, nem írt be az előjegyzési naptár megfelelő rovatába.

— A feleségem valami környezattanulmányon van Angyalföldön. Sajnálni fogja, hogy éppen ilyenkor jöttél, amikor nincs itthon. Ma reggel üzentek érte, hogy valami környezattanulmányt kell vésgeznie. Mindig futkos . . .

Szomorúan bólintottam. Beszélgettünk s közben én is «környezattanulmányt végeztem» B . . .-éksnél. Barátom láthatóan kényelmetlenül érezte magát, amikor érdeklődtem a «könyvtára» iránt s amikor a konyhába is bekukkantottam.

... S minthogy Ön, nagyságos asszonyom, félkettőig sem jött haza s minthogy a gyerekek háromszor is sürgették az ebédet — ott hagytam kedves férjét, az én Feri barátomat a rántott levessel s a paprikáskrumplival együtt. S Önnel ezúton közlöm az én «környezattanulmányom» eredményét.

Nagyságos asszonyom! Az Ön otthonában a legnagyobb zűrzavart és rendetlenséget találtam. Kedves férje egész nap a hivatalban görnyed s ha hazamegy, se ereje, se kedve nincs az Ön családanyai mulasztásait pótolni. Az ágyak nem voltak rendben: Feri barátom próbálta ugyan a vánkosokat összerakni, de nem olyan könnyű dolog ez, mint egy aktát referálni. Gyerekei mosdatlanok, neveletlenek; a cseléd hatása alatt állnak s nem tudom, az Ön cselédje pótolja-e az édesanyát. Lakásában a bútorokat, a szőnyeget por lepi s virágai a cserépben elfonnyadnak. A konyhájában sarokba sörpörve gyarapszik a szemét s az ételnek nincs meg

az az íze, amelyet *csak* a háziasszony adhat meg neki. Mialatt Ön hangversenyjegyekkel házal s ifjú tehetségeket pártol, azalatt az Ön kislánya a kocsisok káromkodását figyeli az ablakon át. Mialatt Ön a női nem jogaiért küzd, azalatt elveszíti legszebb jogait s elmulasztja legszebb és legboldogítóbb kötelességeit, amelyek a nőt édesanyává avatják. Ön rendbe akarja hozni a társadalmat s közben odahaza a fejetetején áll minden. Ön boldogítani akarja az egész emberiséget, pedig egyetlen embert — az Ön becsületes férjét — sem tudja boldoggá tenni. A lelenc gyermekekkel törődik, benfentes a fiatalok bíróságán — s az Ön gyermekei fészketlenek. Nincs, aki foglalkozzék velük s félek, hogy egy szép napon a fiatalok bíróságán fog velük találkozni.

Minderre Ön azt mondja: Mi rossz van abban, amit csinálók? Ki meri kétségbe vonni szándékom tisztaságát? Reggeltől estig dolgozom, agítálok, segítékek embertársaimon.

Értsünk szót, nagyságos asszonyom! Lenyelem a keserű haragot s objektív szemüvegen át nézem az Ön «futkosásait» s próbálom megérteni Önt Ruskinnal együtt, aki azt mondta: «A nő tevékenysége a végtelenül változatos és végtelenül sokféleképpen alkalmazkodó segítségnyújtás». Elismerem én a nők jogát a magasabbrendű, önálló élethez s becsülöm Önben a műveltséget: hogy szereti az irodalmat, a zenét, hogy «halad a korrallal». Hiszen ha nem haladna a korrallal, nem lehetne jó felesége a modern embernek s nem tudna a kor színvonalán álló családi nevelést adni gyermekeinek. Önnek ma-

gasabb műveltségre s önálló tájékozódásra kell szert tennie, hogy ki tudja elégíteni férje s gyermekei lelki és szellemi igényeit. Ön a nagyanyák színvonalán nem tudna jó háziasszony lenni, modern értelemben. Aki az új világ új feladataira akarja nevelni gyermekeit, annak látóköre legyen s ne maradjon tájékozatlan az új pedagógiában. Szomorú, ha a gyermek e szavakkal inti le anyját:

— A mama ehhez nem ért!

A mama értsen mindenhez, ami gyermekét érdeklí.

Nem is azt kifogásolom az Ön «futkosásai»-ban, hogy tanul, küzd, dolgozik s hogy a segítségre való készségét a társadalmi élet minden terén érvényesíteni akarja. Én azt szeretném, ha Ön odahaza, a saját otthonában kezdené meg a világ javítását s ha a megszerzett magasabb műveltség segítségével saját családjának a színvonalát emelné első-sorban.

A nőben lakó emberszeretet s munkakedv teret keres; de ennek a nemes ösztönnek az elfajulását látom én az Ön «futkosásai»-ban, asszonyom! Isten s a természet törvénye követeli, hogy a családanya addig ne keressen odakint munkát, amíg otthon nem teljesítette hitvesi és édesanyai kötelességét. A társadalom rászorul a nő szeretetére és szociális munkájára, — de csak az dolgozzék egyletekben, hangversenyek előkészítésén s csak az járjon irodalmi teákra, akinek van otthon megfelelő helyettese, vagy aki már szárnyukra bocsájtotta gyermekeit.

Úgy látom, hogy Ön lekicsinyli a házimunkát.

Nem akar cselédmunkát végezni azzal a «magasabbrendű képzettséggel és lelki szabadsággal», amelyre szert tett. Pedig a «háziasszonyi hivatás» kora nem járt le, sőt mindig jobban érezzük, hogy a testet s lelket üdítő ételt nem pótolja a konzerv; hogy a férjét nem elégíti ki a kávéház s otthonra vágyik; hogy a gyermekevelést nem lehet nőrszökre és idegenbői importált kisasszonyokra hagyni.

Ezer és ezer olyan igény vár kielégítésre az Ön otthonában, amelyeket nem akar észrevenni. Higgye el, hogy a háziasszonyi és családanyai tevékenységet is össze lehet kapcsolni a magas tudományokai. Ha tetszik, a főzést alkalmazott kemiának és alkalmazott orvostudománynak foghatja föl. Az esztétika segítségével széppé, művészivé varázsolhatja szobáit, gyermekeinek a játékszereit. Ha pedig komolyan fogja föl a gyermeknevelést, van alkalma foglalkozni a pedagógia, a lélektan legújabb eredményeivel; s lehet ápolónő gyermekei betegágyánál s lehet költő, amikor mesét várnak Öntől hosszú téli estéken.

Önt, asszonyom, a segítség ösztöne hajszolja, amikor munkát keres. Úgy jár, mint Maeterlinck «Kék madará»-nak a hősei, akik a boldogság kék madarát úton-útfélen keresték s végül rájöttek, hogy a boldogság madara *otthon* van, a kalitkában. Nem vették észre, hogy *kék*; azt hitték róla, hogy *szürke*. Ön is szürkének látja a családi fészket; pedig Öntől függ, hogy színes, gazdag és szép legyen.

Ön akkor végez társadalom- és országmentő munkát, ha otthon marad, kitakarítja a lakását, megmosdatja gyermekeit, megtanítja őket imádkozni,

ellenőrzi játékukat, olvasmányaikat, vigyáz egészségükre, mesél nekik; ha kézbeveszi a háztartás ügyét, rendre s tisztaságra neveli cselédjét s ha mosolygó arccal várja és fogadja férjét, amikor a munkából hazatér. Ön — a maga részéről — ezzel fogja megjavítani a társadalmat s így járul hozzá a szebb magyar jövő megépítéséhez. A «futkosás»-t hagyja azoknak, akiknek nincs otthon dolguk.

7. NÓRA.

Ibsen *Nóra* című drámájának *Babaotthon* volt az eredeti címe. Nóra, a «baba-feleség», rájön baba-ságának a megalázó voltára, «öntudatra ébred» és kimegy a nagyvilágba. A nő elszakad a férfitől s külön útra lép.

Fritz Mauthner a «Nóráról megjelenésekor így nyilatkozott: «Ez a mű a nőkérdés klasszikus drámája». A XIX. század egyik legfontosabb kérdéseivel foglalkozik: *milyen a nő helyzete a házasságban?*

A feleség a férj függvénye volt, természetes emberi jogait a családi oltárra helyezte áldozat gyanánt. Tudatlanság, gyengeség, ártatlanság jellemezte a nőt, aki az «idillikus-nyárspolgári» légkörben elvesztette a maga énjét.

Ibsen Nórája először adott hangot a rosszul nevelt s keserves tapasztalatok árán magára eszmélő asszony vergődésének és megoldást kereső elszántságának.

Nóra sorsa szimbolikus jelentőségű: rávilágít az asszony, az anya, a feleség problémájára.

Nórát nem nevelték komoly föladatakra; soha nem lehetett önálló véleménye; nem birkózott soha akadályokkal, nehézségekkel. «Apám babuskájának nevezett, — mondja — s úgy játszott velem, amint én játszottam a babáimmal».

Később férje házában sem kapott komolyabb szerepet. Helmer kifogástalan jellem, korrekt férfi: igazán boldog lehet mellette Nóra. Feleségét szinte az imádásig szereti, hú hozzá, udvarias, gyöngéd s fölmenti őt minden gond alól.

Nóra szép és kedves asszony: de senki sem veszi komolyan, legkevésbé a férje, aki csicsergő madárkának, kis mókusnak, játékszernek tekinti őt, nem élettársnak. Ez az elkényeztetett gyermekasszony szereti a nyalánkságokat, öntudatlan naívsággal kacérokodik, szeretetreméltóan fölületes. Nem ismeri a világot, a társadalom berendezését, az egyéni és a szociális élet kegyetlen törvényeit.

Egyszer azonban belekapcsolódik az élet szörnyű mechanizmusába. Férje, Helmer, élet-halál között lebeg. Az orvosok egy olaszországi utat ajánlanak, délvidéki levegőt: ez megmentheti életét. Helmer azonban gyűlöli az adósságcsinálást, különben sem tudja, milyen veszélyben van. Nóra meg akarja menteni férjét; s egy kéteshírű pénzembertől nagyobb összeget vesz kölcsön. Atyja aláírására is szükség van. Nóra ezt formáságnak tekinti s mivel beteges apját nem akarja izgatni, helyette is aláírja az adósságlevelet.

Nóra boldogan törleszti titokban az adósságot: íme, ő is szerephez jutott! Takarékoskodik, másolásokat vállal s így sikerül megfizetnie a kamatokat. Nem is sejtí, milyen szörnyű csontkarmok merednek ártatlan élete felé. Az uzsorás le akarja lepellezni: okiratot hamisított, hazudott, csalt. Pénzügyi manővert csinált hozzáértés nélkül.

A helyzetet lassankint fölismerő asszony szánal-

mas vergődése megrázó erővel markol azok szívébe, akik Nóra botlásában megtalálják a tragikum magját. A baba-asszony fejében összezavarodnak a fogalmak: nem érti, hogyan lehet ő bűnös, csaló. Hát bűn az, hogy a rendelkezésére álló egyetlen eszközzel megmentette Helmer életét, s hogy a kölcsön-művelet izgalmaiktól megkímélte beteg atyját?

Helmer megtudja a valót s kétségbeesik. Szétrombolva látja mindazt, amit eddig épített: becsüléte bástyáit, családi életét, jóhírét, jövőjét. «Tönkretettél engem, hazug, bűnös, könnyelmű asszony vagy!»

Nóra mozdulatlan rémülettel nézi dühöngő férjét. Ez volna Helmer, ez a kicsinyes, önző ember, aki nem meri felesége tetteiért a felelősséget vállalni? Ezt a Helmert szerette ő, aki vádlóként áll fölötte, holott ő a bűnös, mert nem ismertette meg feleségével az életet, a társadalom szerkezetét, az embereket, akik álarcban környékezik meg a gyánútlant.

S ámbár a hitelező életében beálló hirtelen változás megszünteti a veszedelmet s Helmer magára eszmél, bocsánatot kér Nórától, — a dolgon már nem lehet változtatni. A baba-asszony lelkében nagy változás megy végbe. Rájön, hogy a világ nem olyan, aminőnek képzelte. Férje sem az, akinek látta. Agyában világosság gyullad: hiszen ő *egy idegen férfivel* élt együtt hosszú éveken át! Egy idegen férfinak szült gyermekeket. S ez a férfi csak játszott vele: cukrot, csókot adott neki, — de nem tette *felelős élettársává*. Nyolcévi házas-

ságuk alatt egyetlen komoly szót sem váltottak egymással: férje nem közölte vele gondjait, nem osztotta meg vele pályája terhét.

A játszás, az enyelgés, a cukorszopogatás ideje elmúlt: s az öntudatra-eszmélés, a tanulás, a nevelés ideje következik.

— Gyermekeimet nem nevelhetem: — előbb saját magamat kell nevelnem.

S minthogy Helmert nem tartja alkalmasnak arra, hogy őt nevelje s tanítsa, — elhagyja házáat.

A férj megdöbbenve hallgatja az asszony szavait, — majd asszonyi és anyai kötelességére figyelmezteti őt.

— Azt hiszem — szól Nóra — elsősorban *ember* vagyok én is, vagy legalább is megpróbálom, hogy az legyek. Tudom, hogy a legtöbben neked adnak igazat s valami efféle van a könyvekben is. De én már nem elégedhetem meg azzal, amit a legtöbben mondanak s ami a könyvekben van. *Nem értem a társadalmat, amelyben élek, — de megpróbálom, hogy*

megértsem. Utána kell járnom, hogy kinek van igaza: nekem-e vagy a társadalomnak ... At kellene változnunk, hogy *az együttélésünk házassággá változzék.* Elmegyek tőled. Isten veled!

Nóra kimegy a nagyvilágba. Ott hagyja a családi fészket, amelyben nem találta meg a nekivaló munkát. Ez a forradalmi lépése fennen hirdeti a XIX. század jelszavát: A nőt föl kell szabadítani a gyámság alól, hogy erkölcsében, tetteiben felelős egyéniség lehessen, hogy hivatásával tisztába jöjjön s ne legyen többé idegen vélemények árnyéka. Nevelni kell a nőt, hogy ő is tudja nevelni gyermekeit.

Az egykorú német színházak közönsége fölzúdult a «Nóra» utolsó jelenete ellen. Nem egy helyen bojkottálni akarták a darabot és követelték, hogy Nóra menjen vissza férjéhez és gyermekeihez. A színházak egyrésze teljesítette a közönség óhaját: Nórát az anyai kötelesség visszatartja végzetes lépésétől.

Ez azonban Ibsen Nórájának a meghamisítása volt. Nórát nem lehetett többé visszatartani. Azóta is járja a világot, keresi a társadalomban a neki megfelelő helyet.

Vájjon hová jutott el a fölébredt nő az öntudat tisztítóüzén át tövises, de büszke útján? S vájjon érkezett-e már annak az ideje, hogy visszamenjen a családba férjét boldogítani és gyermekeit nevelni? S ha még mindig nem méltó arra, hogy központja és napsugara legyen a családnak, mit kell még megtanulnia, mire kell még ráeszmélnie?

Nóra megsokszorozódva, millió és millió példányban küzd létéért, önállóságáért. Pénzvágy, hiúság, «furo dominandi», türelmetlen érzékiség épűgy hajtja előre, mint az önmagát kutató kíváncsiság, a jó szeretete, a szociális együttérzés, a nemes értelemben vett ambíció. Mindenekelőtt kenyeret keres: a férfitől függetlenül is meg kell élnie. A gazdasági önállóságért folytatott küzdelem gyümölcsként kialakította magában a «no-legényember típusát, aki a hó elsején fölveszi a fizetését és férfi-partnerétől nem vár egyebet, mint szerelmet».

Nóra első önállósági rohamában megszállta a férfipályákat. Azt hitte, hogy a férfi szabadságához, műveltségéhez, szakképzettségéhez és munkaköré-

hez neki is joga van. Nem gondolt arra, hogy közben elveszítheti szíve és lelke legnagyobb kincseit, nőisége előnyeit. Így jutott el Nóra a gyár falai közé, az irodába, a hivatalszobák aktaszagú, áporodott légkörébe. Találkoztunk vele orvosi laboratóriumokban, iskolai katedrán, politikai pódiumon, hangversenyteremben. Vannak riportersNórák, — Nóra-pilóták, női mérnökök, női mesteremberek. S Nóra rekordokat javít a sportpályán, az aviatikában, a volán mellett. A gazdaságilag független, férj nélküli Nórák egyes országokban a katonai mundért is magukra öltik. S a politikai jogokhoz most a sexuális téren való teljes függetlenséget is meg akarják szerezni Nóra elfajzott utódai. A sexuális forradalom élén a modern Nóra áll, az Amerikából hozzánk is átvándorolt könnyűvérű, élvezetre vágyó «flapper», aki megelégszik a «pajtás-házasság» komolytalan s ideiglenes intézményével. Őneki már az sem igénye, hogy a férje megértse, megossza vele az élet terhét. Nóra eljutott a bolsevizmus családtalan munkásnőjéig, aki közös konyhából kapja uniformizált proletár-levesét.

Nóra azonban más utakat is taposott. Fölfedezte a társadalom sötét dzsungelét, utat épített magának a szociális posványokon keresztül. Találkoztunk vele a nyomortanyákon, kórházak ágysorai közt, gyermek-menhelyek, szegényházak tömegszállásain. A jótékonyság angyalaként járta a külvárosok utcáit és lelke világított az éjszakában.

Csetlett-botlott, kergette a célt, amelyet igen sokszor eltakart szeme elől a divatos életfilozófiák felhőjárása. Bizony nem egyszer fölillant lelke

mélyén a kétség: «Hátha a nő legnagyobb szolgálata éppen akkor kezdődik, ha egyszerűen csak behelyezkedik a férfi civilizációjába». (Förster.)

Arra már rájött, hogy sikereit nem férfi-tevékenységével aratta: akkor boldogult s akkor sikerült tért hódítania, amikor a női szív sajátos értékeit érvényesítette. A háborúban nem a lövészárokban, hanem a hadikórház ágyai mellett aratta diadalait. Nem az alkotás volt a szerepe, hanem a boldogítás; nem az akarat, hanem a szív eszközeivel dolgozott. «Kitágított anyaság» lett a munkaköre, bárhová vetette a sors. Családanyai és hitvestársi erényei érvényesültek odakint a nagyvilágban is.

Mit tegyen Nóra?

Menjen vissza a családba; önkéntesen adja vissza a férfiaknak azokat a területeket, amelyeknek úgyse vette hasznát. Térjen vissza a család bátyái közé, de vigye magával hosszú bolyongásának a tanulságait. Semmiesetre sem lehet többé a régi naiv és tudatlan baba-asszony, férfiak játékszere.

Szilárd, egyenes alakja tengelye lesz az új családnak s köréje épül a modern élet plazmájából az állam s a társadalom egészséges sejtje.

Neki kell tapasztalatai alapján megújítani a családot s tartalmat vinni ebbe a rugalmas keretbe. Szörnyű élményei voltak Nóranak e téren. Látott (s talán át is élt) olyan frigykötést, amelyben a jegyesek alig különböznek az üzletfelektől; látott házasságot, amelyben a férj szeretője az asszony pénzén élt és ruházkodott; találkozott anyákkal, akik ölebeiket többre becsülték gyermekeiknél s megutálta bennük saját fáját; — szemtanúja volt családi jele-

neteknek, amikor a feleség háziállattá alacsonyodott, de titokban arzént kevert férje ételébe. S végül látnia kell a sexuális házasságot, amelyet csak az érzékek vibráló pókhálószájai kötnek össze s amelyet az élet első vihara szétszakít.

S a becsületes, önmagát kereső s önmagára rátaláló Nórának mindez fáj. Érzi, hogy a bajon neki kell segítenie. Nóra visszamegy férjéhez s ezt mondja neki:

— Itt a helyem melletted. Meggyűjtöm a szent tüzet oltárunkon és melléje telepszem s magam köré gyűjtöm neveletlen gyermekeimet. Eljutottam az élet legmagasabb csúcsára, — de onnét is csak titeket láttalak. Egyetemet végeztem, diplomát szereztem, el tudok igazodni a gazdasági élet zűrzavarában, jártam a «jótékonyági fúria» iskoláját is, akinek a lakása olyan, mint egy pályaudvar; — mindenütt érvényt szereztem egyéniségemnek: — s most itt vagyok ismét.

Rájöttem, hogy nekem *női civilizáció* kell, — nem pedig *férfi civilizáció*. Mindent megtanultam s mindent átszűrtem a női lélek szűrőjén. S most már diplomám van a női tudományokból: hiszem, hogy tudlak boldogítani téged, Helmer, s tudom nevelni gyermekeimet.

S ha itthon elvégeztem a nagy föladatot, odakint is találok munkát, — de mindig *női* munkát. A nemes női erőnek nem szabad parlagon hevernie. A hitvesi és anyai szeretet sugarát a család bátyafalai nem szoríthatják szűk területre: — a társadalom is rám szorul, — de az én örök szállásom, örök erőforrásom a család.

S Helmer így szól Nórához:

— Az Isten küldött vissza, Nóra, — feleségnek, anyának, testvérnek, munkatársnak, sorsom osztályosának. Már nem tekintelek bábnak, játéka szernek. Megosztom veled gondjaimat; és örömöm, boldogságom egybeolvad a te boldogságoddal és örömöddel. *Együtt* építjük a világot; *együtt* neveljük gyermekeinket; s nincs titkunk többé egymás előtt. Egyenrangú felek vagyunk: két fél, — akiket Isten illesztett össze egészé.

S Nóra elfoglalja a nekivaló helyet otthon és a társadalomban.

8. DIPLOMÁVAL A KONYHÁBAN.

Gondoltam, meglátogatom az új házасokat. Gyuri bérmafiám s így különösen érdekel a boldogsága. Margitot is becsülöm és szeretem: komoly lány volt mindig, tán komolyabb is a kelleténél. Vájjon, milyen asszony lett belőle?

Gyuri nem volt otthon; — Margitot a konyhában találtam.

Az asztalon zöldség, tejeles-fazék, húsdaráló, edények; a tűzhelyen zsír sístereg. S Margit magas «hokkedli»-n ül, sárgarépát aprít s zavart mosolylyal néz rám. Majd leveri kötényéről a répahéjat és föláll:

— Hozta Isten! Jaj, kezét se tudok adni, nézze csak!

Széttárta rózsaszínű tenyereit s nem tudta, nevesse-e vagy komolyra fogja a panaszkodást.

— Konyhatündér lett belőlem, Kálmán bácsi! Azonnal kezét mosok és beme gyünk a szobába. Ne haragudjék, igazán röstellem magam.

Két tenyerem közé fogtam répa-illatú kis kezét és gyöngéden megsimogattam.

— Maradjunk csak itt, Margitka! Egészen otthonosán érzem én magam a konyhában. Odahaza is a konyha a mi legmeghittebb társalgónk: mialatt a feleségem a rántást keveri, én referálok neki a leg-

újabb irodalmi eseményekből: versekről, színdarabókról. Csak aprítsd tovább azt a répát, én majd ide ülök a székre. Tulajdonképen gratulálni jöttem.

— Oh, köszönöm szépen! Gratulálhat is, Gyuri nagyszerű férj!

— Boldogok vagytok?

— Nagyon! Szegényesen, de boldogan élünk. Persze, minden kezdet nehéz. Nem igaz? Cselédet se tartunk. De Gyuri most itthoni munkát is vállal. S tán én is értékesíteni tudom majd a diplomámat.

Margit ugyanis okleveles tanár. Miután elvégezte az egyetemet, két éven át kilincselte állás után. Édesapja, rokonai minden lehető rést fölkutattak, amelyen át be lehetne surranni a «dolgozó nők» eldorádójába, — de a szűk réseket száz és száz protektor és pályázó ostromolta. Margit nem kapott állást, — de az egyik államtitkár előszobájában közelebbről megismerkedett Gyurival. S végeredményben nem hiába kilincselte, — révbe jutott.

— Igazán örülök, Margitkám, hogy egymásra találtatok. S úgy látom, jó háziasszony vagy.

— Igen, diplomás szakácsné! Okleveles konyhatündér!

Megint nevetett, de ajka körül némi keserűség vibrált. Néhány darab fát dobott a tűzre, majd így folytatta:

— Pedig jó tanárnő lett volna belőlem. Szeretem a tudományt és szeretem a gyermekeket. Istennem, mennyit ábrándoztam az *én módszerem* sikeréről; az első latin óráról, amelyet én tartok; a zajos folyosó kedves zürzavaráról, ahol a fiatal élet

hullámzik. De azért nem adom meg magam!
Előbb-
utóbb majd csak kapok állást s akkor nem kell
krumplit hámoznom.

— Szóval nem szívesen főzöl . . .

— Azt nem mondtam! — Tiltakozott Margit. —
Hálát adok Istennek, hogy legalább ezt a szerepet
megkaptam az élet nagy színjátékában; — de gon-
dolja meg, Kálmán bácsi, hogy nem volt könnyű
dolog átszerelni egész lelkivilágomat a konyhára,
a háztartásra, a takarításra! Beleéltem magam a
«dolgozó nő» szerepébe; magasabb igényeim is vol-
tak, szerettem volna könyveket olvasni, másokat
nevelni, tanítani. Azt hiszem, Gyuri is többre be-
csülne, ha tanárnő volnék, nem pedig szakácsnő.
Nincs igazam?

— Nincs. Gyuri sokkal okosabb és mélyebb
lelkű ember, semhogy feleségében a «tanárnőt»
becsülje és szeresse. Nincs igazad, Margitkám, ha
azt hiszed, hogy te nem vagy «dolgozó és pénz-
kereső» nő. A jó háziasszony legalábbis annyit keres,
mint a férje, mert okos beosztással, szorgalommal,
takarékosággal megkétszerezi az ura keresetét.
Gyuri azelőtt, amíg egyedül volt, nem élt meg a
fizetéséből: a szülei küldtek neki családi pótlékot.
(Ő nevezte így tréfásan ezt az összeget.) Most meg
— úgy látom — nem koplaltok.

— De nem ám! — Lelkesedett Margit. — Úgy
élünk, mint . . . mondjuk a walesi herceg. S az első
három hónap tanúsága szerint kijövünk Gyuri
fizetéséből.

— No látod! Azelőtt a vendéglős, a pincér, a
borfiú, a takarítónő, a varrónő, a hivatalszolga stb.

stb. osztottak Gyuri fizetésén: most te vagy a vendéglős, a pincér, a varrónő, a takarítónő egyszemélyi ben, de úgy, hogy minden szerepedben melletted áll a férjed: két csonka életből lett egy teljes élet. Nem mondom, hogy tagadd le a diplomádat: lehet, hogy csakugyan kapsz állást, de amíg a háztartás gondjait hordod válladon, légy jókedvű és elégedett háziasszony. Végzetes tévedése a közfelfogásnak, hogy a konyha alsóbbrendű helyiség, mint az iroda; vagy hogy az akta-másolás nemesebb foglalkozás, mint egy jó zöldségleves vagy borjúpörkölt elkészítése. Különösen, ha az a borjúpörkölt egy család asztalán közelebb hozza egymáshoz a szívet és szimbóluma lesz az egymásért élő, egymást támogató szeretetnek. Természetesen mindez csak akkor érték, ha a konyhai munkát megszenteli az áldozat s a szeretet.

Margit megkeverte a rántást s rám mosolygott:

— Ismerem Kálmán bácsi elméletét: a házi asszony és a szakácsnő leveise lehet ugyanabból az anyagból, mégis lényegben eltérnek egymástól.

— Úgy is van! A feleségem paprikáskrumplija kolbász nélkül is nagyobb értékű, mint a szakácsné paprikáskrumplija debreceni kolbással. Aki ezt nem érti, az nem érdemli meg, hogy a felesége főzzön neki.

— Kálmán bácsi nagy idealista!

— Édes leányom, az idealizmus nem a filozófiai és az esztétikai művekben lakik. Az idealizmus teszi elviselhetővé a mindennapi életet.

A te konyhában sem a zsír és vaj, vagy a főzelék a fontos, hanem az a lélektani folyamat, amely ben-

ned végbemegy, miközben az ebédet megfőzöd. S az a szolgálat a fontos, amely férjed igényeit igyekszik kielégíteni; s az a boldogság a fontos, amely férjed szívét betölti, amikor a palacsintádon keresztül megérzi, hogy szereted őt s hogy *neki* dolgoztál, *neki* áldoztad a délelőttöt. A férjed keresete a te kezed munkája árán alakul át egészséggé, izommá, tiszta vérré, nyugodt idegsejtekké s elégedettséggé — ebben a konyhában, amelynek te vagy az alchimistája, te ... te diplomás szakácsné. Hát még ha majd — adja Isten! — néhány ragyogó szemű csöppség nyalakodik itt melletted és dugdossák apró ujjukat a tejfeles-fazékba!

— No, no! Beszéljünk inkább a konyha filozófiájáról! — Intett le a piruló asszonyka.

— Hát nem bánom! Részletezzük egy kissé a konyha életfilozófiáját — s belátod, hogy a diploma és a velejáró műveltség nem ellenkezik a te mostani munkáddal. A konyha nem «kifőző»: — nem kocsmái kifőzés folyik benne. A konyha négy falát megszenteli a házasság szentsége. Az itt végzett munka a házasság szentségének a szolgálatában áll. Ez a tűzhely, ez a zsírosbödön, ez a húsdaráló nem alacsonyítja le a diplomádat: — ellenkezőleg, a te magasabb lelkiséged és intelligenciád nemesíti, emeli, szebbé teszi a konyhát.

Ne feledd, hogy az igazi nő mintaképe az *Ur szolgáló leánya* s hogy téged a szolgálat szelleme emel hivatásod magaslatára. A nő alaptermészetének megfelelő szolgálat: sebet gyógyítani, izzadságot letörölni, puha ágynak vetni, alamizsnát adni, nyomort enyhíteni, gyűlöletet kioltani, részvétet,

szánalmat föllobogtatni; enyhítő friss vizet nyújtani, az éhezőnek ételt készíteni: szolgálni — az emberiséget, enyhíteni a földön tanyázó rémek hatását. A te kis konyhád is a szolgálat műterme: itt készülnek az emberi élet apró remekei, ezer apró szolgálat, figyelmesség — mindmegannyi színes mozaik az élet szépítéséhez. Itt tudsz férjednek kedveskedni, ízlését eltalálni, bizonyos dolgokról lemondani. A lelki harmóniát is szolgálja a konyha, mert össze-nevel benneteket.

— Kálmán bácsi még azt is elhitei velem, hogy a portörlésben is magasabbrendű tevékenységet kell látnom. — Nevetett Margit.

— Tőled függ! Mondok egy analóg esetet. Egyszer egy levélhordó panaszkodott Prohászka Ottokárnak, hogy rettenetesen unja a mesterségét. Unalmas dolog napról-napra róni az utcákat, lépcsőt járni, becsöngetni, tovább menni. Nincs ebben semmi változatosság! Ez igazán lélektelen munka! A nagy püspök azt mondta neki: Vigyen lelket a munkájába, fogja föl szolgálatnak az unalmas gyaloglást. Minden levélben szív utazik, édesanya, testvér, jóbarát, vőlegény, férj, feleség, gyermek szíve. Gondolja ezt: levelet viszek egy édesanyának, aki távollévő fiától hírt vár. A levél megaranyozza ennek az öregasszonynak a szegényes életét. Egy másik levél a menyasszony szűz boldogságát rejt; — a harmadik vigasztal; a negyedik kínos kétségekre ad megoldó feleletet. Az ön táskájában, kedves levélhordó barátom, emberi vágyak, emberi szerelmek, emberi tragédiák, bánatok rejtőznek. S ön ezeket az érzelmeket, emberi kapcsolatokat köz-

Vetíti. Minden levél mögé képzelje oda a hátteret s akkor lélekkel tölti meg egyhangú foglalkozását.

— Értem — szólt komolyan Margit. — Ha ki-söpöröm a szobát, virágot teszek az asztalra, akkor kielégítem az én esztétikai igényemet s emellett örömet szerzek Gyurinak, aki bolondul a virágért és szereti a tiszta környezetet. A harisnyastoppolás is több, mint egy rongyos ruhadarab rendbehozása, ha az alkotás örömét egyesíti a takarékoság jóleső örömével. Tudja, Kálmán bácsi, először rettenetesen szégyeltem magam, hogy cselédmunkát végzek: bezártam a konyhaajtót, nehogy valamelyik barátnőm rajtakapjon. Hanem aztán érdekes gondolatotn támadt: hiszen az én háziasszonyi munkám nevel engem! Kifejleszt bennem olyan erényeket, amelyekre az életben még nagy szükségem lehet. Ilyen az alázatosság, a hűség, a munkások erőfeszítésének, a cselédek alkalmazkodó képességének a megértése és megbecsülése.

— Igazad van, Margitkám! S ne gondold, hogy az igazi háziasszony nem végez szellemi munkát! Hogy egyebet ne említsek, a főzés ma már bekapcsolható az orvostudományba. Sőt az igazi konyhaművészet meglehetősen nehéz: tekintetbe kell venni a különféle viszonyok között élő emberek szervezetének az igényeit s az élelmiszerek táplálóértékének a viszonyát ezekhez az igényekhez. Neked, Margitka, meg kell figyelned évek folyamán, mi árt s mi használ férjed s a magad egészségének s tudnod kell, milyen alkalommal mit főzz. A modern orvostudomány nem helyi jellegű pepecseléssel és rossz szagú orvosságokkal gyógyít, hanem diétával,

vagyis a táplálkozás szabályozásával. Megelőződ a betegségeket, ha okosan, kémiai és orvosi szín«vonalon állítod össze az étlapot s ha tudod, hogy ennek vagy annak az ételnek milyen szerep jut a szervezet egyensúlyának a megőrzésében. Majd én hozok neked megfelelő szakkönyveket és folyóiratokat. El fogsz ámulni, milyen magas színvonalra lehet emelni a higiénikus főzést! «Az élethosszabbítás titka, hogy ne rövidítsük meg az életet» — mondta egy filozófus. Már pedig az élet megrövidítése legtöbbször a gyomron keresztül történik. A vér anyaga a konyhából kerül a szívbe — sa lélek, az élet tüze a vérben lakik. S a ti véretek tisztasága, ereje, tüze nemzeti érték is, mert belőle sarjadzanak a magyar jövődő eleven bimbói.

Amikor pedig már nemcsak ketten leszte, — újabb árnyalatait kell megtanulnod a főzőművészetnek. A csecsemő s a serdülő gyermek helyes táplálása végzetesen fontos: — ezt igazán nem bízhatod sem cselédre, sem szakácsnőre. Minden sikerült «papi», amelyet kisgyermeked jóízűen fogyaszt el, nyert csata a betegségeket okozó mikrobák ellen folytatott küzdelemben.

Bizony, Margitkám, ha rajtam állna, én fölállításnám a háztartás egyetemét. Ha diplomát kívánnak attól, aki a latin nyelvtant, a szóelemzést, a matematikát tanítja, vagy aki bonyolult jogi eseteket old meg: — én diplomát kívánnék attól is, aki házastársi és édesanyai pályára lép. Erre a pályára is képzettség kell.

A mai leányt mindenre tanítják, csak a magasabbrendű háziasszonykodás hiányzik «az élet tan-

tárgyai» közül. Tanul sportot, divatot, művészetet: — de nem tanulja meg, mint kell tisztán tartani a konyhát, mint kell higiénikus családi életet élni, gyermeket gondozni, étrendet összeállítani, betegségeket elkerülni, — főképen mint kell az otthonot otthonná varázsolni. «Az a baj — kiált föl Förster, — hogy helytelen a kultúráról alkotott fogalmunk. Elvesztettük érzékünket a legegyszerűbb lélektani igazságok iránt.» S ezért nem értékeljük a jellemmel s lélekkel vezetett háztartást.

Margit közbeszólt:

— Pedig előbb-utóbb megszűnnek az ú. n. háztartások. Úgy tudom, Amerikában már nem a háziasszonyok, hanem a konzervgyárak állítják elő az ebédet s a vacsorát. Mindig több nálunk Európában is a tömegfőző étektelep. Társasházak épülnek közös ebédlővel, közös konyhával — s nincs szükség a háziasszony cseléd-munkájára.

— Igaz. Csakhogy a tömeg-főzés sohasem pótolhatja az egyéni szükségletekhez alkalmazkodó háziasszonyi főzést. A kollektív ellátás csődöt mond, — mint ahogy csődöt mondott a szovjet ételmezési rendszere. A háztartást egyéníteni kell, hiszen különböző igényű egyéneket lát el olyan testi és lelki táplálékkal, amelyből az egészséges egyed erőt merít.

Még tovább folytattuk volna a konyhában az eszmecserét, de Gyuri váratlanul hazajött. Lábával nyomta be az ajtót, mert mind a két keze tele volt csomaggal. Pufók zöldpaprika, kövértestű paradicsóm, zöldbab kandikált ki a papírzacskóból s egy pár ijedt csirke csapkodott megtépázott szárnyakai a fiatal férj kezében.

— Itt vagyok, drágám! Jó napot, bátyám uram, Isten hozta. Eljött gyönyörködni ebben az újdonsült kis gazdasszonyban? Vedd már el tőlem ezeket a fenevadakat, bepiszkítják a ruhámat! Ennél szebb zöldpaprika nem volt a piacon. De miért nem vitted be Kálmán bácsit a szobába? Ebéd alatt majd elmondok mindent. Itt marad nálunk estig.

— Maradok, fiam, maradok. Úgy látom, ez az egyszobás lakás «az alkalmazott szeretet iskolája», — itt még a magamfajta öreg professzor is tanulhat valamit. Menjünk át a szobába, mert ha itt lábatlan-kódunk, Margit elsózza a levest . . .

9. A LOMPOS HÁZIASSZONY.

Géza a minap kitárta előttem a szívét. Félliter kadarka mellett beszélgettünk egy budai kiskocsmában s a harmadik félliter megoldotta régi barátom nyelvét.

Beszélt a terveiről, élém vetítette tudományos álmait, beavatott laboratóriumi kísérleteinek a titkaiba.

— S odahaza hogy vagytok? — szakítottam félbe az atom-bombázásról tartott előadását. — Boldog vagy Jucival? Emlékszem, a fitos orrú, bájos Juci valósággal megbabonázott . . .

Gézát láthatóan kellemetlenül érintette ez a téma-változtatás. Töltött s ivott. Egy ideig hallgatott, majd váratlan hévvel öntötte ki szíve keserű tartalmát:

— Hát tudod, pajtás, a fitosorrú, bájos Jucika ma már nem babonázna meg. Különbén majd meglátod. Remélem, lesz szerencsénk, ha már annyi év elteltével Pestre hozott a véletlen, meglátogatsz bennünket.

— Mi baj van Jucival? Mondd már el!

Koccintottunk és Géza folytatta:

— Juci csinos, rendes — mondjuk bájos leány volt, amíg édesanyja öltöztette s fésülte. S most, hogy saját magára van utalva, mintaképe a lompos

háziasszonyoknak. S én ezt a rendetlen, gondozatlan lakást nem tartom otthonnak: azért alig járok haza. Az én világom a laboratórium. Én nem értem, kérlek, hogy élhet egy asszony így? Szüleinek a házában — vőlegénykoromban — nem tapasztaltam ezt a rendetlenséget. Belépek hozzájuk: az előszoba kitakarítva, rendes. A szalonban minden csinos: virág az asztalon, tiszta terítő a zongorán, kedves, nyugodt derű és napsugár — pókháló nélkül. Tudod, pajtás, én nagyon kényes vagyok ilyen tekintetben. Az én nőtestvéreim nett leányok, édesanyám is — mintha most vennék ki a skatulyából, amint mondani szokták. No, szervusz, pajtás, igyunk! Éljen az ifjúság! Ne beszéljünk a jelenről! Emlékszel, pajtás, milyen nagyszerű erdei kirándulást rendeztünk egyszer, mikor is volt, megállj csak . . .

Láttam rajta, hogy nem akar tovább Juciról beszélni s ezért nem erőltettem a dolgot.

Előszedtük ifjúkori emlékeinket és föltámasztottuk a múltat. A hold ránk nézett és tovább sétált a felhők között . . .

Másnap meglátogattam Gézáékat. Csak az asszonyt találtam otthon.

Az előszoba kulcsa a földön feküdt; fölemeltem s a helyére tettem.

— Jaj, bocsásson meg, hogy csak így fogadom!
— Ielkendezett Juci és összehúzta magán a télikabátot. — Még be sincs fütve nálunk, a cseléd ma kimenőt kért. Jaj, le ne vesse a kabátját! Erre tessék! Isten hozta nálunk!

Így csicssergett Juci és rám villantotta azt a mosolyát, amellyel (valamikor!) Gézát megbabonázta.

— De az esernyőmet csak leteszem — szoltam és megkerestem az erős félhomályban a fogast. Juci megkattantotta a villanycsavart, majd észbekapott:

— Ó, az az átkozott szerelő! Pedig mar uzen-tem érte. Adja csak ide azt az esernyőt!

Elvette tőlem s a jégszekrényre fektette. A fogason nem volt hely, ott lógtak a nyári és tavaszi kabátok. S minthogy egyiknek az akasztója lesza-kadt, csak úgy lógott a gallérján.

Bementünk a fűtetlen szobába.

— Éppen tüzet akartam rakni — szolt siránkozó hangon az asszony.

A kályhaajtó csakugyan nyitva volt. Körülnéztem a szobában, mialatt Juci «észrevétlenül» igyekezett rendet csinálni. A zongorára ráborította a csipkét; az ablakfüggönyt helyrerántotta; a szőnyeget megigazította. Majd leült velem szemben s rám emelte szép kék szemét:

— Most beszéljen! Hogy került Pestre? Mi újság Makón? Tudja, hogy minden érdekel. Hogy van a családja? A feleségét még nem is ismerem. Miért nem hozta magával?

Közben megigazította a haját, amelyet a csatt sehogysem akart összefogni.

Beszámoltam Makóról, a közös ismerősökről, a város legújabb eseményeiről. Juci áhítattal hallgatta, majd likőrrel akart megkínálni. Sajnos, nem találta a szekrénykulcsot, — s így csak a tálalón lévő konyakos poharat tudta hirtelen kiöblíteni akonyhában.

Segítettem neki. Igaz, hogy a cselédleány cipőjében megbotlottam: ott heverték a konyha közepén.

A konyharuhát is megtaláltuk az evőeszközök fiókjában s így ki tudtuk törölni a poharakat. Juci időközben a kulcsokat is kereste.

A kulcsok egyelőre nem kerültek elő, ellenben találtunk több varrótűt, amelyek szanaszét hevertek.

— Géza kabátjára itt szoktam fölvarrni a gombokát. Nem értem, mit csinál az az ember a hivatalban, minduntalan leszakad róla valami. Tegnap a könyöke feslett ki.

Meglett a kulcs. Juci boldogan nyitotta ki a szekrényt, de aztán megnyúlt az arca. Nem volt a helyén a likőr.

— Úristen, hol lehet? Hopp, megvan! A hálószobában maradt.

Ott is volt, letakarva egy félbemaradt kötött-mellénnyel, amelyet Juci karácsonyra szánt férjének meglepetésül. A mellényt az ágy előtt heverő papucsokkal együtt az éjjeli szekrénybe nyomkodta be s közben folyton csicsergett: kedvesen, gondtalanul, súly és rendszer nélkül.

Lassankint kibontakozott előttem Géza családi élete és Juci asszony karaktere.

Az én fiatal vendéglátóm csakugyan tipikus «lompos háziasszony», akiről meg lehetne festeni ezt a nő-fajta. Ez a nő-típus nem érzi, hogy az asszony világa a család s hogy ezt a négy fallal körülvett világot neki kell rendben tartania.

Juci homályos ösztönnel rá-rátapintott önönhibáira, de aztán tovább csapongott a szelleme. Érdekelte őt a színház, a mozi, — sőt a politika is; — járt jótékonycélú hangversenyekre, félnapokon át

hallgatta a rádiót: — de közvetlen környezetét nem tudta rendezni.

A lompos háziasszony a helytelen családi nevelés fanyar gyümölcse. Tanult zongorázni, esetleg tájképeket festeni, táncolni; tud franciául, németül; elolvassa a divatos írókat; tud társalogni: — de nem ért a háztartáshoz. Azt gondolja, hogy a söprés, a főzés, a mosogatás, a ruhák rendbentartása a szerényzet dolga, ahhoz neki semmi köze. Elég, ha kiadja a parancsot, hogy a szakácsné menjen bevásárolni és főzze meg az ebédet. Pedig a piac ismerete, a főzés mestersége, a takarítás művészete, a mosás, a vasalás és egyéb házimunkák hozzátartoznak az ú. n. általános műveltséghez. Hogy tudná a háziasszony ellenőrizni, irányítani, felülbírálni cselédje munkáját, ha maga tájékozatlan? Nem kell szolgai munkát végeznie, de értenie kell hozzá, hogy minden pillanatban ura lehessen a helyzetnek. Hiába zongorázza el Beethoven IX. szimfóniáját, hiába olvas könyveket, hiába tájékozódik a világrendben s a politikában: — mégis tudatlan, mert legs fontosabb kötelességeit nem ismeri s nem is akarja ismerni. Ezekről az elnevelt nőkről mondja Légouvé: «A tudatlanság ezerféle hibára vezeti a nőt. Azért emészti a nőt az unalom, mert semmit sem tud; — azért szeszélyes, kacér, hiú, mert semmit sem tud; azért költi el férje fáradtságos munkájának a gyümölcsét egy haszontalan ékszerre, — azért kívánczik esténként multságokba, mert nem adtak neki komoly gondolkodást, mert az értelmiség világából ki van zárva ... A család üdvének, az anyai kötelességeknek, a házasságnak, a háztartásnak az érdeké-

ben kell a leányoknak erélyes és komoly nevelést követelnünk. Tudás nélkül nincsen jó *anya*; tudás nélkül nincsen jó *háziasszony*». Légouvé gyakorlati tudásra céloz.

Beszélgetés közben *Gézára* tereltem a szót. Juci nagyot sóhajtott:

— Ma is későn jön haza. Rettenetes ember! Tudja-e, hogy elhanyagol? Mit szól hozzá, már nem udvarol nekem!

— És ön udvarol neki?

— Hogy én? . . . Hogy gondolja? Az asszony udvaroljon a férjének?

— Ugy értem, érezteti-e vele, hogy becsüli és szereti őt és a munkáját. Mert, Juci lelkem, a férfit a felesége érdeklődése, együttérzése lelkesíti újabb és újabb erőfeszítésre, alkotó munkára. Mikor Géza fáradtan hazatér, kedves arccal, enyhítő szóval fogadja őt, vagy pedig szemrehányással illeti, mert késett? Ne haragudjék rám, Jucika, hogy ilyen súlyos szavakat használok: — de én jól ismerem Gézát, tudom összes testi és lelki igényeit. Tudom azt is, mi fáj neki s miért menekül otthonából a laboratóriumába. Nem érzi jól magát idehaza.

— Jesszusom! — sikoltott Juci. — Miket mond itt a szemembe! Hát mi baja Gézának velem? Soha egy rossz szóval nem bántom őt! Hűséges felesége vagyok és . . . szeretem őt. Mégis olyan, mikor ide belép, mintha citromba harapott volna. Mondja már, mi baja velem annak az embernek? Magának panaszkodott? Beszéljen már, az Isten szerelmére!

Juci asszony ajka remegett az izgalomtól és sze-

mét előntötte a könny. Megfogtam a kezét és így szóltam:

— Ha rám bízta magát, kioktatom, hogyan hódíthatja vissza a férjét. Ismerem a varázs-szert, amellyel lehet rá hatni. Engedje meg, hogy mindkettőjük érdekében őszinte legyek. Rám bízta magát, Jucika?

— Rendelkezésére állok. Kíváncsi vagyok, hová lyukad ki s mit akar tőlem.

— Csupa jelentéktelen apróságot, nagyságos asszonyom! Meg szeretném tanítani önt az apróságok értékére.

Sokáig beszélgettünk. Juci hol sírt, hol nevetett; néha röstelkedés, néha őszinte megbánás vett erőt mimóza természetén. Megsértődött, panaszkodott, vádolt, — végül is megértéssel mosolygott a könnyein keresztül.

Késő délután hagytam magára Juci asszonyt.

Aznap este Gézát nagy meglepetés érte odahaza.

Juci frissen vasalt rendes háziruhában, csinos alakján az üde tisztaság varázsával várta férjét az előszobában, amelynek a villanykapcsolóját a házmester rendbehozta. A fogasról a szekrénybe vándoroltak a felöltők s a fölösleges esőgallérok. A pókháló is eltűnt a sarokból. Az ebédlő asztalán fehér terítő, rajta ízléssel elrendezett tányérok, evőeszközök, középen vázában virág.

Az asszonyka végigsimogatta puha kezével férje ráncos homlokát:

— Nagyon vártalak — szólt muzsikahangján — csakhogy itthon vagy! Siess, öltözz át, ebben az éterszagú ruhában nem ülhetsz asztalhoz.

S betuszkolta ámuló férjét a fürdőszobába. Ott már melegvíz gőzölgött a kádban. A széken s a polcon lepedő, törülközők — s fenyőillat a levegőben.

Géza a fürdőből felüdvülve, újjászületve lépett felesége elé s rámosolygott:

— Így már asztalhoz ülhetek?

— Így már igen! Előbb azonban rendberakom a fürdőszobát. Fogadni mernék, hogy a lepedő s a törülköző ott hever a kövön. S a vizet sem engedted le. Te rendetlen ember! Te . . . te lompos házigazda!

Ezt már kacagva mondta és eltűnt a fürdőszoba ajtaja mögött.

Géza meg csak állt a szoba közepén és mosolygott.

. . . így találtam őt, amikor benyitottam hozzájuk:

— Szervusz, Géza! Meghívásodat komolyan vettem, — itt vagyok. De milyen kedves otthonod van neked, te csirkefogó! Hol van a feleséged?

Zavartan nézett rám s a fürdőszoba felé mutatott:

— Ott van. Dolgozik. Rendet csinál.

— Jelents be neki!

Juci előjött és Géza rám mutatott:

— Sz . . . Pali, gyerekkori barátom. De hiszen emlékszel rá, nem?

— Nagyon jól emlékszem. Hiszen volt is nálunk Makón, egy névnapi uzsonnán. Persze, azóta nagyon megváltozott. Hozta Isten! Ha még nem vacsoráztott, tartson velünk.

Juci úgy játszott, akár egy színésznő. Nem árulta el, hogy cinkostársa vagyok a férje ellen indított hódító hadjáratban.

A vacsora kitűnő volt s a gondos felszolgálat, Juci figyelmessége, kedvessége még ízesebbé tette az ételt.

A feketekávénál Géza vállára ütöttem:

— Szerencsés fickó vagy, pajtás, hogy ilyen feleséget kaptál!

Lassankint átalakult Géza lakása. A függönyök tisztítóba kerültek, a cselédleányt kicserélték, varrónőt fogadtak és Juci idővel teljesen megváltozott.

Ma már mindent a maga helyére rak. A fejében rendszeres és pontos könyvelés folyik: s így mindenről tudja, hol kell keresnie. A cipő nincs az ablakdeszkán, a hajtűk nincsenek a tintatartón. Ha leszakad egy gomb, azonnal fölvarrja; a függöny karikáit időnkint megerősíti. Az ágyterítő nem rongyos már; s a fonnyadt virág a szemétkébe kerül, nem ékteleníti heteken át az asztalt. A vánkoshuzatokon van gomb; s a szappant a szappantartóban lehet megtalálni. A poharak fenekét nem festi meg a bormaradék, az edényt még aznap elmosogatják. Az éléskamrában nem állnak a polcokon penészes befőttek és poshadt ételmaradékok, fonnyadt zöltség, kifacsart citrom, fölbontott s félig üres paradicsomos üvegek, megnyomorított szardiniás dobozok. A szekrények moly-állománya a minimumra csökkent, mert Juci minden héten szellőzteti a ruhákat. Géza zsebében nincs többé lyukas zsebkendő s nadrágtartóján a gumi nem laza. A kiégett villanykörtét még aznap kicseréli s ha elromlik a csengő,

nem kell hónapokon át dörömbölnie az ajtón a péknek, mészárosnak. A varrótűk mind a varrógépen vannak. S a fehérneműt egyszerre vasalják, nem darabonként, amikor éppen szükség van rájuk. S Juci Gézával együtt kel s a reggelit a munkába induló férj nem a konyhában állva hörpinti ki, hanem a kitakarított ebédlőben eszi meg jókedvű felesége társaságában.

10. A SPORT A MÉRLEGEN.

Gondoltam, ma ráérek, meglátogatom G . . . Józsi barátomat. Együtt hivatalnokoskodunk s gyakran szemrehányást tesz, hogy ritkán megyek hozzájuk. Jó. Ezt a délutánt nekik szentelem.

Belépek a kapun. Egy természetes ifjú jön velem szembe, két marokra fogott sportújságba mélyed.

Ez a Józsi fia. Belémütközik, azt se mondja: pardon!

— No, gondoltam magamban — ez a mai ember! Sportújságot olvas az utcán, a villamoson, a hivatalban, az iskolában a pad alatt. A munkás ebbe csomagolja szalonnáját, a cserepes ezt böngészi a háztetőn, a kofa erről pletykál a piacon. A napilapok kirakatából önérzetes «izomfiúk» fényképe néz rád s te mohó figyelemmel topogsz a járdán s várod, mikor függesztik ki a legújabb sporteredményeket.

Itt van Józsi barátom kamasz fia! Még csak meg se nézte, hogy kinek a gyomrába nyomta szögletes könyökét, csak rohant tovább.

Fölmegyek az emeletre s becsöngetek G . . .ék-hez. A szobalány sietve nyit ajtót, majd visszamegy a helyére: a szalon sarkába s tátott szájjal hallgatja a rádiót.

Józsi barátom föláll, lábujjhegyen hozzám libeg s lenyom egy karosszékbe. Felesége önagysága ked-

vesén biccent, a Marci gyerek rám se hederít; a rádió kerekaszájú tölcserébe bámul.

Éleseszű embernek tartom magam: azonnal megértettem a helyzetet. Helyszíni közvetítést adnak a sportpályáról s a család ezt hallgatja. Nekem az a kötelességem, hogy velük együtt hallgassam Pluhár kellemes és izgatott hangját s hogy lélekben én is ott lebegjek a pálya fölött.

Hát hallgatok. Józsi barátom arcán, gesztusán keresztül belátok a sportörület titkaiba. Az érzelmek egész skálája ott vibrál, hullámzik, tombol, örvénylik vézna termetén. Behunyt szemmel «játszik». Néha nagyot rúg, kezét fölemeli, leengedi. Ő most a tízezres tömegek érzelmeit, indulatait magába összpontosító sport-színész. S ilyen a kisfia is, az elemista Marci, aki időnkint fölüvölt: «Pfuj, bíró! Pfuj, bíró!» S a mama, a ház úrnője átszellemült arccal néz a semmiségbe. Majd odaszól a lánynak:

— Juci, tegye föl a teavizet!

Juci gyilkos pillantást vet rám, nyilván én vagyok az oka, hogy neki el kell mulasztania a «balhátvéd» legérdekesebb mozdulatát.

Végre szünetet jeleztek a sportpályán. Pluhár áttekintést adott a helyzetről, a kedélyek megnyugodtak. G . . .-mama kiment a konyhába s uzsonnát készített. Marci szétvetett lábakkal elém állt és rám szólt:

— Elhiszi a bácsi, hogy az utolsó gól ofszájdból volt? A bíró meg volt vesztegetve!

— Bizonyára ofszájd volt — szóltam. — S hová ment a bátyád?

— A Karcsi most az ÁSE tagja lett s tréning-

gen van. Boxolni tanul — felelt Marci helyett az apja.

— Jó box-fogásai vannak! — mondtam nevetve.
— A kapu alatt jól gyomron-nyomott; de nem vett észre. A zöld újságot olvasta.

— Igen, Karcsi még karriert fog csinálni. Sport-őrült! Az ASE-ben el vannak tőle ragadtatva. Tegnap kiütötte a mesterét.

— Hm. Akkor bizonyosan karriert fog csinálni. De hallod-e, Józsi, én nem is tudtam, hogy ti ennyire szeretitek a sportot. Talán bizony a lányod is tréningen van?

— Ott. A fedett uszodában van. Úszik. Hja, kérlek, a sport korát éljük. Az «ép testben ép lélek» korszakát!

— Hát, ami engem illet, én nem hiszek az «ép test, ép lélek» babonájában! S nem is helyeslem ezt az elfajult testkultuszt, amely ma letéríti az emberiséget a fejlődés helyes vágányairól.

Józsi barátom szájából kiesett a cigaretta. Mereven rám bámult:

— Te nem szereted a sportot? Barátom, te elmaradtál a világtól! Hát mi menti meg ezt a maroknyi magyar nemzetet a pusztulástól, ha nem a sport fegyelme, a testedzés, a világot ámulatba ejtő rekordok, amelyek nyomán az egész emberiség szeme előtt magasba lendül a stadionok árbocán a magyar zászló?!

— Tudom én, Józsikám, hogy a testnevelés s a sportok ügye a világháború óta nagyon is föllendült. A stadionok porondjait millió és millió ember veszi körül s izgatott lelkesedéssel lesik a mérkőzések

eredményeit. Azt is tudom, hogy nagy dicsőséget szerzett nekünk a los-angelesi olimpián a «Vizi-> Neptun Németország»-ot legyőző vízipóló csapataunk; s hogy Piller György kardjának ügyes ríposztjait megcsodálták a nemzetek s a kis Énekes ökle nemcsak ellenfelére sújtott le, hanem a trianoni bilincsre is nagyot ütött. Azzal is tisztában vagyok, hogy a legközelebbi berlini olimpiára összefogó erővei kell készülnünk s nem szabad szégyent vallanunk. Az se titok előttem, hogy a sportnak nagy a léleknevelő, tömegeket átfogó ereje.

Mindezt tudom. Mégis azt mondom, hogy a sportkultusz túlhajtása veszedelmes. Tisztáznunk kell bizonyos fogalmakat s a sportot a nemzetnevelő s egyéneket alakító tényezők közt a *maga helyére* kell állítanunk.

Mindenekelőtt el kell vetnünk az «ép testben ép lélek» elvét. Gyakran gyenge testben lakik a nagy lélek. A világtörténelem nagy szellemei nem mindig «kisportolt ép testben» laktak. A lélek szépségének, befelé kiépített gazdag világának, a haladás igazi hőseinek vajmi kevés kapcsolatuk volt a sporttal! Az «isteni szikra» nem egyszer beteges ember^vakarcba pattant át és onnét árasztotta nemes fényét a szépséget, jóságot szomjazó emberiségre.

Viszont az «ép test» akárhányszor durva lélek fészke: anyagiasság, erőszak, szívtelen dicsőségvágy lakik benne. Doros György, a sportok lélektanának kitűnő ismerője írja: «A tények azt bizonyítják, hogy a sport nemcsak nemesíti a jellemet, hanem meg is ronthatja; nemcsak akaratot nevel, hanem sok esetben hisztériát is. A sport nemcsak *ép lelket* nem

ad, hanem akárhányszor *ép testet* se: a sportnak rokkantjai, sőt halottjai is vannak».

— Szóval te el akarod velem hitetni, hogy a magyar sportok föllendülése valóságos nemzeti szerencsétlenség! — szólt epésen Józsi.

— Isten ments! Ellenkezőleg! Én azt akarom, hogy használjuk ki és gyümölcsoztassuk a sportban rejlő értékeket, és szüntessük meg a sport testi-lelki veszedelmeit.

— S melyek azok a veszedelmek? Talán bizony a rekordok!

— Úgy van! A rekord csak egyes *kivételes* bajnoknál érték, akiknek bizonyos sportághoz különleges képességük van. De amikor az átlag-emberek nem az egész test harmonikus fejlesztésére törekkeznek, hanem csak egy testrész végletekig vitt edzését tűzik ki célul, megvan a baj. A rekord legyen kivétel és ritka. A nagy tömegek testedzésében pedig legyen jelszó az arányos testfejlesztés. A mi valódi érdekünk, Józsikám, az egészség, nem pedig a rekord. A nemzet-test egészsége legyen a tömeg-sport célja: ezt a célt pedig nem az egyoldalú rekordok szolgálják, hanem a tiszta levegőn való játék, a jól beosztott sokféle mozgás: a fürdés, a gyaloglás, a kirándulás, a lovaglás, tenisz, vívás, sőt a favágás. E sportágak fölváltva működtetik izmainkat s pihenéssel egybekötve nem teszik tönkre idegeinket és szívünket. Az átlag-ember rekordhajszolása betegséget eredményez.

Veszedelmesnek tartom a rekordok túlértékelését is. Ez a becézgető túlértékelés pszichológiai rokonságban van a színházak primadonnakultuszával.

Indító oka az *üzlet*, eszközei a sportújságok és folyóiratok, valamint az egymással versenyző sportegyesületek. A helyi értékű «rekordok» itt olyan magasztalásban részesülnek, amely megtéveszti a nagyközönseget, de megtéveszti magát a rekordert is, akinek a magánélete époly érdekes lesz, mint az operett-színésznőké.

A rekord-kultusz nagy veszedelmet jelent, mert hamis szemüveget tesz az emberek szemére: Hoffmann varázs-üvege ez, amelyen át eleven szépségnek látják Olimpiát, a gépet. A tömegek elveszítik fogékonyágukat az emberi szellem valódi értékei iránt.

«Nézz körül! — kiált föl Tóth Tihamér. — Az igazi győzelmeket sohase izommal vívták ki. *Elvész az a nép, amelynek az ifjúsága a boxbajnok ökleit, vagy a futóbajnokok vastag Jábizmait többre becsülné egy Edison szorgalmas munkájánál, Marconi szelleménél, Munkácsy Mihály ecsetjénél!* A majom ügyesebben tornászik, az elefánt nagyobb súlyokat emel, a hal jobban úszik, a párdúc jobban ugrik, mint akármelyik világbajnok ember.»

Tehát nem az izomerő s nem a rekord a mi ideáink. A mi szemünkben a sport csak egyik eszköze a jellemnevelésnek.

A mesterségesen kitermelt sport-hisztéria pedig kezd tömegbetegséggé fajulni. Mintha bacillus volna. Józan emberek elvesztik ítélőképességüket, a sporttelepek tribünjein — mint a megszállottak — ordítóznak, hadonásznak s ha kedvencük háttérbe szorul, egyszerre elsötétül előttük a világ. Mondd, Józsikám, nem tartod te veszedelmes nyavalyának

ezt a sport-hisztériát? Átjárja ez a társadalom minden rétegét, beszívárog a család bástyái mögé, megváltoztatja a tények értékelésének a mérlegét, s olyan új generációt állít a régi helyébe, amely nem tudja megbecsülni a kultúra alapvető értékeit.

Fiaink és leányaink a sport zászlaja alatt kivonulnak a családból, áttelepszene a Duna bozótos szigeteire, a Balaton-part bokrai közé, s a sport szeretését összekapcsolják a meztelenség kultuszával. Leányaink — a sport-lady-k — magukra öltik a férfias viselkedés durva szövétű köpönyegét s ön, nagyságos asszonyom, hiába keresi már házias, szemérmes, pirulni tudó leányát. Kiröppent a «kék madár» a családból s nincs, aki dalával, mosolyával, leányos bájával, lelke ártatlan derűjével besugározná az otthont.

Az ön leánya autót vezet, motorcsónakkal szeli a vizet, rekordokról álmodik s versenyt fut a fiúkkal az ismeretlen cél felé.

S a te Karcsi fiad, Józsi barátom, gyomron üti trikóba öltözött embertársát, hogy az lefordul a pódiumról s ezért érmet akasztanak a mellére. Közben elhanyagolja tanulmányait. Nem baj, egy-két rekord ráirányítja a figyelmet s úgyis bedugják őt valami hivatalba.

Mindez nem volna baj: jól van, sportoljon a fiú s boldoguljon e réven. Az a baj, hogy az aránytalan test-kultuszban *elsorvad a lélek*. S ha ez nagy mérvet ölt, az már nemzeti veszedelem.

Ha a sport az egyéni és nemzeti lélek szolgálatában áll, akkor nincs baj. Hiszen a lelelkibb emberek, a szentek is hangsúlyozzák a test edzésének a

fontosságát. Szent Ignác megkívánta követőitől, hogy ebéd és vacsora előtt tornázzanak. Borromei Szent Károly, Szalézi Szent Ferenc jó turista volt; s Assisi Szent Ferenc ugyancsak értett a lovagi tornákhoz. A szerzetesrendek a szellem mellett a a testet is edzették, a testi munka náluk pótolta mindenfajta sportot. Csakhogy a magasabbrendű ember tornája nem volt soha öncél. Szent Ignác így értékelte a sportot:

«Az ember azért edzi a testét, hogy megszabaduljon annak káros és egészségtelen hajlamaitól».

Ezt az értékelést elfogadhatjuk mi is zsinórmértéknek.

Közben Juci behozta a teát s a háziasszony elének rakta kitűnő süteményeit:

— Hagyják már abba a vitatkozást! Tessék hozzálátni!

S hozzáláttunk. Az én Józsi barátom azonban nem nyugodott. A második csésze tea után felém fordult:

— Szóval, te a sportot is meghinted szenteltvízzel.

— Meghintem; mert a sportot is meg kell szentelnünk, hogy mélyebb értelmet kapjon. Megkereszteltem a sportot, ha úgy tetszik. Van ugyanis pogány, istentelen sport; van bűnös, önző, anyagiasság sport: s van eszményített, nemesebb sport, amely a lélekkel átitatott test szolgálatában áll. Ez a sport a testet Isten templomának nézi s azon igyekszik, hogy ez a templom szilárd, szép és derűs legyen: az imádság háza, ahol minden szó, minden mozdulat az erők Istenét magasztalja.

Ennek a sportnak a jegyében az *egyéni* kiválóság: a rekord a *közösség*, a magyar haza egységébe kapcsolódik; a testen keresztül az akaratot edzi s legelső föladata nem az ellenfélnek, hanem önmagának, a benne rejlő önzésnek, szenvedélynek, szeretétlenségnek a legyőzése. A sport mezején szerzett kitaratást a szellemi élet mezején is érvényesíti; s bátorságát az életben eléje tornyosuló veszedelmekkel is szembeállítja. A sport lovagias, nincs meg benne az erőszak gőgje.

— Hát mondd meg, mit csináljak?

— Először is ne engedd el a lányodat egyedül . . .

— Nincs egyedül! — vágott közbe a mama. — Vele van Margit s Kató, az unokatestvérei.

— Ha nincs vele az édesanyja, akkor egyedül van! A fiad sportolását pedig ellenőrizd. Legalább is annyi időt töltsön tanulással, amennyit a sporttelepeken . . .

Ebben a pillanatban megszólalt a rádió: folytatódott a sportpályáról való közvetítés. A család figyelme rátapadt a hangszóróra s én egyedül maradtam gondolataimmal.

11. FALURA MEGYEK NYARALNI.

G.-né kitörő örömmel fogadott:

— No, csakhogy itt van, maga nyelvész! Löl-köm nyelvész, csakhogy együtt hozzánk! — szólt kacagva és helyet mutatott a díványon.

Csodálkozva néztem rá. Miben mesterkedik megint ez a szeleburdi Erzsi asszony?

— Falura megyünk nyaralni. Ön mindig arról szavalt nekem, hogy az úriosztály keresse a kapcsolatot a néppel, hogy ismerje meg a nép lelkét, szokásait, erkölcsét. A nemzeti lélek egységes szerkezetéről tartott a múltkor is előadást a N. L. Klubjában. Hát most az ön útját járom, tanulom a nép nyelvét, zamatos kifejezéseit; elolvastam a népköltési gyűjtemény hat kötetét, — s megközelítem a népet. Ugyám, lölköm, szőrkesztyűs uram!

— Szóval Erzsike asszony szeretné «megközeleltetni a népet» s ezért tájszólást tanul. Ön, Nagyságos Asszonyom, le fog ereszkedni az egyszerű falusi emberekhez, szóbaáll velük a maguk nyelvén; bemegy az istállóba, kérdéseket fog fölteni a baromfis udvaron; álmélkodni fog a disznóól mellett, — sa veteményeskertet meg fogja dicsérni. Cukrot nyom a maszatos parasztgyerekek szájába és megkérdezi őket, mit tanultak az iskolában s tudnak-e verset mondani. Ön, Erzsike asszony, csupa kedvesség

lesz odalent vidéken. Piros napernyője — mint mozgó óriás pipacs — ide-oda libeg a falu egyetlen utcáján, amikor «egészségügyi sétát tesz» a jó levegőn orvosa utasítása szerint. S a nép bizonyára meg lesz hatva. Különösen, ha tájszólással fog hozzá közeledni s így keresi a «nemzeti lélek egységes szerkezetét», a falu és város szellemének az egybeolvadását.

Erzsike asszony hátraszegte szőke fejcskáját és kék szeme villámokat szórt:

— Megint gúnyolódik! Maga csúf professzor! Tán nem helyesli, hogy a magyar néppel foglalkozom? Fogadni merek, hogy megint előadást tart nekem s a végén azt kívánja, hogy most is igazat adjak magának, csúf nyölvész!

A villámok elvillantak és Erzsike ismét kacagott:

— Mondja már, mit csináljak, hogy a nyaralásom bekapcsolódjék a nemzetrevelő, társadalmi rétegeket áthidaló munkába.

— Először is hagyja azt a tájnyelvet, mert Szöged helyett Szegődöt, embör helyett ömbert mond. Pesti hölgynek hiába magyarázom, hogy a szögedvidéki embör csak a zárt *ë* hang helyett mond *ö-t*. Beszéljen csak a saját pesti nyelvén a falusiakkal! Jól tudják azok, hogy ön nem parasztasszony, hanem városi dáma. A tájnyelvet a maga hangárnyalataival, sajátos hangsúlyával, eredeti szófüzéseiével úgyse tudja megtanulni: — több az, mint mester-ség! Ha ön, kedves Erzsike asszony, a nép nyelvén beszél falun, hát pórul jár. Vagy kinevetik, vagy faképnél hagyják; azt hiszik, hogy gúnyolódik ve-

lük. Annyit azonban tegyen meg, hogy ne keverjen a beszédébe idegen szavakat. Ha mindenáron közeledni akar a néphez, akkor ne beszéljen zsúrról, rúzsról; ne legyen migrénje, ne pikkeljen senkire s ne legyenek analóg esetei: — egyszóval beszéljen tiszta magyar nyelven.

S mindenekelőtt legyen a viselkedése *természetes!* Szóljon a parasztokhoz úgy, mintha egyenrangú felek lennének, mint ahogy azok is, — a magyar föld gyermekei, közös történelem, közös múlt neveltjei, tehát testvérek, akiknek az öröme, gondja egy.

— Ezek szép elvek. Valami különbség azért van köztünk! — mosolygott Erzsí asszony.

— Van különbség a testvérek között is. Az életük fundamentuma azonban ugyanaz: a magyar talaj termőképessége, a búza, a rozs, a kukorica, a burgonya, a magyar gyümölcs, a magyar háziállat és baromfi, a magyar szőlő: — egyszóval *a föld ajándékai* szolgáltatják az alapot mindannyiunk életéhez. Ha a jég elveri a falu határát, az önt, az ön kedves férjének egzisztenciáját épúgy érinti, mint a paraszt emberét. Itt minden fűszál, minden szederfa, minden süldőmalac közkincs. A mi kultúránk nem iparon s kereskedelmen épül fel, hanem a paraszt ekéje nyomán haladunk mindannyian. Amikor falura megy Erzsike, gondolja meg, hogy *haza megy*. A mi igazi hazánk nem az akta, nem a gyártelep, nem a dohos raktár, nem a hivatalok íróasztala, hanem a fölshántott, megkapált föld, amelybe reményeink magjait elültették.

Éppen azért legyen természetes a viselkedése.

Mint ahogyan odahaza nem pózol az ember, úgy falun se érezze magát exotikus környezetben, ahol fölényes kultúrgöggel néznek körül. Viselkedjék úgy, mint műveltebb testvér: észrevétlenül tanítson, irányítson, neveljen s terjessze új környezetében a kultúrát. Amije van, amit a főváros szellemi kincstárából magába szedett, azt osztogassa bőkezűen, jó lélekkel elmaradott testvéreinek.

— Szóval tartsak nekik népművelő előadásokat . . .

— Isten ments! Ellenben úgy éljen köztük, hogy önben ismerjék meg és szeressék meg a magasabbrendű embert. Önnek a nyaralás idején missziója is van, — küldetése a magyar néphez. A katolikus vallás és a nemzeti érzés apostola legyen, Erzsike asszony, ha nyaralásába komoly tartalmat akar belevinni.

Sajnos, a nép erkölcsét a háborúval s a főrra« dalmakkal együtt járó szellemi zűrzavar megrontotta. Igen sokan pályáznak a népre: a világnéze« tek, — a gazdasági és politikai ábrándok képviselői megtalálták útjukat a magyar faluba. Nem csoda, ha a műveltség alacsonyabb fokán álló parasztember hite megingott s az erkölcsi törvények életet irányító ereje meggyengült. Ön, kedves Erzsike, s önnel együtt valamennyi katolikus férfi és nő miszionárius lehet ebben az erkölcsi dzsungelben.

— Nem tudok prédikálni, — idegeskedett Erzsike asszony, — s az apologetikát már régen elfelejtetem. Igazán kétségbeejt! Hogy fogjak hozzá? Mit tanuljak? Megvegyem Bangha páter könyveit vagy Schütz dogmatikáját?

— Nem kell semmiféle apologetikát tanulnia. Az ön misszionáriusi föladata nem olyan nehéz. Legyen jó katolikus és azt mutassa meg a falunak. Ennyi az egész! Konkrét adatokat mondjak? Ha reggel fölébred, imádkozzék a kisfiával együtt. Nem baj, ha hangosan mondják el a reggeli imát, leg-alább a nyitott ablakon át meghallja a házigazda.

Vasárnap és ünnepeken menjen templomba, álljon a nép közé s mutassa meg nekik, hogyan kell szentmisét hallgatni. Imakönyvébe mélyed, csengő szép hangjával belekapcsolódik a nép énekébe; amikor kell, letérdel, a mellét veri, — s áldozik. S a vasárnapot otthon is megszenteli. Az egyszerű falusi ember tisztelettel néz önre s hitében megerősödik: ha az a tanult, okos dáma *így* teljesíti a vallás parancsait, akkor bizonyára a papunknak van igaza, nem annak a lompos vigécnek, aki föl-forgató eszmékkel kereskedik.

Harangszókor imádkozzék. Istenem, micsoda hangulatos mozzanata a falusi estének a harangszó! Ön esti sétáján megáll, keresztet vet és lehajtott fővel elimádkozza az Órangyalát. — Ha kint jár a határban s lát útszéli keresztet, Mária-szobrot: letérdel egy percre, virágot tesz az Istenanya lábához. — Ha szóbakerül az Isten — a falusiak gyakrabban emlegetik, mint mi, — ön úgy beszél róla, intézkedéseiről, gondviselő szerepéről, hogy épüljön rajta, aki hallja.

Egyszóval, Erzsike asszony, nem kell önnek prédikálnia, nem kell apológiai előadásokat tartania falun: — elég, ha komolyan veszi Krisztus egyházának a tanítását, aszerint él.

A «pesti divat» vidéken is hódít: — az erkölcsi süllyedés, a léhaság ördöge átalakítja népünk fölfogását, viselkedését, társalgási modorát, öltözködését, — megrontja a régi tisztességet.

Ön, asszonyom, ne a laza erkölcsöt képviselje falun: tegye félre a rúzszt, a kivágott ruhát, ne sétáljon félmeztelenül a folyóparton s ne fürödjék úgy, mint a pestkörnyéki strandokon szoktak. A teste helyett inkább a lelkét mutogassa. Minden szava, minden mozdulata legyen propaganda a polgári tisztesség, a régi magyar erkölcs mellett.

Éppen ezért ne vegye a kezébe a «testiség tan-könyveit», a színházi és fürdőidényi revüket, amelyek a meztelenség kultuszát terjesztik. Ne menjen moziba, ha illetlen darab pereg a filmen; ne hallgassa meg s tetszésével ne tegye szalonképessé a trágár tréfákat, kétértelmű adomákat. A női méltóság koronájával a fején tiltakozzék minden ellen, ami becstelen, erkölcstelen.

Ha ön tüntetően katolikus napilapot, katolikus folyóiratot olvas, ha tiszta fölfogásával irányítja a társalgást, ha minden adódó alkalommal pálcát tör a léhaság fölött, akkor javítja a környezetét s bátorságot önt a már-már elnyomott tisztességbe.

S legyen a jóság angyala, kedves Erzsike asszony! Szociális angyal lehet, — s ez a szerep jobban illik az ön szőke bájához, mint a nagyvárosi démon szerepe. Igen sok alkalmat talál arra, hogy különösebb erőfeszítés nélkül jót tegyen falusi testvéreivel.

Hányszor lát beteg asszonyt, gyermeket, akik jótanácsra s a szeretet támogatására szorulnak. Ön,

mint művelt édesanya, utasításaival segíthet egy-egy fiatal anya tanácsalanságán: mint kell bánni a kis pólyással, mint kell észszerűen táplálni, törekény egészségét óvni. Megtaníthatja őt az újszülöttek egészségtanára, az édesanyai szerep ezer apró fogására.

Lássa, Erzsike asszony, nem kell önnek tájszavakat tanulnia, megértik önt enélkül is falusi testvéreink. A szeretet, a segítő jóság, a tisztesség, a jó erkölcs, az őszinte mély hit nyelvén szóljon a pa«rasztokhoz és áldani fogják minden lépését. Javítson a jelenlétével; úgyis eleget rontanak a falu életén a városokból odatóduló hitetlen, nemzetietlen, jellemtelen emberek.

De nemcsak a katolikus vallás, hanem a hazaszeretet apostola is lehet ön a föld népe között.

Éreztesse a falusiakkal, hogy megbecsüli ősi daláikat, táncaikat, magyaros szokásaikat. S egyben fülük hallatára ítélje el a kabaré-dalokat, zenei émelvényeket, az üres, léha darabokat, amelyeket a rádió útján időnkint a pestiek kedvéért ők is kénytelenek «bevenni». Önnek, Erzsike, szép hangja van. Esténkint a folyóparton eressze neki a hangját s énekeljen szép magyar nótákat. S ha van alkalma, beszélgesse velük magyar dolgokról, a népköltészt, a népművészet gazdag kincstáráról. Ne engedje érvényesülni falun — az ön falujában — Budapest nemzetközi hangját, — legalább is ön ne legyen eszköze a színtelen lélek térhódításának.

Ha ilyen lelkülettel és ilyen szívvel megy falura nyaralni, akkor ön is sokat tanul s gazdagabban tér vissza augusztus végén Budapestre. A néppel való

kapcsolat egyik úttörője, Tornay K. írja: «Érdeklődünk a nép iránt történelmi és néprajzi szempontból is. Ezen a téren mi leszünk a tanulók. Mi városiak szakadtunk el a néptől és belevesztünk a városok körengeteibe; sok olyan dologról megfeledkeztünk, ami bennünk a magyar lelket táplálta. Érintkeznünk kell tehát a néppel, hozzá kell simulnunk, hogy a nemzet vérkeringése az *egész testben* újra meginduljon. A városok és a falvak közös érrendszerét kell céltudatosan, nagy tapintattal és szeretettel kiépítenünk».

Ha ebbe a céltudatos munkába be tud kapcsolódni, akkor apostoli munka lesz a nyaralása, kedves Erzsike asszony!

12. VENDÉGLÁTÁS.

A múlt hét keddjén R.-ék uzsonnát adtak. S minthogy néhány napig szállóvendég voltam náluk, szemtanúja lehettem az előkészületeknek s a «szerény vendégség» lefolyásának.

A meghívandók jegyzékét R.-né állította össze. A telefon mellé ült és két napon át tárcsázott s hajszólta embereit.

Este aztán beszámolt az eredményről:

— Hanziékat nem hívom. Hanzi nem közénk való, — nagy paraszt. Még utóbb a gyerekeit is elhozná. Hanzi maradjon csak a könyveinél! Ilonkát sajnálom, ő hálás volna, ha eljöhetne, de Hanzi miatt őt sem hívhatom meg. G.-ék húzódoztak: de majd a nyakukra küldöm Mancit. G.-éknek itt kell lenni! G.-t össze akarom hozni J.-vel a szállítási ügylet érdekében. L. J. eljön. Nagyon szeret enni az az éhenkórász. Megmondtam neki, hogy egyenruhában jöjjön s rakja föl a kitüntetéseit. A lányok jól fognak vele mulatni. Andor nem volt otthon . . .

— Melyik Andor? — kérdezte a férj.

— Hát M. Andor, az országgyűlési képviselő. Holnap fölkeresed őt a Házban és megígérteted vele, hogy eljön. Mondd, hogy a párttitkár is itt lesz. Ilusék, Böskéék jönnek; Laci maga ajánlkózott. Az is ki van éhezve . . .

Ilyen stílusban folyt a vendégsereg «beszervezése». Közben izgatott tárgyalások folytak a «menü»-ről is. R.-kisasszony uzsonnát akart, R.-né uzsonnavacsorát, a házigazda rendes, kimondott vacsorát. Természetesen az asszonynak lett igaza:

— Te csak törődj a cigarettákkal, a szivarokkal, meg az itallal! De azt megmondom, hogy «Pannonhalma gyöngye» és Kadarka legyen. Sör fele barna, fele világos. Írd föl magadnak, mert elfelejtetted.

Aztán sorra kerültek az ételek. Andor él-hal a tormás-kolbászáért. (Látszik, hogy a nagyapja még paraszt volt, de — Istenem — Andor mégis csak képviselő! Köre van!) Mancsi a szalongulyásért rajong; G.-ék a múltkor az Eszterházy-rostélyost dícsérték; — a papa a hagymával párolt felsált szeréti; Böske a savanyú vesét imádja. A férj emlékezett valami augsburgi hurka nevű ételre, ezt borjúból csinálják: ezzel mellbe lehetne vágni Ilusékat, akik a múltkor tűzdelt csirkével brillíroztak.

Nem olyan egyszerű a döntés! Szárnyast is kell adni s azt úgy kell elkészíteni, hogy elámuljanak a vendégek. Aztán a körítést is el kell találni. R.-né különleges töltött burgonyát tud csinálni, de viszont a párttitkár a párolt gombát s a céklát szereti.

A tésztaőről és a gyümölcsről is kellett döntenie! Habcsók lesz a lányok miatt. A vaníliás koszorú s a mazsolás túróslepény G.-né kedvence. Lesz morzsatorta és «budapesti torta» is R.-né féle módosítással.

Az ültetés tervét R.-né egyedül csinálta meg. A vendég olyan, mint a palánta: ha nem megfelelő helyre ültetik, lekókkad és elfonnyad. Végül meg

kellett állapítani azt is, hogy ki milyen ruhában tesz elsápassztó hatást a vendégekre.

Ezeken a tárgyalásokon kibontakozott előttem R. barátom családjának a belső élete, lelkülete, világfelfogása és a társadalmi háttér, amelybe ez a magára sokat adó család beépíti kapcsolatait, összeköttetéseit, igényeit.

R.-né uzsonna-vacsoráját a következő indítók és célok hozták létre:

A múlt hónapban Ilus vacsorát adott körülbelül ugyanezeknek a vendégeknek. Ezt a vacsorát R.-né most «túlszárnyalja»: megmutatja, hogy érti az ételek költészettanát; hogy az ő konyhája jobb, mint összes barátnőinek a konyhája. R.-né megcsillogtatja «ezüstjét», amely nem olyan közönséges, mint másé: családi ezüst, a dédanyja kapta tábornok-nagybátyjától. Egyszer hadgyakorlatok alkalmával a trónörökös is evett az egyik villával és késsel. Általában R.-né házában minden úribb, előkelőbb, antikabb vagy divatosabb, mint máshol. Olyan receptjei s olyan szabásmintái vannak, amelyekről más nem tud. R.-né mindig brillíroz, mindig ámulatba ejt, mindig imponál valamivel.

Elérkezett a nagy nap. Minek részletezzem az izgalmakat? A telefon állandóan csöngött; a mézsároslegény kapott egy pofont, mert nem a megrendelt húst hozta el; a jeges későn jött, a fagyaltgép tengelye eltörött. Lótás-futás, zsír-sistergés, morszár-zörgés; húsok, torták illata. Varrónó a szalónban, borbély a női öltözőnek kinevezett hálószobában.

Délután 5-kor gyülekeztek a vendégek. Egy-

részük még nem látta a házikisasszony legújabbán beszerzett bútordarabjait. Mutogatás, dicsekvés: az üvegszekrény deszkája hét-rétegű, tehát nem reped meg. A függöny, kérlek kedvesem, a mintavásáron általános elképpedést okozott! R.-né azért vette meg, mert «nem közönséges». Jucikát a nagybácsija lefestette: László Fülöp se festené meg különben a kisasszonyt. A hadirokkant nagybácsi unalmában festeget: s valóban, ez a portré tökéletes! A csillár is újabb szerzemény. Kétszer lehet csavárni s a második csavarásra az összes «különleges» körték kigyulladnak.

Miután a vendégek megdicsérték egymás ruháját s miután Jucika elzongorázta a vendégek magasztaló megjegyzéseinek a kíséretében Schubert egyik dalát, — R.-né az ebédlő felé terelte vendégeit:

— Parancsoljatok, édeseim, — parancsoljon méltóságos uram! Persze, csak egy egészen egyszerű uzsonnát kaptok. Nálunk ez így megy: szegényesen, egyszerűen. Csak semmi fakszni, foglaljatok helyet, ki hol éri . . . Laci, maga üljön Juci mellé, ez a titkár úr helye! Lássatok hozzá!

R.-né többször hangsúlyozta, hogy «ez csak egy egyszerű uzsonna»; ők ilyen egyszerűen élnek. S közben büszke mosollyal figyelte a cseléd s a házmesterné mozdulatait, akik a tálakat egymásután hordták be a konyhából.

Az «uzsonna-vacsora» jó hangulatban telt el. R.-né láthatóan diadalt aratott. Húsnak fájni kezdett a feje, aszpirint kért. M. Andor képviselő úr háromszor vett a tormás-kolbászból és vörös bort

ivott rá. R. barátom óvatosan töltött, mégis a nyolcadik üveget bontotta ki a házmester: — M. Andor kedvéért mindenki a vörös borra tért át. G.-ék kijelentették, hogy ennek az Eszterházy-rostélyosnak valami különleges íze van: ilyet még nem ettek. Laci úgy falt, hogy az izzadtságot alig győzte letörölni az arcáról. Időnkint poharat emelt: «Isten éltesse a kitűnő háziasszonyt!»

Evés közben majdnem kizárólag az ételekről folyt a szó. «Ezt én így csinálom»; — «Én több tejfölt tennék rá.» — «Gerebenék ezt nem cukrozzák ennyire, nem is ilyen jó.» — «Hol vetted ezt a bort? Kitűnő!» stb. stb.

Beszélnék azért egyébről is: hiszen a vendégtömés célja az imponáláson, a dicsekvésen kívül bizonyos összeköttetések létrehozása és kihasználása. M. Andor még holnap «beszél a miniszterrel», hogy Böske férje milyen különleges mérnöki lángész és egy magángyár köti le tehetségét. Milyen nyereség volna az államnak, ha Böske férje . . . stb. A Máv részére most szállítanak rézkilincseket: . . . egészen különleges kilincseket szállítana, de ehhez G . . . öméltóságának a protekciójára volna szükség . . .

Szövődnek a szálak, tágul a látóhatár, rózsaszínű lesz a kilátás a kitűnő vacsora magasságából. Előkerülnek a közügyek, a politika, a valuta-kérdés, az időjárás; szőnyegre terítik a távollevőket, de minden szó, minden vicc, minden hízelgő bók egy célt szolgál: megkapaszkodni valakibe vagy valamibe és legalább egy fokkal följebb kúszni az élet nagy létráján.

Megvallom, R.-né kitűnő pszichológus. A gyomron keresztül kell vezetni azokat az utakat, amelyeken fölfelé akar az ember haladni és célhoz akar jutni. A gyöngyöző pohárral való koccintás közel hozza egymáshoz az államtitkárt és a kilincset szállító ügynököt. A közös tálból kiemelt csirkecombok önkéntelen szolidaritást hoznak létre azok között, akiket egy asztalhoz ültetett az ügyes háziasszony.

Éjjel tizenegy volt, amikor asztalt bontottak és éjfél elmúlt, amikor a «díszes vendégsereg» szétoszlott.

A háziak kitérték az összes ablakokat: hadd élvezze a világmindenség is a szivarfüstöt s a kiváló ételek illatát. Azután leszűrték a vacsora eredményét.

— Mindenki jól érezte magát. Nem csodálom, hogy Ilus fejfájást kapott. Az ő vacsoráján már az elültetésnél is baklövések pukkantak! Hogy lehetett Imrét Jani mellé ültetni!

— Mama, a párolt gomba kitűnő volt! Laci négyszer vett belőle! Megbeszéltek, ki mennyit evett, ki mit magasztalt, ki az úriember, ki a paraszt.

— Igazán jó, hogy Hanzit nem hívtam meg! — szólt R.-né és aludni küldte a házmesteréket, akik éppen a borraivaló szétosztásán vitakoztak a cseléd-lánnyal.

R. barátom a szobámba kísért.

— Hanem te Kari, — szóltam neki, — hogy milyen jól éltek ti! Hány helyen kapsz te fizetést?

— R. Kari fanyar képet vágott:

— Holnap még maradj itt, de aztán ajánlom,

hogy menekülj! Megkezdődik a «behozás». «Be kell hozni», ami máma kiment. Most következik a paprikáskrumpli, a darástészta, a babfőzelék, a káposzta. Eredj, pajtás, eredj! Menekülj ebből a házból.

S nagyot nevetett a vaskos ötleten. Másra tereltem a szót:

— Mondd csak, ki az a Hanzi, akit a feleséged semmiképen sem akart meghívni?

Kari újabb nevetési rohamot kapott:

— Hanzi sógorra nagyon haragszik Lina. Képzeld, az a «paraszt» a májusi uzsonna-vacsoránkon megkritizálta az effajta barátságos összejöveteleket.

— Ugyan! Megkritizálta? Mit mondott?

— Előadást tartott nekünk arról, hogy Anglia százszor gazdagabb, mint Magyarország, s az angolok még sem engednek meg maguknak ilyen vendégeskedést. Töviről-hegyire ismertette a «drawings room meeting»-eket. Egy-egy angol család összegyűjti otthonában azokat a hölgyeket és urakat, akiket bizonyos társadalmi vagy művészeti s irodalmi kérdés érdekel. A meghívottak egyike előadást tart: megvilágítja a problémát, ismerteti jelentőségét, — s amit mond, azt vita alá bocsátja. Az intim hangú előadást megbeszélés követi. Ez is, az is olvasott a dologról, s elmondja a maga véleményét. Mire a ház úrnője fölszolgálja a teát, mindenki gazdagabb lett szívben-léleken. így vitatják meg a szociális, a gazdasági kérdéseket; a gyermeknevelés problémáit, az irodalom, a színház újdonságait. A családok versenyeznek, hogy melyik tud hozzáértőbb, híresebb előadót szerezni s hogy me-

lyik tudja magához édesgetni a szellemi világ arisztokratáit.

Ezekon a «drawingsroom meeting»-eken is esznek, de nem úgy, mint például ma nálunk a mi sokat éltetett, szeretett vendégeink ettek és ittak. A teához kapnak egy kis édességet, vajat, pástétomot. Ha pedig este van az összejövetel, akkor kávé, esetleg fűszeres bor, biscuit, hengerré sodrott vagy kerekre s háromszögre szeletelt sandwich járja; néha szamóca és tejszín; néha gyümölcs-kocsonya. Esznek néhány falatot, isznak néhány csésze teát vagy kávét s így telik el az a másfél óra, amit egymásnak szántak. Nem versenyeznek a kiszolgálásban, nem beszélnek az ételekről, hiszen annyira egyszerű és kötelezően egyforma a «special-tea» és járuléka, hogy nem is gondolnak egymás túllicitálására. Annál nagyobb ízléssel igyekeznek virágokkai földiszíteni a lakást, főképen az előadó pódiumát. Az ilyen Symposion előkészítése nem jár kapkodással. Az angol úriasszony különben is nyugodt természetű: nem hangos, nem ideges.

Aztán sorravette Hanzi a vendéglátás nagy művészeit: Mme de Sablière-t, Rambouillet, Rikint, — a francia szalonélet kiváló szellemeit, akik nem étellel, hanem lelki táplálékkal tömték vendégeiket.

S azt is mondta Hanzi, hogy mi, trianoni magyarok bátran jobb időkre halaszthatnánk a «magnum áldomásokat». Hiszen mindenki tudja a másiktól, hogy az időszakos fényűzés, a néhány kápráztató kirukkolás, az asztalra halmozott csirkecombok és torták mögött nyomorúság, szegénység, váltóadósság, kínos kölcsönök és előlegek lappanga-

nak. Minek bolondítjuk egymást? Nem volna okosabb dolog, ha összejöveleinket a *valóság* jegyében rendeznénk? Összejönnének az egyforma fizetésű, egyforma társadalmi állású és ugyanolyan világnézetű ismerősök, rokonok, testvérek s egy csésze tea s néhány szelet vajaskenyér mellett megbeszelnék közös ügyeiket. Nem kellene heteken át krumplinudlin és savanyúkáposztán «bespórolni» az egy napig tartó szemfényvesztést, az egyetemes nyomorúság átlátszó trükkjét.

S megbeszélő is akadna elég. A gyermeknevelés, a legújabb könyvek, színdarabok, hangversenyek adnának elég témát. S néha meghívhatnánk egy-egy szellemi embert: író, tudóst, pedagógust, szociológust, aki két szelet vajaskenyér elfogyasztása között átöntené szívünkbe szíve tartalmát.

— Kari, te olyan lelkesen beszélsz ezekről a dolgokról, mintha egyetértenél azzal a paraszt Hanzival!

Kari az ajtóra nézett és suttogóra fogta a hangját:

— Jó, jó, csak ne olyan hangosan, mert meghallja a feleségem.

13. A KATOLIKUS CSALÁD IRODALMI IGÉNYEI.

Szabad-e ezt a kifejezést használni: Katolikus regény, katolikus líra, katolikus dráma? Szabad-e egymástól elkülöníteni a különböző életfelfogás, a különböző világszemlélet alapján álló írók műveit?

A könyv betűsorai mögött *emberek* laknak, akik talán még intenzívebben élik az életet, mint a valóság emberei: szívükben érzések hullámanak; szenvedélyek forró lánja hömpölyög erükben; agyuk az író gondolatainak az eleven raktára s akaratuk szinte démonikus erővel irányítja akaratunkat.

Nem mindegy tehát, hogy mit olvasunk. A könyv táplálék: nem közömbös rám nézve, hogy milyen táplálékot veszek magamhoz és alakítok át vérré, izommá, agysejtté. Lelkem, szellemem, egyéniségem azokból az adatokból épül fel, amelyeket másoktól — jórészt könyveimtől kapok.

A katolikus család belső, harmonikus szépségét megbontják azok az írók, akik nem állanak velünk egy erkölcsi alapon s akik nem a mi eszményeinket szolgálják. A családanya számára nem állíthatjuk oda ideál gyanánt a rapszodikus életű, határozott súlypont nélkül hanyódó félvilági nőt; a családapa érdeklődés sét nem köthetjük le hamis próféták, gerinctelen bábok élettörténetével, üres célok hajszolójának a

vergődésével, akik silányságukat embervoltukkal takargatják.

Mik tehát a katolikus szépirodalom uralkodó szempontjai?

A regény- és drámairodalom elsősorban emberrajzolás. Az emberről alkotott felfogás elhatározó fontosságú az íróra nézve: mit tart az életről, milyen szerepet szán az «emberinek ezen a földön s a másik életben; milyen viszonyba állítja embertársaival, családjával, fájával, végül a legszélesebb emberi közösséggel: — a nagyvilággal.

A katolikus író nem adhat más szerepet az «ember»-nek, mint amit Isten szánt neki, amikor agyagból meggyúrta és *lelket lehelt bele*. A földön s a földböi él, de tekintete az eget keresi; a nehézkesség törvénye mélyre húzza, de ő szárnyakat épít, hogy a magasságok tiszta légkörét szelje. A katolikus író az isteni erkölcs ítélőszéke elé állítja alakjait, amikor sorsukról dönt.

A katolikus író nem elégszik meg az emberrajzolással. Maghsabbrendű tartalmat önt alakjai lelkébe, akaratukat a nagy iránytűhöz, Isten akaratához köti. A szenvedélyeknek más az értékelése itt, mint például a naturalista íróknál.

A szerelem a legtöbb regény témája; örök emberi probléma két szív összeforradása; Isten törvénye a meg-megújuló élet szolgálatában. Erről a szerelemtől mondja az «Örvény» szerzője, Szarka Géza:

«Mi ez, szerelem? Több: szeretet! A szerelem csak állomás, a szeretet végtelen út. A szerelemnél minden csak kulcs a szerelemhez: föld, ég, madár, virág. A szeretet: kulcs mindenhez: — a földhöz,

éghez, madárhoz, virághoz, önmagamhoz, — kulcs a lét titkaihoz.»

A katolikus regény a szerelemnek nem adhat más értelmezést és célt, mint amit a fölfokozott szeretetnek az Egyház ad, amikor ezt a termékeny szenvedélyt a házasságban megáldja.

Éppen így hangsúlyozhatjuk a drámai és lírai művek katolikus jellegét. Növelik bennünk az Istenben és önmagunkban való hitet s a krisztusi eszményék szolgálatára nevelnek bennünket.

a) *Az olvasás művészete.*

Miért olvasunk? Micsoda ösztön hajt engem, amikor megállok a könyvesbolt előtt s válogatok: ezt veszem meg, ezt olvasom el.

Mire való a könyv? Miért ír az író és miért olvas a közönség? Wilde Oszkár ezt mondja: «Ha mérlegre raktuk a napot, holdat s a kék mennyég minden csillagát; ha kikutattuk a föld szívének minden titkát, az ásványok, a növények világát s a természet rejtett erőit: — akkor még mindig hátra van egy titok, a legnagyobb titok, maga az *ember*».

Ezt a titkot soha ki nem merítheti emberi elme.

Az emberi lélek, az emberi szív, az emberi élet! — ez a legfontosabb és legérdekesebb dolog a világon. Az irodalom és minden művészet azért van, hogy *az embert megmutassa*.

A közönség azért néz képet, azért hallgat zenét, azért olvas könyvet, hogy *az embert* jobban megismerje.

Minden művészi és irodalmi alkotás kulcs,

amellyel kinyithatom ember-testvéremnek a szívét és belenézhetek.

Az irodalmi alkotás egy embernek a szava hozám, az emberhez.

A költőt legyőzhetetlen erő kényszeríti arra, hogy megmutassa magát másoknak, ezért ír, ezért vajúdik, ezért alkot. Szeretné, ha megértenék és megszeretnék őt. Ady Endre, a tragikus sorsú, lezüllött magyar lángész egyik költeménye hűen kifejezi az író motívumait.

«Sem utódja, sem boldog őse, — sem rokona, sem ismerőse — nem vagyok senkinek. — Vagyok, mint minden ember: fenség — észak-fok, titok, idegenség, — lidérces messze fény. — De jaj, nem tudok így maradni! — Szeretném magam megmutatni, — hogy látva lássanak. — Ezért van minden: önkínzás, ének. — Szeretném, hogyha szeretnének — s lennék valakié».

A költőt vérségi kapcsolat nem köti senkihez: magányos kietlenségben áll, mint az Északi-sarok.

Csakhogy ez a kietlen titok szeretne föloldódni. S a magányos szív kulcsát a költő könyörögve kínálja úton-útfélen: gyertek, nézzétek, milyen gyöngyszemeket termelnek az én mélységeim!

A közlés ösztöne és olthatatlan vágya készíti őt az önemésztő alkotásra: — arra, hogy énekeljen s a dal nyomán megnyíljanak a szeretet forrásai.

Íme, az íróban lakó ember árvasága testvért keres, aki megérti és szereti őt.

Miért ír tehát az író? Mert szeretné magát megmutatni.

S miért olvasok én? Mert szeretnék mások szí-

vébe bepillantani. Az olvasás eszerint nem más, mint szívnyitogatás, emberekkel való megismerkedés. A regények, drámák, versek, novellák országában jó embereket, rossz embereket, egészséges és beteg embereket, magasztoslelkű és mocskos életű embereket találok: ezekkel kötök ismeretséget.

S ezek az emberek, akikkel az irodalom országában megismerkedem, ismeretségünk első percétől kezdve *hatással vannak rám*. Befolyásolják cselekedeteimet, érzéseimet, talán még inkább, mint valóban élő, reális ismerőseim.

Gondoljunk csak a gyermekregények alakjaira, akik olyan elhatározó befolyással voltak ránk. Twist Olivért, Robinsont, a Kis lordot, Copperfied Davidot sohase felejtsük el. Ha találkozoznánk velük az utcán, megismernénk őket és a nyakukba borulnánk, mint bármely más gyermekkori jóbarátunknak.

Az irodalom a reális világ határait messze kiszélesíti s benépesíti életünket érdekes alakokkal. Soha többé nem lehetünk függetlenek regénybeli ismerőseinktől. Elkísérnek a sírig s befolyásolnak bennünket anélkül, hogy tudnánk.

Íme, milyen fontos ez a kérdés: mit olvassak? Ez a kérdés másképen így hangzik: Kikkel kössék barátságot? Kiket eresszek be otthonom vagy családi köröm szentélyébe? A társadalmi életben bez-
 z% vigyázunk arra, hogy kompromittáló barátságot ne kössünk. Gyalázatos embert, jellemtelen embert, erkölcstelen embert nem eresztünk be családi körünkbe s az utcán is messze elkerüljük, mint a belpoklost. De minden lelkifurdalás nélkül vesszük kezünkbe a divatos mocskos regényeket és novellás

kat: — s estélyi ruhában pompázva kötünk ismeret« séget a színházban a csábítókkal, a betörőkkel, a lélekgyilkosokkal, akik a színpad világot jelentő deszkáin kalózkodnak.

Sőt tovább megyek. Ha betörő jelentkezik szobánk ajtaján, rendőrért telefonálunk: de a moziban lelkesedünk a csirkefogók ügyességéért és jókat nevetünk szimpatikusnak hazudott alakjukon.

Nem mindegy, hogy mit olvasunk, nem mindegy, hogy milyen emberekkel ismerkedünk meg. Aki olyan verset olvas, amelyből egy romlott szívű költő szól hozzá, az rossz emberrel köt barátságot. Aki értéktelen tucatírók regényeit olvassa, színdarabjait nézi, az alacsony barátságokat köt, — s ezek észrevétlenül nemtelenné teszik őt, elrontják az ízlését, lerombolják szívében az oltárt.

Kell olvasni: — mert aki nem olvas, annak az élete magányos, érzésvilága primitív, gondolatköre szűk. Aki nem olvas irodalmi műveket, az végtelen sok szépségtől és nemes élvezettől fosztja meg magát. életünk palotáját szépségekkel kell bebútoroznunk, s olyan ismerősökkel kell benépesítenünk, akik az értékes irodalomból jöttek át életünkbe.

Aki olvas, az idegen világok kikutatására indul. Oda iránytű kell. Ha Kolumbusz Kristóf, ha Cortez, ha Shackleton vitt magával iránytűt, akkor a lelki világ kutatói is szerezzék meg maguknak a lélek iránytűjét, hogy el ne tévedjenek az irodalomnak a dzsungelében.

Képzeltetek el valakit, aki még soha nem olvasott semmit: csak a betűket ismeri s a nyelvet érti. S most ez az ember bekerül egy könyvtárba, ahol

verseket, regényeket, meséket, drámákat, útirajzokat talál s elkezd olvasni. Fölfedező útra indul. Kísérjük őt fölfedező útján, igen érdekes lesz a megfigyelésünk. A legellentétebb s a legexotikusabb dolgokkal fog találkozni. Új emberek, új érzések, új gondolatok tárulnak szeme elé. Idegen tájak, lelki mocsarak, a szellem hőcsúcsai, gleccserei állják el útját.

Ennek az embernek *kell* iránytű!

Prohászka Ottokár egyik beszédében így sóhajt föl: «Az a baj, hogy nincsenek sarkcsillagaink». A sarkcsillag a legjobb iránytű.

Legelső és legfontosabb, hogy legyen néhány szilárd szempontunk, mielőtt olvasáshoz fognánk. Olyanok az irodalmi alkotások, mint a járó-kelő felhők; — ha az ember sokáig nézi, elszédül, ha nincs támaszkodója. Ebben a zavarban, a modern irodalom káoszában szikla kell, amely nem mozdul a lábunk alól; — és sarkcsillag kell, amelyhez minden körülmények közt lehet igazodni. Ez a szikla nem más, mint az *egészséges világnézet*. Akinek háttározott elvei vannak, aki Krisztust éli önmagában, az minden könyvről meg tudja mondani, az első néhány lap olvasása után, hogy nekivaló-e vagy nem?

Én csak néhány szempontra szeretnék rámutatni, amelyek az olvasást öntudatosná teszik. Ezek a szempontok arra a kérdésre is rávilágítanak, hogy mit fogadjunk el irodalomnak.

Van ál-irodalom is.

Két kérdést oldjunk meg.

1. Az irodalmi mű minek a kulcsa?

2. Mi a modern irodalom legjellegzetesebb saját-sága? Vagyis mit ad nekem a modern irodalom, amit az előző irodalmaktól nem kapok meg?

Az első kérdés ez: Az irodalmi alkotás minek a kulcsa?

Az irodalmi mű nem elszigetelt jelenség, hanem ezerféle vonatkozásban van a korrall, amelyben született; — az író családi, társadalmi helyzetével, a filozófiai divattal s egyéb divatokkal is.

Az irodalmi mű magában őrzi *a kor életét*, amelyben megszületett. Az író nem független a kortól, a kor életét konzerválja. Emerson, Amerika nagy filozófusa azt mondja: az igazi lángész mindig milliók nevében beszél. A nagy író nem azt írja meg, ami szép dolog éppen eszébe jut, amit a fantáziája megteremt, *hanem állandó viszonyban él a korával*. A körülötte nyüzsgő névtelenek vágyait, igényeit, ambícióit, örömét, fájalmát megérti, ez növeli intuíciója mélységét s ez ad erőt a hangjának. Az ő szívéből titkos, láthatatlan szálak nyúlnak át milliók szívébe s ezeken idegeinek minden rezdülése szétfut azokhoz, akik vele éreznek. Az irodalom munkásai az előőrsök szerepét játsszák. Egy kiépítendő világba futnak előre az intuíció szárnyas paripáin, de jelentőséget az ad nekik, hogy tömör hadtestek állnak mögöttük. Addig van hivatásuk, míg el nem szakadnak az utánuk jövő tömegektől. Erejük azoknak a hitében, szeretetében van, akiknek az ideáljait lelkükben hordozzák.

Ha elszakadnak a hadtesttől, többé nem előőrsök, csak kóbor lovagok, minden mozdulatuk elveszti jelentőségét. A hazátlan irodalom elhagyott, kóborló

Don Quihoteja lesz belőlük: ábrándok harcosa, fantomok szomorú lovagja. A modern magyar irodalomban is vannak ilyen kóbor lovagok, akik nem nevelik a magyar tömegeket. Ezek keveseknek való illatok, zártkörű rím- és rithmusakrobaták. Az igazi írókat arról lehet megismerni, hogy koruk vátesei, papjai, nevelői, irányító szellemei, akik a szebb jövőt előkészítik.

Ez a megállapítás a múlt minden irodalmára is áll. Éppen ezért az irodalmi alkotásokon át bepiliantást kapok a kor életébe. Ha elolvasom, vagy végignézem Shakespeare drámáit, megismerem belőlük az angol reneszánszot. Shakespeare drámai hősei, akik előtt a Nemzeti Színházban szorongva ülök, valóban éltek és az utcán jártak. Ma már nincsenek olyan emberek. Ahhoz, hogy a Shakespeares drámák létrejöhessenek, nem volt elég egy mindent megeleveníteni tudó lángész alakító ereje: — szükséges volt, hogy a tömegek lelkében meglegyen a fogékonyság a shakespearei tragikum iránt. Kellett hozzá a shakespearei államrend, amely III. Richárdot vetett fölszínre. Az Erzsébet-korabeli színpadi láz, az akkori társadalmi élet, a múlt véres harcain kérődző családi büszkeség nélkül sohasem születtek volna meg Shakespeare örökértékű drámái. A színes, mohó életnek, a féktelen erőnek, a friss fantáziának, az egyéniség virtuózainak a világ a reneszánsz, amelyet Shakespeare drámái konzerváltak és megőriztek számunkra, mint ahogy a borostyánkő megőrzi a falevelet vagy a bogárkát.

Vegyünk egy magyar példát. A kuruc költészet dalaiból és balladáiból rekonstruálhatjuk magunk-

nak a kuruckort testi és lelki tulajdonságaival, politikájával, nyomorával, idealizmusával együtt. Ezt énekelték: «Piros bársony süvegem . . .» Akkor csak ugyan piros bársony süveget hordtak. S amint megvolt a nótabeli süvegük valóságban; amint ez nem volt színpadi dísz; — éppen úgy a tüzes érzések, a hazafiság lobogó lángja, a németgyűlölet, a keserű humor is csakugyan megvolt bennük. A kuruc költemények ágyúdörgés, kardcsattogás ütemére készültek, nem íróasztal mellett, hanem kint a katonai táborokban. A kuruckort megismerem a kurucok irodalmából.

A mai kort pedig megismerem a ma irodalmából. *Aminők az emberek, olyan az irodalom. Ezért irodalmat tisztítani, irodalmat nemesebbé, szebbé, értékebbé tenni annyi, mint embereket javítani, emberek életét rendezni. Elet és irodalom dualizmusa nem létezik.*

De menjünk tovább!

Az irodalmi mű nemcsak a kort fejezi ki, hanem visszatükrözi *az író egész egyéniségét is*. Minden íróban lakik egy ember — s az író művészete által ez az ember szólal meg. Ezt az embert mindig kutatnom kell az író mögött, mert ez az ember felelős azért, amit az író ad. Az íróban lakó ember életét, viszonyait, életrajzát, összeköttetéseit, barátait ismernem kell, ha az irodalmi alkotásait meg akarom érteni. *Mindenki csak azt adhatja, amije van.* Akinek az élete rongy, annak az irodalmi alkotásaiban sem bízom, mert az bizonyára mástól lopta a műveiben jelentkező szépségeket. Jó drámát csak erős akarátú ember tud írni. Nagy érzéseket csak nagy

ember adhat, nagy gondolatokat csak nagy ember termelhet. Minden költemény, minden dráma, minden regény *gyónás*: az íróban lakó ember nyilvános gyónása. Az író nem tud hazudni. A gépész, az ügyvéd, a tanár, a munkás hazudhatik, de a költő sohasem tud hazudni: *mindig igazat vall önmagáról*. Kitérja előttünk lelkének és szívének minden gazdagságát vagy szegénységét, elénk teríti minden szennyesét, — vagy minden szépségét.

Bármit olvasunk, — ismerjük meg előbb az író életét. Akinek az élete, családi, társadalmi helyzete, barátai, környezete nem nyújtanak garanciát, azt ne fogadjuk el vezetőnknek, azzal szemben legyünk tartózkodók s minden megnyilatkozását gyanakvó kritikával fogadjuk.

Hogy az író és a benne lakó ember mennyire egy, arra alig találunk kitűnőbb példát Petőfinél. Még napi hangulatváltozása is meglátszik költeményein. Aki elolvassa verseit, — tudja, mit szeretett, mit gyűlölt, miről mi volt a véleménye. Tartózkodás nélkül kinyitja szíve ajtaját s mindenkit beenged. Elmondja, hogy rongyos a ruhája, hogy nincs pénze, hogy éheznek. Elmondja mindazt, amit gondol és érez. Olvassák csak végig ebből a szempontból Petőfit s csodálkozni fognak a költő s a benne lakó ember szerves egységén!

Eddig arról volt szó, hogy az irodalmon át megismerem a *kort* és az író, mint *embert*. De ezeken kívül az irodalomban sok abszolút szépet is kereshetünk: — vagyis a költői mű esztétikai értékek forrása. A költészet kiemeli a mindennapi élet ezer bajából és zűrzavarából. A szép kultusza nem utolsó

dolog: hiszen az emberi élet legszebb motívuma a szépség, elsősorban az erkölcsi, a lelki szépség: a cselekvések szépsége. A szépség az élet királynője. Minden sikerült műalkotás a szépség ünnepe.

Az irodalom emellett *nagy erkölcsi értékek társ tálya*, amely a szent és nagy érzések, gondolatok, akaratok mérhetetlen kincseit tartalmazza. Itt aztán fölmerülhet a kérdés: *mit szabad az írónak megírni?* Szabad-e az erkölcsi piszkot a művészet eszközeivel szépen bemutatni? Szabad-e a rothadást színes reflektorokkal eltüntetni? Szabad-e a bűnt szép ruhába öltöztetni és kívánatosná tenni? Hol van a művészet és a pornográfia közt a határ?

A modern — nem a legmodernebb! — irodalomnak van egy ága, amelyet így nevezhetnénk: *természettudományi vagy fiziológiai szépirodalom*.

Ez az embert nem *erkölcsi lénynek* nézi, csak élő lénynek s szerinte a bűn éppen olyan életjelenség, mint az erény. Mindkettő a lélek, vagy jobban mondva: az agyvelő váladéka.

Ez az irodalom azért veszedelmes, mert alacsony s mert hazudik. Letagadja az ember isteni voltát.

A művészetnek magasabb céljai vannak, mint a pszichológiának, pathológiának, természettudós mánynak. Mást vártak tőle mindig s most is minden egészséges ember érzi, hogy a természettudományi szempont túltengése árt a művészetnek.

Van a léleknek olyan szomjúsága is, amelyet a matematikai, fizikai, fiziológiai igazság elégít ki; — de van szomjúsága egy szebb, tisztább, koronás igazságra is, amely a lélek végtelenbe nyúló, önmagunkból kiépített világában uralkodik.

A modern irodalomnak ferde hajtása az, amely nem hisz a lélek ünnepeiben, csak a hétköznapiak görnyedését panaszolja. Az irodalmi művekben ünnepeket kérünk, mert meg akarunk tisztulni, napsugárban akarunk fürödni, szükségünk van a lélek egészségére, a dalra, az örömré, az idealizmusra.

Ne higgyetek az olyan íróknak, aki a lelki és fiziológiai jelenségek bűvárának vallja magát, aki változás nélkül dolgozza ki témáit. *Nem szabad akármii megírni.* Csak azt szabad megírni, ami a testi és lelki egészséget szolgálja, ami nemesebbé, tisztábbá tesz, ami fölemel és fokozza bennünk az akaraterőt. *A földön a legfontosabb a szép, egészséges, boldog élet. Ami ezt szolgálja az irodalomban, azt szabad olvasnunk. Ami lefokozza erőnket, ami elkedvetlenít az élettől, ami lankasztja idegeinket, ami nem a tiszta, egészséges, boldog életet}szolgálja, azt ne olvassátok.*

Gondoljátok csak végig olvasmányaitokat. Az igazán egyetemes hatású írók mind javítottak: az életet szolgálták. A dekadens író csak beteg embereknek lehet a kedvence.

Hivatkozhatunk Dickensre, akinek a regényeit: Copperfield Dávidot, Twist Olivért, a Kis Dorritot, a Pickwick-klubot, a Karácsonyi éneket mindenki ismeri. Ő volt a világ legnépszerűbb regényírója. S az tette őt az egész emberiség kedvencévé, hogy a sorai mögül mindig két csillogó szem tekintett az olvasóra, s a szíve dobogását mindenki érezte. Ránevelte az embereket az optimizmusra, kinyitotta a szemüket, hogy lássák azt a rengeteg jószágot,

lelki szépséget, erkölcsi nagyságot, ami minden szív kincsházában megvan, csak ki kell hámozni az önzés pókhálójából és a kölcsönös megértés mosolyában meg kell érlelni. Hinni kell a jóban és a Gondviselés bölcsességében! Ezt hirdette Dickens mindig és regényeinek a hatása alatt társadalmi intézményeket javítottak meg: az angol börtönrendszert, a nevelés rendszerét. Ha valahová ment, úgy fogadták, mint valami fejedelmet. Akárhányszor egyszerű munkások futottak hozzá az utcán és könnyes szemmel áldották, hogy a regényeivel jobbakká tette őket.

Könyvei már életében száz meg százezer példányban forogtak közkézen. Ott díszlelegtek a lordok asztalán és ott voltak a legszegényebb angol paraszt asztalán a mindennapi kenyér mellett. Neki nem volt szüksége a reklám mesterfogásaira. És hatásának minden titka az, hogy nagyon szerette az embereket, mindenkit jónak látott s ezzel mindenkit megjavított. A szíve az emberiség szívével egy ritmusban dobogott. Nemcsak író volt, hanem ember is.

Az olvasásnál ez legyen irányelv minden határozott világnézetű ember számára: amely irodalmi mű lelki zavart, lehangoltságot, nyugtalanságot idéz elő, azt tegyük félre. Ami életenergiánkat fokozza, ami jobbá, tisztábbá tesz, azt többször is olvassuk el, — és másoknak is adjuk a kezébe. Persze, nem sorolhatom föl itt az ú. n. jó könyveket, mert ez a fogalom: jó könyv, egy kissé relatív. Amit te lelki haszonnal olvastál, az esetleg más valakit megzavar. A fontos, hogy legyenek ha-

tározott elveid, legyen világnézeted: és legyen sarkcsillagod.

Nem lesz érdektelen, ha néhány szóval rámutatunk arra, mi a modern irodalom leglényegesebb sajáttsága. Ennek az ismerete is eligazít bennünket az olvasásnál.

A modern irodalom azon a napon született, amelyen Gogoly «Köpeny» c. elbeszélése megjelent. Ennek a novellának a hőse Akakievics Akakij, szürke kishivatalnok. Nincs benne semmi szellemi, semmi testi kiválóság. Hétköznapi átlagember, aki beleizzad, ha egy eredeti mondatot kell megfogalmaznia. Inkább csak másol, egyes betűket különösen szeret, ezeket kicifrázza. Akakievics Akakij egyetlen vágya, hogy egy télikabátot vehessen. Hosszú, keserves éveken át gyűjti rá a pénzt. Végül megveheti a kabátot. S hogy mások is lássák a boldogságát, kávéházba megy. Ott, mialatt kávéját issza, ellopják egyetlen büszkeségét és legnagyobb kincsét; — a télikabátot nem találja sehol. Szalad a rendőrségre és sírva panaszkodik. Kinevetik őt félszeg viselkedése miatt. Akakievics Akakij hazamegy, ágynak esik és bánatában meghal.

Ebből a novellából, Gogoly «Köpeny»-éből bújt elő a modern irodalom De Vogliének, az orosz lélek egyik legkitűnőbb ismerőjének és boncolójának a megállapítása szerint. Gogoly rámutat arra, hogy Akakievics Akakij fájdalma a kabát miatt ugyanaz, mint III. Richárd fájdalma, mikor a koronáját elveszti. *Mindenki érdekes ember:* — ez a modern irodalom alaptétele. Azelőtt az irodalom a nagyoké,

a kiváltságosaké volt: a regények, versek, drámák hősei rendkívüli emberek, királyok, trónkövetelők, nagy szenvedélyek, félelmetes akaratok hordozói. Az oroszánokat bámuló ember még nem vette észre a hangyát. A XIX. század állítja a világ színpadára a legérdekesebb embert, tudniillik *a hétköznapi embert*. A kishivatalnok, a gyári munkás, a paraszt, a csavargó az orosz irodalomból átsétál Európába. Az író és ennek nyomán a közönséget nem érdeklik többé a világraszóló események. Egy ember érdekesebb, mint az egész *emberiség*. Az író belemélyed a mindennapi élet mélységébe és csodálatos igazgyöngyöket hoz föl onnét. A királyok és a császárok is csak annyiban kezdik érdekelni, amennyiben a király, a császár is embertestvérünk, örömeink s bánataink osztályosa. Tolsztoj a «Háború és béke» c. regényében már kiveszi a hadvezéri pálcát a tábornokok és Napóleonok kezéből és a csatadöntő vezényszavakat bízó vagy kétségbeeső közemberek ajkára adja.

A modern irodalom jelszava ez lett: a világfejlődést nemcsak az ú. n. *nagy emberek* irányítják, hanem én is, ön is meg a harmadik is. Én is tényezője vagyok, sőt erkölcsi kötelességem, hogy tényezője legyek a világnak. Én is hős vagyok, én is érdekes vagyok, én, a kishivatalnok vagy iparos, a tanár, az orvos vagy a tanuló. Nekem is van birodalmam s bennem is végtelenségek kezdete lakik. Íme, ez a szubjektivizmus gyökere. Ide vezethetők vissza a modern irodalmak összes kinövésői és előnyei.

Azok számára, akik öntudatosan és kritikával tudnak olvasni, mérhetetlen tanulságot rejt a mo-

dern irodalom, az átlagemberek világának a föltárása.

De minthogy ez az irodalom még nem a múlté, alkotásait még nem látta el fémjelzéssel a történelem, azért nagyon kell vigyáznunk.

A szubjektivizmus túltengése beteg műveket szül. Itt aztán igazán szükségünk van a már többször hangoztatott sarkcsillagra és iránytűre. A modern irodalom dzsungelében csak az tud eligazodni, aki lelkileg egészséges. Ezért mondtam, hogy *az irodalom kellő értékelésének és a helyes olvasásnak a törvénye azonos a szép, a művészi, egészséges élet törvényével.*

Az egészséges szervezetnek nem kell az ópium bódulata, a vitriol bomlasztó ereje és nem kell kanálszámra a bors, a paprika, a gyömbér; vagyis nem kell neki az izgatószeres brutális tömege.

Összegezzük a mondottakat!

Aki könyvet ír, az embereket mutat meg nekünk. Aki könyvet olvas, színdarabot néz, az emberekkel köt ismeretséget. Ha barátaink megválasztásában kényesek vagyunk, legyünk kényesek könyveink megválogatásában is. Olvasmányaink végzetes hatással vannak ránk. Minden érzésünket, minden gondolatunkat, minden cselekvésünket befolyásolják: sőt többet kell mondanom. Akinek fia van, még a fiát is elhatározóan befolyásolja az a könyv, amelyet ő olvas.

Sohase felejttem el Kanizsay Ferencnek, a melegszívű írónak egyik mondását. Egy alkalommal fölhívtam a figyelmét egy színdarabra. Ezt mondta: «Nem nézem meg, mert piszkos darab». — «De

hiszen az csak nem árt neked: komoly ember vagy, aki megérted ezt a művészetet, amely az erkölcsi piszkot keretbe foglalja!» — «Nekem talán nem árt, de kisfiam van és annak árt — felelte. — Amit én gondolok, érzek, látok, magamban földolgozok, azt öntudatlanul beleszókolom a fiamba, aki egy levegőt szí velem, akinek a lelke a szememen keresztül szedi magába lelkem delejes alakító erejét. Én felelős vagyok a fiam jövőjéért».

Elkomorodtam és igazat adtam neki. Annál is inkább, mert ez a pszichológiai törvény mindannyiunkra áll, akik embernevelő munkát végzünk. Nem mondhatjuk Káin szavait: «Vájjon őrzője vagyok-e én testvéremnek?»

Rendezni kell az olvasmányok ügyét! Sajnos, megdöbbentő a tájékozatlanság és a kritikátlanság. A magyar kritika alig más, mint egyes kiadócégek reklámja. Szépirodalmi lapjaink nagyrészt azonosak a könyvkereskedők kirakataival. Kell olyan kritika, amely nem a reklám, hanem az erkölcs alapján áll s az egészséget, a lelket, a tisztaságot, az irodalmi morált s elsősorban az olvasó lelki ügyét szolgálja.

b) *Magyar iránytű.*

A magyar irodalom szerepe — mint mindig — most is végzetszerű. Egészen különleges kapcsolata volt és van a magyar nemzet-testi életével és történelmi fejlődésével. Nincs benne semmi nemzetközi, teljesen politikai jellegű.

Ha igaz az, hogy a nemzeteket nem az országhatár fogja egybe, hanem a nyomtatott betű: — ez

a tétel különösen áll ránk, magyarokra. A betű milliő és millió példányban újrászüli önmagát és eljut mindenhová. Varázshatalmával összekapcsolja a szétszórt milliőkat. Egy-érzésű, egy-gondolatú, egy-akarató testvérekké teszi azokat, akik sohase látták egymást, s akiket ezentúl közös célok lelkesítenek.

A magyar betű mindig ott állt a magyar kard mellett s megívta a maga élet-halál harcát az idegen betű tolakodó, hódító ereje ellen. S a magyar jövendő üres, szertefolyó ábránd és légbefoszlik, ha a magyar politikai és gazdasági küzdelmekből nem veszi ki részét a magyar betű is: az ezeréves magyar lélek apró, halhatatlan, mindig győzedelmes katonája. Mikor Európaszerte még nemzetközi eszmék uralkodtak s a vallás egységébe föloldódtak a különféle nemzetek: a mi költőink már fölismerték a magyar irodalom különleges szerepét. A nemzetközi himnuszok magyar énekekké alakultak át s a templomokban Szent László harcairól, a törökökön aratott győzelmekről és Mátyás királlyá választásáról énekeltünk.

Tételemet igazolja a mohácsi katasztrófa, amelynek a végzetes tragikumát csak a magyar irodalom tudta ellensúlyozni. A mohácsi vésszel szinte egy időben terjedt el a könyvnyomtatás. Mintha Isten gondoskodott volna betű-katonáinkról. A nyomtatott betű szétvitte az ország minden részébe a költők hazafias fájdalmát, a jövőbe vetett hit erejét, a lelkesítő ígéket, — a szétesett nemzet-test lelkét: az önbizalmat és az összetartást. Ilosvai Toldija, a magyar erő imponáló típusa föltámad és bekopogtat a kétségbeesettekhez, mintha mondaná: Ne fél-

jetek, az én erőmet örököltétek! Tinódi históriás énekei fölérnek egy jól fölszerelt hadsereggel. Példát mutatnak a hősi elszántságra, az önfeláldozásra, a magyar értékek legyőzhetetlen hatalmára, amikor a csüggedők elé állítják Szondi Györgyöt, Losonczy Istvánt, Dobót s a névtelen hősök ezreit.

Nincs terünk arra, hogy a magyar irodalom nemzetnevelő szerepét méltassuk: tudott dolog, hogy a magyar betű határozott céllal áll a haza szolgálatában.

A magyar könyv jelentősége sohasem volt olyan nagy, mint most, amikor alig van más fegyverünk a ránk zúduló idegen hatások, a nemzeti lelket veszélyeztető támadások ellen. Herczeg Ferenc fölveti a kérdést: «Egy ellenséges világ közepette miféle erőben bízhatik a magyarság? A hadseregében? A diplomáciájában? Mindkettő gyenge a világot behálózó hatalmi csoportokkal szemben. — A magyarságnak ma egyetlen reális erőforrása van: az akarat és képesség, hogy önálló kultúréletet éljen. Fegyverünk a könyv. A jó könyv pótolja nálunk a tankokat és a repülőket, a könyv vonja meg és védi meg a kulturális határokat». S egy-egy magyar könyv külföldi sikere fölér a legtehetségesebb diplomáták munkájával, mert ráeszmélteti a világot értékeinkre s jóbarátokat szerez nekünk.

Sokkal nagyobb azonban a jó magyar könyv szerepe idehaza: hivatása szent és végzetesen fontos. A magyar könyv dönti le a hamis istenek bálványait s gyújt tüzet az igaz Isten oltárán. A keresztény s magyar erkölcs a könyv útján juthat el olyan népretegekbe, ahol eddig zárt ajtókra talált a testvéri

jóindulat. A könyv ledönti a válaszfalat, amely elválasztja a várost a falutól, az intelligenciát a föld népétől. A jó könyv fölébreszti népünk lelkében a szunnyadó nemes hajlamokat, emeli színvonalát s bekapcsolja őt a magasabbrendű magyar kultúrközösségbe.

A jó könyv Krisztus nevében jár házról-házra s hirdeti a megtestesült, életté vált evangéliumot,— lelki kenyér lesz a búzakenyér mellett asztalunkon.

A statisztika szerint még mindig van kétezer magyar község, ahol nincs népkönyvtár s ahová csak elvétele jut el a nyomtatott betű. Pedig a jó könyv fényforrás lehet a falvak szellemi sötétségében. Föltámasztja a betű a múltat s megnyitja a nemzeti öntudat, önérzet s a fejlődés gazdag erőforrásait. Megmutatja a fundamentumot, amelyre építenünk kell, hogy jelenünk és jövőnk szilárd legyen. Kinyitja ámuló szemünk előtt a szépségek palotájának a kapuját s hétköznapijainkat átszövi a költészet arany szálai val.

Meg kell becsülnünk a jó magyar könyvet! A magyar szellemet, a nemzetfenntartó morált, a magyar életet átrendező kultúrát becsüljük meg benne s általa. A könyvnél csak a mindennapi kenyér fontosabb, — de inkább szeljünk vékonyabb szeletet a kenyérből, csak hogy a könyvet is oda tehessek a napi élet központjába: az asztalunkra.

A magyar család vegye föl programjába az ú. n. *kávéházi irodalom* elleni küzdelmet. A gyökértelen, nagyrészt nemzetközi jellegű irodalom helyét a *családi irodalomnak* kell elfoglalnia. A kávéházak szomorú, beteg alakjai, a romlott levegőjű szalonok

mesterkéltné figurái, az ál»arisztokraták, a morál szédelgői és vigécei, a társadalom penészvirágai: — a tétlenül pompázó üreslelkű leány- és asszonytípusok eltűnnek a regényekből és a drámákból. Az új magyar irodalom új embereket állít előtérbe mint ideálokat.

Az új magyar társadalom ne engedje, hogy a magyar betű megtagadja hivatását. Szeressük és becsüljük meg a *mi* íróinkat!

14. «NAPSUGARAS OTTHON.»

Kedves Barátom!

Engedd meg, hogy leveled egyik mondatára bősvebben válaszoljak. Ezt írtad: «Most aztán búcsút mondok a művészetnek, — megházasodtam».

Úgy érted ezt, hogy rendes házasember vagy már, szakítasz a bohémek társaságával, összegöngyölsz a vásznat s ecsetedet a fiókba zárod. Számodra nincs többé sem akt, sem hangulatos táj: — nem hajszolod az utcán az érdekes figurákat, nem veted papírra a kávéház egy-egy jellegzetes vendégét, akik eddig annyi jó képedhez szolgáltatnak anyagot. «Becsületes ember» lesz belőled lelki emóciók, színes álmok, fölfokozott érzések nélkül. Családodnak és szerény hivatalodnak élsz.

Ne haragudj, ha meggyanúsítalak valamivel: — te nem ismered Larssont, a napsugaras otthon nagy művészt. Ha foglalkoztál volna életével, tanulmányoztad volna festményeit, rajzait: — tudnád, hogy a családi élet a legnemesebb művészetének is gazdag forrása lehet.

Larsson megmutatta, mint kell a mindennapi életet a művészet ünnepi köntösébe öltöztetni.

Larsson Svédország legszebb részén, Dalekarlienben élt, északi ember volt az északi népek mélységével és napfényre való szomjúságával. Az északi

ember fogékonyabb a boldogság iránt, mint a déli. Észak embere csendes, zárkózott, kisigényű és hálásan fogad minden kis mosolyt s melegséget. A déli ember lármás, nyugtalan, élete csupa gesztus és póz. A déli ember színész, az északi ember család-apa.

Larsson *sunburni* házát, a «kis Hyttenäs»-t apósátói kapta. Egy csupasz dombon feküdt ez az igénytelén épület, amelynek a kertjébe a völgyből kocsin kellett fölhordani a termőföldet. Larsson ezt a pusztát, «csúnya kis házat» a családi fészek paradicsomává varázsolta. Termőföldet hordott a ház köré, renovált, átalakított, fákat ültetett, bútorokat véselt, falakat festett. Gazdag, művészi lelke minden tehetségét a családi fészek megépítésére és berendezésére pazarolta. S a «kis Hyttenäs» lassankint benépesedett. «Isten adta nekem Karint, az én kedves feleségemet. S Karin megajándékozott Susanneval. Azután jött a többi gyerek: Lisbeth, Ulf, Pontus, Britta, Kersti, Esbjörn» — mondja Larsson híres könyvében («Das Haus in der Sonne»), mely több százezer példányban vitte szét a világba a *sunburni* otthon kedves titkait.

Larsson rajzai és festményei egytől-egyig családi életéből virágoztak ki. Csodálatos, megható szeretettel rajzolja meg feleségének s gyermekeinek az ünnepeit és hétköznapijait. Minden képén a kis Hyttenäs a háttér: a műterem, a fiúk dolgozószobája, a konyha, a padlásfölgáró, a hálószoba, a könyvtárszoba, a kert, a domb alatt elfutó patak. Nem festett történelmi képeket, csatajeleneteket, államférfiakat, nem vajúdott szimbolikus képeken: ellen-

ben megörökítette feleségének és gyermekeinek az életét. Gazdag művész-lelke minden tehetségét a családi fészek megépítésére és berendezésére pazarolta. Nem röstelt domborművet vésní a konyha tűzhelyének az oldalára; s a tálalószekrény homlokzatát gyermekeinek bájos arcával díszítette.

Állandósította otthonában a karácsonyest hangulatát. Könyvét is karácsony estén kezdte írni. «Az a meggyőződés — mondja —, hogy a szent estén közelebb tudok férközni hozzád, kedves olvasóm.»

Aki egyszer belépett Larsson házába s ott körül nézett, megpihent, az házibarátja lett ennek a szép-életű családnak s tud minden apróságot a gyerekekről. Úgy hiszem, akkor jellemzem legjobban Larsson művészetét, ha elsorolom legszebb képeinek a tárgyait. Megfestette önmagát a kis Brittával, feleségét a járnitanuló Kerstivel. A kis Kerstiről ezt mondja: «Ez a legszeretreméltóbb csöppség a világon: nem lehet nála aranyosabb teremtést elképzelni. Mindig elégedett és sohasem unatkozik. Tud játszani testvéreivel, de elszórakozik magában is. Néhány éve beteg volt: akkor azt hittük, hogy a jó Isten elveszi és a kis Kersti a Szűz Mária udvarhölgye lesz». A feleségére így néz: «Az én feleségem bizonyára az Isten valamelyik angyala, aki az én kedvemért földi lény lett, hogy háztartásomat vezesse s a gyerekeket tisztán és rendben tartsa». Elmondja azt is, hogy milyen nehéz munka volt Brittát nyolc napig a fején hordozni és tükör előtt festeni. Britta lármázott és kapálódzott, csak az első öt percben élvezte úgy a helyzetet, amint a képen látni. Megismerkedünk *Lisbeth-te*, aki öt éves kora dacára «igazi karakter».

Larsson bemutat egy családi jelenetet, mely Lisbethre jellemző:

«Beszélgetünk Karin meg én. Egyszerre éktelen ordítás hallatszik a gyerekszobából. Berohanunk. Kersti, a legkisebb ordítva követel valamit: a holdat-e vagy egy darab cukrot, már nem tudom. Karin a konyhába tuszkolta ki őt, «míg ismét jó lesz». Britta ezt a büntetést kegyetlennek találta és üvöltött. Susanne, aki utóvégre szintén emberi szívet hordoz keblében, telesírta kötényét, Ulf különben is zokog ok és alap nélkül is, Pontus pedig semmiképen sem tudván könnyeket sajtolni szemébe, olyan arcokat vágott, amelyek ránk nézve éppen nem voltak hízelgők. Szóval az egész család sírt és tehetetlenül dühöngött. S ennyi nyomorúság és keserv közepette Lisbeth kimegy a konyhába, kézenfogja Kerstit és behozza a szobába s tekintetét szigorúan és keményen ránk szegezve, szilárd léptekkel az asztalhoz vezeti Kerstit és leülteti. Tudniillik vacsora ideje volt. Senkise mert hozzászólni a dologhoz, mert Lisbeth — jellem. S öt perc múlva az egész család sugárzott a boldogságtól s a megelégedéstől.»

Az egész ház a gyerekeké. Larsson bárhová néz, csak őket látja. Megfesti munkájukat és játékaikat.

Látjuk a kis Kerstit, a «hétalvót», amint elkésve reggelizik a maradékból. Kicsi szívének emiattvaló keserűsége kiül az arcára.

Egy más képen Lisbeth egy virágzó fiatal almafa körül forog, míg elszédül.

Susanne, aki csak nemrég jött haza Angliából, megáll a ház ajtaja előtt tizenhétéves szépségével,

kezében egy nagy napraforgóval. Ez a szétsugárzó ifjúság is örökéletet nyer a mester ecsetje által.

Látjuk Pontust, amint vasárnapi leckéjét tanulja, arcán kiverődik a nehéz mondatokkal küszködő diák minden erőlködése. Az ablakon át benevet a nap s a szekrényen komikus paprikajancsik csúfolkodnak.

Fölvonulnak a gyerekvilág ünnepei is. A mama névnapjára fölöltöznek: ki tündér, ki lovag, ki parasztlány. Kezükben virágból font szív, fejükön koszorú: így vonulnak a mama ajtaja elé.

Máskor élőképeket rendez a család. A papa ezeket is megfesti.

Megismerkedünk a napfényes otthon virágaival is, amelyek a napos-ház ablakaiból a nap felé fordítják fénytívó arcukat.

Egyik képen halásznak és csónakáznak a gyerekek, egy másikon pedig bújócskát játszanak a kertben.

Látjuk őket, amint reggel öltöznek, a hálószoba kedves rendetlenségében: — majd a konyhában; majd borsófejtés közben a padlásfölgjáró alatt tűnnek elénk. Máskor ismét a nagy almafa alatt ül a család.

De legtöbbet foglalkozik Larsson a gyermekek ünnepével, a karácsonnyal. Ez művészetének kiapadhatatlan forrása.

Könnyes boldogsággal fogad bennünket otthonában a művész. «Ha átléped ennek a háznak a küszöbét, boldog emberek közé jutsz» — mondja szeretetreméltó dicsekvéssel. S tekintete, arcának a sugárzása így folytatja: Nézzétek, ez mind az enyém! Nézzétek a házamat, a kertemet, a gyermekeimet! Úgy-e, milyen gyönyörűek? Nézd a napos

szoba pompáját, az ebédlő tisztaságát, a könyvtáram titokzatos, csendes polcait! És nézd a virágaimat, e szent csodákat. «Virágok, a föld kedves gyermekei. Mennyi fantázia van a formátokban, mennyi illat kelyhetekben, mennyi, mennyi tisztaság! Mindjárt utánatok következnek a kis gyermekek, mert akármilyen piszkos is az orrocskájuk, ők a legtisztábbak utánatok. Virágok és gyerekek: bár csak mindig őket festhetném, mert őket szeretem legjobban!»

Mikor Larsson egy barátjának bemutatta otthonát és festményeit, az így szólt: «Te megoldottad az élet nagy rejtvényét». Ez a legnagyobb elismerés, amit emberről mondani lehet: hogy sikerült az élete.

Maeterlinck mesejátékának, a «Kék madárának» a hősei a boldogság kék madarát keresik. Hosszú kintvaló bolyongás után fáradtan hazatérnek és — otthon találják a kék madarat. Eddig is otthon volt, de nem tudták róla. Larsson élete azért sikerült, mert a boldogságot mindjárt férfiélete elején *otthon* kereste.

Larsson könyve a családi élet evangéliuma s ez hatásának a titka.

Befejezésül idézem Larsson könyvének az utolsó sorait:

«Boldog vagyok, hogy a könyvem és a képeim bejárják a világot. Teljesítem az írás szavait: Elmenvén tanítsatok minden népeket . . . Nincs teljes boldogság. De a gyermekek — hiszen róluk szól e könyv — a mi reményeink hordozói. Ők is halálra születtek, mint mi. És mégis, rózsás arcuk, kövér lábucskájuk, keserves babaruhagondjaik, iskolai

küzdelmeik, furcsa észjárásuk, étvágyuk: minds mind gyönyörűség nekünk. Kacagunk, míg a könny végig nem pereg bánatoktól barázdált arcunkon s szinte holtra szorítjuk, öleljük ezeket a kicsikéket s hálát adunk Istennek, hogy megajándékozott velük, mert ha mi már nem leszünk, ők még itt lesznek. Zárjátok karjaitokba az én kis gyermekeimet, tartoztok vele nekem, mert én majdnem úgy szeretem a ti kicsinyeiteket, mint az enyéimet.

Övék az Isten országa. Az én gyermekeimé s a tieiteké!»

Larsson a tiszta családi élet apostola. Ecsettel hirdeti a földi boldogság szent ígét. Példát ad rá, mint kell az életet megnemesíteni s a művészet eszközeivel megszépíteni. A művészet nem szakadhat el attól a talajtól, amelybe az egészséges emberi élet gyökerei benyúlnak.

*

Kedves Barátom! A család jó szelleme még a hétköznapi embert is művésszé avatja bizonyos fokig. A ház asszonya megható gyöngédséggel ápolja virágait; szőnyegeit, függőnyeit a saját ízlése szerint válogatja meg és rendez el. A nyárspolgár is kitesz magáért, amikor arról van szó, hogy otthona csinos legyen. Ráárasztja lelkét a falakra és egyéniségét ráteríti a bútorokra.

Nem hiszem, hogy a családi boldogság elnémitana benned a művészet ujjongását, lefojtaná cselekvési vágyát. Palettádon új színek jelennek meg, lelkedben új témák születnek.

Adj a Isten, hogy a te otthonod is «napsugaras otthon» legyen!

15. A SZÍNHÁZI PÁHOLY HÁTTÉRÉBEN.

Alattam és fölöttem vidám, kellemesen izgató zsongás. A mennyezet íveiről hatalmas csillárok lógnak alá; aranyozott keretek között intim páholyok sorakoznak, a puha széksorokon kíváncsi emberek karéjai magasodnak föl egészen a harmadik emeletig.

A vasfüggöny óriási táblája fölsétál a mennyezetbe, a sötétzöld bársonyfüggöny szétlendül. A csevegés gyöngyöző moraja elhalkul, a csillárok lehunyják izzó szemüket, a tömegre ráborul a csend.

A szemek a színpadra tapadnak. Ja figyelem előre-feszül, a «játék» megkezdődik.

A színpad deszkáin lécekre feszített vászon, papírtornyok, vászonvárac, — fák, erdők kartonból. Festék itt az égboltozat, festék a tavasz pompája, a nyár ragyogása, a tél hava. A napfény itt reflektor, a csillagok vászonba vágott lyukak, amelyek mögött villanykörte ég.

A színpad kártyavarába, vászonbokrai vagy vászonfalai közé kifestett alakok lépnek be ál-hajjal, álcszakállal; vállukon ócska palást, amelyet a világítás művészete selyemnek vagy bársonynak hazud. Arcukon ál-öregség vagy ál-fiatalság. Szavaik nem a sajátjaik, mozdulataik nem az övéik, hang-

juk másé, gondolatuk, érzésük, örömük, fájdalomuk másé.

Mi a színház titka? Mi viszi rá az embereket arra, hogy levessék egyéni mivoltukat, maszkot öltsenek s kitalált történeteket jelenítsenek meg a «világot jelentő deszkákon»? S mi vonz minket a színházba, hogy ezt a *játékot* (mert valóban játék az!) végignézzük?

A színjáték jelentőségét nem szabad lekicsinyelni.

Egyik színpadi írónk kockáztatta meg azt a véleményt, hogy a színdarab éppen olyan ipari termék, mint a cipő vagy a télikabát. A színpad üzlet, amely a pénz iránytűjét figyeli. Amit a közönség megrendel, azt kénytelen adni a színház. A pénz parancsol a szabónak, a cipésznek, az írónak, a színházigazgatónak. A színpad kénytelen a közönség igényeihez alkalmazkodni. A közönség a saját véleményét akarja hallani a színészek ajkáról.

Mi ezt a szolgálalkütséget elítéljük. A színpadot nem azonosítjuk az üzletek pultjával. Hiszünk a színház magasabbrendű hivatásában s vele szemben támasztott igényeinkről nem mondunk le. A színház a «cselekvések temploma» s ide csak emelkedett hangulattal, a megtisztulás vágyával szabad belépni. A színpad nevelő: javító vagy romboló erejét hangsúlyozza Bernard Shaw következő megjegyzése:

«Amit az emberek ma a színpadon látnak, holnap már azt fogják cselekedni odahaza a mindennapi életemben.»

A színjátszás démonikus hatásának megvan a lélektani magyarázata. Az olvasott könyv sohase tesz ránk olyan hatást, mint a látott színdarab,

amelyben hozzánk hasonló emberek járnak-kelnek, beszélgetnek, cselekszenek.

A lelkek titokzatos árama köti össze a színészt a közönséggel. Miért van az? Az ember legősibb és legerősebb ösztöne a cselekvés, a tenni-akarás. A *szó* másodrendű, az *írott betű* harmadrendű: — a *tett* elsőrendű. Az ember szomjazza a cselekvést, amelyben az emberi akarat érvényesül: győz vagy elbukik.

A dráma akaratok összeütközése. A szabad és önálló akarat szabad cselekedetekben éli ki magát. Az emberi akaratok diadalát megtapsoljuk, a küzdő hős bukását megsiratjuk. Mi gúzsbakötött gépem emberek, a XX. század kultúrájának a rabszolgái, többnyire kiszabott munkát végzünk: az önálló cselekvés lázas örömetől meg vagyunk fosztva. Ezért sietünk este a színházba, hogy *tettekben*, s tettértékű bátor szavakban gyönyörködhessünk, ha már nem élhetünk «drámai» életet.

A színész mozdulatain, szavain át bepillantunk önmagunkba s a drámaíró intenciói szerint éljük életünket. Látjuk az akarat születését, az érzések friss előbuggyanását, az ötletek megvillanását. Érezzük a szavak akcentusában a szív hőfokát, a gesztusban a lélek erejét, vagy gyávaságát. A szívek egy ritmusban dobognak. A szemek villáma áthatítja az ember és ember között örvénylő sötétséget.

A színházban minden a történés, a cselekvés erejével hat. Ezért fontos tényezője a művelt ember életének a színpad. Fejlődésünk indítóokai akárhányszor ott születnek s onnét költöznek át lelkünk műhelyébe, ahol a sorsunk készül. A könyv a

gondolat mauzóleuma: a színpadon eleven élet lüktet.

Íme, ezért nem szabad az élei mintáját, a színpadot lebujjá alacsonyítani s ezért kell fokozott igényeket támasztanunk azzal a munkával szemben, ami színházainkban folyik.

A színjáték különleges értékét és nevelő erejét a magyar nemzeti kultúra úttörő apostolai idejében fölismerték.

Az első magyar színészek (Déryné, Szentpétery, Lendvai, Kántorné stb.) nyelvünk és kultúránk vándorapostolai voltak. Ott hagytak vagyont, társadalmi előnyöket, családot, — és pajtákbán, kocsmák nagytermeiben hirdették a magyar szavakban lakó lelket. A mi *Nemzeti Színházunk* keletkezése rávilágít, milyen szerepet szántak legjobbaink a magyar színpadnak. A nemzet filléreiből jött létre ez az intézmény s aki pénzt nem tudott adni, az követ, téglát hordott, fuvarozott.

Szilágyi Pál naplójában — mint szemtanú — leírta Pest megye híres gyűlését, amelyen Földvály Gábor alispán az állandó magyar színház ügyét dűlőre vitte. A megyegyűlést megelőzte a legmeghatóbb magyar okmánynak: *a koplalási dokumentumnak* az aláírása. Ezt olvasom Szilágyi naplójában:

«Megegyeztünk a következőkben: mondjunk le fizetésünkről szerződésünk idejére olyformán, hogy a megye azt a pótlékot, amellyel havi fizetésünket fedezi, szerződésünk végéig, azaz két és félévig — mely legalábbis ötvenezer forintra rűgott volna — egyszor és mindenkorra fizesse le. Addig, amíg a

Pesten építendő színház elkészülne, Budán folytatni fogjuk előadásainkat, ha koplalunk is . . .»

A koplalási dokumentumot mindannyian aláírták. Szigligeti is, akinek a darabját ma este innét a páholy háttéréből meghatott kegyelettel nézem.

Szigligeti így emlékezik vissza ezekre a napokra:

«Két és félévi koplalás: — mi volt az nekünk oly szép jövőért! Ki-ki segített magán, ahogy tudott. Elzálogosította, amije volt».

Mikor aztán híre ment, hogy Grassalkovich herceg telket ajándékozott a Nemzeti Színház építésére, a színészek minden nap kijártak a kopasz területre, amely valamikor török temető volt. A homokbuckás talajt képzeletük színházi helyiségekké parcellázta és fejedelmi pompával berendezte. Mondják, hogy Kántorné egy alkalommal az egyik homokbuckáról így szónokolt:

«Óh nemzetem, itt fog tehát állani az általad és neked emelt hajlék! Innen fogjuk mi, szegény vándorpapjaid és papnőid hirdetni, hogy szeresd hazádat . . .»

A népes pestmegyei gyűlésen nagy volt a lelkesedés. A színészek nyakába borultak, ölelték-csókolták őket. S az egyik sarokban egy kórista halk fohászt bocsátott az ég felé: «Édes Istenem, vájjon kibírjuk-e a koplalást . . .?»

A nemzeti nyelv s a nemzeti erkölcs szolgálatában álló színház legmélyebb fundamentumát a «koplaló komédiások» rakták le. Szilágyi a színház történetének a leírásához hozzáteszi: «7#y alapítót» ták meg a Nemzeti Színházat! *Azért nagy annak a felelőssége, aki a ház élén áll, mert nemzeti tradíció*

*kincse és hazafi-lelkek áldozata van alapjaiban le-
ásva».*

Vörösmarty Mihály a Nemzeti Színház megnyi-
tására írt prólójában («Árpád ébredése» 1857)
színre viszi a színház épületét. Megható jelenet.
Csupa ünnep és áhítat. Fölvonul az egész nemzet
tipikus alakjaiban. Az *ifjú* így beszél: «. . . Esküd-
jünk reá, hogy aki durva, szemtelen, garázda, — ki
illedelmet készakarva sért, — az nem barátunk, az
betyár».

A *Napszámos* ezt mondja: «Ti pénzt adatok tán
ez épülethez, — de én amilyen cifrátlan vagyok —
két álló hétig hordtam a követ, — s nézzétek, a ház
szép magasra nőtt!»

A *Költő* e szavakkal magyarázza Árpádnak, a
magyar kard hősének a színház jelentőségét: «Ez
a világ kicsiben, fejedelem! . . . De itt igazság ül
a trónuson. Kudarcot vall itt fondor és csalárd, —
aranyborjú itt nem talál imádót, utálat éri a bűn
győzedelmet, s a szenvedő és megbukott erénynek
örök művészet nyújt föl koronát! E ház az élet
zajló iskolája s hő érzelmek temploma». Majd így
folytatja: «A ház tiéd, csak lépj be, ó vezér!»

S az ezeréves érc-ember, a honfoglaló s hazát
föntartó kardos magyar, Árpád védelmébe veszi
a magyar színészet házát a fűriákkal szemben, ame-
lyek gonosz fondorlattal rátámadnak.

Mélyértelmű, gyönyörű óda ez a dráma formája-
ban: az önmagára eszmélt magyar öntudat him-
nusza. Árpád ott áll a színház kapujában, amelyet
az önzetlen hazaszeretet, a kiművelt magyar szellem
alkotott, hogy önlelke tükrében gyönyörködjék.

A mi Nemzeti Színházunk több mint a művészet temploma: A szépségekre rászeliődült turáni erő alkotta bástyául, hogy magas falain át ne csapjon idegen kultúrák szennyes áradata. A magyar nyelv a magyar férfias szemérem, a magyar becsület háza ez.

A magyar színművészet legszentebb föladata: szolgálni a hazát, gazdagítani a nemzeti lelket, erősíteni bennünk a hitet, az összetartást, — elmélyíteni a magyar öntudatot.

A mi szempontunk mindig az legyen: nem árt-e az előadott darab a magyar léleknek? Van-e benne olyan erőforrás, amelyből meríthet a hazájáért dolgozó magyar hivatalnok, katona, iparos, földmíves? Itt nem csupán magyar tárgyú darabokra gondolok: az én hazaszeretetem forrása idegen drámai mű is lehet, ha megfelelő motívumokat tartalmaz.

Minden magyar színház bejáratánál álljon őrt a magyar kard, a magyar erő hőse: Árpád. S erről a színpadi erkölcsöt ellenőrző és védő kardról ne feledkezzünk meg soha.

A hazafias szempont mellett az egészséges erkölcs szempontját se mellőzhetjük.

Vörösmarty szavain keresztül az újjászülető magyar nemzet hitvallást tett a magyar színház mellett. Most a trianoni kriptából kitörni akaró magyar nemzet újjászületését készítjük elő. Ebből a munkából a magyar színművészet akkor veszi ki igazán a maga részét, ha visszatér Vörösmartyék színpadi programjához.

Senkinek és semminek, tehát a színháznak sincs joga a művészet eszközeivel a lelki fegyelmetlen-

séget szolgálni s az erkölcsi süllyedést elősegíteni. A művészet csak akkor teljesíti hivatását, ha az erőteljes tiszta-örömű életet szolgálja, és ha segít nekünk fészket rakni Európa földült erdejében.

Innét a páholy homályából visszanezék a múltba és áthidalom az évtizedek szakadékait.

Hú maradt-e a magyar színjátszás a százesztendőös hagyományhoz? Bizony, nem! A kardos Árpád elszundikált és besurrantak a színház kapuján az idegen kultúrák reprezentatív alakjai.

S a nemzet színháza mellett egymásután keletkeztek a magánszínházak: különböző szellemi s irodalmi áramlatok lerakodóhelyei. Az ünneprontó színműírók és színészek letépték a színművészet múzsájáról a méltóság és tisztesség köntösét. A magyar nyelv muzsikája eltompult, történelmünk tükre homorúvá és domborúvá torzult; idegen agyvelők szikrázását, idegen erkölcsök kultuszát, idegen célok hajszolását látjuk színpadjainkon.

S a «koplaló komédiások» utódai üres szavakat szórnak felénk a «világot jelentő deszkákról»; a lélek fényét, a szív tüzét színes reflektorok pótolják.

Testvéreim, az ezeréves érc-magyart, az ősi becsület páncéljában tündöklő Árpádot föl kell ébresztenünk önmagunkban s oda kell állítanunk a magyar nyelv templomainak: a színházaknak a kapujába, ha kell, kihúzott karddal, hogy védekezni tudjon; hogy a kabaré-lovagok beözönlő bandájával szemben meg tudja állni a helyét.

Tőlünk függ, hogy igényeinknek érvényt szerzünk-e vagy nem!

Színházainkat kényszerítsük rá, hogy térjenek vissza az úttörők erkölcsi alapjára! Most, amikor a krisztusi házasság fundamentumán dolgozunk, ne engedjük, hogy színházaink a család értékét, szépségét, szentségét profanizálják s a laza erkölcs szennye a színpadról átszivárogon a család szentélyébe is.

16. VITA EGY ASSZONNYAL A SZÍNHÁZRÓL.

Előadást kellett tartanom a N. L.-klubban. «A színházi páholy háttérében» címen beszéltem a színház hivatásáról, nemzetnevelő szerepéről.

— A gyűlés után berontott hozzám C.-né:

— Megint lehetetlen dolgokat mondott. Mindezt elferdít; hallatlan igényekkel áll elénk, szegény halandók elé. Maga . . . maga . . . elvont esztétikus! Fölforgatja a mi jól berendezett hétköznapi életünket s mindenáron mélységek után kutat. «Csodás kincseket» keres az emberi élet talaja alatt s mélyfúrásokat végez ott, ahol a mindennapi kenyér terem.

— Miért támad így rám? Mit vétettem?

— Hát azt hiszi, hogy én magasztos eszméket, nyelvművelést meg mélységes tragikumot keresek a színházban? Én szórakozni, mulatni akarok, nem esztétikai léggömböket kergetni. Mit beszél nekem a színház nemzetnevelő föladatairól? Neveljék a nemzetet az egyetemi tanárok, meg a politikusok! Arravaló az iskolánkívüli népoktatás. Én egész nap dolgozom: takarítok, főzök, mosok, harisnyát stoppolok, — ellátom a háztartást. Este szeretnék lélekzetet venni, leülni s egy kicsit nevetni, mosolyogni — a pénzemért.

Ne mutogassanak nekem tragédiákat! Elég tragédia az élet; akárhová néz az ember, csak borzalomokat lát: gyilkosságot, öngyilkosságot, házasságtörést, elemi csapást. Mit érdekel engem Romeo szerelme, amikor a saját leányomat nem tudom férjhezadni! S főképen ne kívánják tőlem, hogy öreg darabokon merengjek — hazafias lelkesedésből. Én vígjátékot akarok vagy társadalmi darabot, amely nem viseli meg amúgy is tönkretett idegeimet. S én muzsikát akarok, — óh nem Wagnert vagy Beethovent, — hanem operettet, amely elaltatja háztartási és piaci gondjaimat. Nekem «Dani bá» kell, meg Hacsek vagy Molnár Ferenc, legföljebb Csathó és Zilahy, ha nem háborúról és hadifogságról ír. Hagyjanak engem békén azokkal a színpadi izgalmaival, nyomorúsággal, — s főképen ne ültessenek a «szívem talajába» problémákat.

Szomorú mosollyal, de némi megértéssel néztem C.-nét. íme, itt áll előttem «a közönség», a színház nézőtere, a jelen asszonya, aki ezer és ezer ember szellemi igényeit öntötte szavakba most előttem. Ez az a közönség, amely Beethovent is akkor méltányolná igazán, ha zenebohócként lépne föl egy színházi revü keretében. Ez az elnevelt, megrontott ízlésű nézőközönség nem tudja élvezni az egészséges, valóban tápláló táplálékot.

— Tudom — szoltam —, hogy ön szórakozni akar a pénzéért. Mások megint más igényekkel lépnek be a színház kapuján. Van, aki ott ad találkat udvarlójának; van, aki azért megy színházba, hogy a ruháját s ékszereit megcsodálják és megirigyeljék. Más a modorát, festett körmeit mutogatja. Ismerek

olyat, aki a színházban mutatja be összeköttetéseit a nagyvilágnak. Fölkeresi páholyában X. méltóságos urat, Y. bárónőt és tüntet vele, hogy kikkel van ismeretségben. Higgye el, nagyságos asszonyom, a mai színházban nehéz eldönteni, melyik a színpad és melyik a nézőtér. A közönség is álruhában, álarc-cal jelenik meg s nehéz eltalálni, ki lappang az arc-festék mögött. Az élet komédiája folyik a széksorok között s a páholyok félhomályában. Kellene építeni olyan színházat, amely két szembefordított néző-térből áll: hadd nézzék egymás színjátékát az élet komédiásai: a nagyképű férj s mellette felesége, a kifestett divatbáb; az apja keresetéből önérzeteskedő «ifjú titán»; a mézesajkú sógorasszonyok, akik volta-képen gyűlölik egymást; a szemtelen hozomány-vadász; a szende szűz, aki odahaza hárpia; a kedé-lyes após; a kormánykereket markoló anyós: — s mindazok, akik ide hozzák szürke életük színes hazugságait, hogy egymást félrevezessék, egymás-nak imponáljanak s hogy társadalmi kapcsolatokat hozzanak létre. Csevegnek, játszanak, mulatnak egymás játékan s szavain. Közben megrohanják a büffét és egymás ruhájára kenik a sütemény krém-jét a nagy tolongásban. Ha pedig szétfut a függöny, a hölgyek megbírálják (ó, nem a drámát!) a színész-nők és színészek ruháját, alakját, modorát.

A színház is kitesz magáért. Van a színpadon minden, mi szemnek kellemes: gyönyörű kulisszák, szőnyegek, kiállításra való bútorok. (A színlap jelzi is, hogy melyik cég szállította reklámként a bútoro-kat.) S a lakásberendező művészet, a kárpitos mes-térség valóban remekel! A hatást fokozzák az ízléses

lámpák, a divatos függönyök s a megfelelő hangulatos világítás.

Maga a költő alig jut szóhoz. Nem is érdekel senkit a mondanivalója. Görlök viharzanak át a színen; tánc, aktuális rögtönzések, a közönség kedvenceinek az illegése-billegése: íme, ezt akarja a nézőtér — a pénzéért! . . .

C.-né félbeszakított:

— Ön ugyancsak ért hozzá, mint kell vitriollal végigpermetezni a szórakozni vágyó közönséges embert! Maga hazafias erkölcs-csősz!

— Mintha bizony nagyságos asszonyom el volna ragadtatva a mai színházaktól!

— Nem, egyáltalában nem vagyok elragadtatva. Magam is ízléstelennek találom ezt a lelki ürességet. De azt csak elismeri, hogy a színház arra való, hogy jól mulassunk és kellemes, könnyű szellemi táplálékot kapjunk benne. Nincs igazam?

— Ha parancsolja, igazat adok önnek; de csak ha meghallgat.

— Tessék! Beszéljen! Engem ugyan meg nem győz.

— A színház jellemnevelő, szívet nemesítő szerepét akkor is betöltheti, ha az ú. n. könnyű műfajokra rendezkedik be. Shakespeare-t, Ibsent, a «Bánk bán»-t, Strindberg drámáit nézzék meg a filológusok s a filozófusok, akik nehezebb szellemi csemegére rendezkedtek be. A nagy tömegek színháza alkalmazkodják az átlagos ember igényeihez. Ne mutogasson neki fölösleges tragikus összeütközéseket, jellembeli összeroppanást, szájalomraméltó emberi gyarlóságot.

— No lám! — mosolygott C.-né. — Elérkezett az én platformomra! Hiszen én ugyanezt mondtam.

— Rendben van. Maradjunk csak az ön platformján! A színház adjon könnyű, — de *egészséges* táplálékot. Nekem, mint a katolikus magyar család egyik őrállójának, éppen a magyar család érdekében bizonyos követeléseim vannak az írókkal s a színházakkal szemben.

Egyik komikusunk mondta: «Lehet jól mulatni anélkül, hogy malac lenne az ember». A polgári tisztesség törvényei érvényesek a színház falain belül is. Sokan azt hiszik, hogy a színpad irreális légköre, a színes világítás, az arcokra kent festék, a játék-hangulat fölment bennünket az erkölcsi szabályok alól. Nincs igazuk! A lélek s a test örök torsvényeit nem lehet büntetlenül kijátszani semmiféle festett kulissza és mesterséges világítás hazug miliójében. A költői elhíttetés művészete s a rendezői «aláfestés» nem teszi elfogadhatóvá a felelőtlen kéjelgést, a házasságtörést, a kegyetlenséget, a hazugságot, a csalást.

Nem szabad tehát a színpadon a művészet tetszetős eszközével szimpatikusnak föltüntetni a léhaságot, az üreslelkűséget. S nem szabad nevelésessé tenni az erényt. Önnek, nagyságos asszonyom, tiltakoznia kellene az ellen, hogy a színpadon a sokgyermekes apát komikus, száználmas alaknak ábrázolják; s hogy a tanár, gyermekeinek a nevelője a színdarabok világában mindig a gyügeség és bárgúság prototípusa. Ellenben a hódító «nőcsábász», a házasságot lenéző, kigúnyoló világfi föllépése olyan

imponáló, olyan kedves és megnyerő, hogy önkéntelenül is tapsra emeli tenyerét a néző. Az édesanya alakja háttérbe szorul az ösztönei ujjmutatását követő, felelősség nélkül szeretkező nagyvilági nő mels lett. A szent házasság az alsóbbrendű komikum kiapadhatatlan forrása. S önnek még egyszer sem jutott eszébe, hogy tüntetőleg fölkeljen és kivonuljon a színházból, amikor a színpadon csúffá teszik a tiszta erkölcsöt.

— Valóban nem jutott ez az eszembe, de legközelebb megteszem.

— S ha ön megteszi, mások is megteszik. S ez lesz a tisztességes emberek forradalma.

A színház közönsége — tehát ön is, nagyságos asszonyom, felelős az előadott darabokért s a színészek viselkedéséért. A jó emberek hangtalan szolidaritása megbuktathat színműveket, mint ahogy az alacsonylelkű emberek együttérzése, ösztönszerű összefogása diadalra juttathat idegen szellemű s minden erkölcsi alapot nélkülöző darabokat. Voltak esetek, amikor a *más* világnézetű színházlátogatók bojkottja következtében üres ház előtt pergett a jó darab. Ezt jó lesz megjegyezni nekünk is, nagyságos asszonyom!

Ne haragudjék, ha még valamire fölhívom a figyelmét. Önnek leánya van: kedves, intelligens leány, — akit ön mindenhová magával visz. Arra kérem, jól gondolja meg, milyen színházba s melyik darab előadására viszi őt. Végzetesen fontos, hogy milyen hatásnak teszi ki ezt a tiszta, fejlődő, minden befolyásra fogékony lelket. Tulajdonképen az a katolikus morál parancsa, hogy mi se nézzünk meg

olyan színpadi terméket, amelyet gyermekeinknek nem mutathatunk meg.

— Jó, jó: — de akkor le kell mondanom a színházról.

— Ha ilyen okból tömegesen maradnak el, — a színpadi irodalom észbekap és komolyan veszi a vaskos figyelmeztetést.

Még egyet, asszonyom! Ön téved, ha a színházban csak a szórakozásra keres alkalmat. A hivatása magaslatán álló színdarab-író a közönség kérdésére ad feleletet. A napi élet napról-napra problémákat szül: — hiába küzd ez ellen, — a kérdések az ön lelkében is ott ágaskodnak és megoldást várnak. Az irodalom s a színpad megnyugtatja önt, elsimítja ön előtt az utat, hogy zökkenő nélkül mehessen az útján. A görög dráma híres katharsisára mindannyian rászorulunk: a nézőtér homályában meg kell tisztulnunk.

Ha a színpad félszeg figuráin kacagunk, föl kell ismernünk a nevetséges alakban önmagunknak egy mozaikját és okulnunk kell rajta. Az előttünk lefolyó cselekmény a költői igazságszolgáltatás menete: — a hős bukása megóv bennünket hasonló bukástól. A dráma hőseinek a sorsa a nézőközönség eligazító tükre.

Ne mosolyogjon rajtam, hogy olyan nagy jelentőséget tulajdonítok a színháznak: — nem nagyképűség ez, higgyje el!

A magyar beszéd szépsége a jó színész ajkán lesz könyv-szépségből eleven szépséggé. A nyelv gyakorlati iskolája a színház. Nem csoda, hogy száz esztendővel ezelőtt legnagyobb íróink és politikusaink a

magyar színháztól várták a magasabb színvonalon álló társalgási nyelv kialakítását és megkedvelését.

A színház eleinte a magyar művelődés temploma volt. Rajta kell lennünk, hogy ismét az legyen! Emellett lehet a jókedvnek, a pihenésnek, az idegek megnyugtatójának a helye: — csak egyet kívánunk tőle: ne térjen le a jóízű, a tisztesség, az erkölcs s a magyar lélek útjáról.

17. A CSALÁD ÉS A MOZI.

V.....y-ék éppen moziba készültek, amikor becsöngettem hozzájuk. Feri a díványon ült és zsebóráját a tenyerén tartotta. Idegesen szívta a cigarettáját:

— Ide figyelj! — szólt hozzám. — Ilonka azt mondta, hogy öt perc alatt elkészül az öltözködésel. Fogadni mernék veled, hogy húsz perc múlva se lesz itt s elkésünk. A «híradó» számait nem fogjuk látni. S most már Luci, az a bakfis, a *te* keresztleányod is utánozza az anyját. Hogy minek kell a mozielőadásra így kiöltözködni, — nem értem.

Ebben a pillanatban berontott a szobába Jani, a V.....y-család ötödikes fia.

— Keit csóklom! — Harsogta. — Papa, én előremegyek s addig nézem a jövő heti műsor képeit.

S elrohant. No, gondoltam, ez is a mozi örültje lesz. Vagy már az is.

— Milyen darabot adnak, hogy ennyire türelmetlen vagy? — kérdeztem Ferit.

— A «Jávai rejtély» s a «Viharmadár» van műsoron.

— S jó filmek ezek?

— Jók-e? Persze, hogy jók! Mindenesetre érdekesebbek, mint Schiller vagy Wagner remekei,

vagy a te «klasszikus ciklus»-sod a Nemzetiben. Úr Isten, hol késik ez a két nő?! A híradónak fuccs, pedig ezek a megelevenedett napihírek mindig érdekesek szoktak lenni.

— Nem is tudtam, hogy ennyire rajongsz a moziért.

— Barátom, a mozi a ma emberének a színháza. Több, mint színház. Egyesíti magában mindazt, ami a modern embert érdekli: az újságot, a tudományos folyóiratokat, a földrajzi, néprajzi előadásokat, a drámát, a regényt, a mesét, az adomát. Szórakoztat és tanít egyszerre. Kielégíti a mohó fantáziát, föltámasztja a múltat, bepillantást ad a jövőbe; kellemes hangulatba ringat s mindezt könnyedén és röviden adja, megfelelően a kevés-idejű modern ember igényeinek. Nem szavalnak és vitatkoznak félóránál tovább a mozivászon alakjai, amíg valami eredményre jutnak, mint a te drámahőseid.

— Tudom, — szóltam, — a mozi mindennek előtt mechanizálta a művészeteket. A repülőgép s az autó gyorsaságát bevitte az események lélektanába is. Gyorsan siklunk át a lélek tájain is, mint az idegen országok tájain.

A film a laboratóriumban született: — életének első pillanatában egy zseniális gép volt, amely mozgásba hozta a fénykép viaszszerű alakjait. Úgyes trükk volt a mozi megszületése. Csak később falta föl a művészeteket: a színpadot, a festészetet, a költészetet s a zenét.

— Ez is azt bizonyítja, hogy a film a technikai kultúra magaslatán álló új embertípus művészete. Tudom, hogy ti öreg esztétikusok lenézitek a mozit.

A nagyképű, merev esztétika megveregeti a fűrge, ifjú film vállát és leereszkedően szól: «Hát ugrálunk, hancúrozunk, fiatal barátom? Bolondítjuk a világot, mi?»

Pedig a film jelentőségét nem szabad lekicsinyelni. Először is a film születését ne a laboratóriumban keresd: a teste ott született ugyan, de a lelke nem. «A jelenség elemekre bontása és ezeknek az elemeknek egy illúzió-egységben való újraegyesítése jellemző a XIX. századra. A mögöttünk hagyott félszázad lelke nyilvánul meg ebben éppúgy, mint az impresszionista művészetben, a modern tudományok módszereiben, a relativista filozófiában és a demokrácia gondolatában» — mondja a film egyik esztétikusa. Mert jegyezd meg, hogy a filmnek is megvan a maga esztétikája, amely megállapítja a vásznon egyesített művészetek törvényeit. Hiába pislogsz, barátom, a tisztára mozgásból alakuló drámaiság új műfaj-árnyalatokat termelt ki. A vásznon tragikuma és komikuma különleges lélektani törvényeknek hódol . . .

— Tudom, — szóltam közbe. — Ismerem azt az angol moziplakátot, amely e szavakat közli a darab címe alatt: «Tragedy on three rolls», tragédia három tekercsen. Egy tekercs átlag négyszáz méter, de a tragikum elmélyítésére esetleg ötszáz métert is rászán a gyár.

Ferit kihozta sodrából ez a gúnyolódás. Indulatosan folytatta:

— A rendezőtől függ, hogy a négyszázméteres keretek közé mennyire tud lélektanilag termékeny szünetet közbeiktatni. Ha majd egyszer több időm

lesz, elbeszélgethetünk erről a tárgyról. Be fogom neked bizonyítani, hogy a film sok tekintetben legyőzte a színházat; s ez nem csoda, hiszen olyan eszközök állnak rendelkezésére, amelyeket a színház rendezője nélkülöz.

— Barátom, — folytatta Feri, — a film megnyitja az egyéni élet történetét és föltárja a nagyvilág kapuját. Én mondom neked, hogy a mozi fehérvásznán keresztül megismered a nagy életet, a világot, a természetet s eléd özönlik a mesék országának minden titka; — a lelkek mélyén lapangó erők mind kibontakoznak előtted. A film tömegnevelő értékét a burleszk legnagyobb mestere, *Chaplin* így foglalta szavakba: «Most, amikor az egész világon százezrek és milliók a legrettegetesebb kétségekkel küzdenek, a filmnek, mint a legkollektívebb művészetnek, bele kell kapcsolódnia ebbe a küzdelembe és irányt kell mutatnia az embereknek. Bátorítani, vigasztalni, biztatni kell őket, hogy nem hiábavaló a küzdelmük, nem fölösleges a szenvedésük, érdemes élni!»

— Kérlek alásan, még a burleszkek bukfencező hősének is van jelentősége: szimbóluma ő a modern élet féktelen versenyében önmagát föltaláló embernek: olyan, mint a gumi, ruganyos, minden akadályt legyőz, nincsenek kétségei. A cselekvéstől irtózó ember fantáziáját nekiereszti a szabad életnek . . .

Ebben a pillanatban megjelent az ajtóban önágyasága és leánya, Luci:

— Feri, mi készen vagyunk! Megint miattad mulasztjuk el a híradót. Bocsánat R. úr, hogy az ön jelenlétében szidom össze az uramat: — de,

lássá, még nyakkendőt se kötött. Tartson velünk ön is. Mozi után együtt vacsorázunk a Margitszigeten. Feri, siess, az ég áldjon meg!

Feri a nyakához kapott: csakugyan nem volt nyakkendője. Míg a tükör előtt a nyakkendővel birkózott, mi előre mentünk.

— Majd utolér bennünket — szölt V .....y-né.

— Látta már a Viharmadarat? Pazar, tudja, az ember beleszédül a pilóták vakmerőségébe. S van benne egy aranyos kis repülőtiszt. Hát tudja, annak a menyasszonya . . .

S elmondta a darab tartalmát, mielőtt szóhoz juthattam volna. Luci keresztleányom ábrándosan hallgatott s bizonyára a repülőtiszten járt az esze. Tizennyolc esztendő szívének a piros katlanában ott kavargott, forrott, izzott az a rengeteg zürzavar, benyomás, adat, amelyet a szülői hozzá nem értés vagy felületesség engedett oda jutni. Luci ébredező, mohó figyelme mindenhez hozzájutott: napilaphoz, színházi revühöz, divatlaphoz, színházhoz s a mozin keresztül a chaotikus festett élethez. Lelkét megterhelte ez a vásári össze-visszaság. Hamis fogalma volt a környezetéről, a saját helyzetéről és képességeiről.

— Nos, Luci, most melyik filmszínész az ideálod? — kérdeztem félig tréfásan.

— Természetesen Willy Fritsch! — válaszolt Luci, majd sóhajtva hozzátette: — S aztán a szép-vállú Irene Dunne. Ez a karcsú amerikai szépség újabban mindenkit lepipál. Minek említsem Gréta Garbót, vagy Hertha Thielé-t? Elissa Landi is elragadó néhány szerepben. Látta az «Egy nagy

nő magánéleté»-t? Ott igazán cuki! A jellemszínészek közül Paul Munit imádom.

Gyanakodva néztem rá:

— Nem akarsz te filmszínésznő lenni, te Luci?

— Ó, ha lehetnék! Minden vágyam az, hogy kijussak Hollywoodba. A szépségversenyen kellene győznöm, akkor sikerülne. Azt hiszi, nem állnám meg a helyemet?

Az anyja közbeszólt:

— Luci majom! Egész délután a nagyütkör előtt illegeti magát s gesztikulál és olyan grimaszokat vág, hogy rosszul lesz tőle az ember.

— Ugyan, mama! Te nem hiszel bennem! — szólt a lány ajkbiggyesztve. — De majd ha egyszer...

Megérkeztünk a «technikai kultúra magaslatán álló modern ember» színházához. Az előcsarnokban a hullámozó tömeg között megtaláltuk Janit: ki-meredt szemmel nézegette a reklám-fényképeket, — a meztelen női alakokat, a görlok lábemelő csoportját, a happy-end-es csókolózást, — vagyis résztettek a jövő heti műsorból. De nemcsak Janit láttam ott. Egész sereg kisebb-nagyobb diák és boltosinas szorongott a képek előtt. Jani gyerek és kortársai itt szívják magukba a testiség kultuszát. A tizenötéves kamasz nem a test vonalainak az esztétikáját élvezi; egészen bizonyos, hogy másra gondol, amikor a meztelenség kirakatait bámulja.

A bejárat fölött izzó-vörös fénycsövek kígyóznak; az előcsarnokban riktó lámpák ontják a színes fénykévéket a cukrot szopogató tömegre. A menyeyetről recsegő hangszóró ordítja a darab sláger-számait. A falakat egészen elborítják a kétméteres

angol és német plakátok, amelyeken éppúgy ordít a festék, mint a hangszóróban a hang. Az egyenruhás jegyszedők kezében meg-megvillan a zseblámpa. Íme, a «kollektív művészet temploma!» — gondoltam magamban és V ... y barátomra és családjára néztem.

Feri összeszorított ajakkal törtetett előre, hogy minél előbb elfoglalhassa a helyét. Felesége széles egyénisége utána rengett. Luci átszellemült arccal nézett körül: íme, ez az ő világa! Valamikor őt is így fogják ünnepelni; ez a közönség akkor az ő kedvéért szorong a szűk székeken. Jani színlapot vett s mohón olvasni kezdett. Már előre akarta ismerni a darab tartalmát s hogy kik fognak pózolni előtte a vásznon.

Miután a reklámok leperegtek, fölharsant a gépzene s fölillantak a híradó rövid jelenetei. Láttuk az angol őrségváltást, a párisi rokkantak díszszemléjét, a német vitorlázó repülőket, a szónokló Mussolinét, a Kongó-négereket, egy hajó vízrebocsájtását, két futball-mérkőzést, egy kerékpárversenyt.

Majd egymásután surrantak el szemünk előtt a «Hawai rejtély» s a «Viharmadár» izgatóan rövidre fogott, fürgé jelenetei. A benyomások éppen hogy csak érintették a lelket: a második fölvonás után nem tudtam visszaemlékezni a híradó kép-riportjára. Csak Mussolini erőteljes alakját láttam, amint e zűrzavarból kiemelkedik és szónokol, — de hogy miről, azt már elfelejtettem. Úszó tájak, rapszódikusán váltakozó színterek: szerelmek és üzletkötések, párbaj és autóverseny, táncoló csoport és börtönjelenetek; ének, tánc, zene; napsütötte táj és poros háztömeg: rengeteg kép, szín, hang ömlött át raj-

tam anélkül, hogy meg tudott volna kapaszkodni az agyamban.

Ijedt ürességet éreztem magamban, amint ott ültem az önfeledt család mögött.

Íme — gondoltam —, a mozinak is bacillusa van, éppúgy, mint a tífusznak vagy a kolerának, s mint némelyek szerint a szerelemnek. Különben hogy volna lehetséges, hogy az én művelt, egyetemet végzett Feri barátom ilyen fanatikus lelkesedéssel merül el a «legkollektívebb művészet» élvezetében. S hogy volna lehetséges, hogy Feri idehozza a leányát s a fiát: a tizennyolc esztendő mimóza-lelket s a tizenötéves Jani gyereket, akiben a kamasz-ösztönök most kezdenek ágaskodni! Nyilván megbabonázta V ... y Ferit a film elmélete és esztétikája: nem lát ez az ember tisztán. S feleségét is csodálom: ha már mindenáron meg akarja fürösztetni lelkét ebben a langyos cukrosvízben, legalább a gyermekeit hagyná otthon.

Lucit a mozi teszi szerencsétlenné: nem kell neki a háztartás, az óvónői oklevél; nem lesz kedve ruhát foltozni s harisnyát javítani. A mozivászon árnyék-alakjainak az élete kell neki, az elképzelt sikerek üres mámore, a romlott fantázia lázálma, a mozicsillagok mesebeli vagyona, kastélya s az imádók rajongó serege. Hogy ezt egy magyar tisztviselő közepes szépségű, mindenben tájékozatlan lánya hogyan éri el, — nem tudom!

S Jani idő előtt megöregszik. A meztelenség idegizgató s ernyesztő hatása elgyöngíti őt: képzelete mindig alacsonyabban száll, végül rátelepszik a mocsárra. Megszokja a felületességet, elkábítja őt a

mozihősök «könnyű sikere»; akarata nem acél lesz, hanem — bádog.

Ismerem én a film értékét s nem akarom kiküszöbölni a nemzetnevelés s a jellemképzés eszközei közül. S elismerem, hogy csakugyan kollektív művészet s nem egy hatalmas alkotással gazdagította az emberiség szellemi kincstárát. A mozi jelentőségét emeli, hogy a tömegek művészete eljut a falvakba is, a legsóbb néprétegekhez. Nemesítő vagy romboló hatását a társadalom minden rétegében érvényesítheti. A színpad a szellem arisztokratáié, — a mozi a szellemi élvezetet demokratizálta.

A jó film megbecsülendő értékeit el kell ismerünk. Az ú. n. ismeretterjesztő filmek haszna szinte fölbecsülhetetlen. A fehér vásznon megjelenik előttünk az őstermészet: az erdők, barlangok, tengerek ezer titka, a laboratóriumi munkák lefolyása és eredménye; a növények, állatok élete. Látom a sarkvidék különös világát, Amerika mammut-városait, a Sziklás-hegység, a Prairiek romantikáját, az Alpesek, a Fjordok, az afrikai őserdők és sivatagok életét. Szélesebb lesz a látóköröm s különb ember leszek, mint Kármán magyar nemese, aki azt hitte, hogy a megye határdombján túl már ott van a Fekete-tenger. Megszűnik a távolság köztünk és más nemzetek között, bepillantunk házaikba, eltanuljuk szokásaikat s hibáikat megutáljuk.

A film az összes tudományok használható segédeszköze lett. A szakfilmek elénk tárják a gyárakban folyó munkát, a legkülönbélebb iparágak tevékenységét, a kereskedelem csodálatos érrendszerét; egyszerűen az emberi nem nagy erőfeszítéseit, célkitűzé-

seit, szorgalmát, világot átalakító munkáját. Mindenekelőtt megismerteti velünk s a nagyvilággal saját hazánkat, Magyarország természeti szépségeit, a magyar kultúra alkotásait.

Nagymennyiségű ismeretterjesztő film hever a raktárakban. Sajnos, nem kell a nagyközönségnek, legföljebb az iskolák egy-egy kötelező mozielőadásán kerülnek fölszínre.

S láttam értékes filmdramákat, filmregényeket is. Ezek valóban esztétikai élvezetet nyújtanak s megvan bennük a valódi szépség nemesítő s javító ereje. De emellett mázsaszámra peregnék le a mozik vásznán azok a darabok, amelyeket az üzleti érdek, a romlott ízlés, az érzékek és szenvedélyek éhségét kamatoztató haszonlesés alkotott meg és hozott forgalomba. Nagyon sok esetről tud a bűn-krónika, amikor egy-egy gyilkosság, betörés, rablás vagy lezúllás a mozivászonra vezethető vissza. Akárhány mozidarab szimpatikusnak mutat be olyan szélhámost és aljas embert, akivel a mindennapi életben nem szeretnénk találkozni. A moziban mulatek azon, amin otthon sírnánk.

A mozikritika sokkal alacsonyabb színvonalon áll, mint a színházak működését ellenőrző kritika: alig több gazdasztaló reklámnál.

Ha V ... y Feri barátom és kedves neje egyáltalában hallgatna rám, ezt mondanám nekik:

— A film életünkbe ékelődött valóság; tény, amely ellen hiába tiltakoznánk. Számolnunk kell vele, mert itt van és működik. Sodró és alakító erejét nem tagadhatjuk le. S minthogy nagy a hatása, a legszigorúbb elbírálás alá kell vennünk minden megnyilatkozását.

Ne csak a minisztérium végezzen filmcenzúrát: minden erkölcsi alapon álló, egészséges ízlésű ember legyen szigorú cenzora a lepergetett filmeknek. Feri barátom, te is cenzúrázd meg a mozidarabokat, mielőtt családodat odaülteted a szögletes vászonlap elé.

Mindenekelőtt — mint *fizető* olvasóközönség — kényszerítsd rá a napilapodat, hogy keresztény-magyar világnézet alapján álló szigorú filmbírálot tartson s ne elégedjék meg a reklámszerű magasztalással. Csak azt ajánlja neked, mint olvasótáborának, ami csakugyan neked és családodnak való.

Lányodat és fiadat pedig ne cipeld magaddal, mert ők nem az esztétikus szemével nézik a filmet, hanem az éhes érzékek fátyolos tekintetével merednek a vászon-dráma felé. Az érzelgős szerelem gyöngít, lefokozza a vidám tevékenységet. Az izzó szenvedélyek még a vásznon is méregként hatnak az ifjú idegrendszerére s lelkületére. Olyan filmeket érdemes megnézni, amelyek edzik bennünk az akaratot s fokozzák jóirányú tevékenységünket.

Nem engedhetjük meg, hogy a becsület s a testi-lelki egészség virágait erkölcsrontó, erőt ernyesztő, alacsony színvonalú mozidarabok elhervasszák.

A magyar filmgyártás — sajnos — nem bírja fölvenni a versenyt a nagy világcégekkel. Mégis elsősorban e téren is a magyart pártoljuk. Ha fejlődni akarunk, becsüljük meg a miénket.

Ami pedig a színház háttérbe szorulását illeti, — erről szeretnék veled külön is beszélgetni, Feri barátom. Bennem mindinkább kialakul az a meggyőződés, hogy a mozi tolakodó térhódítása ráeszméltet bennünket a színház valódi értékeire.

18. A KATOLIKUS CSALÁD ÉS A RÁDIÓ.

P. Elemér egy levelet nyomott a markomba:

— Olvasd el; kíváncsi vagyok, mit szólna hozzá!
A rádió igazgatóságának írtam ezt a levelet. Talán észbekapnak végre azok a jó urak ott a Sándor-utcában s nem tömik tele a rádióelőfizetők fejét holmi őszi trágyázással meg takarmány-elraktározással. S a Wagner-muzsikáról meg a filharmonikus cincogásról is megmondom a véleményemet ebben a levélben. Olvasd csak, légy szíves!

Elemér levele csakugyan jól odamondogatott a «jó uraknak», akik a rádió műsorát összeállítják.

«Azt hiszik önök — írta többek közt az én elkeseredett barátom —, hogy érdekel bennünket az a sok szakelőadás? A gazdaságos vetőmag-csávázást olvassák föl egymásnak az urak! Az esztétikai fejtegetések is bátran visszamehetnek az Akadémia kis-termébe. A sok kamarazenét pedig szorítsák a Zeneakadémia falai közé. Akit érdekel, menjen oda! A szűkebbkörű társaságnak való tudományos föl-olvasások és zeneprodukciók, zongora-végtelenségek nem valók a rádióba. Én a pénzemért szórakozni akarok: adjanak nekem cigánymuzsikát, operettet, vidám csevegést, vígjátékot és helyszíni közvetítések; a hanglemezek is maradhatnak, nem bánom...»

Sorraveszi a levél a heti műsor szokásos számait, előadás-típusait s csak annak kegyelmez, amelyik ízlésének megfelel.

— Ne küldd el ezt a levelet, Elemér! — szóltam neki.

— Miért ne küldenem el?

— Mert ilyen *egyéni* igénybejelentést ezrével kap a rádió igazgatósága. Van olyan is, aki a gazdanevelés, a népművelés fontos ügyének akarja lefoglalni a rádiót. A mi életbevágó problémánk a a földművelő néprétegekkel való együttműködés, a város s a falu közelhozása egymáshoz. A búzatermő földre kell építenünk kultúránkat — mondják. Ne adjon tehát a rádió se külpolitikát, se irodalmat, se színjátékot; no, a cigányzene megmaradhat, mert azt szereti a parasztember is. Olvastam olyan levelet, amely alacsony színvonalúnak mondotta a műsort, mert sok a cigányzene és kevés a klasszikus zene. Az európai színvonal jegyében kell rádió-műsort csinálni! Mindenkinek más tetszik: éppen ezért ilyen egyéni igényeket nem lehet tekintetbe venni. Különb is kapsz te elég szórakoztató számot, nem panaszkodhatsz. Ne add föl ezt a levelet, pajtás, hanem inkább csatlakozz az én akciómhoz.

— Miféle akcióról beszélsz?

— Én is szeretném módosítani a rádió programját. Van is egy tervzetem.

— Ne beszélj! S mi van abban a tervzetben?

— Két indítvány van benne: az egyik a rádió vezetőségének szól, a másik azoknak, akik mint előfizetők befolyásolhatják tömeges igényeikkel a műsor színvonalát és témakörét.

Az összes egészséges nemzetek ráeszméltek arra, hogy a nemzeti lét alapja a család. A sikerült családok szellemi s kulturális egységbe fogott összessége alkotja a sikerült társadalmat.

— Igen. Erről mostanában sokat szónokolnak. A családvédelem most divat.

— Bárcsak komolyan vennék ezt a «divat»-ot! A családvédelem jegyében kell dolgoznia a politikának, az orvostudománynak, a szociológiának. A családot szerető figyelemmel nézze az író, a festő, a zeneszerző. Az *otthon* szépítésén, gazdagításán dolgozzunk mindannyian. A család legyen gondolat- és érzésvilágunk központi tengelye. Hiába mosolyogsz! Akárhogy forgatod a dolgot, mégis csak a család fészkeben tollasodik, erősödik minden szárnyaló gondolat; minden alkotó akarat onnét indul útjára.

— Jó, jó! Ismerem ezeket az elveket. Szóval te azt akarod, hogy a rádió ezentúl családi vonatkozású fölolvadásokat és bölcsődalokat közvetítsen, no meg ételrecepteket.

— A rádióban nagyon sok a kávéházi s a kabaréelem. Azok számára, akik otthon kénytelenek maradni, házhoz szállítja a kávéház hangulatát, az operettet, a színházat, a kabarét, nem egyszer az orfeumot, a Zeneakadémiát, az Operát, a sporttelepet; egyszóval beviszi a családba a szórakozóhelyek értékes és kevésbé értékes műsorszámait.

— S te ezt nem helyesled . . .

— Ilyen nagy mértékben nem volna szabad megtölteni a családi fészket kávéházi levegővel. Az ember szinte érzi a szivarfüstöt, hallja a pincérek

lihegését, a kabarék illetlen csevegését. Túlságosan betölti a családi otthonokat a nagyvilági szórakozás sok zaja: a dzsessz-muzsika, a cigányzene, a futballpályák izgalma. Nincs már csendes otthon, intim családi kör. Falait áttörik az «éther hullámai» s a tág réseken át beözönlik a zűrzavaros világ.

A rádió is fölvehetne programjába a fokozottabb családvédelmet. Nem célzatos fölolvadásokra gondolok, nem a család fontosságának örökös emlegetésére; hanem olyan irodalmi és művészi színvonalon álló műsorszámokra, amelyek a család szórakozni és tanulni vágyó tagjait nem emelik ki az *otthon* intim világából.

Alapul vennék egy ideális családot, amelyben a szülőkön kívül különböző korú fiúk és leányok is vannak. Adnék olyan műsoranyagot, amely a mulatóhelyek igénybevétele nélkül is tanítaná, szórakoztatná, nemesítené a család tagjait. *Belső*, családi problémákat oldana meg ez a műsor. Ilyenek: a vallási élet gyakorlati elemei az otthonban; az apa s az édesanya szerepe, jogai, kötelességei; a gyermeknevelés, a csecsemőgondozástól a pályaválasztásig; iskolai ügyek, tájékoztatás minden téren; házi mulatságokat rendeznék és közvetítenék: mint kell zsúrt, leányösszejevetelt, házibált rendezni. Irányítanám a háziasszonyi teendőket; az egészségnek a családi életben gyökerező föltételeit, a lakás, a konyha, a fürdés, az alvás, a játék higiéniáját; eligazítanám őket abban az irodalomban, amely egészséges optimizmust sugároz magából; adnék színdarabokat, novellákat, amelyeknek a levegője tiszta, megoldásuk fölemel, hibákra eszméltet, javít, ter-

mékeny elhatározásokra ösztönöz. Ebben a szép-irodalomban nem az üres életű, léha nagyvilági nő s nem a kabarék otthontalan férfitípusa volna előtérben, hanem a gyermekeinek és a férjének élő családjának s az édesapa, aki életének a gyökereit az otthon talajába fúrja. A család költészetét adnám s betölteném a magyar otthonokat jókedvvel, karácsonyi derűvel, a becsületes munka szikrázó feszültségével. S rendeznék családi ünnepeket: elsősorban megrendezném a család igazi, elmélyített karácsonyát.

— Szóval megteremtenéd a nyárspolgárok rádióját . . .

— Ha neked tetszik az a szó, hát — igen! S miért ne? A nemzet nagysága, ereje, boldogsága nem a csavargók, házasságtörők, orfeum-lovagok s az operett-figurák jellemében rejlik, hanem azoknak az életéből virágozik ki, akiket te nyárspolgárok nak nevezted. A szülői szeretet, a gyermeknevelés apróknak látszó ötletei, a családi béke, a reggeli és estéli együttimádkozás; a kötelességteljesítés; a fil-lérek éléreállítás, a havi jövedelem arányos elosztása; a józan előrelátás, a jövő felé haladó lépések meggondolt szabályozása: ez az igazi nemzeti vagyón, Elemérkém, nem a föllángoló hősiesség és nagyot-akarás alkalomszerű bravúrja. A rádióban nagyobb gondot fordítanék a «nyárspolgárok» ígényeire. Elmélyíteném, megszépíteném az életüket a nekikvaló művészettel és irodalommal.

Második számú indítványomat a rádió közönségének szánom. Voltam nem egy olyan családnál, ahol a reggeli tornától az éjfélutáni antenna-földe-

lésig szólt a készülék. A ház ura és gazdája a nap minden percében hangot akart hallani. S az egész család kénytelen volt «végigélvezni» a változatos műsor minden számát. Pedig a rádió nem beszél mindig mindenkire. Amikor tornázatot, akkor kihagyja a számításból a betegeket s a későnkelőket; amikor az okszerű trágyázásról közvetít fölolvast, akkor nem gondol a kishivatalnok szellemi igényeire. S amikor operettet vagy hangosfilmet ad, akkor nem számít gyermek-hallgatóira. A család feje legyen a rádió cenzora: kapcsolja ki azt a műsor-számot, amely nem való a feleségének vagy a kislányának. A keresztény család részére is van — sajnos, elég ritkán — mondanivalója a rádióknak: olyankor fokozott figyelemmel üljék körül a család tagjai a készüléket és nyissák meg szívüket az ige előtt. Mihelyt észrevesszük, hogy a *mások* kedvéért leadott színdarab, kabaré-tréfa lelki kárára lehet valamelyikünknek, azonnal kattantsuk le a fogantyút, vagy más állomás után kutassunk az étherben. Elemér gúnyos fintorral szippantott egyet s így szólt:

— Megint tömjénillatot érzek. Te szeretnéd megkeresztelni a rádiót, pedig a rádió állami, nem pedig felekezeti intézmény.

— Az állami rádiótól csak azt kívánjuk mi katolikusok, hogy ne sértse meg s ne alacsonyítsa le ideáljainkat; hogy százalékos arányban engedje szóhoz jutni a mi embereinket is, akik a katolikus világnézet mérlegére raknak tudományt, művészetet, irodalmat, sportot egyaránt. Engedje meg, hogy ünnepeink termékeny hangulatát szétárasztassuk

az ország minden zugába, ahol katolikus magyarok laknak. S azt kívánjuk, hogy a rádió álljon a polgári erkölcs és tisztesség alapján. Minden esetre jó volna az állomások egyikén több alkalmat kapni, hogy megszólalhassunk — addig is, amíg megvalósul a *katolikus rádió-leadó*.

— Ilyen is lesz?

— Hollandia katolikusai már testet adtak ennek az eszmének. Hilversumban van a katolikus stúdió s hetenkint 52 órával rendelkezik. Erről az állomásról a zenén, komoly és víg drámán, a novellákon, fölolvadásokon s mindennemű közvetítéssel keresztül *csak* katolikus szellem sugárik szét a nagyvilág ama pontjaira, ahol hollandul beszélnek. — Amerika katolikusai időnkint kibérlik a nagy adóállomások egyikét, hogy hitük erejét az antenna is szétvigye s a szolidaritást növelje. — A franciák semleges területen: Jersey szigetén vagy Andorrában akarják létrehozni a katolikus rádiót. S a német katolikusok a világon szétszórva élő németek számára szintén meg fogják építeni az «égi szószék»-et. Mi magyarok, egyelőre csak ábrándozunk.

Ha az öntudatos katolikus rádió-előfizetők összefognának, elérhetnénk annyit, hogy reprezentatív embereink: íróink, zenészeink, szónokaink, énekaraink gyakrabban jussanak a mikrofon elé s hogy a katolikus fölfogást sértő, vagyis nem a mi szellemünkben megalkotott műsorszámok minél ritkábbak legyenek. Ne feledjük el, hogy a rádió működését jórészt a nagyközönség irányítja igényeinek a bejelentésével. Ha háttérbe szorulunk, — részben mi vagyunk a hibásak.

19. A CSELÉD.

Éppen fejmosásra érkeztem: Jóska fejét mosta az anyja, s néha az apja is odaloccsantott egy-egy hideg zuhanyt.

— Nincs ebben a gyerekben semmi úri vonás!
— Hallottam B . . .-né éles hangját. — így nem szabad bánni a cselédekkel. Hová jutunk?

— De mama! — ellenkezett Jóska. — Utóvégre ő is ember! Éppen olyan halhatatlan lelke van, mint nekünk.

— Még rossz hírbe keveredd. Nem szabad a cseléd színvonalára leereszkedni: tartsd meg a kellő távolságot! Te nem vagy akárki fia. Az a lány még elbízza magát s a végén azt kívánja, hogy az asztalomhoz ültessem.

Ekkor kopogtam az ajtón és ezzel kettévágtam a témát. Jóska kisurrant az ajtón és a fejmosás további zuhanyaitól megszabadult.

Engem azonban érdekelt az eset. Másnap találkoztam Jóskával a Margitszigeten s előhoztam a dolgot:

— Mit vétettél tegnap, hogy úgy kikaptál?

Jóska elpirult és ki akart térni a felelet elől; én azonban magam mellé vontam őt egy padra:

— Nos, mi volt az? Nem tudsz a cselédekkel bánni?

Jóska rám emelte tisztafényű diák-szemét s némi kertelés után beszélni kezdett:

— Kérem szépen, énrám igen nagy hatást tett Försternek az a fejezete, amelyben a cseléddel való bánásmódról van szó. A cseléddel éppen olyan udvariasan kell bánni, mintha úrileány volna. Eszrevétlenül meg kell könnyíteni a munkáját, hogy elfelejtse alacsony helyzetének a megalázó voltát. Udvariasan kell vele beszélni. A mamának azonban más elvei vannak. Az a buta paraszt — mondta — azért kapja a kosztot s a havi húsz pengőt, hogy dolgozzék és szolgáljon ki minket. Nem szabad ezekkel az alakokkal szincerizálni, mert a jóságot félreértik. Úri ember tartozik önmagának azzal, hogy bizonyos magasságból nézze azokat, akik alsóbbrendű munkát végeznek. Ezek a mama elvei.

— S te «szincerizáltál» a cseléddel?

— Mari tegnap nagyon sírt: levelet kapott az édesapjától, hogy az édesanyja beteg lett. Mert kérem szépen, neki is van édesanyja s ha az beteg, hát ez fáj neki. S nekem eszembe jutott, hogy meg kellene vigasztalni. Beszélgettem vele és a papa leveleit én vittem helyette a postára. Ő szégyenlette vinni, mert ki volt sírva a szeme.

Nem akartam a gyerek előtt a szülők állásfoglalását s gondolkodásmódját hangsúlyozottan elítélni, ezért az iskolai dolgokra s a háziversenyek lefolyására tereltem a szót.

A napokban ismét hivatalos voltam B . . .-ékhez. Elhatároztam, hogy nyíltan Jóska mellé állok és igazolom őt.

Miután üdvözöltem a családot, benyitottam a

konyhába. Mari ijedten nézett rám: mit akarhatok én az ő birodalmában.

— Hallom, Mari, hogy megbetegedett az édes« anyja. Szegény asszony, mi történt vele?

A lány szemét elöntötte a könny, mert hangomból kiérezte az őszinte részvétet:

— A melle fáj. Azt írja édesapa, hogy az orvos operációt ajánl.

B . . .-né megdöbbenve állt mellettem s hol engem bámult, hol a lányt. Majd észbekapott és szólt:

— No jól van, Mari, csak most lásson hozzá, mert korán vacsorázunk.

Majd hozzám fordult:

— Parancsoljon befáradni! Ödön, menjetek át a szalonba!

B . . . Ödön barátom leültetett és szivarral kínált. Jóska ott gubbasztott a sarokban és olvasott; mikor beléptem, mosolyogva sietett elém.

— Szervusz, öcskös! Mi van a kezében? Tán valami szociológiai munka?

— Oh dehogy! «Tamás bácsi kunyhójá»t olvasom.

— Mondom, hogy szociológiát olvas! Az ember-szeretet tankönyvét.

Vacsora előtt megbeszéltük a közgazdasági s a politikai újdonságokat; majd asztalhoz ültünk.

Mari fokozott buzgalommal igyekezett engem kiszolgálni. Valahányszor elém hozta a tálát, vagy tányért váltott, én mindannyiszor megköszöntem neki: «Köszönöm szépen, Mari lelkem». — «Nem kérek többet, ne fáradjon.» — «Legyen olyan szíves, hozzon nekem egy villát».

S mikor leszedte a tányérokat s az evőeszközt, nem engedtem, hogy erőlkdnie kelljen: a magam tányérját odanyújtottam neki, hogy könnyebben elérje.

Jóska vörös volt, mint a rák és csillogó szemmel figyelte minden mozdulatomat. S mikor Mari leejtett egy kést, fölugrott, fölemelte s a lány tálcájára tette. A tálca tele volt s Mari nem tudta kinyitni az ajtót. Odaszóltam Jóskának:

— Nyiss ajtót, fiam, Marinak mindkét keze tele van!

Majd, mikor kiment a lány, így folytattam:

— Tanuld meg, Jóska, hogy a cseléd munkáját meg kell könnyíteni. Ezt kívánja a szociális műveltség.

B . . .-né ideges lett:

— Furcsa elveket hirdet maga, kedves R.! A cseléd nem házikisasszony.

— De azt megkívánjuk tőle, hogy olyan gondos, udvarias, előzékeny és ügyes legyen, mint egy házikisasszony. Én csak azt hirdetem, amit a szociális lelkiismeret szava mond: a cseléd szolgálatait első-sorban nem pénzzel kell megfizetni, hanem figyelmességgel. S nem baj, ha Jóska megtanulja, milyen az új gentleman-típus. Higgye el, nagyságos asszonyom, a mai ifjak nem mind tudják a valódi udvariasság szabályait. Tanulhatnának XIV. Lajos francia királytól, aki még a cselédlánynak is előre-köszönt és — ha az terhet cipelt — kitért az útjából. Ugy bizony, Jóska fiam, minden szolgálat tiszteletet és hálát érdemel.

— Ismerek egy úrifíút, aki azzal mutatja ki «úri»

mivoltát, hogy a cselédekkel s az inassal szemben goromba, mint a pokróc. S igyekeznek minél több fölösleges munkát adni a személyzetnek. Sáros cipővel rohan végig a szobán, amelyet a lány az előbb súrolt föl; az almahéjat leszórja a földre; a tányért, kést tízórai után kint hagyja a kertben szanaszét; mindent össze-vissza dobál s a cseléd alig győz utána takarítani.

— Hát talán *mi* pucoljuk a cipőnket is? —
vágott közbe B . . .-né.

— Azt nem mondom. De ha Jóska nem ad annyi munkát a cselédnek, azáltal önmagát neveli. Ha ruháját rendben tartja, cipőit nem sározza be, ha kíméli a bútorokat; ha apró figyelmességekkel megkönnyíti a lány munkáját, — elsősorban magán segít, mert kialakítja magában a jelenkor lovagját s a pontos, rendes embert. S emellett nemes lélekről tesz tanúságot. Különben is Lincoln, Amerika nagyhírű elnöke, nem röstelte maga pucolni a csizmáját: s ez egyáltalában nem ártott tekintélyének és úri mivoltának.

Bizony, Jóska fiam, e téren forradalmat kell csinálnotok: a szociális igazság fegyverével szét kell ütnötök azok között, akik még ma is a rabszolgaság tartók brutális igényeivel dolgoztatják meg ember-testvérüket, aki kénytelen náluk megkeresni a kenyerét. Az új lovag sohasem mond és sohasem tesz olyasmit, ami a szolgálatában álló embert megalázza, önérzetét sérti. Különösen óvatos azokkal a fiatal lányokkal szemben, akik családjuktól elszakadva, idegenek között szolgálnak — gyakran rideg, érzéketlen környezetben. Tóth Tihamér írja: «Hidd el,

nem veszítesz méltóságodból, ha a cselédnek is megköszönöd a pohár vizet, amelyet behoz számodra. Az a hang, ahogyan az emberek cselédjeikkel bánnak, s ahogyan róluk beszélnek, jobban tanúskodik az igazi művelt lélekről, mint bármely kiöltözöttség és manikűrös kéz.»

A durva lélekről akkor pattogzik le legkönnyebben a kultúra máza, amikor alantasaival áll szemben . . .

Miután Mari leszedte az asztalt, Jóskát aludni küldtük. Megszorítottam a kezét és rákacsintottam. Mosolygott és odasúgta:

— Köszönöm szépen.

— Maga még jobban megvadítja ezt a gyereket — szólt B . . . -né —, hiszen az a baj, hogy úgy bánik ezzel a cseléddel, mintha vele egyenrangú volna.

— Nem baj az, nagyságos asszonyom! Hovátovább úgyse tudjuk, ki «egyenrangú» velünk. Legjobb, ha mindannyian kiirtjuk szívünkéből a privilégiumos önhittséget s nem változtatunk hirtelen a hanglejtésünkön és modorunkon, ha «személyzet»-tel van dolgunk.

— Szóval üljek le Marival kártyázni! — epéskedett a háziasszony.

— Nem azt mondom, hogy szálljunk le műveltségünk szintjéről és kapcsolódjunk be a cselédek hétköznapi életébe; én csak azt szeretném, ha a magyar úri-osztály ráeszmélne az alkalmazottakkal szemben fennálló *emberi* kötelességeire.

— Ne haragudjék, kedves R., de azt hiszem, ön fantaszta. Van önnek *háziasszonyi* tapasztalata a cselédről? Könnyű szociális műveltségről, cseléd-

jogról szavalni: — de tessék egy ostoba falusi libával végigszenvedni egy háztartást! Mit tudja ön, mit tesz az: egy lányt betanítani, rendre szoktatni; s mikor az a falusi tuskó szépen elterpeszkedik itt s kinyílik a szeme, — akkor lopja a cukrot, belekóstol a lekváromba, edényt tör, s közben udvarlói-val tele cigarettáztatja a konyhám levegőjét vasárnap délután. S emellett olyan korlátolt, hogy az idegeimre megy. A cseléd fizetett ellenség.

— Hol vagyunk attól, amiről apáink meséltek, — szolt közbe Ödön, — hogy a cseléd évtizedekig szolgálta a családot s valósággal beleolvadt a családba! Ma, kérlek, legföljebb félévig marad a cseléd egy helyen.

— Nagyságos asszonyom igazat mondott; — szoltam — a cseléd fizetett ellenség. Csakhogy mi tettük őt ellenségünkké. Le kell őt győznünk, rá kell őt nevelni, hogy szeressen és becsüljön bennünket.

— Ugyan, ugyan! S hogyan képzei ezt ön, fantasztá uram?

— A ház úrnője Isten és ember előtt felelős a cselédjéért. Ha ön elvállal egy lányt munkára és állandó szállásra; ha ön megengedi egy vadidegen lánynak, hogy az ön konyháján főzzön, az ön kenyerét kézbe vegye; az ön ágját megvesse, — az ön fiával egy fődél alatt éljen napról-napra: — akkor, nagyságos asszonyom, önnek kötelessége azt a lányt megismerni, szemmel tartani és nevelni.

Tudnia kell, kik a szülei, milyen erkölcsi légkörből lépett át az ön családi körébe; hol tölti szabad idejét, kikkel barátkozik; mit olvas, kinek a hatása alatt áll.

S ha ön jó katolikus, — aminthogy az, — kézbe fogja venni Mari vallásos nevelését. Együtt mennek a reggeli misére, vagy ha ön későn kel, — elküldi őt egyedül. A vasárnapot a templomban kezdje a lány. S ön pillantson be Mari szívébe: érdeklődjék, gyónt-e, áldozott-e; s ha nincs imakönyve, adjon neki egyet. Ödön könyvespolcán láttam néhány vallásos folyóiratot. A «Szent Ferenc hírnöke», a «Rózsafüzér Királynője», a «Lourdes» éppen Marinak való: adják neki, hogy legyen mit olvasnia szabad idejében. Jóskától tudom, hogy önök az esti imát közösen végzik: ha Mari is ott térdelhetne önök között, vagy legalább a háttér homályában, ez a kedves együttes Istennek tetsző dolog volna s Marit erre a néhány percre maguk közé emelnék. S a lány mindjárt más szemmel nézné önt s családját, nagyságos asszonyom.

Mari szabad idejét is segítsen hasznos tartalommai kitölteni. Ne tűrje, hogy ismeretlen emberekkel, esetleg a becsület kalózaival elkalandozzék s kétes alakok társaságában töltsé vasárnapját.

— S ha nincs időm vele tölteni egyetlen szabad napomat? Nekem is a vasárnap a pihenőidőm!

— Küldje őt valamelyik katolikus cselédotthonba vagy cselédkongregációba. Ha ön nem bír időt szakítani rá, — ott föltárják előtte mindazokat a veszedelmeket, amelyek a városban leselkednek rá; s megtanítyják őt tisztán és veszélytelenül szórakozni. De — hogy idejében oda érjen — tegye a vasárnapi ebédet 12 órára, hogy a lány idejében hozzájusson megérdemelt szabadságához.

— S arra törekedjék, nagyságos asszonyom, hogy

Mari bizalmát teljes mértékben megnyerje. Ha meggyőződik az ön őszinte jóakarataról, akkor minden gondolatát, tervét közli, hiszen az ilyen egyszerű lány szíve könnyen kitarul.

— Színházba ne vigyem? — kérdezte B . . .-né gúnyosan.

— De igen! — szóltam komolyan. — Időnkint, jutalomképen vegyen neki egy olcsó jegyet valamelyik jó népszínmű, Gárdonyi-darab vagy jellemnevelő színmű előadására. Mozi-látogatását is ön irányítsa: hiszen a jó film fokozott mértékben javítja, nemesíti az egyszerű lelket, — de viszont nagy rombolást visz végbe benne az erkölcstelen mozi-darab. Tegye lehetővé, hogy Mari megismerhesse a város szépségeit, nevezetességeit. A népművészeti kiállításon hadd csodálkozzék a magyar tehetség alkotásain s hadd legyen rájuk büszke: — hiszen ő is a nép gyermeke.

S karácsonykor a neki szánt ajándékot is tegye a család karácsonyfája alá, hadd örüljön együtt a gazdájával. Ez a kis figyelmesség odaköti Mari szívét a családhoz.

Ha Mari a szidáson kívül jó szót is hall; ha szolgálatainak az előnyét is élvezheti; ha az asztalra kerülő süteményből, gyümölcsből neki is «csíp egy darabot»; ha a család ünnepeiből neki is jut egy meleg sugár: — akkor együtt fog érezni önökkel, a «gazdájához húz». Nem lop többé cukrot vagy tortaszületet s nem igyekszik könnyebb végét fogni a dolognak. A fizetett ellenségből — meg«fizethetetlen jóbarát lesz.

20. «AZ URAM MINDIG A KÁVÉ- HÁZBAN ÜL.»

Telefonon kerestem D . . . barátomat. Az asszony vette föl a kagylót:

— Nincs itthon az uram . . . Nem tudom, hány órákor jön haza, nem mondta. Azt hittem, magával van . . . Mindig a kávéházban ül. Elég baj az nekem: én itthon unatkozom, ő meg ott áporodik abban a vastag szivarfüstben egy csésze rossz kávé mellett . . . Próbálja megkeresni az Emkében vagy az Erzsébet-kávéházban. Isten vele!

D . . . -t ezúttal a Lánchíd-kávéházban találtam meg.

A pincér széket tett számomra is a szűk asztal mellé s D . . . bemutatott két barátjának, akik ott görnyedtek a kék füstben a folyóiratok s a napilapok garmadája fölött.

A két úr kezet nyújtott, — egyébként nem törődtek velem. Tovább nézték a képeslapokat.

D . . . figyelme ide-oda kalandozott a sűrűn rakott asztalok fölött s néha nekem is szentelt egy-két percet.

— Mit iszol? Feketét? A fekete itt nagyszerű! Hogy találtál rám? Az asszony mondta? Nézd, ott ül K...y, a nagy humorista: most írja holnapi krokiját. Látod, hogy izzad? Hja barátom, az

irodalmi gyöngyök is gyötrődő vajúdas gyümölcsei. Hehe, szépen mondtam, mi? Figyeld csak meg: L. a felesége barátnőjével jött be: — nézd, oda telepszenek. Szép história, mi? Nahát, erről még lesz mondanivalóm . . . Különben nem: ott jön a felesége is, hárman vannak . . . Főúr! Hé, főúr! Jöjjön csak ide, főúr! Azt a pimasz szivarost pofozza meg. Már harmadszor hívom s mindannyiszor elsurran mellettem. Hát csak kenjen le neki egyet . . . Te, Jani is itt van: látod, milyen nagy társasága van? Ott trónol a hosszú asztal végén s a hívei áhitattal hallgatják kalandjait. Tegnap én is velük ültem: te, hogy mennyit tud az beszélni! Úgy ismeri a Duna-partot, mint én a tenyeremet. Neki is van egy herceg weekendháza . . .

S D . . . . folyton beszélt, mialatt én a kávé t kevergettem. A két úr legalább harminc újságot, folyóiratot, színházi revüt átfutott azalatt. A cikkeket nem olvasták el, csak megnézték a képeket s átfutották a napihíreket.

A tömeg zsongott: töredékmondatok úszkáltak a füstben s egybeolvadtak a cigányzene elnyújtott cikornyáival. Ebből az idegzsongító hangtengerből időnkint föl-fölcsapott a «főúr» — «hé pincér», — «kenyeres!» «újság»; «szivaros» szó arrogáns, türelmetlen alakja. Csészek, kanalak, vizespoharak libegtek a cinktálcaikon a futkosó pincérek válla fölött.

A két úr befejezte szemlélét Európa szellemi porondján. Elvonultatták maguk előtt Párizs színésznőinek és műtermeinek a megszokott csodáit, az angol világbirodalom ceremóniáit; az olasz fascista-fölvonulások és kiállítások képeit; a német ka-

szárnyatársadalom tömegeit, — s a budapesti színházi» és sportvilág trikós alakjait. Most fölállnak és kezét nyújtanak.

— A viszontlátásra holnap az Emkében!

Egyedül maradok D . . . -vel, s megbeszélem vele az ügyet, ami miatt kerestem.

— Maradsz még? — kérdem tőle.

— Maradok. Itt jól érzem magam. Nézd, barátom, itt hullámszik előttem az élet, az irodalom, a művészet, a zene . . . Maradj még te is!

— Hát ennyire megbűvölt ez a füst-bánya? Ugyan mit tudsz szeretni ezen a rosszillatú, áporodott zürzavaron?

D . . . hátrafeszítette vézna alakját a széken s mint egy cézár körüljártatta tekintetét a szögletes oszlopok között az asztalok glédáján egészen a konyakos pultig, amelyen «az éj királynője» trónol az üvegek és cukrosdobozok között.

— Hogy mért érzem magam jól a kávéházban? Őszinte hangulatban találtál, — elmondom. Itt úr vagyok, barátom! Úr vagyok azért az egy pengő ötven fillérért, ami a tárcámban lapul s várja, hogy főúri gesztussal idevágjam a márványsztal lapjára.

Mi vagyok én otthon s a hivatalban? Neked elárulom: egy nagy nulla vagyok, barátom, egy senki! Főnököm előszobájában ülök; az íróasztalon nyurga akták tornyosodnak. S én a rabszolga alázatával csoportosítom őket, számot írok rájuk kék ceruzával. Az ügyfeleken a láncravert házőrző kutya gyanakvásával nézek végig: kik és mit akarnak; beengedjem-e őket öméltóságához vagy beléjük marjak. Reggeltől délután négyig robotolok és

lesem öméltósága parancsait. Odahaza a házasság igája vár, amelyről a virág-girland már régen le-száradt. Nejem öngysága panasszal fogad: itt járt a végrehajtó; itt voltak a gázszámlával; itt volt a szabó a pénzéért. Elsírja ebéd közben, hogy drágul a zsír; a gyümölcs megfizethetetlen; a kalabé ára is fölment. Pedig ő azt hitte, hogy ebben a hónapban csináltathat magának egy ruhát. A szomszédasszony most csináltatott egyet... S én hallgatom Irén panaszait és nagyokat sóhajtok hozzá.

Félhatkor aztán fejembe vágom a kalapot és búcsút intek nejem öngységának, búcsút intek a hivatalnak s beülök a kávéházba. Az ajtót a figyelmesség láthatatlan keze szélesre tárja előttem. Hozzám rohan a ruhatáros, lehúzza rólam a felöltőt, elveszi kezemből a kalapot. Ekkor már előttem áll a pincér: mélyet bókol s asztalomhoz kísér. Alázattal megkérdi: mit *parancsolok*. Hallod: én parancsolok! Én a kuli, én a férj: — parancsolhatok! Tetszésemről függ, hogy a pincér milyen hírrel rohanjon a konyhába: egy langyos sötét; egy habos; egy fekete; egy tea; két lágytojás pohárban ... S az asztalom mellé tolja kosarát a kényes lány is: csinos, karcsú teremtés, ízlésesen öltözve. Kedvesen mosolyog és nem mondja, hogy itt jártak a gázszámlával s hogy a zsír áremelkedése miatt nem tud ruhát csináltatni. Elém teszi a ropógós kiflit és muzsika-hangon megköszöni a tíz fillért. A főpincér aggódó figyelemmel lesi: meg vagyok-e elégedve: — sőt időnkint Weiss úr, az aranyláncos, gyémántgyűrűs kávéháztulajdonos is

megáll asztalomnál, mélyen meghajtja magát és megkérdezi: *nincs-e panaszom*. S a személyzet aggódva lesi, mit fogok mondani. S én, a magyar közigazgatás kulija, — meg vagyok elégedve. Ez az én igazi otthonom: ide járnak számomra az összes napilapok, az összes hazai és külföldi folyóiratok. Itt kapok tintát, tollat s elintézhetem levelezésemet. Barátaimat s «ügyfeleimet» itt fogadom, leültetem őket asztalomnál s megosztom velük a kényelmet, a kiszolgálást, a frakkos hódolatot, a kenyereslány mosolyát, a pincérek készséges loholását s mindazt, amit én itt egy pengő ötvenért a magaménak mondhatok.

Egy levegőt szívok a jónevű írókkal, művészekkel, közletről látom színészeinket, primadonnáinkat, sőt politikai életünk kiválóságait. Hallgathatom a legjobb kávéházi csevegők szórakoztató előadásait, hírt kapok a nagy élet, — a nagyszerű élet folyásáról.

Elfelejttem minden nyomorúságomat s úr vagyok, barátom! Parancsolok, intézkedem; — ha úgy tetszik nekem, goromba lehetek . . .

Szó nélkül hallgattam D . . . barátom elszomorító dicsekvését.

Lám, ez az ember az élet realitásai elől menekült ide a szivarfüst fátyolfüggönye mögé. A nyomorúság, a szegénység, a villanyszámla, a végrehajtó, a hivatali előszoba sivársága kergette őt ide. A szolgaság, a drágaság, a szemrehányó könnyes asszonyi tekintet elől fut, hogy itt kikorrigálja nem sikerült életét.

Mikor abbahagyta a hazug boldogság magasztalását, így szóltam hozzá:

— Nem volna jobb otthonodat úgy berendezni, hogy jól érezd magad benne?

Megütődve nézett rám. Én pedig ceruzát vettem elő és a márványlapon számolni kezdtem:

— Ide figyelj! Átlag egy pengő ötvenet hagysz itt naponkint. Ehhez vedd hozzá a villamost: kereken két pengőt költesz arra, hogy meghamisíthasd az életedet. Egy hónap alatt az fölmegy — mondjuk — ötven-hatvan pengőre. Van neked fogalmad róla, hogy egy jól megépített családi fészekben mit jelent ötven-hatvan pengő? Ebből — részletfizetésre — szerezhetsz egy jó rádiókészüléket; járathatsz egy napilapot s egy hetilapot; kifizetheted a gázszámlát s — ugyancsak részletre — csináltathatsz feleségednek két ruhát. Még mindig marad valami kávéra, cigarettára. S mondd csak, — szoltam szinte gorombán, — hogy van az, hogy még mindig... csak ketten vagytok? Öt évi házasság után a családi fészek fiókák nélkül üres. Na, ne haragudj, hogy ilyen indiszkrét vagyok...

— Az asszony szeretné, de én félek, — szolt meglepő szomorúsággal. — Barátom, a mai világban gyereket fölnevelni...

Megsajnáltam őt.

— Tudod mit? Majd én összehozlak téged néhány barátommal, akik hasonló jövedelemmel boldog családi életet élnek. Pillants be az otthonukba s kiábrándulsz a kávéházi légkörből. Hát hiszen, nem mondom, időnkint jól esik beülni ide cigányzenét hallgatni s elbeszélgetni: de az már nagy baj, ha valaki ide helyezi át életének a súlypontját.

A családos ember életének a súlypontja otthon van — az asszony s a gyerekek körében.

D . . . barátom kiesett a szerepéből. Már nem úgy ült a széken, mint egy cézár: összegörnyedt egy láthatatlan súly nyomása alatt:

— Hát látod ... ez az! A feleség s a gyerekek! S az otthon költészete! Puhán berendezett kis fészek, tiszta konyha, fehérkötényes mosolygó asszony, lármás, ragyogószemű gyerek . . . Csakhogy ez hiányzik az én otthonomból. Azt hiszed, hogy szomjaznám én a kenyeres lány mosolyát, ha ezt a mosolyt megtalálnám odahaza a feleségem arcán? Kellene nekem az a lötty, ha az asszony szépen megterített asztalon jóízű kávéval várna, mikor sétámról hazamennék? Kellene nekem Jani üres locsogása a strand életéről, ha az *én* gyermekeim csacsogását hallgathatnám? Azért menekülök ide, mert nem jól érzem magam a — lakásomon. Az a lakás nem több, mint egy kibérelt helyiség: — nem otthon, csak lakás.

— S feleséged is boldogtalan ... — szoltam.

— Ki mondta ezt neked? — riadt föl D . . .

— Láttam rajta is, a lakástokon is. Csak boldogtalan asszony hanyagolhatja el úgy az otthonát.

— Mondd, mit csináljak vele? Kedvetlen, ideges, folyton panaszkodik; s én nem bírom hallgatni a panaszkodó nőt.

— Ha komolyan veszed, amit mondok, ezt tanácsolom: Először is fogadj szót annak a . . . «hatalmas harmadik»-nak, aki az örökkévalóságból át akar lépni a ti közös életetekbe. Ha feleséged megtalálja élete célját, akkor visszatér a jókedve. Te

pedig szokj le a mindennapos kávéházi szórakozásról s ha a zsír ötven fillérrel drágul, adj neki ötven fillérrel több kosztpénzt. Ha nincs ruhája, — csináltass neki. Végy részt apró gondjaiban és örülj az ő boldogságának. A családi fészket ketten építitek: ha te ott hagyod őt egyedül a lakásban, — akkor ő is tétlenül tölti el a drága időt.

D . . . barátom gondolataiba mélyedt; majd elmosolyodott s odaintette a fizetőpincért:

— Főúr, fizetek! . . . Még egyszer s utoljára fizetek.

21. A MAGYAR ÉDESANYA TÖR- TÉNELMI HIVATÁSA.

Minden korszak megszüli a maga nőtípusát, vagyis minden kornak van egy női ideálja, amely jellemző a kor lelkületére, kultúrájára, világnézetére. Talán minden más tényezőnél jellemzőbb, mert hiszen ez a női ideál arról tesz tanúságot, hogy az emberek mit kívántak a nőtől, viszont mit adtak neki: — milyennek szerették őt látni. Egy-egy kor nőtípusából megismerem az illető kor lelkületét, műveltségét és lelki igényeit. Mert hiszen a technika fejlődéséről, a tudományok állapotáról képet adnak a könyvek is: — de hogy milyen erős volt a kor hite, mily izzó a szeretete, mily szárnyaló vagy szárnyaszegett az idealizmusa, — azt a kor nőtípusában látom megtestesítve.

Hogy egy-egy századra mennyire jellemző a női ideál, — néhány példát említek; és pedig azért, hogy az új asszonytípus kialakulását történelmi háttérbe állíthassuk be.

A középkor női ideálja a kolostorok fehérlelkű leánya, aki nem tud a világról; kifejlík, virágzik s elhervad: de illata évszázadokon át üdíti a nemzetek fiatalságának a lelkét. Ilyen a mi boldog Margitunk, Erzsébetünk, Jolántánk. Ezt a típust a történelmi fejlődés szükségessége hozta létre. A közép-

kori ember életének a súlypontja nem ez a világ, hanem a másvilág, a mennyország. Nincs érzéke a természet iránt; sem az élet, sem a társadalom szövevényes viszonyait nem ismeri. Európa országútján vasba öltözött keresztes hadak robognak kelet felé Krisztus sírjának a visszaszerzésére. Szemükben a másvilág fénye csillog. — A művészetnek majdnem egyetlen tárgya a mennyország és Krisztus élete.

S amikor a középkor embere elvégzi robotmunkáját és a lelke pihenni vágyik, Fra Angelico bájos művészetéhez menekszik a gazdag aranyruhába öltözött, fénybe olvadó, harsonát fúvó vagy égi derűben lebegő angyalok közé, akiknek a társágában boldogan járnak-kelnek a megdicsőültek. Csupa báj, szelíd öröm, derű és állandó boldogság.

A költészet Mária-dalokat, himnuszokat termel. Krisztus öt sebét, a szentek életét, szenvedését, örömét énekelik a költők; s az egész irodalom középpontja a jámbor legenda.

Íme a festészet, a költészet, a hadi taktika mind ide gravitál: a testet és ösztöneit elnyomni, a lelket Istenhez vezetni.

Ez a világfölfogás állítja a történelembe a középkor női ideálját, aki — ha királylány is — nem akar tudni, csak a lélekről s Istenről. Testben, de test nélkül él. Ennek az életnek a jelszava: «Istent szeretni, önmagát megutálni; senkit meg nem utálni, senkit meg nem ítélni». Ennek a világnak az adatai ott olvashatók Szent Margit legendájában: éjféli veternye a fáklyavilág misztikus fényében; — hajnali mise; — szőrcilicium, vasöv, s egész

lábravaló; — napközben kemény munka a kolostor kertjében; főzés, mosogatás, hímzés; — kisdedek oktatása: s eközben képzelet folyton keresztekkel, csillagokkal, titkos értelmű rózsával és jegyekkel foglalkozik; — önkínzás, böjt, örökös vezeklés . . .

A középkor lelke testesül meg ebben a nő-típusban. Mindaz a remény, lelkierő, felbuzdulás, kilendülés a végtelenbe, ami a középkor szívét feszítette és az akkori emberiséget előre hajtotta, — ott izzik a Jolánták, Margitok és Erzsébetek szívében. Ez akkor a «fölmagasztalt női ideál»: az öröm, a fájdalom, a rajongás, az eget ostromló vágy, másvilági álm, lemondás kvintesszenciája. Egy szóval a nő.

A XVI. század női ideálja már nem az apáca, hanem a *háziasszony*. Erre a szimpatikus nőalakra rávilágít a költészet is. Aki elolvassa az ú. n. lakodalmas énekeket, érzi, mennyire megváltozott a világ. A képzelet leszállott az ég misztikus pompájából s a családi tűzhelyet ékesítette föl. Intenzíven érzik az emberek, hogy a családi fészek melegében érlelődik a heroizmus és hogy ez a «haza» dióhéjban. A hit maga is probléma lesz, kemény küzdelmek tárgya: az emberiség összecsukja merész szárnyait s a földre száll alá. A nő is elhagyja a kolos» tort: a család költészetévé, tengelyévé lesz: hűséges feleség, gondos háziasszony, akit a férje egyik költői emlékünkhöz szerint így tanítgat:

«Ha az piacra el-kilépendesz, — sokat ne késsél és ne terécselj ...» — «Kevés búzánkat, kevés lisztünket — el ne tékozzoljad az mi marhánkat . . . Az bort házunknál ámbátor igyad, — de az korcs-

mát te ne gyakoroljad . . . Az mi házunkat te tisztán tartsad, kicsin cellánkat gyakran megsöpörd. — Ha megfogadod, magam ígérem: marhám és pénzem mind tiéd leszen ... Ha nem fogadod, Isten ne mentsön — bottul, pálcátul az te hátadat. — Piros orcádat szégyenvallástul, hátadnak hosszát szép sudár pálcátul . . .» stb.

Kedves humorral így tanítgatja a vőlegény ifjú menyasszonyát, aki megint csak «fölmagasztalt női ideál» lesz, mert benne látjuk a kor tükrét. A XVI. században a nők mintaképe már nem az apácátípus: a piederstálon a háziasszony áll. Természetes, hogy a lány ideálja is az: megszerezni a jó háziasszony erényeit, hogy oszlopa lehessen a családnak.

A XVI. és XVII. század az élet-halál harcok kora. Elég a Rákócziak, Báthoryak, Bethlen Gábor, Bocskai, a Zrínyiek nevét említenem, hogy képzeletünkben megjelenjenek a magyar nemzet rettenetes erőfeszítései. Gondoljunk csak a kuruc-labanc harcok borzalmaira egyrészt, — másrészt pedig a török soha nem szűnő támadásaira. Ez a század nem ismert nagyobb ambíciót, mint a győzelmet, a haza s a családi fészek védelmét. A vitéz katona lett az élet központja, körülötte forgott a világ. A hadi erények kultusza divatozik.

Milyen lehetett e kor női ideálja, aki beleilleszkedik a harcok izgalmas zürzavarába, aki Rákócziakat, Zrínyi Miklósokat nevel a haza számára? A török-magyar, kuruc-labanc, katolikus-protesztáns háborúk korának a női ideálja a Zrínyi Ilona-típus, aki két évig védi Munkács várát s büszkén írja egyik levelében férjének, Thököly Imrének:

«Senki sem engemet, sem két gyermekemet megijedt állapottal bizony nem láta. Készek voltunk fejünk fenállatáig a várat megtartani életünk letételével. Lássá immár, hogy kikkel tett föl az ellenség; ha asszonyember vagyok is, Munkácson meg mertem várni az ellenséget, vigyék hírért máshová is . . .» Ennek a típusnak leggyönyörűbb hajtásai már előbb az egri nők, akik tüzes borral és tüzes lélekkel erősítik Dobó István halhatatlan hőseit a várfalakon, repülő és pattogó kartácsok között; s akik forró ólommal, égő olajjal, kövekkel megszalasztják Achmet és Ali fanatikus katonáit. Vagy gondoljunk Szécsi Mária bravúrára Murány várában. E kor különleges és jellemző nő-típusa a «Murányi Vénus», aki kardot övez derekára és gyönyörű hajfonatait acélsisakba szorítja. A század itt is megszülte a maga nőideálját, akire szüksége volt s aki megint csak «fölmagasztalt női ideál» lett, mert piederasztárra állította a történelem és hódolnak előtte a késő századok is.

Ez a «kardos asszony» viselte a háztartás nehéz terhét is. A férfiak a harctéren, a végeken voltak elfoglalva.

Takáts Sándor a régi magyar asszonyok levelei alapján eleven képet rajzolt arról a szerepről, amelyet a XVI. és XVII. század a férjét helyettesítő magyar asszonynak szánt. Kibontakozik előtünk a patriarchális jellegű család belső élete, a nemzeti gondolkodás sajátsága, a gazdasági és házi elfoglaltság minéműsége.

«A magyar asszony legfőbb öröme a családi otthon, legkedvesebb foglalkozása a gazdálkodás

és a kertészkedés; — legkeresettebb szórakozása a madarászat, a vadászat és a halászat. Egész életüket otthon töltik, — csak férjük szerepel az udvar körül, az országgyűléseken s a hadban: — de azért a közügyek érdeklik őket . . . Minél nagyobb odaadással foglalkoznak a földdel, annál jobban növekszik bennük a hazai föld szeretete.»

Nemzeti érzésük nem engedi, hogy elfogadják az idegen divat pompáját és az idegen erkölcsöket, szokásokat. Egyszerűek, de azért valójában előkelők és nemesek.

Büszkék arra, hogy sok nemes ifjú s lány nevelkedik házukban. E kor szokása az volt, hogy az úri családok gyermekei nem otthon nevelkedtek, hanem mihelyt fölcseperedtek, idegen kastélyba és udvarházba adták őket. A nevelőszülők háza egyesítette magában a családi fészek melegségét az iskola fegyelmeivel és szociális erényeket fejlesztő légkörével.

Egy-egy közepes főúr asztalánál néha hetvenen-nyolcvan is ettek — a cselédségen kívül. Együtt nevelkedtek így a főúri ifjak az uradalmi tiszttek gyermekeivel, — s tanulták e kor valamennyi tudományát: a hadi mesterséget éppúgy, mint a latin nyelvet s a mathézist.

A lányoknak külön mestereik voltak: — de elsősorban a ház úrnőjének az irányítása és személyes befolyása alatt fejlődtek magyar szívű hajadonokká.

A Zrínyi Ilona-típus mellett a gazdaságot rendben tartó, «családi iskolát» vezető, a napi élet ezer gondját vállalán hordó háziasszony is nagy szerepet kapott a nemzet élő organizmusában.

A magyar nagyasszony, akinek a házában annyi ifjú és lány tartózkodott, s aki a kertet, a major-ságot, a baromfiudvart is rendben tartotta; — nem ért rá hódolni a divat furcsaságainak.

Ferdinánd és Miksa király szemére vetette Batthyány Ferencnek, hogy a magyar főúri asszonyok nem tündökölnek a bécsi udvarban.

— Fényes pompa kellene ehhez, — szolt Batthyány — ami a magyar asszonyoknál hiányzik, Magyarországon legföljebb négy asszony akad, aki a koronázáson kellő pompával, megfelelő öltözetben megjelenhetnék.

Páváskodás helyett a magyar nagyasszonyok a rájuk bízott nemes kisasszonyokkal csipkét vertek, fontak, varrtak, hímeztek. Közben lant hangjai mellett daloltak. Tavasztól késő ősziig elég munkát adott a kert s a gazdaság. A magyar asszony nem a ruhájára, ékszerére volt büszke, hanem a káposztájára, a lekvárjaira, hízott pulykáira. A korai és szép zöldségből, gyümölcsből a királynénak is szoktak fölküldeni — kóstolót. A kerti termények földolgozásában mindenkor elsők voltak a magyar asszonyok.

Emellett nagy szeretettel gondozza minden magyar nagyasszony a maga szegényeit. A háború sok embert tesz hajléktalanná, nyomorékká. S ezeknek a «béna hadfiaknak» a magyar nő a védőangyala. «Nincs udvarházunk, kastélyunk, ahol a szegényeknek gabonát, lisztet vagy kenyeret ne osztanának». (Takáts S.) Régi magyar közmondás: «Magadat is, jószágodat is megáldja az Isten, ha az irgalmasság cselekedeteit gyakorlatosan míveled».

A gyakorlati emberszeretet forrása a mély vallásosság volt a XVI. és XVII. század magyar asszonyainak az életében.

Íme, a «fölmagasztalt női ideál» legkedvesebb, legsikerültebb megtestesülése a viharok korában bontakozik ki előttünk abban a magyar asszonyban, aki minden magyar ifjút sajátjaként szeret és nevel; aki otthonának él s így szereti hazáját; aki nem páváskodik, amikor az ország szenved. Háztartását nagy hozzáértéssel vezeti; sző, fon, varr; kertészkedik, rendben tartja a cselédséget; sebeket gyógyít, és pedig a szó valódi értelmében, mert minden nagyasszonynak van gyógyfüvekből, kenőcsökből saját patikája. Orvosság-recepteket éppúgy küldözgetnek egymásnak leveleikben, mint liktárium (lekvár)-recepteket. A magyar asszony a jószág praktikus angyala volt: olyan, aminőnek a sok szenvedés, a nehéz gazdasági és politikai élet s a magyar jövőben való hit kinevelte s kialakította őt.

Azt hiszem, a magyar történelmi fejlődés menetéből kiragadott néhány típus megérteti velünk azt a gondolatot, hogy amilyen a kor lelki és szellemi szükséglete, — olyan a női ideál. Tehát a nő semmiképen sem kapcsolható ki az egyetemes fejlődés menetéből: annak éppen olyan orgánuma, mint a férfi. A nő lelkében feszülő és dolgozó eleven erők éppen úgy feszítik a kultúra mozdonyának a dugattyúit, mint a férfiak szívében forrongó, előre törtető erők.

S mint ahogyan a középkor kivirágzott az apácában, a XVI. sz. a háziasszony, s a következő kor az egri nők, a Zrínyi Ilonák gyönyörű típusában, —

egészen bizonyos, hogy a mai kor is megszüli a maga női ideálját.

Melyik az új nő-típus? Melyik az igazi? Mert igen sok jelentkezik, és a szállóigévé lett «fölmagasztalt női ideál» piedesztáljáért valóságos dula-kodás folyik. Mindenki szeretne ráállni a maga új eszméivel, és szeretné magának vindikálni a jogot, hogy ő testesíti meg a mai kor lelkét.

Nekünk az a föladatunk, hogy rámutassunk e kor igényeire a nővel szemben. Az új magyar nőnek be kell illeszkednie az új magyar életbe. S mint-hogy a jelen nem független a múlttól, — az új magyar nő-típus alakján találunk olyan vonásokat, amelyeket az elmúlt évszázadok alakítottak ki s vontak meg rajta.

Hogy az egyetemes emberiség modern nő-típusa milyen vajúadások után született meg s hogyan próbálta megkeresni a maga szerepét a meg-változott viszonyok közt, azt a *Nóra* című fejeze-tünkben elmondtuk.

Most arra világítunk rá, hogy a magyar nőnek milyen szerepet szántak legjobbjaink, — s hogy most, a magyar újjászületés idején milyen szerepet kell vállalniok.

A magyar sors «representatív man»-jei, politikai s irodalmi életünk vezéralakjai mindig hangsúlyoz-ták a nő nemzetnevelő szerepét.

Pázmány Péter a «Kalauz»-ban ezt írja: «A fér-
fiak jó nevelése nagyrészből az asszonyoktól va-
gyón. Mert akiktől születünk és kisedtségünkben
neveltetünk, azoktól kapjuk tejjel együtt az erköl-
csökét. Erre nézve merem mondani, hogy teljes

életünk tökéletes vagy feslett állapotja asszony-emberek nevelésétől árad, mivel első nyolc ézsztendőnk, azaz leggyengébb és hajlandóbb időnkét asszony-emberek gondviselése alatt töltjük; aminek vélekedéseket és erkölcsöket akkor belénk csepegtetnek, azoknak zsinóra után futamodik többi életünk.»

Kisfaludy Sándor azt mondja, hogy ő a nő nemet a nemzet nevelő és képző anyjának tartja.

Bessenyei György röpiratban rajzolja meg a magyar nő gyönyörű szerepét: nem más az, mint a magyar nyelven való gyermeknevelés. «Nincsen egy szülő anyának édesebb gyönyörúsége — írja az *Anyai oktatás* című művében, — mint ha ugyanazon édes magzatját, akit ágyékától származni látott, védelmező szárnyai alatt nevelheti.»

Kármán József élete céljául tüzi ki, hogy irodalmi nevelést ad a magyar nőnek, — hiszen tőle függ a hazai irodalom sikere s jövője.

«A haza mindenese», *Fáy András* így szól a magyar nőkről: «Ok azok, akik nemzedéket hordanak méheikben s ápolnak emlőiken s első hatásaikkal ezekre üdvöt vagy átkot árasztanak.»

Az új Magyarország megteremtői, — elsősorban *Széchenyi István* és *Vörösmarty Mihály* élesen körvonalazott szerepet szántak a magyar nőnek. A legnagyobb magyar korszakalkotó politikai művét is «hazánk széplelkű asszonyainak» ajánlotta.

Egy írónk sem tudott olyan szívhezszólóan írni a magyar asszony s a magyar lány történelmi hivatásáról, mint *Vörösmarty*.

Lantján megszólalt a haza: az *elhagyott anya*

s panaszos ajkán keserű szavak születtek lányainak a szívtelensége miatt:

«Én szültelek, — álltam bölcsőtök előtt — Emlőim adának új életerőt. — Szép arcaitoknak én adtam a báj, — Szűz kebleitekre a liliom-árt. — Szépségimet íme, reátok adám, — Hogy halljam e szókat: Ó, édesanyám!»

De hiába hívja leányait, azok az idegenért égnek, — s az anyai kín megkövül s az égre mered. Vörösmarty a lángelme csodálatos intuíciójával megérzi a haza szükségletét s több költeményében ostorozza a hazafiatlan nőket.

Minthogy Vörösmarty egy egész nemzedék szívét tárja elének igényeivel, vágyaival együtt, egy kissé bővebben foglalkozunk vele.

Az «úri hölgy»-et megátkozza:

«Hervadjon el szépséged! ... Mi vagy te most? Angol talán vagy német, francia? Nincsen hazád, nincs nemzedet! Pedig buzognod kellene e honért és nemzetért, mint ahogy égnék minden nemzet hölgyei.» — Hiszen «láttad, miként küzdünk és epedünk, — csak egy enyhítő szót sem monda szád. Könnyed nélkül mily kín volt vérzenünk!»

Miféle harag tépi a költő lantjának a húrjait? A nemzetmentő munkában nektek is részt kell vennetek, — s mert nem éltek-haltok a hazáért, a költő lángostort fon s azzal korbácsol.

Az élet diadalkapuját két oszlop tartja: a férfi és a nő. Egyiknek sem szabad hiányoznia. Jaj annak, aki a sors órájában nem ismeri föl a kötelességét! Jaj annak, aki most, amikor minden perc

néha a jövő idők boldogságát vagy boldogtalanságát rejtheti, — nem érez és nem alkot!

S amit a haza követel tőletek, az szép és természetes kötelesség:

«Kezedben a gyermeknek álmai,
Tündérvilága lelkes ifjúnak
S a férfi boldogsága. Játszani
Ily drága kincsek nem adattanak».

Hogy az új nemzedéknek mik lesznek az álmai, reményei, — az tőletek függ. A ti szavatokat mondja ki először a gyermek, s a ti szívetektől kap először meleget. Ha a ti szívetek tündérkertje sivatag lesz, a «zengő liget kék madarai» kihalnak, virágai elfonnyadnak, forrásai forró homokba vesznek: — akkor kis gyermekeink szeméből eltűnik a mennyország. Hogy a föld arca mosolyra tudjon derülni, ahhoz kell a ti lelketek napsugara. Ha ti nem mosolyogtok, a gyermek arca föl nem derül soha; ha ti nem daloltok s nem imádkoztok, — a gyermek ajkán kolompszóvá torzul az angyalok ezüst-csengőjének a csilingelése. Ha ti nem sírjátok a szent fájdalom őszinte könnyeit, kéreg borítja az emberiség szívét. S ha ti nem becsülitek meg a családi fészek pelyhes puhaságát, — sohasem fognak fölépülni a rombadöntött házak.

A gyermek álmait ti szövitek.

A nő a férfit is neveli.

«Mit szűz hevében égő szív teremt,
Költőt, művészt, hőst és nagy férfiat;
És mindent, ami szép, jó, tiszta, szent:
Tőled, nemedtől várjuk, hogy megadd!»

Íme, itt a ti hatalmatok. Ne mondja senki, hogy csak a viharban laknak erők. Az igazi, élet-szépítő és építő erők a nő szívében laknak.

Az új kor női ideálját megálmodta a magyar múlt: s megtestesülését követeli, sürgeti a jelen.

A magyar nőtípus a *honleány*, aki gyermeket nevel a hazának; szívébe oltja az Isten félelmét, a termékeny jóságot s az egy talajon élők, az egy nyelven imádkozók szolidaritását.

A magyar nő is elvégzi az egyetemet; ő is tanul kémiát, filozófiát; neki is vannak művészi hajlamai: — ő is akarja ismerni a világot; azonban mindezt azért tanulja s építi ki magában, hogy jobb édesanya lehessen; hogy tökéletesebb férfiakat nevelhessen.

A magyar asszony a magyar sors részese. Szeme nem Párizson s a divat egyéb pódiumain csüng, hanem a magyar ég csillagait nézi s azokhoz igazodik.

Hogy mint oldja meg föladatát, — elmondják e könyv praktikus tárgyú fejezetei.

22. «A TE MÉHEDNEK GYÜMÖLCSE...»

A lakodalmas boldog zűrzavar szétfoslott, a vendégek haza mentek. Üres lett a ház, a terjedelmes kúria, amely idők folyamán annyi nemzedéket bocsájtott ki falai közül.

Az örömszülők magukra hagyták a fiatalokat.

Lajos bácsi is bekopogott hozzájuk, hogy búcsút mondjon:

— Legyetek boldogok, Bandi fiam! Marika, becsüld meg ezt az embert! Én neveltem, — neked neveltem.

A két boldog szív az öreg hatalmas mellére simult: egyik jobbról, a másik balról ölelte át Lajos bácsit.

— Üljön le, kedves bátyám, csak tízkor megy a vonatja — szólt Bandi.

— Hát nem háborgatlak benneteket? A türelmetlen boldogság nem szereti az ilyen szószátyár öregeket.

Lenyomták őt a kályha mellett álló karosszékebe s letelepedtek ők is vele szemben.

— Lajos bácsi a családhoz tartozik — szólt Marika.

— Nos, ha hozzátok tartozom, akkor maradok néhány percig.

Beszélgettek. Előkerült minden kedves semmiség, amit a közös boldogság megaranyoz. Az «édes doktor bácsi»-nak elmondták életük terveit, kitárták előtte fiatal szívüket, amelyben a közös jövő alapkövét ma délután rakták le az Ur oltára előtt.

— Ne vegyétek rossz néven, hogy beleszólok a dolgotokba. Öreg ember vagyok, orvos vagyok, — és szeretlek benneteket. Bandi öcsémet a térdemen lovagoltattam, — s téged is szerettelek mindig, Marika . . . Tudjátok, gyermekeim, az én öreg szemem többet lát, mint a ti szemetek, — mert nincs rajta rózsaszínű szemüveg. A házasság célját, terheit, közös erőfeszítések heroizmusát én a tapasztalatok távlatából nézem.

Bandi Lajos bácsira emelte ragyogó szemét: — mintha kérdezné, — mit akar mondani ezekkel a komolykodó szavakkal. Az öreg folytatta:

— Ti szülők lesztek. Erre tettetek esküt az oltár előtt. A mai naptól kezdve készülőnötök kell erre a hivatásra. Meg kell kezdenetek a legszebb föladatnak, a gyermeknevelésnek a céltudatos munkáját.

Marika Lajos bácsi szájára tette kis kacsóját:

— Jaj, bácsi, már maga is kezdi! Nem volt elég végighallgatnom az esküvői ebéd csipkelődő pohárköszöntőit . . .

Bandi legyintett:

— Gyermeknevelés! Hol vagyunk még attól, Lajos bácsi!

— Bandi öcsém, a gyermeknevelés pillanata elérkezett. Marika, te meg ne ijedj, meg: — nem

tósztot fogok mondani s nem teszem tréfa tárgyává a te legszentebb hivatásodat, az anyaságot. De úgy érzem, hogy most nem beszélhetek másról, mint a ti legfontosabb közös problémátokról. Beszélgethetnénk arról, hogyan rendezkedtek be, hol vásároltatok a bútort, hová utaztok; kit látogattok meg először, kikkel léptek «zsúr-viszony»-ba; — előszedhetnék a nászajándékokat; s jó tanácsot adhatnék, melyik képet akasszátok az ebédlőbe, melyiket a szalonba. Mindez azonban mellékes. A lényeg a gyermek, az a «hatalmas harmadik», aki egygyé forraszt benneteket, hogy ő testet ölthessen. Ti nem egymásnak építitek a család fészket, hanem öneki. Ha egymásra néztek, őt látjátok egymás szemében; ha mosolyogtok, őrá vetődik mosolyotok fénye, aki belőletek épül, akinek a testét-lelkét közös szeretettel, közös gonddal építitek. Marika leányom, te azért vagy szép, hogy ő szép legyen; s Bandi fiam, te azért dolgozol, hogy biztosítsd számára a gondtalanságot.

A fiatalok egymásra néztek és elnevelték magukat:

— Ez mind igaz, de hol vagyunk még a gyerektől! — szolt Bandi. — Egyébként bárcsak már nevelhetném azt a kis csirkefogót, aki az én fiam lesz . . . majd egyszer.

— A kis unokámat, a Matyit kérdeztem a múltkor: — Mi leszel, Matyika, huszár vagy soffőr? — Nem — felelt a pocok, — én apa leszek. — Nyilván úgy képzei a dolgot, hogy ez a legkönnyebb életpálya. Nem kell hozzá iskolákat végezni, nem kell tanulni. Aranygyűrűt húz az

ujjára, elutazik egy szép nénivel Velencébe, majd önálló lakásba költözik, pipára gyűjt, kiszól a konyhába az ebéd ügyében: — s kész az apa.

Remélem, te nem tartod ilyen könnyű mesteriségnek az apaságot. Sajnos, ezen az «életpályán» az ember autodidaxiára van utalva: sem az apaságnak, sem az anyaságnak nincsenek iskolái, kötelező tanfolyamai, — s nincs értékjelző diplomája. Innét van az a teljes tájékozatlanság, amely annyi keserű könny forrása lesz később, amikor már nem lehet pótolni az elmulasztott leckét.

Ha rajtam állna, kötelezővé tenném a házasetet fízológájának és etikájának a tanítását.

Hogy egyebet ne említsek, hány anya tudja, hogy a fogantatás pillanatától kezdődik gyermekének a nevelése. Minden mozdulata, testének-lelkének minden ténykedése nyomot hagy a szíve alatt hordott «élő gyümölcs» szervezetén. Az a csodálatos életközösség, amely a gyermek s az édesanya testét és lelkét valódi szimbiózisban összeköti, — alapja a születés utáni életnek. Ez a biológiai jellegű kapcsolat virágzik ki az anyai szeretetben. Az élet bölcsőjében boldogan pihen az öntudatlan kis lény s «az anyai vérkeringés hullámai lágyan ringatják és termékenyítik az új élet reménységeit» (Borovszky F.). Az első kilenc hónap alatt a gyermek szíve az édesanya szívéből él. Nem mindegy tehát, hogy mi lakik az anyai szívben; nem mindegy, hogy milyen életet él az anya, — mit eszik, mit iszik, hogyan szórakozik. «Az is megtörténhetik, — írja Thomas, — hogy a gyermeknek kegyetlenül meg kell szenvednie egész életén át olyan cseleke-

deteket, amelyek csak múltó befolyással voltak az anyára.»

Végzetes lehet a születés előtt álló gyermekre, ha az anya izgalommal teli nagyvilági életet él. Az alvó új életnek nyugalomra van szüksége: — már pedig ezt a nyugalmat megzavarják a színház, a bál, a mozi, a sportörület izgalmai; de különösen földülják ezt az életbevágóan fontos nyugalmat a rakoncátlan szenvedély viharai, a harag, a félelem, az aggodás, a hirtelen fölindulás; — sőt a helytelen öltözködés, a szűk ruha, a fűző; — az ételben és italban való mértéktelenség. Aki egészségét kicsapongással kockáztatja; aki bemocskolja képzeletét, aki erkölcstelen életet él, — megrontja leendő gyermekének az erkölcsét és egészségét.

— Most már értem, miért vigyáztak úgy az anyákra a régi görögök, — szólt közbe Bandi. — Az áldott állapotban lévő lacedemóni asszony lakását Apolló, Narcissus, Castor és Pollux szobrai s képei ékesítették, hogy képzelete ezekkel az alakokkal foglalkozzék s ezeknek a szépségét átvigye magzatjára . . . így «támadtak anyák, akik a thermos pyléi hőöket hozták a világra» — írja egy régi filozófus.

— Ez ugyan túlzás volt, — mosolygott Lajos bácsi, — de mint minden túlzásban, ebben is van igazság: A fiatal anya szívét töltse be a szépség szeretete: a költészet, a zene, a képzőművészetek finomító varázsa s a szelíd, zárkózott boldogság állandó derűje. A tisztátalan anyai szív már embriójában megmérgezi a gyermeket. Az anyák lelkében lefolyó izgalom s az idegrendszeret megbomlasztó

fölindulások okozták, hogy a kommün borzalmai után annyi beteglelkű, meghibbant gyermek született.

Thomas szemükre veti francia kortársainak, hogy az erőteljes kutyafajták kitenyésztésére nagy gondot fordítanak, de az átöröklés kegyetlen törvényeit mellőzik, amikor saját gyermekeikről van szó. Ha a fiatal anyák megfontolnák, hogy minden gondolatuk, minden fölindulásuk mélyrehatóan befolyásolja a születendő gyermek testi és lelki egészségét, bizonyára elkerülnék az erőpusztító szórakozásokat, az erkölcstelen olvasmányokat s a visszataszító, idegfeszítő színi előadásokat.

— De hiszen az áldott állapotban lévő asszony nem is mehet társaságba, — jegyezte meg Marika. — Az embereket feszélyezi. Lemosolyogják.

— igen. Ez az ostoba fölfogás a barbár kor maradványa. Volt idő, amikor az állapotos nőt tisztátalannak tartották. S ma is azt hiszik egyesek, hogy az áldott állapot szégyen és titkolni való. Ezen az ostoba előítéleten túteszi magát minden okos édesanya, mert tudja, hogy állapota tiszteletreméltó. «Az asszony az ő jövő családjával, in the family way, olyan, mint a fa az ő gyümölcsével», — mondják az angolok. A felelőtlen szeretkezés meddősege szégyenletes és megvetendő: — a méhe gyümölcsét hordozó édesanya azonban megbecsülést és hódolatot érdemel.

— Hát ami engem illet, — lelkesedett Bandi — a mennyországot varázsolom az én kis asszonykám köré. Azt akarom, hogy gyermekünk, . . . akarom mondani gyermekeink mennyországgal a szívükben szülessenek erre a világra.

— S Marika meg fog szépülni, — szolt az öreg doktor.

— Még szebb lesz? — szolt mosolyogva a fiatal férj. — Az lehetetlen!

— A nőt méhének a gyümölcse megszépíti: a szívébe kapcsolódó új szervezet belső kiválasztása nedveket, úgynevezett hormonokat termel; ezek átáradnak az anya vérkeringésébe s fiatalos életerőt adnak neki. Ez az a csodálatos anyai szépség, amely annyira különbözik a lány bimbó-szépségétől. Ez a madonna-szépség virágozik ki Tizián, Raffael, Botticelli világhírű festményein. Ez a madonna-szépség még fokozódik, amikor az édesanya már *látja* s ölében tarthatja életfájának egészséges gyümölcsét.

Marika maga elé merengett és egy könnycsepp jelent meg a szemében. S ez a könnycsepp úgy ragyogott a piruló asszony mosolyában, mint a meleg gyémánt.

— Lajos bácsi úgy beszél, mint egy költő, — suttogta szemérmesen.

— Ez nem költészet, hanem szigorú valóság. Különösen akkor lesz kérlelhetetlen valóság, amikor gyermeked életének a második szakasza ezer nehézséget zúdít nevelői képességed és fölkészültséged elé. Az első esztendő még biológiai kapcsolatban tartja a kicsike szervezetét a te szervezeteddel. Az anyatej tulajdonképpen hófehér vér, amely átviszi gyermeked testébe a te tested és a te lelked jó vagy rossz tulajdonságait. Meg kell tanulnod az anyatej pedagógiáját, amelynek az első tétele az önismeret s az önnevelés. Gondoskodnod kell róla,

hogy a törékeny, áttetszően finom kis test ne mérgezett tejet szívjon emlődből. Az anyatejet megmérgezi a helytelen élet, a kicsapongás, a sok fölösleges izgalom, a gyűlölködés, a harag, a lelkiegyensúly és nyugalom megzavarása. Tudnod kell, mit ehetsz, mit ihatsz.

Most nincs arra időnk, hogy szakelőadást tartsak nektek arról, mint kell nevelni a pólyásbabát, mint kell bizonyos szokásokat kis életének a törvényévé tenni, — s mint kell őt kezelni, ha valami baja van.

— Minden szakkönyvet megveszek Marikának, — szólt Bandi. — S Lajos bácsi is kéznél lesz, ha valamiben nem tudunk eligazodni.

— A szakkönyveknél is fontosabb, fiam, a szülői kötelesség lelkiismeretes teljesítése. Marika egészséges asszony, tehát semmiképen se bízza dadára a gyermekét: az anyatej a legjobb szérum, a legjobb gyógyszer mindenféle nyavalya ellen.

— Isten ments! Dehogy bízom másra az én kicsikémet! — szólt Marika. — Elég szomorú esetet láttam magam is, mint bánnak a dadák, a nőrszők, a cselédek a rájukbízott gyermekkel, mialatt az anya valahol uzsonnán traccsol vagy kártyázik.

— Nyugodt lehet, Lajos bátyám, annak a kis csirkefogónak írigylésreméltó dolga lesz. — Fogadkozott Bandi; de az öreg doktor leintette:

— Az is baj, ha a szülők agyon-szeretik a gyermeket. Nem játékszer az és nem bálvány, hanem ember-palánta, akiből valamikor gimnazista, majd egyetemi hallgató, végül nehéz föladatakra vállalkozó férfi lesz. Ezt a leendő férfit nevelitek ti már

a szopós gyerekekben is, — tehát edzenetek kell őt, hogy megszokja a lemondást, az időjárás gorombaságait, s hogy szervezete ellenálló legyen, ha megtámadják az elkerülhetetlen gyermekbetegségek.

— Szóval tornáztassam a kis pockot, — nevetett Bandi.

— Természetesen, — de a maga módja szerint. A csecsemő tornája a rugdalózás, a friss levegőn való hempergés, a torok- és tüdőedző kiabálás. Csak arra kell vigyázni, hogy az edzésbe bele ne pusztuljon a gyermek.

. . . Úgy hallom azonban, hogy a kocsi előállt: — mennem kell.

Főálltak. Lajos bácsi megölelte s megcsókolta őket:

— Ne haragudjatok rám, hogy ezt a — bizonyára hosszú — félórát elrabortam tőletek.

— Dehogy haragszunk, aranyos Lajos bácsi, — szólt a fiatal asszony, — inkább köszönöm, hogy megtanított az édesanyai hivatás szépségére és jelentőségére.

Kikísérték az öreg doktort s visszamentek a szobába.

Bandi ránézett Marikára s mélységes szeretettel szólt hozzá:

— Te kis mama!

S a szoba átalakult otthonná.

23. VIGYÁZZUNK A VIRÁGRA!

Benne lakik a gyümölcs minden zamata és édesége. Kicsi szívében szunnyad a jövő, szirmának puha bársonyán alszik az élet és álmában mosolyog. Vigyázzatok az ibolya kék szemére, vigyázzatok az almafa virágainak titokzatos pompájára! Óvjátok a vihar haragjától, a mennydörgés fenyegető robajától s a dér halálos csipéseitől. A virág mindig tavaszt lásson: hadd fűrössze finom arcát a nap olvadt aranyában, hadd vegye magára ünneplő ruháját, amely csupa szín és csupa fény. Mosolya arra való, hogy szomjas lelkünk igyék belőle; szépsége arra való, hogy ünnepek is legyenek a szomorú földön. Vigyázzatok az eleven ember-virágra, mert ha fiaitok és lányaitok szépséges tavaszi életét is megperzseli a pokol tüze, amely most átharapódzott a mi földi világunkra, — akkor rombadúl az ő mennyországuk is.

A pokolból egy szikra kipattant s a mi mennyországunk tönkreégett. Palotáink helyén szenesgerendák búsulnak, oltáraink helyén kötörmelék gubbaszt, zászlóink sárosak és ajkunkon a himnusz átokká torzult. Reményeink tépett vitorlavászna hasznavehetetlen, örömeink bátortalan örömök és boldogságunk kék madara kiröppent a keblünkéből. A keserűség Niagara-zuhataga zúg, forr, kavarog

az élet szirtjei között. Itt járt a Számum, a Tajfún, — és végigszaladt életünkön észak jeges sóhaja is.

Vigyázzunk, hogy fiaink és lányaink, ezek a gyönyörű ember-virágok mindebből semmit se érezzenek! Adjuk vissza nekik a családi fészek melegségét, mert elsenyvednek. Adjuk vissza nekik a cukrot, a tejet, a kalácsot s a csókot, amelytől kinyílik a mosoly eleven virága. Ne érezzék ruhánkon a puskaporszagot, ne lássák szekrényünkben a kardot és a golyótól átjárt katonablúzt. S ne lássák szemünkben Kain nyugtalanságát; ne hulljon a fejükre más könny, csak a szeretet könnye. Ne rakjuk a vállukra bűneink terhét és ne csókoljuk ajkukra az átkot, amelyet ajkunkon hordozunk.

A kiömlött vért úgylis beitta a talaj, ezen változtatni nem lehet. A multat csak ők varázsolhatják szentté, akik a jövőt naggyá és széppé teremtik.

Most a család korszaka következik. A katonai és a politikai erények helyébe azok az erények lépnek, amelyeket az otthon talaja terem. Az új világ szimbóluma nem a tábortűz és a koporsó, hanem a tűzhely és a bölcső. Minden ambíciónk, minden vágyunk és álmunk centruma a család legyen: ennek rakjon az állam szilárd fundamentumot, ezt építse és szépítse a művészet. A család hármasságának a tisztaságától függ a jövő. Nem segít rajtunk sem a politika szövőszéke, sem a gazdasági szerződések papíroslánca, sem a művészi és irodalmi bekapcsolódás a győztes kultúrákba, ha otthonok helyett ezentúl is kávéházakat építünk és oda helyezzük át életünk súlypontját. S nem segít

rajtunk semmi, de semmi, nem segít rajtunk az ezeréves múlt összes jogaival és igényeivel sem, ha gyermekeink nem viszik magukkal a szívükbe égetve az ezeréves múlt minden szent szenvedésének, heroizmusának öntudatlan emlékét. A politikai, a társadalmi, a gazdasági, a tudományos és művészeti erőfeszítések centrumában fiaink és lányaink élete legyen. Rájuk nézzen a szemünk, értük feszüljenek meg izmaink és nekik építsen utat a jövőbe tapasztalatunk. Vigyázzunk az embervirágra, hogyha gyümölcsöt várunk a magyar jövőtől!

Még álmaikat se zavarják a kísértetek, amelyek nem is éjjel, de már fényes nappal is itt járnak életünk romjain. Adjuk vissza nekik mindazt, amire szükségük van, hogy harmonikus, egész emberek lehessenek. Adjuk vissza nekik a karácsony anyyálos, gyertyafényes éjtszakáját; a kis Jézust, az éjféli mise boldog, izgalmas poézisét. Adjuk vissza nekik a Mikulást és a gyerekvilág minden bájos ünnepét. Tanítsuk meg őket vidám énekekre, hogy selymes hangjuk csilingelő zenéjére előjőjenek ismét a mesék tündérei. Rendezzük be ismét a gyermekszobát és vigyük ki onnét gondjaink poggyászát.

Vigyázzunk a virágra, mert benne lakik a gyümölcs minden zamata és édessége. A virág mindig tavaszt lásson: hadd fűrössze finom arcát a nap olvadt aranyában, hadd vegye magára ünneplő ruháját, amely csupa szín és csupa fény . . .

24. «ENGEDJÉTEK HOZZÁM A KISDEDEKET!»

Fehérvasárnap különös melegséggel áradnak szét e szavak a világ négy tája felé. A Mester elkéri a gyermekeket a családtól, az iskolától, a gyárak, munkatelepek, utcák, országutak füstös, poros zűrzavarától.

S megindul a fehérruhás apróságok hosszú sora: fátyolos kislányok, bokrétás kislányok térdelnek az oltár elé. Ragyogó, meleg szemek kapcsolódnak az Úr Jézus meleg szemébe s megkezdi a szentlakoma.

. . . íme, az én testem! íme, az én vérem! Vegyetek és egyétek. Válgátok testetek és lelketek egészségére az én eledelem: az én keresztfeszített és megdicsőült testem s az én ártatlanul kiontott vérem. Szívjátok belőle erőt: alakuljon át testetekké és véreteké a mennyei táplálék és szenteljen, tisztítson meg benneteket.

Így én tibennetek és általatok élek tovább a földön; s ti bennem és általam kapcsolódtok az örök élet boldog szépségébe.

S a Mester elégedetlen: Jöjjetek még! Hadd jöjjenek mindannyian! Engedjétek hozzám a gyermekeket, én akarom táplálni a lelküket.

Ó, mert sokan kínálnak nekik ételt! S a mohó

gyermeklélek éhségében nincs kritika, — elfogadja, amit elébe raknak. A gyermeki lélek számára táplálék minden benyomás, minden amit hall, lát, megtapint.

Táplálék neki az édesanya csókja, az édesapa cirógatása, az otthon meleg puhasága, kényeztetése.

Táplálék neki a szülők egész élete: a család intimitásai, az apa durvasága, az anya idegessége, a cseléd mocskos beszéde. A civódás, a káromkodás épúgy lehet tápláléka, mint az ima s a meghitt beszélgetés.

Táplálék neki a játszótér, a sporttelepek izgalma, az iskola udvara; a tanterem komoly, izzasztó munkája, a leckék terhe, a könyvek gazdag világa.

S táplálék neki az utca, a kirakatok tarka, csábító tükörablaka és a mögötte megbúvó izgató titok. A mozivászon tájképei, drámái, vígjátékai: a fehér lepedő fölött elsuhanó árnyék-élet, az érzelmek, szenvedélyek hullámozása mind eledel az ifjú lélek számára.

S táplálék neki a pajtások ráhatása, viselkedése, beszéde, dicsekvése, fájdalma, öröme. A kirándulások izgalma, az erdő s a mező ujjongó pompája, a patak tiszta vize, a virágok frissítő mosolya, a madarak fürgesége.

Ő, a gyermeket mindenki etetni akarja, hogy megnyerje magának és céljaihoz idomítsa testét-lelkét.

A lelki táplálék a testet is neveli: befolyásolja az idegek érzékenységét, a vér tisztaságát, érzékszerveinek reagáló, hatásokat fölvevő képességét.

A gondjainkat vállán hordó Mester sürget:

— Engedjétek hozzám a kisdedeket, én akarom őket táplálni!

Hallgassunk az ostya misztikumában hozzánk szóló Jézus szavára s vigyük hozzá gyermekeinket mindannyian, akik az *Actio Catholica*, vagyis a cselekvő, életet rendező katolicizmus tagjai vagyunk.

Az *Actio Catholica* családvédelmi mozgalmának központi problémája a gyermek, akiben tovább élünk s akitől ennek a szétzilált világnak a rendbehozását várjuk. A katolikus család kulcsa «az a hatalmas harmadik», aki megszenteli az apa s az anya viszonyát: a virágbimbó, akiben a gyümölcs édes titka lakik s akinek a boldog és boldogító kifejlődése életünk földi sikerét jelenti. Benne helyrehozhatjuk a múlt hibáit s végzetes bűneit.

Amikor Krisztus Egyháza nevében védjük a család tisztaságát és szilárd alapot akarunk építeni neki: — akkor elsősorban nem a szülőkre gondolunk, hanem a gyermekre. Nélküle kevés értelme van a családi fészek melegének.

Érte dolgozunk, érte virrasztunk, érte nézünk a jövőbe s neki akarjuk adni, ami bennünk értékes. Ami nekünk nem sikerült, azt tőle reméljük. Bátor-talan vágyaink, elhomályosult céljaink, tört remé-nyeink erőre kapnak, szárnyat bontanak, amikor őt nézzük s képességei kibontakozásának örülünk.

Nos, ha gyermekünk ilyen érték, ha életünknek ő ad értelmet, ha benne látjuk a jövő lehetőségeit: akkor nagyon vigyázzunk rá! Óvjuk őt a kontároktól, ne engedjük, hogy megmérgezze lelkét a nem neki való eledel.

A názáreti Szent Család fájának a gyümölcse: a földre szállott Isten hívja gyermekeinket:

— Engedjétek őket hozzám, — én akarok lenni az új nemzedék mesterei. Én akarom megtanítani őket az élet valódi bölcsességére.

Ki értene hozzá jobban, mint a názáreti iparoscsalád gyermeke, aki nevelőapja mellett kemény munkával érdemelte meg a mindennapi kenyeret?

«Vannak szülők, akik szeretik ugyan gyermekeiket, de csak úgy, ahogy egy csecsebecsét, egy csinos játékszer, — vagy éppen egy kényeztetett ölbet szokás szeretni. Szeretik, de csak a külsejüket, a testüket, a fizikai virágzásukat; — a szülői hiúságnak hízelgő reményeket, amelyeket a gyermek külső fejlődéséhez, első tanulmányi sikereihez, jövő karrierjéhez fűznek.» (P. *Bangha*.)

De a Krisztust látó, Krisztust megértő gyermek ezt mondja:

— Nekem nem kell a hiúság kényeztető szeretete. En nem akarok játékszer lenni! Bennem a végtelenség kezdete lakik; nagyra hívatott erők csírái lappanganak vérem piros atomjaiban.

Én kemény életre születtem, s azért együtt akarok nevelkedni a názáreti Gyermekekkel, aki a betlehemi barlang-istálló nyirkos légkörében született s akinek a bölcsőjét nem bélelte ki puha párnával a kényeskedő jóság. Engedjétek Jézus testvéremhez! Megtanulom tőle az igénytelenséget. A szegénység edz, ha legyűröm nehézségeit; a hideg és a forró nap nyíla erősíti izmaimat, mozgásba hozza petyhüdt véretem.

Ha azt akarjátok, hogy hősi erőfeszítésekre al-

kalmas legyek; ha csakugyan tőlem várjátok a világ megjavítását; ha vállamra akarjátok rakni a keresztet, amelyet most ti hordoztok: — akkor engedjétek Krisztushoz, mert ő a Megváltó, ő a nagy kereszthordozó. Áldozatos, hősi életet csak tőle tanulhatok . . .

Ki vállalkozhatnék inkább az új generáció nevelésére, mint Krisztus, a tetetöltött jóság, aki együtt élt a bűnösökkel és keblére ölelte a szegényeket, a kítaszítottakat; akinek az emberszeretete, irgalma bénákat gyógyított s visszaadta szemevilágát a vaknak? Ki lehetne lányaink, fiaink mestere, ha nem Ő, aki eljutott a másokért való szenvedés tragikus mának a magaslatára; aki látta édesanyját a keresztfa tövében; s aki a Golgota keresztjének a magaslatáról nézte a világ vásárát?

Ő legyen a mi gyermekeink kalauza, tanító-mestere!

Tőle megtanulják, mint kell az élet-tenger hullámain járni, hogy el ne süllyedjenek; mint kell a vér és fantázia viharait lecsendesíteni.

Tőle megtanulják gyermekeink az isteni altruizmust, a megváltást: nemzeti bűnöket csak nemzeti erények, — egyéni bűnöket csak egyéni erények árán lehet megváltani. Oda kell adnunk, ami bennünk érték, mert ez az engesztelés titka.

Magyar édesanyák, magyar édesapák! Minden magyar gyermek közkinccs, nemzeti vagyon. Nagyobb érték a körmöci aranynál, a bánáti búzánál, az erdélyi sónál s Adria kék tükrénél: — úgyszólván egyetlen megmaradt értékünk.

A magyar gyermek szívében lakó érzés-csírák

vérében izzó erő-csírák, lelkében lappangó akarat- és tehetség-csírák a mi jövőnk, — hazánk jövője.

Vigyázzatok a zsenge csírákra! Szörnyű felelősségek tudatában öltöztessétek fehérbe kicsikéiteket és vezessétek őket Krisztushoz.

Kell a gyermeknek az anyai csók, az apai szigor; — kell neki a család, az iskola, a társadalom, a haza, a természet, a művészet s az irodalom nevelő hatása is: — de mindezeknél nagyobb szüksége van arra a táplálékra, amely az oltár asztalán vár rá s amelyet a pap keze által mennyei Atyánk nyújt neki.

Az eljövendő nagy harcokban s az országrendező munkában emberfölötti erőforrásra van szüksége.

S ez az erőforrás az Eucharisztia, a bennünk lakó Krisztus.

Hadd mondhassák el a mi fiaink is a nagy Rákóczi Ferenc szavait:

«Jézusom, én téged nem Betlehemben, hanem a szívemben kereslek.»

25. PUBI ISKOLÁBA MEGY.

Asszonyom, én tudom, hogy Pubi nem fél úgy az iskolától, mint Ön. Pubi dagadó kebelrel, izgatott kíváncsisággal rohan az iskola felé, előtte az új környezet, az új élet kellemes titok, számtalan eseményt ígér. Kisfia nyitott szívvel, a bizalom mosólyával ül a diák-hieroglifákkal televéselt padban s bizalommal nézi osztályfőnökét, aki elrendezi az osztályt, fölolvassa az iskola törvényeit és lediktálja a tanrendet.

Ön azonban tudja előre, hogy a diákélet nem fenéig tejfel, főképen a szülők számára nem az. Ön szorongó szívvel néz fia után, akit elnyel az iskola kapuja s aki már nem teljesen az Öné. Leszakították a kebléről, kitörülük a lelkéből az Ön gyöngédségének finom nyomait, az anyai csókok emlékét, a féltő gondosság és szeretet szent önzésének kizárólagosságát. Ön előre látja, mint vésik kisfia agyába a kemény latin igéket, mint kínozzák őt a számtan ravasz rejtvényeivel s a földrajz rettenetes adathalmazával.

S előre látja Pubit a katedra előtt: izzad, erőlködik szegény s munkája jutalmául szekundát kap. Megjelenik szeme előtt a konferencia, a «kegyetlen tanárok» ítélete, amely Öntől függetlenül mond véleményt arról, akit tulajdonképen Ön ismer

egyedül. Ön tudja, hogy Pubi szorgalmas, még álmában is leckét mond, sohase hazudik, szíve szín-arany, Ön tudja csak, mennyi érték lakik Pubi szívében és fejében: s a rideg tanár a szemébe meri Önnek mondani, hogy «a gyerek haszontalan, nem figyel, elgáncsolja a folyosón rohanó társait, s hogy előreláthatóan nem lesz belőle semmi, mert az igét főnévként ragozza s nem tudja megkülönböztetni a varjút a csókától».

S Ön, asszonyom, megharagszik: gyűlöli a szögletes nagy épületet, ifjú szívek kaszárnyáját, amely lerombolja az Ön ábrándjait s megöli fiába vetett hitét. Eleinte lázadozik, szeretne fellebbezni az igazgatóhoz, onnét a főigazgatóhoz, mert lehetetlen, hogy az Ön Pubija kettést kapjon magaviseletből. Az ablakot nem is ő törte be, csak meglökték. Majd tehetetlen haragjában terveket sző, mint lehetne összeköttetést találni a kultuszminiszterhez. Lasankint azonban lemond az «igazság»-ról s megelégszik azzal, hogy fölveszi a harcot az iskolával. Időnkint megjelenik a tanári fogadószobában, alázatosan érdeklődik, közben kiemeli kisfia egy-egy értékes tulajdonságát, igyekszik enyhíteni hibáit; kér, könyörög, nagyobb szorgalmat ígér s közben úgy viselkedik, mint aki önvédelemből minden eszközt megpróbál: támad és védekezik. Úgy érzi, hogy az iskola az a félelmetes és ellenséges hatalom, amelytől kettőjüknek — a fiának és Önnek — ki kell harcolniuk a tűrhető bizonyítványt. Az iskola gáncsot vet, akadályokat állít Önök elé, de Önök kétségbeesett erőfeszítéssel *legyőzik* a tanárok rosszindulatát és célt érnek. A «fiú megkapja a hár-

mast». (Pedig kettést is érdemelne, de hát félre ismerik.)

S nem csoda, ha lassankint a tanár is az Ön álláspontjára helyezkedik s ha szintén támad és védekezik, amikor Ön számonkéri tőle Pubi jegyeit. A szülő és az iskola között szakadék támad, amelyet nehéz áthidalni.

Pedig nincs igaza, Asszonyom, amikor szeretete önző féltékenységében aggódva néz az iskolára! Az iskola a család nevelőmunkáját folytatja; s ha Ön összeütközésbe kerül vele, ez azt jelenti, hogy Pubi otthon gyenge s jövőjének meg nem felelő nevelésben részesült.

Az iskola diáktársadalma miniatűr formája a nagy társadalomnak, amelyben az Ön fia valamikor el fog helyezkedni. A társadalmi életnek lélektani törvényei vannak, s ezeket nem lehet figyelmen kívül hagyni. Malomkövek forгатaga közé kerül az Ön kistfia s bizony szétmorzsolódik, ha nem edződött keménnyé, acélössá.

Pubi — hátán a könyvestáskával — a mai napon a család zárt köréből átlépett a «nagy élet»-be, kivándorolt eddigi hazájából egy másik országba, a vele egykorú fiúk országába, ahol egészen más titka van az érvényesülésnek, a boldogulásnak, mint odahaza volt. Ne féltse a kisfiát! Minden délben visszamegy az «őshazába», az Ön védőszárnyai alá s Önnek módjában áll vele együtt dolgozni az «új világ»-ban kivívandó siker előkészítésén.

Az iskola alkalmat ad az Ön fiának arra, hogy kibontakozhassak; hogy a benne lakó erőcsírák kifejlődhessenek. Képességei talajra találjanak, S Ön

ahelyett, hogy segítené kisfiát ebben az erőket próbára tevő s erőket kibontakoztató küzdelemben — oktalan szeretetével gyengíti őt. Mintha nem tudná, hogy az akadályok erősítik az embert s küzdelem és ellentét nélkül nincs győzelem.

Pubi az iskola kis társadalmában eljut a gnóthi seauton, az önismeret bölcsességéhez. Ha Ön, kedves Asszonyom, nem rontja el őt örökös magasztalásával s nem plántál a fejébe önértékéről helytelen fogalmakat, akkor lassankint megtalálja önmagát. Pubinak éles szeme van: átlát a szitán, megismeri társait s azok lelkületét. Barátságokat köt, ellenségeket szerez, az iskola udvarában összeméri erejét mások erejével, a tanteremben versenyre kel bajtársaival s a tanár (a kis küzdelmek döntőbírója) segíti Pubit az önismeret mesgyéjén való előhaladásában. Elhíheti, hogy az iskola belső életében nem a leckeadás és a tananyag kikérdezése a legfontosabb dolog! Ebben a kis társadalomban végzetesen fontos lélektani folyamat megy végbe. A gyermek itt talál önmagára, itt tűzi ki első céljait, itt fejlődik ki benne a pontos vagy pontatlan hivatalt, az igazságos bírót, a bátor katona, az ügyes diplomata, az okos kereskedő, az író, a tudós, a föltaláló. Itt, ebben a látszólagos zűrzavarban nyílnak ki lelkében a képességek apró magtokjai s a csodálatos magvak széthullanak a lélek talaján s megkezdik termékeny életüket. Az iskola társadalmában készül az a férfi, aki Pubikában lappang.

Kifejlődik a fiúban az igazságérzet, a társadalmi élet egyik legszebb virága s ezzel együtt megjelenik a *szociális érzés*. Megtanulja, hogy a szülői ház falán

kívül is vannak testvércink, hogy ezeknek a sorsáért felelősek vagyunk. Lassankint leszokik erről a csúnya mondásról: «Semmi közöm hozzá!» A szociális hajlammak és készségnek számtalan alkalma van az érvényesülésre az iskolában, ahol különböző társadalmi rétegek gyermekei élik a közös sorsot. A felebaráti szeretet nem marad többé szóvirág: az igazi emberszeretet a társadalmi együttműködés, a közös öröm és közös bánat gyümölcse. Az egymásért való felelősség gyönyörű erénye, a bajtársiaság, a szolidaritás bizonyos célok érdekében: mindez a fiútársadalomban lesz először a cselekvések motívuma. S ha a tanár együtt él tanítványaival s résztvesz munkájukban, akkor a fiúk igazságos zsinórmértékhez alkalmazkodnak.

Azt is megtanulja Pubi, hogy ő nem tengely, csak egy kis csavar: de arra is rájön, hogy a kis csavarnak is nagy a jelentősége és szerepe az emberi közösség eleven gépezetében. Rájön, hogy «szerepet vállalni» boldogító öröm s hogy társai elismerését kivívni mily nemes ambíció! Pubi *az* iskolában hatással van másokra, s viszont mások is hatással vannak rá. Alkalma van barátait befolyásolni, irányítani, egy szóval nevelni. S az együtt dolgozó fiúk egymásrahatása kellő tanári irányítás mellett sokkal fontosabb, mint a lexikális ismeretek tömege.

S azt is a saját bőrén érzi az Ön Pubija, hogy mit tesz az: másokért szenvedni, mások hibáit kiengesztelni: részesnek lenni közös bűnhődésben, amikor nem is követett el rosszat. Megtanulja az áldozat értékét és szépségét.

Ő, hányszor botlik az Ön kislánya, amíg megtanul

járni! Hányszor kell kikapnia, szemrehányást elszenvednie, viseletből intést kapnia, amíg megtanulja az emberek között való helyes élet csinját-binját; amíg rájön, hogy a multságrontó, a hencegő, az irigy, a csúfalkodó, az árulkodó, a rendetlen, a nagyképű, a társaitól visszahúzódó, a tiszteletlen fiú nem szerez elismerést és szeretetet abban a kis országban, amelynek épúgy van államrendje, morálja, törvénykönyve, mint a nagyok országának.

Éppen ezért, nagyságos Asszonyom, ne haragudjék az iskolára, ha Pubi szekundára felel s ha panaszkodnak rá a tanárai. Üljön össze barátságos beszélgetésre az osztályfőnök úrral s mutassa be neki a fiát olyannak, aminőnek az objektív és szigorú szeretet megismerte. Legyen Pubi sorsa az Önök *közös problémája*: szövetkezzék a tanárokkal s közös erővel dolgozzanak Pubi jövőjén. Ha a tanár ilyen objektív képet kap a fiú jó és rossz tulajdonságairól s ha megérzi, hogy Ön nem jó osztályzatot akar zsarolni tőle, hanem kezére akar járni abban a munkában, amelyet a katedrán végez, akkor megértik egymást. Az iskola ne legyen az Ön szemében bizonyítványgyár, hanem a férfinevelés műterme, ahol a faragatlan márványból emberremekeket vésnek és csiszolnak.

A család és iskola együttműködése olyan szoros legyen, aminőnek a közös cél kívánja. Ha fölkeresi, Asszonyom, kisleány tanárait, ne csak azt kérdezze meg: milyen jegye van a gyerekeknek. Az iránt is érdeklődjék, mint válik be diákországban az új honpolgár; teljesíti-e társadalmi, szociális, emberbaráti köteleseit? Miféle hibákat lát jellemében a tanár; —

s beszéljék meg, hogyan lehetne a bajon segíteni?

S ne sértődjék meg, ha a tanár «indiszkrét» s ha olyan adatok után érdeklődik, amelyek — nem egyszer — a család szégyenletes titkai. A tanár magyarázatot keres a gyerekekben kiütköző tulajdonságokra; kutatja egyes tetteinek, szavainak, megnyilatkozásainak a motívumait. Legyen őszinte és ne röstelje föl tárnni fia nevelője előtt azt a miliót, amelyben a gyermek él s amelynek a nyomait elviszi magával az iskolába is. A tanár ezeket az ismereteket értékesíteni fogja, amikor a fiút felelteti, amikor négy szemközti beszélgetésre magához rendeli, amikor bizonyos rossz szokásokat ki akar irtani belőle. Őszinte jószándéka magával fogja ragadni még a közömbös tanárt is: ráveszi őt, hogy törődjék többet az Ön kisfiával.

Minden gyermek közkinccs: a magyar haza kincse. Az Ön kisfia is atomja annak a szent közösségnek, amelyet szebb magyar jövőnek hirdetünk és hiszünk. A gyermek élő gyöngye a családnak, de értékes kincse az iskolának is, amely azon dolgozik, hogy a gyermekeinkben lappangó erőcsirákat a legteljesebb mértékben kifejlessze és munkába állítsa. Gyermekeink sorsa a magyar haza sorsa: ezért kötelessége Önnek is, a tanárnak is, hogy fia sikerüljön.

S fiának éreznie kell, hogy Ön nem gyanakodva, hanem bizalommal néz az iskolára, hogy amit a tanárja mond vagy tesz, azt Ön is helybenhagyja a szebb magyar jövő érdekében.

26. A GYERMEK ÉS A JÁTÉK.

Éppen jókor érkeztem. R.-né indulatos hangon szidta Dönci fiát:

— Mi lesz belőled, te! Hát azt hiszed, hogy játék az élet? Rakod el mindjárt azt a sok vacakot! Uram Isten, ilyen nagy gyerek és örökösen játékon jár az esze. Nézze csak! — fordult hozzám «a gyermekei jövőjével törődő anya». — Látja ezt a kőtoronyt? Ő épít! Mit szól hozzá, Ő épít! Merklinezik meg színes kockákból várat rak. Nincs ebben a gyerekekben semmi kötelességérzet. Ahelyett, hogy olvasna, vagy ismételné a leckét, vagy pedig segítene nekem a konyhában — ő játszik. No megállj, majd megmondom az apádnak! . . .

Egy barackot nyomtam Dönci bűnbánó fejére és kiküldtem őt a kertbe. R.-né leültetett:

— Jaj, mennyi baj van ezekkel a gyerekekkel! De ilyen ám Zsuzsa is. Maholnap eladó lány lesz és órákon át babával játszik; ruhát varr és felöltözteti a «gyerekeit» — mint ő mondja.

— S nagyságos asszonyom nem boldog, hogy ilyen élénkeszű, életrevaló gyermekei vannak?

R.-né gyilkos tekintete szinte a vesémg hatott:

— Mindjárt gondolhattam volna, hogy a gyerekek pártjára áll, ahelyett, hogy az élet komoly feladataira figyelmeztetné őket. Micsoda ember lesz

Dönciből, ha játékkal tölti el a drága időt! Így készül a jövő terhes föladataira.

— Így készül bizony, nagyságos asszonyom! Dönci a legjobb úton halad, hogy tevékeny, hasznos tagja legyen a társadalomnak. Zsuzsa is most járja az ideális háziasszony s a jó édesanya iskoláját.

— Nono! Még elhitesi velem, hogy a játék a legokosabb dolog, amivel gyermekeim foglalkozhatnak.

— Remélem, sikerül ezt bebizonyítanom. A játék az egyetlen komoly dolog, amelyet a gyermekkel eredményesen végeztethetünk. Játékká kell átalakítanunk a jellemnevelést, a tanítást, s a művészi erőcsirák fejlesztését. A rómaiak a tanítót «ludi magister»-nek nevezték s mintegy jelezték, mennyire komolynak tartják a játékot. (Ludus - játék.)

— Ez súlyos kijelentés volt, pedagógus uram! — szólt epésen R.-né. — Önmaga ellen beszél: mert mit szólna hozzá, ha órája alatt a gimnáziumban kockakövekkel, színes golyókkal játszanának a tanítványai? Mi lenne a latin nyelvtannal s az irodalomtörténettel, ha szabadjára engedné a gyerekek játékszenvedélyét!

— Igaza van, rosszul fejeztem ki magam. A gyermeket rá kell nevelni a kötelességteljesítésre: hogy tanulja meg a leckét; hogy mélyedjen el a számtanpéldák titkába; hogy ismerkedjék meg a különböző tudományok alapfogalmaival. A gyermek figyeljen óra alatt a tanár szavaira s odahaza tegyen félre mindent, míg iskolai föladataival el nem készült. Magoljon, írjon, olvasson, gyakorolja a

helyesírást, a ragozást s igazodjék el a térképen. Megkívánom tőle a legkomolyabb fegyelmet s a fejfájdító szorgalmat. Döncitől is megkívánám az ön helyében, hogy legyen tisztajeles. — S mégse vonom vissza előbbi kijelentésemet.

— Máris visszavonta!

— A gyermek a játékon keresztül jut a komoly föladatak porondján kivívott győzelemhez. Képességeit a játék fejlesztette odáig, hogy a számtanórán s a fizikaórán is meg tudja állni a helyét. A játék pedagógiai értékét önnek is ki kell aknáznia, asszonyom!

— Nem értem önt. Azt már hallottam, hogy a játék megszépíti gyermekkorunkat, tündérországgá varázsolja ifjúságunk napjait. Boldog az, akinek játékaik voltak; viszont a játék nélküli gyermekkor árnyékot vet az ember egész életére. Olvastam szentimentális emberbarátok cikkeit arról, hogy ne bántsuk a játszó gyermeket; s hogy igazán csak az szereti kisfiát és kislányát, aki nem fosztja meg őket a játék ártatlan örömeitől. Azt azonban még nem hallottam, hogy a játék fontosabb, mint a tanulás vagy a munka.

— Mikor gyermekei elmélyednek játékuikba, üljön le a szoba sarkába és figyelje meg őket. A gyermek jelleme, képessége, érdeklődési köre, testi-lelki mivolta játék közben bontakozik ki ön előtt. Megismerheti kisfiát és kislányát: — a szívük kapuja kinyílik s ön bepillantathat oda.

A játszó gyermek *él*: mozog, cselekszik, beszél; tervekbe önti akaratát s gondolatainak testet ad; érzései, indulatai ajkára tódulnak. Csodálkozni fog,

hogy Dönci mennyi testi és szellemi energiát fektet bele játékába.

Mindenekelőtt elárulja tehetségét és hajlamát: elárulja, hogy mit tartalmaz a «titokzatos batyu», amelyet a Maeterlinck-féle kék birodalomból, az időtlenség országából magával hozott a földre. A játszótér életpályáján már jelentkeznek az építésszék, mechanikusok, a katonák, a költők, a szónokok. A «kedvtelés» bevilágít a jövőbe.

Különösen nagy a társasjáték jelentősége, mert ez a gyerek-társadalom összekötő kapcsa.

A játzó gyermek társadalmi életet él: egyéniség, aki beilleszkedik a közösség gépezetébe. A jó gyermekek együtt-játszása jó társadalom. Demokratizáló erő van benne, mert a játékban mindenki tehetsége, tudása, ügyessége szerint érvényesül. A játékban kitűnik, ki a vezér s ki a közlegény.

A játék vezeti át a gyermeket a képzelgés hamis világából a való élet józan mezejére. A szülői szeretet elfogultsága, a rokonok oktalan hízelgése a «csodálatos publi» agyában hamis adatokat raktároz el önmagáról. Dönci nem ismeri önmagát s nem ismeri kortársait. A játék józan és pártatlan mérlegre rakja Dönci fürgeségét, ügyességét, erejét, kombináló képességét: s Dönci rájön, miben előzi meg pajtásait. Már értékelni tudja mások előnyeit és fölvértezi magát. Szövetséget köt, erőket egyesít, rétegekre osztja a vele egykorúak társadalmát. Megtanul fejet hajtani az emberi kiválóság előtt; megtanul röstelkedni, érzi az alul-maradás szégyenét; fölüti fejét benne a dac, a «csak azértis!»

Dönci játék közben lassankint eligazodik ebben

a zűrzavaros világban, kikorrigálja hamis fogalmait — és elfoglalja a maga helyet, amelyet csakugyan megérdemel.

Ez a játék egyik értéke; — de van egyéb haszna is.

A gyermek legősibb ösztöne a *cselekvés*; nem a gondolat, nem a reflexió, hanem a tett. Szeret cselekedni és szereti, ha cselekednek körülötte. A játék pedig csupa cselekvés, erők gyakorlása, célok elérése: csupa szent emberi dolog.

A játékot 10—12 éves korig az *érzelem* színezi, azon túl az *értelem*. Tizenkét éves korig a gyermek különösen *élvezi* és átéli a játék örömeit, — bele-mélyed és mindent megelevenít. A fantázia színes és nagyító reflektorai megszépítik a játszóteret. E korban a játék nem lehet bonyolult — sa kedély« világ alakítására legyen alkalmas. Főként olyan játékok szerepeljenek e korban, amelyek nem test-edzés-szerűek, nem veszik igénybe a fizikumot. Ilyenek az *utánzó* játékok, a *társas-* vagy valamilyen *eszközzel* való játékok, amelyekben a gyermeknek alkalma van *emberi* és *történelmi* jeleneteket átélni. Ilyen például a vonatjáték; Robinzon történetének a mezőn, a parkban vagy az erdőben való átélése stb. Örök emberi küzdelmeket, mély érzéseket él át a gyermek, ha a társas kirándulást Robinzon szigetének egy-egy élményévé alakítjuk át.

A helyesen irányított játék egyszersmind gyakorlatba átvitt egészségtan: biztosíthatjuk általa a test harmonikus fejlesztését, erősítését. Működésbe hozzuk a nyak, a kar, a láb, a mell izmait; — de ennél fontosabb, hogy foglalkoztatjuk az *érzékszerveket*. A hallás élességét fejlesztik azok a játékok,

amelyeket bekötött szemmel játszanak. Gyakorolhatjuk a szemet, a nyelvet, a szagló érzékszervet is.

Dönci nemsokára abba a korba jut, amelyben a jellemfejlesztő játékoknak jut nagyobb szerep.

Veszek egy példát. Ismeri ön az ú. n. számjátékot?

— A fejére köt egy vastag kartonlapra festett számot és elfoglalja az ellenfél táborát: leolvassa az ellenség fején lévő számot s ezzel «lelövi». Ez az? Dönci sokat beszél róla.

— Nos, ebben a játékban az ön fia megtanulja a bajtársaival való együttműködést. Megszervezik a «támadó hadjáratot», kiosztják a szerepeket. Minden «osztag» kap egy vezetőt. Ugyanekkor a saját várukat is védeni kell, tehát a védelem taktikáját is kidolgozzák és pedig úgy, hogy minden pillanatban viszonyba kell állítaniok a védelem fogásait az ellenfél esetleges támadó mozdulataival. Dönci fejében az eshetőségek szárait a nyugodt fegyelem fogja egybe. Számontartja, melyik bokor s fa mögött melyik bajtársa lapul s ki fogja őt fedezni, ha előre rúgta. A játék szabályai tiltanak minden beszédet s így a *hangtalan együttműködésre* vannak utalva. A csalást büntetik s az ellenféllel szemben érvényesek a *lovagiasság* szabályai. S Dönci játék közben megtanulja értékelni a *fegyelmet*, az *engedelmességet*, az egymásért való erőfeszítés fölemelő tudatát; a becsületes győzelem nemes *önérzetét*.

Vannak *szociális jellegű játékok*; s ezeket különösen kell értékelnünk, mert a legszebb emberi érnység gyakorlóiskolái. A gyermek először csak játssza a megértést, az emberszeretet tényeit, a má-

sok sorsába való beilleszkedést — később azonban a játék országrendező, társadalmi bajokat gyógyító karitatív tevékenységgé válik.

Vigyázzunk arra is, hogy a játékok a magyar lelket szolgálják. Csináljunk játékokat, amelyekben a magyar mondavilág, a magyar történelem alakjait utánozzák a gyermekek. Rögtönzött jelenetek lehetnek ezek papír-jelmezekkel. (Pl. Botond bizánci érckapu kalandja; Lehel kürtje; Attila lakomája, Mátyás király Gömörben, Mátyás és a kegyetlen bíró stb.)

E játékokból megismeri és megszereti a kisfiú a magyar földet, a tipikus magyar alakokat: a huszárt, a csikóst, a juhászt, a magyar hősök jellemvelő alakját. Minden játék mélyítse el gyermekeinkben a magyar föld s nép szeretetét. Népköltési gyűjteményeink sok olyan játékot tartalmaznak, amelyek a magyar észjárást tükrözik vissza. Ezeket is föl lehet használni akár eredeti alakjukban, akár át-alakítva. Milyen kedvesek a nép-alkotta pásztorjátékok, vízkereszti s egyéb népjátékok!

A játéknak nemzeti karaktere van: a japán elsőrendű társasjátékokat alkot, a kínai kalmár-szellemet visz a játékaiba, a német a katonásdit szereti, — a magyar már a X. században labdával játszik. A XIII. században a felnőttek között is divatos volt e játék, a XV. és XVI. században pedig annyira kedvelték, mint manapság a footballt. Neveljük rá gyermekeinket, hogy a durva football helyett a régi magyar labdajátékokat újítsák föl. Porzsolts Lajos könyve *száztíz* labdajátékot ismertet, amelyek a történelem folyamán nálunk divatban voltak.

S ön, mint katolikus családanya, gondoljon a názareti házra is: a gyermek Jézusra, akinek szintén lehetnek játécai. Utánoztassa kisfiával a názareti Gyermek munkáját: mint segített édesanyjának és Szent Józsefnek.

— Szóval, ne szidjam Zsuzsát és Döncit, ha játszanak — szól megértő hangon R.-né.

— Szeresse őket akkor is, ha fölforgatják a szos bák rendjét. Ha ilyen szemmel nézi kislánya «babázását», meg fogja szeretni benne a kis-mamát. Mennyi gonddal ruházza föl bábuít s milyen önfeláldozással becézi, eteti, altatja őket! Mintha élnének a merev celluloid-figurák vagy durván faragott fadarabok: — pedig nem azokban van az élet, hanem Zsuzsika meleg szívében.

Kislányának a baba-szobája és baba-konyhája vele együtt meg fog nőni; a filigrán ágy és asztal valódi asztallá válik s a kis tűzhely valódi tűzhely lesz; a játék-edények is megnőnek. És Zsuzsika nem fog megváltozni. Nem bántja majd a gyereksírás; nem vágyódik bálba, színházba, mert nem akarja másra hagyni gyermekeit, akiket épp oly gyöngéd szeretettel etet és fektet, mint most ezeket az idomtalan figurákat. S konyhájában is azzal a gyakorlott készséggel látja majd el teendőit, amely most ön előtt olyan haszontalannak tűnik föl.

A játéknak igen fontos szerepe van a gyermek életében: önképző tevékenység az, nem haszontalan időpazarlás.

Ha ön, nagyságos asszonyom, csakugyan szereti Döncit és Zsuzsikát, akkor éppannyit törődik játékaikkal, mint leckéjükkel. Ha ön kisfia latin

jelese érdekében megtanulta a latin igeragozást és a praepositiókat, akkor foglalkozzék rendszeresen azokkal a játékokkal is, amelyek Dönci jellemét alakítják s ráedzik őt az élet *gyakorlati* föladataira.

Vegye ki a könyvtárból a játékkal foglalkozó könyveket s beszélje meg hozzáértő pedagógusokkal, milyen játékok alkalmasak arra, hogy Dönci nevelődjék rajtuk.

Nem minden játék értékes. Vannak üres és céltalan játékok is; ezek ártanak fia és lánya jellemesnek, mert rászoktatják őket az időpazarlásra.

Önnek ismernie kell a játékokat és tudnia kell pedagógiai értéküket: melyik mire jó, s mennyiben segíti elő Dönci és Zsuzsika jellemének, egyéniségének a harmonikus kibontakozását.

Most pedig hívjuk be Döncit, hadd fejezze be ezt a miniatűr kőhidat!

27. «ANYUSKÁM, NE DRUKKOLJ!»

Tegnap délután meglátogattam D.-éket. D. régi ismerősöm s most a kisfia hozzám jár iskolába. Kedves csibész, csupa élet, — a latin azonban nem nagyon köti le a figyelmét.

Az előszobában — mialatt kopogtatásra emeltem ujjam bütykét — fültanúja voltam egy párbeszéd végének. D.-né remegő hangon mondta:

— Nagyon vigyázz, kisfiam, ha az oratio recta-t kérdezi a tanár úr . . .

— Anyuskám, ne drukkolj!

Erre benyitottam. D. mama ott ült a fia mellett s együtt tanulták a latin nyelvtant.

— Nini! — szóltam. — D. mama latinul is tud?

— Tudok ám! — mosolygott az asszony. — Marci miatt tanultam meg ezeket a rettenetes nyelvtani szabályokat.

Szegény D. mama! Mialatt fia ruháját foltozza, vagy a konyhán foglalatoskodik, a «consecutio temporum» s az «ut finale» rejtelméin is töri a fejét. Hány éjszakán át gyakorolta a latin ragozást, boncolgatta a neki vadidegen szöveget!

— Mit csináljak? Marci feje nem bírja ezt a nyelvet. Kell valakinek foglalkozni vele. S a férjem nem ér rá. Különben is ideges . . .

— No, ez szép! — szóltam és leültem én is

velük szemben. — Eszerint ha leckét adok, tekintettel kell lennem Marci mamájára is, mennyit bír elvégezni a harisnya-stoppolás s a vasalás mellett. Nem forog-e fönn túlterhelés ... S emellett ez a betyár így vigasztalja az anyját: «Anyuskám, ne drukkolj!»

Szóval a mama nemcsak magol, hanem még drukkol is a szekundától. A fia szekundájától!

Az asszony kiküldte Marcit játszani és szomorúan rám nézett:

— Úgy van, amint mondja, tanár úr. Igazán nehéz eldönteni, ki fél jobban a vizsgától a gyerek-e vagy a szülő. O, ha a tanár tudná, hogy kinek adja a szekundát! Az a szekunda nem statisztikai adat a tanári notesz vonalkáinak a ketrecében, nem élettelén szám, hanem élő szörnyeteg; karmai vannak és nemcsak a fiaink szívét, önérzetét, reménységét marja meg, hanem a szülő lelkébe is belemar. Igen, tanár úr, kimondom nyíltan, a szekundát *én* kapom jutalmul azért a túlfeszített munkáért, amelyet végzek. Önök nagyon könnyen adnak szekundát. Gyakran egy kis hangulati árnyalat, bosszúság, a gyerek szórakozottsága, egy kis félreértés elég ahhoz, hogy a fiamon keresztül megsebezzenek engem, aki egész délelőtt számon tartom a tanórákat és drukkolok idehaza a fiamért, a fiam jövőjéért. Mert hiszen a kis fiam sorsának a statisztikai adatai ott sorakoznak a tanári noteszokban.

D.-né mindig jobban belemelegedett. Csillogó szemeit rám emelte és így folytatta:

— Tudja, mit jelent nekünk, szülőknek, az a szekunda? Egy esztendőt jelent! Egy év összesűrít-

tett munkája, reménysége füstbe megy. Egy esztendő nagy idő, tanár úr! Egy év alatt meg lehet öszülni; egy év alatt meg lehet halni. Hány reggeli fölkelés, leckeisméltés, hány villamosraülés, hány átdrukkolt délelőtt, hány tanulással eltöltött déls után, esti fönmaradás van egy esztendőben! Mennyi apró adatot halmoz össze az idő egy év alatt a család életében! A gyerek a szemünk láttára fejlődik, reményeit elének találja s mi hozzáfűzzük a magunk reményeit. A leckékből nem a trójai háború, nem a római ház beosztása, nem a pún harcok lefolyása bontakozik ki, hanem egy diploma s a velejáró érvényesülési lehetőségek sorozata. Az ön noteszében a «jeles» vagy akár az «elégéses» hivatalt jelent: kinyílik egy gyár kapuja, fölvesznek egy fiút a katonaiskolába, az egyetemre; az általános tudás mezejéről a speciális önképzés terére lép egy ifjú. A szekunda pedig leeresztett sorompót jelent, bezárt kaput, bilincset a lépni akaró lábon, a munka után lendülő kézen. S jelenti egyesztendei erőfeszítés újrakezdését. Pedig milyen nehéz a remények szárnyait megfoltozni, újra lelkesedni, újra megjárni ugyanazt az utat, amikor minden perc drága! Közben rohannak a napok, a hetek, a hónapok. S mindenki elének vág, akivel együtt kezdtük a versenyfutást. Szörnyű dolog érezni, hogy félretoltak, hogy lemaradtunk, hogy hiába vontuk meg szánktól a falatot, hiába rongyoskodtunk, hiába raktunk garast-garasra, csakhogy gyermekünkben legyen valami. Higgye el, tanár úr, én jobban drukkolok, mint a fiam. S ha a tanároknak módjukban volna életünk ablakán bepillantani s meglátnák a láthatat-

lant, akkor nem adnának olyan könnyen szekundát s nem vetnék vissza egy esztendőre a fiainkat az előretörés útján. Ha látnák, hogy a leckéhez mennyi szülői könny, anyai sóhaj, apai munka s erőfeszítés fűződik; mennyi gyöngédség, jóság, őszinte buzgalom emléke nemesíti meg a számtanpéldát s a declinatiót, jobban kikérdeznék a gyereket s nem a pillanat esetleges zavara alapján ítélnék meg az otthoni órák buzgalmát. Így van ez, kedves tanár úr! Úgyse, nem haragszik?

— Az édesanyára még akkor sem tudok haragudni, ha nincs igaza. Önnek pedig, nagyságos aszszonyom, sokban igaza van.

Tudom én, hogy a tanári notesz nemcsak «adatok» gyűjteménye; a számok mögött eleven élet pezseg, akarat feszül, cél világít s egy-egy szekunda tragikum forrása is lehet.

Abban igazat adok önnek, hogy a tanár *necsak* az iskola négy fala között, a «kathedra vérpadján» vizsgáztassa a diákot, hanem pillantson be a családba is, amely a gyermeket a katedrai párviadalra kibocsátotta magából.

A tanár *necsak* a diákot vizsgáztassa, hanem a szülőt is, akinek a munkája, gondoskodása, szeretete föltétlenül nyomot hagy a leckén, amelyet a gyerek megtanul vagy nem tanul meg. Az *egész gyermeket* kell megvizsgálni összes rekvizitumaival együtt; be kell pillantania a pedagógusnak a társadalmi és családi kulisszák mögé is, mert ítélete — «jelese» vagy «szekundá»-ja — csak akkor lesz igazságos.

A gyermeket nem vizsgálhatom a talajtól függetlenül, amelyből szelleme táplálkozik. A jó botanikus

nemcsak a növény virágját és termését nézi, hanem számításba veszi a talaj összetételét, anyagát s az éghajlatot is, amely módosítja a légkör hatását az élő szervezetre. Az élet ezerféle föltétele mind tekintébe veendő ott, ahol összefüggést keresünk a végzett munka s az eredmény között.

Igaza van, nagyságos asszonyom, amikor a szülő szempontjainak is szerepet kíván a vizsgákon. A szekundával a tanár esetleg elintézte az ön fiát, mint iskolai problémát. Rosszul felelt — megbukik — menjen más pályára vagy ismétlje az osztályt! Az édesanya s az apa problémája azonban ezzel nincs még megoldva. A gyermek az iskola színpadjáról eltűnik, de a családban megmarad. S kérdőjelek veszik körül magábaroskadtt alakját: Mi lesz most veled? Inasnak adjalak? Újra nekivágsz a már végigjárt kálváriának?

A gyermek nemcsak iskolai adat, névsor, százalék, hanem egyszersmind egy család szemefénye, egy apa s anya folytatása; nyereség vagy teherétel a nemzet bonyolult közösségében. S mindenekelőtt hús és vér, test és lélek, szív és agy; két láb, amely cipőt visel; két kéz, amely még a szalmaszálba is kapaszkodik, ha baj van.

— No látja, tanár úr, önmaga is elismeri, hogy nem szabad könnyelműen szekundát adni és bukattani — szólt D.-mama.

— Elismerem — szóltam, — de önnek is be kell látnia, hogy a szekunda s a tanári szigorúság nem akadály, csak minősítés. Nem az a baj, nagyságos asszonyom, hogy a tanár (most a lelkiismeretes tanárra gondolok!) szekundát ad s elbuktatja az ön

fiát. Ott a baj gyökere, hogy ön, mint szülő, helytelenül értékeli a fia képességeit s nem neki való pályára kényszeríti. Ön elképzelt egy hivatalt, egy pozíciót, amelyet gyermekének szán, aztán arra akarja rávenni a tanárokat, a rokonságot, összeköttetéseknek egész hálózatát, hogy fiát erre a pozícióra alkalmassá tegyék. Ki akar kényszeríteni a sorstól, az iskolától s gyermekétől egy végbizonnyítványt, egy diplomát, amely följogosítja önt arra, hogy fiának azt a szem előtt tartott, célul kitűzött pozíciót követelje.

S ezért a diplomáért s ezért a nyugdíjas, jól fizetett pozícióért drukkol ön, asszonyom, s nem azért, hogy a fiában rejlő energiák kibontakoznak-e.

Ha ön első kötelességének tartaná fia megismerését s ha az volna a célja, hogy képességeinek, tehetségének megfelelő nevelés által kialakítsa benne a harmonikus lelkű elégedett embert, akkor nem kellene minden latin órától drukkolnia. Csakhogy ön egy sereg társadalmi előítéletnek rabja.

Azt hiszi, hogy az ön fiának gimnáziumot kell végeznie, mert ez hozzátartozik a család színvonalához. Micsoda szégyen volna, ha a gyerek még az érettségét se tudná letenni! Ennek az érettségi bizonyítványnak az érdekében drukkol ön s ezért tanul a konyhában s a varrógép mellett latin nyelvtant. S ezért korholja, kényszeríti tanulásra a fiát, akit a latin kultúra egyáltalában nem érdekel.

S ha végigszenvedte a család a nyolc (esetleg még több) esztendő, Marcit «benyomják» valahova napi-díjasnak, számkukacnak, körömpiszkáló kishivatalnoknak. S Marciból nyárspolgár lesz.

Pedig én szebb jövőt szánnék neki. Ügyes, talpraesett fiú, csupa életrevalóság s nagy benne a gyakorlati érzék. Tízpercekben üzletet bonyolít le s bélyegakciói minden hozzáértő kortársát meglepik. E mellett angolt tanul nem nyelvtanból, hanem a cserkészparancsnokától, sétaközben s kirándulások pihenőin. Levelezésben áll egy amerikai fiúval, aki gyapotkereskedő akar lenni.

Marci ismeri és szereti a földrajzot; idegen országok életéről, népeiről, terményeiről órákon át elbeszélget az őrsi gyűlések alatt. Szinte fanatizálja barátait: valamennyi utazni akar és be akar kapcsolódni a nagyvilág érrendszerébe.

Az ön fia tisztában van Brazília, Kuba, New-Zealand terményeivel; érdekli a repülőgép, a modern közlekedési eszközök hálózata; az egymásra utalt országok igényeinek szükségszerű kielégítése.

Mondja, kedves asszonyom, miért drukkol a fiáért, amikor ott görnyed szegény az iskola padjában és próbálja magát fegyelmezni a bizonyítvány érdekében? Ha Marcit tehetségének és hajlamainak megfelelő iskolába adná, nem kellene drukkolnia. Csupa lendület, jókedv, ambíció volna az a gyerek s passzióval tanulná a kereskedelem éppen nem könnyű tantárgyait.

Én igazat adtam önnek, a tanár ne adjon meg» gondolatlanul szekundát, mert a gyermekem keresztül a szülőt bünteti; remények szárnyát tépdesi s esetleg visszaveti a gyermeket azon az úton, amelyen jövője felé siet. De ön is adjon igazat nekem! A tanári «brutalitás», a buktatás és a szülői drukkk oka leg-

többször abban rejlik, hogy a szülő nem ismeri gyermekét.

Isten minden gyermek szívébe, lelkébe elrejtette a maga ajándékát, a boldogulás csiráját. Nekünk az a kötelességünk, hogy ezt a tehetséget a legteljesebb mértékben kifejlesszük, mert ezen a hajlamon, ezen az önerőn épül a későbbi élet boldogsága és sikere.

Ha ön a nekivaló iskolába írhatja fiát, ahol a fejlődő lélek rátalál önmagára, akkor méltán mondhatja a gyerek: «Anyuskám, ne drukkolj!»

28. CSERKÉSZ FIAM VAN.

Levelt kaptam egy mamától.

«Elrabolták tőlem a fiamat! — írja többek között. — A fejébe nyomtak egy nagy kalapot, a mellére tűztek egy sárgaréz-jelvényt; zöld nyakkendőt kötöttek a nyakára — s Bandi eltűnt. Időnkint látom még őt: hosszú szeges bottal böködi a padlót s a szőnyeget, feszesen jár-ke; törvényeket idéz és vág a fejemhez, ha kifogásolok valamit a viselkedésében. Délutánonkint gyűlésekre jár, vasárnap hátizsákot töm s kirándul. Nem is ebédel itthon. Minden gondja a térkép, a trombita, a háromszögű őrsi zászló. Csak akkor hízeleg nekem, amikor a konyhában vagyok. Azt mondja: tanítsam meg főzni, mert neki erre okvetlenül szüksége van.

Hová lett az én kedves, jó fiam? Elrabolták tőlem, megbabonázta a Cserkészközpont! A parancsnoka után fut, nem kell neki sem az apja, sem az anyja.

Hát igaz, elismerem, szép, formás fiú lett, a cserkészruha jól illik rá. Stramm fiú, eleven, ügyes; s magam is kinézek az ablakon, amikor csapatjával végigdöng a kocsiúton s kerek arccal fújja a trombitát. A cserkészünnepélyen is szépen szavalt. Mindez tetszik nekem: — de hol van az én Bandikám? Ez a fölünyes cserkész elnéz a fejem fölött, valami távoli

célt néz mindig és arra mosolyog. Mondja, hogyan szerezzem vissza a kisfiámat? . . .»

Nagyságos Asszonyom, röviden fogalmazom meg a választ:

Úgy szerezheti vissza a fiát, ha utána megy és maga is cserkész lesz. Nem arra gondolok, hogy álljon be a csapatba s tegyen búrkalapot a fejére, hanem arra gondolok, hogy ismerje meg a cserkészet lényegét, a tíz törvényt; a cserkészet pedagógiaját és segítse rá kisfiát, hogy kialakítsa önmagában a tökéletes cserkészt. S a célnál találkoznak. Ön olyan fiút kap vissza, akiben Önnek is, a magyar hazának is öröme telik.

S ha már megtisztelt bizalmával, engedje meg, hogy némi útmutatást adjak Önnek.

Először is lépjen érintkezésbe Bandi parancsnokkal, aki több, mint tanára a fiának. A cserkészparancsnok a nyílt szív örömevel fogadja Önt, mert jól tudja, hogy a cserkészetben csak a szülővel való együttműködés vezethet célhoz.

A szülő és a parancsnok között más a viszony, mint a szülő s a tanár között. Az iskolában a szülő önkéntelenül a védekezés álláspontjára helyezkedik. Egyik oldalon áll a fiú jó vagy rossz tulajdonságai-
val, gyenge vagy erős képességeivel, a bizonyítvány úrlapjával — s mellette áll a szülői éberség. Másik oldalon áll a tanár s az iskola összes igényeivel, amelyeknek érvényt akar szerezni. Az ütközőpont: megfelel-e a fiú? A kalkulus s a viseletjegy körül forognak az érintkezés kerekerei.

A cserkészetben az *egész* fiúról van szó: a veleszületett és szerzett erények s hibák, lap-

pangó, kibontakozni készülő tehetségek komplexumáról.

Önnek, Nagyságos Asszonyom, s Bandi parancsnokának közös ügyeik vannak. Közös kincsük lett a gyermek s közös ügy a gyermek nevelése. B. tanár úr tanítványai kedvéért őszülő fejjel cserkész lett. Bandi kedvéért Önnek is cserkésznek kell lennie. Különben is Bandi Önt erre előbb-utóbb rá fogja kényszeríteni.

A parancsnokkal való gyakori beszélgetés eredménye lesz, hogy Ön is megtanulja a cserkészlet tíz törvényét. A szülőnek tudnia kell, hogy a fia mire tett fogadalmat, milyen életelvek alapján renanzi szabad idejét s milyen magasrendű eszmék szolgálatában teljesíti kötelességeit.

Ha Ön lassankint megismeri a «cserkész-tananyag»-ot, az őrsi és csapatgyűlések lefolyását, a cserkészjátékok pedagógiai értékét, a természettel való együttélés gazdag erőforrásait: akkor tisztában lesz Bandival s tudni fogja, milyen igényekkel léphet föl vele szemben s hogyan kell vele bánni? Önnek tisztában kell lennie azzal is, hogy a cserkészlet eszközeivel hogyan hathat a fiára; meg kell tanulnia a cserkészhangot, hogy szólni tudjon hozzá ezen a hangon.

Önnek, Nagyságos Asszonyom, odahaza alkalmaznia kell a tíz törvényt s vigyáznia kell arra, hogy Bandi a családi élet keretein belül is ezek szerint a törvények szerint éljen. S csodálkozva fogja látni, hogy a cserkészlet törvények alapján állva sokkal könnyebben irányíthatja kislia fejlődését.

Az első törvény értelmében ellenőrizze Bandi

igazmondását: ha vét ellene, figyelmeztesse őt, hogy fogadalmat tett az egyeneslelkűségre. Ha Ön szóról-szóra idézi fia előtt az igazmondás törvényét s hozzáteszi: «Nem vagy igazi cserkész, ha hazudsz» — akkor egészen bizonyosan elevenére tapint cserkészváltára büszke fiának. Ez a cserkészlet varázsa, amely összefügg lényegével: az önkéntességgel, az önként vállalt kötelességek nemességével.

Ugyanígy szoríthatja rá fiát a *kötelességteljesítésre*; embertársainkkal való *szociális együttérzésre*; a *gyengédség* s az önmagával szemben gyakorolt *szigorúság* erényére; a *természetszeretetre*; a *takarékosságra*, az *engedelmességre*, a *tisztaságra*.

Adjon alkalmat Bandinak, hogy a cserkészletben tanult ismereteket, képességeit otthon átvihesse a praktikus életbe. Jó értelemben véve «ki kell használnia» fiát. Cselekedtesse, dolgoztassa őt s tetteit a cserkészlet szempontjából bírálja el. Adjon neki alkalmat arra, hogy *segítsen* Önnel otthoni munkájában és pedig *nem* a segítség haszna miatt. A fiú «segítése» pedagógiai tény, ámbár lehet gazdasági előny is. Bandi örömmel dolgozik, ha véle javíttatja ki a széklábat, a villanyt, kis testvéreinek a játékait; ha tüzet rakat vele s engedi, hogy megkeverje a rántást; vagy ha megbízza őt, hogy az egyik szobát fűrt-faragott alkotásaival ő díszíthesse föl.

S Bandi «alkotásai» idomtalanok, kezdetlegesek lesznek, de lényegben értékesebbek minden kínai porcellánál és perzsaszőnyegnél. Nem a megjavított székláb, a begyújtott tűz, a tarkára mázolt képkeret a fontos, hanem az a pszichológiai folyamat, amely gyermeke lelkében végbemegy, mialatt alkot

s erőit munkába állítja. Ezt Ön meg fogja érteni, ha cserkész-mama lesz!

Tudnia kell, hogy fia a *napi jótetre* is ígéretet tett, amikor a liliumot a mellére *tűzték*. A «használható fiú» legtermékenyebb erényét fejleszti ki Bandikában, ha segít neki a napi jótetteket kitalálni, mert ez nem kis dolog! A parancsnok, ha ismeri az Önök otthoni életét, bizonyára sok jó tanácsot tud adni Önnek e téren is. S ha Ön elég találékony lesz kisfia irányításában, Bandi minden évben háromszázhatvanöt jótéttel gazdagítja életét s így az Önök életét is. Mérhetetlen érték ez, ha a jócselekedetekben rejlő nevelő hatást napról-napra öntudatosítjuk. Nem nagy tettekről van itt szó: tanulja meg Bandi is, a mamája is, hogy a Mont-Blanck megmászása apró lépésekből tevődik össze — s a nagy jellem is a mindennapi élet mozaikjaiból épül.

Nem győzöm hangsúlyozni, hogy *vegye komolyan* Bandi cserkész-voltát. Nagyon sok cserkész valósággal mártírja a lekicsinylésnek, a semmibevevésnek. A gúny, a lélek mérge, elkábít, legyengít és bizalmatlanná tesz: ernyesztő hatása megbénítja a tevékenységre kész erőket. Akárhány szülő játéknak veszi a cserkészetet s eszerint bánik fiával. Nem szabad különködésnek, hóbortnak minősíteni a cserkész viselkedését. A szülő vegye komolyan fia minden megnyilatkozását, a cserkészetnek még a külsőségeit is: a kalapot, a nyakkendőt, a botot, a fölszerelést, a tisztelgést stb. A szülőnek tudnia kell, hogy fia kezében a főzőkanál, a trombita a nagy célokra való nevelés eszköze.

A cserkésszel éreztesse a szülő, hogy *tiszteli*

benne a különb emberfiókat s hogy megbecsüli benne a magyar haza kis lovagját.

Ön se tegyen vagy mondjon Bandi jelenlétében olyasmit, ami sértené benne a cserkészt. A valódi cserkész csakugyan tiszteletreméltó!

Beszélje meg Bandi parancsnokával az *otthoni fegyelmezés* kérdését is. A cserkészlet különleges fegyelmező eszközökkel rendelkezik. S emellett minden csapat életében vannak a büntetésre helyi jellegű módszerek és alkalmak. Az otthoni büntetéseknek is cserkészszerűeknek kell lenniök. Alapelv: nem szidni, hanem lelkesíteni a jóra; nem lehangelni s elkedvetleníteni, hanem buzdítani; nem megszégyeníteni, hanem a szeretet erejével hatni.

Úgy tudom, Ön már most törli a fejét Bandi pályaválasztásán. A cserkészlet segít megoldani ezt a problémát is, mert *tehetsége szerint* foglalkoztatja a fiát. S ez a foglalkoztatás gyakran összeesik egy-egy *cserkészjátékkal*. A cserkészjátékokat Önnek is kell ismernie! E játékok célja valamilyen képesség fejlesztése, lappangó erők előhívása és működtetése.

A tizedik törvény a *testi és lelki tisztaságot* teszi kötelezővé. Erről a tárgyról komoly megbeszéléseket folytasson a parancsnokkal, mert a cserkészlet erkölcsi nevelést ad s az ön fölvilágosító, jellemző adataira is szüksége van a parancsnoknak, amikor Bandi szívét megnyitja és tisztogatja. A tizedik törvény előírja a higiénikus életet, a vér izzó atómjában fészkelő lelki tisztaságot: azt az idealizmust, amely acélos izmokra, éles szemekre, erős idegekre, józan agyra, a szív erőteljes rithmusára támaszkodik, mikor a magasba tör.

A nemi kérdést a cserkészpedagógia nem az ú. n. felvilágosítással oldja meg, hanem a fölösleges erők átszerelésével, a fantázia lekötésével, az akaratneveléssel. Ebben a munkában Önnek is részt kell vennie, ha Bandit át akarja segíteni a kamaszkor örvényein.

Nagyságos Asszonyom, legyen büszke cserkészfiára és — menjen utána! A cserkészélettel való eleven kapcsolat meg fogja szépíteni az Ön életét is. Legyen jópajtása Bandinak, varrjon neki cserkészinget, hímezze rá a liliomot, tanítsa meg kisfiát főzni s legyen rajta, hogy odahaza is alkalma legyen élni és érvényesíteni a cserkész törvényeket!

29. «TISZTELD ATYÁDAT ÉS ANYÁDAT!»

Van nekem egy ismerősöm, K . . . Ernő, és annak van egy nyolcadikos diákfia, Mihály. A múltkor náluk voltam s végigéltem egy kínos jelenetet.

K . . . . Ernő erkölcsi prédikációt tartott a fiának, hogy merészelt este 9-ig kimaradni, mikor jól tudja, hogy 8-kor vacsoráznak.

A fiú feleselt; az érettségi tételeket beszélték meg egyik barátja lakásán.

A kellemetlen szóváltás folyamán kitűnt, hogy K . . . . Ernő barátom nem uralkodik a fián. A gyerek félvállról felelgetett apja paprikás, emelthangú kifakadásaira. Majd becsapta az ajtót és elrohant.

Ernő barátom felém fordult:

— Hát látod! Ilyenek a mai fiúk. Ezek ugyan nem tisztelik szüleiket!

Mielőtt eltávoztam volna, bementem Miska gyerek szobájába s — mint a ház barátja — lehordtam őt.

— Miska fiam, ezt nem hittem volna! Te elfeledkezel az isteni parancsról: «Tiszteld atyádat és anyádat, hogy hosszú életű lehess a földön».

Kifejtettem előtte, hogy a gyermek élete a szülők életében gyökerezik, onnét szedi gazdagságához, tartalmához a tápláló anyagot. A szülőnek joga van

ahhoz, hogy a gyermeke megbecsülje. A kort respektálni kell . . .

Ilyen és ehhez hasonló megjegyzéseket vágtam Miska fejéhez.

A gyerek csak hallgatott és vörös volt, mint a főtt rák. Többször ki-ki akart törni belőle a fojtott indulat, de aztán összeharapott ajakkal állt s lenyelte a kétségtelenül keserű szavakat.

Végül is legyintettem egyet és ott hagytam őt. Cinikus fráter, pedig valamikor kedves, jó fiú volt. Persze, a rossz társaság, a kamasz légkör megmérgezte az ő lelkét is.

Ma aztán levelet kaptam K . . . Miskától. A levél meglepett s íme közreadom. Tán akad, aki hozzászól s kiegészíti vagy megcáfolja.

Miska levele így hangzik:

Kedves Kálmán Bátyám!

«Ne vegye rossz néven, hogy múltkori szavaira és intelmeire csak most válaszolok. Megvallom őszintén, nagyon fáj, hogy éppen Öntől kellett lesnyelnem azokat a kellemetlen megjegyzéseket. Tudom, hogy Kálmán bátyám megérti az ifjú lelket, ezért őszinte leszek. A múltkor annyira forrott bennem az indulat, hogy nem tudtam volna objektív lenni s olyasmit is mondtam volna, amit most nagyon szegyeinek.

Szépen kérem, vegye ezt a levelet intim szívkitáró vallomásnak — s ha nincs igazam, szidjon érte össze — de valaki előtt ki kell mondanom, ami bennem forr.

Fejemre olvasta Kálmán bátyám az isteni paran-

csot: Tiszteld atyádat és anyádat ... A szülőnek *joga van* ahhoz, hogy gyermeke megbecsülje, tisztelje.

Hát ez az! Csakugyan van ehhez *joga*? Aztán tessék nekem megmondani, *mit* tiszteljek én az apámban? Anyukát sajnálom és szeretem: «elnézem neki», hogy rabszolgája apa szeszélyeinek, hogy otthonukat nem tudja rendben tartani, mert ebben a széteső otthonban csak egy akarat van, apáé, akinek a tulajdonságai egyáltalában nem tiszteletreméltóak.

Ne tessék hinni, hogy cinikus vagyok, hogy elzülöttem, s azért beszélek így a szüléimről. Sok álmatlan éjszakának, sok önmardosó tépelődésnek az eredménye az, ami bennem évek folyamán kialakult mint keserű meggyőződés. Engem elsőrendű tanárok tanítottak a keresztény erkölcsre, a józan életbölcselet törvényeire, a hazas és emberszeretet gyakorlati alkalmazására. Hittantanárom a szívembe véste, mi a jó s mi a rossz. Iskolai olvasmányaim, leckéim, tanáraink magyarázata s az önnevelés műhelyében végzett titokzatos munka kialakította bennem a becsületes, józan katolikus ifjút. Ezt bátran mondhatom Önnek, kedves Kálmán bátyám! Van nekem is világnézetem, van testi és lelki szemem, van testi és lelki fülem s ehhez ítélőképességem. S erre büszke vagyok, mert kemény munka, sok tanulás, sok elmélkedés s imádság eredménye ez a világszemlélet. Megvan az ítéletem a körülöttem kavargó élet jelenségeiről és szereplőiről.

Apám az esküvője óta nem gyónt s nem áldozott, pedig szerzetesi iskola nevelte őt is. Ellenben, hogy kariért csináljon, belépett az egyik szabadkőműves-

páholyba. E mellett minden lelkiismeretfurdalás nélkül hízeleg paptanárainknak, mert — szerinte — tőlük függ az én bizonyítványom milyensége. A hátuk mögött, otthon, szidja Őket és szégyenletes dolgokat mond róluk. Ha gyónni megyek, gúnyos megjegyzést kell tőle hallanom a papokról, akik az embernek még a gondolatait, érzéseit is ellenőrzik és terrorizálják. Ha kongregációba megyek, a leckét emlegeti, amely — szerinte — fontosabb. Ő jó katolikus — mondja, — de a papokat utálja — amellett azonban kihasználja a velük való kapcsolat előnyeit.

Mondja, kedves bátyám, miért kell nekem tisztelnem apa kettős erkölcsét, alakoskodását, haszonleső tapogatózását: mit, hol lehet hasznunkra fordítani? Nekem a férfias jellem egyenessége, tisztasága, az egész életet átjáró és cselekedeteinket irányító vallásosság imponál. Hogyan tiszteljem én apámat, akiből mindez hiányzik? Elhiggyem-e, hogy Isten nem ad «hosszú életet», mert szakítottam apám szélkakas-moráljával?

Bennem, mint jövőbe néző ifjúban, már most él a családalapítás vágya. S képzeletem megépíti a családi otthont minden szilárdságával és boldog szépségével együtt. S ez az álmodott kép nem hasonlít ahhoz a családhoz, amelyben most élek. Apa szívesebben ül a kávéházban, mint otthon. Van egy szűkebbkörű társasága, azzal szokott hetenkint kétszer vacsorázni egy kis kocsmában. A múltkoriban érte kellett mennem, mert fontos ügyben kereste a hivatalfőnöke — s mondhatom, keserű lett a szám íze! Ez a lompos, szellemtelen, trágár szavú, dohány-

füstös társaság pótolja apa számára a családot: minket?

Mama sokat sír az anyagiak miatt is. Mindent megvon magától, hogy a kevés kosztpénzből előteremtse a napi ételmet. Gyakran fáj a feje. Remegve várja haza apámat s izgatottan kutatja át a zsebeit, mennyi pénz maradt nála? Én ilyenkor elkerülöm a borgőzös hálószobát. Reszket a kezem és sápadt az arcom az indulattól s a szégyentől. Mama eltitkolt könnyei ráhullanak a szívemre s égetik, mint a parázs.

Édes Kálmán bátyám, Isten látja lelkem, nem tudom tisztelni ezt a borgőzöt, ezt a réveteg tekintetet s azt a goromba hangot, amely ilyenkor arrogáns erejével betölti a házat.

S nem tudom tisztelni az örökös parancsolást, az utasító, leckéztető modort, az önzés makacságát.

S nem tudom tisztelni a vaskos adományokat, amelyeket apa a kiskocsmából hazahoz és vendégeink elé tálal. S nem tudom tisztelni a kétes értékű dicsőséget, amely ifjúkori kalandjai, éjtszakázásai idején alakját körülvette s amellyel nem áttall minduntalan dicsekedni . . .

Az én számomra a könyv erőforrás, csatorna, amelyen át idegen szívek s elmék kincsei átömlenek a lelkembe. S apám olyan könyveket vesz és olvas, amelyeket én nem vehetek a kezembe lelkem romlása nélkül. Más a világnézete, mások a szellemi igényei; másként reagál minden hatásra, benyomásra. *Kell* nekem tisztelnem az ő fölfogását? Talán áhítattal néztek rá, amikor a különféle magazinok és

színházi reklámfolyóiratok fölé hajol és beléjük mélyed?

Vagy azért tiszteljem, mert a mamát a cseléd előtt leszidja; mert minden csekélységet fölfúj és lármát csap miatta? Az ételt meg se kóstolja, hanem visszaküldi a konyhába, hogy neki ilyet ne találjanak be. Jól tudom, miért nem eszik, mert hazajövet a kis kocsmájában bevágott egy zónapörköltet.

S még a gyöngédsége is kellemetlen, mert kiszámíthatatlan és szeszélyes. Nem az állandó és áldozatos szeretet megnyilatkozása, hanem a hangulaté.

S nem ért meg engem. Utóvégre tizennyolcéves vagyok s a háború vulkanikus talaján felnőtt új ifjúságnak más a lelki világa, mint a békebeli ifjúságé lehetett. Úgy hallom, akkor még tacskozó volt a tizennyolcéves gyerek. Minket már más feladatokra edzett a sors. Ezzel az új nemzedékkel nem lehet úgy beszélni, mint ahogyan az én apám beszél velem. Apáink szörnyű örökséget hagytak ránk: egy rombadúlt világot, tépett zászlókat, torz ideálokat. Nekünk ezeken a romokon új világot kell építenünk. Szent akarat feszül bennünk, komoly elszántsággal készülünk a nagy feladatok megoldására. S ebben a feszült lelki állapotban, a nagy harcok hajnalán itt topog előttem szerencsétlen apám s egzcíroztatni akar, mint egy káplár. Kocsmázik, ideáltalan életet él. Mondja meg nekem, kedves bátyám, mit tiszteljek benne?

Ha nincs igazam, megmoshatja a fejemet, Öntől eltűröm, mert Ön az ifjúság barátja.

Szeretettel és bizalommal várja válaszát

K ... *Mihály.*

Mit feleljek K . . . Miskának? Mondjam azt, hogy a gyermeknek még akkor sem szabad elszakadnia szüleitől, ha azok tele vannak emberi gyarlósággal? A vérségi köteléket nem szabad szét-tépní, az apát nem szabad megtagadni! *Nem a hibáit* kell tisztelni és szeretni, hanem életünk forrását, az értünk végzett verejtékes munkát, a gorombaság mögött megbúvó szülői szeretetet, amelynek K . . . barátom esetében is kétségtelen nyomai vannak. Mondjam azt, hogy az apa még akkor is gyermekeire gondol, amikor megtagadja az ideális elveket s hasznot hozó köpönyegforgatással próbál érvényesülni?

Idézzem neki Förstert, aki megrajzolja a részeges, a lezüllött, a mindenkitől kitaszított apa gyermekének meghatóan szép földadatát? Hiszen nemcsak az apa felelős gyermekéért, hanem a fiú is felelős az apjáért. A gyermek gyöngédsége, szeretete, jellemének a tisztasága csodálatos módon átalakítja s megjavítja a szülőket.

Bizonyos, hogy Miska levelét a keserűség diktálta s hogy Miska szemét az érzékenység fekete szemüvege teszi sötétben látóvá. Ez a levél azt bizonyítja, hogy a gyermek lelkében minden benyomás nagyítva, gyakran torzítva jelentkezik, de ez csak növelje bennünk, szülőkbén a felelősségérzetet!

K . . . Miska levele arra figyelmeztet, hogy a *szülőnek meg kell érdemelnie* azt a tiszteletet és szeretetet, amelyet gyermekétől megkíván. Sok szülőnek nincs joga tiszteletet követelni. Az apa legyen fiának az ideálja, akiben az életre készülő ifjú mintaképet lásson. A szülő éljen olyan életet, aminőt fiának s lányának kíván. Életünk nem független gyer-

mekeink életétől; minden cselekedetünk, minden szavunk és gondolatunk erősíti vagy lazítja azt a pszichológiai köteléket, amely fiainkat hozzánk köti. Gyermekünk tisztelnek bennünket és «hosszú életűek lesznek e földön», ha teljesítjük velük szemben szülői kötelességeinket s nem rövidítjük meg drága életüket erkölcstelen és zilált életünk átkával.

30. REVOLVER BANDI KEZÉBEN.

Egy édesanya leveléből idézek:

«. . . Gondolja el, mit éreztem, amikor megtaláltam fiókjában a revolvért. Most is remegek, ha eszembe jut. Ön ismeri Bandit, tudja, hogy értékes fiú. Nem lángész, de a szíve arany. Hogy juthatott erre a gondolatra! Este elővettem: «Miért akartad ezt tenni?» — Dacosan rántott egyet a vállán: «Egészen bizonyos, hogy elbuktat a latin tanár. S ha megfeszülök, ha éjjel-nappal tanulok, akkor se tudok nála boldogulni. Elviseljem azt a szégyent, hogy az apám kipofoz a házból!»

Ilyeneket mondott. Persze elvettem tőle a revolvért s átkutattam a szekrényét. Még az aszpirint sem hagytam a fiókjában, pedig arra szüksége van, mert gyakran fáj a feje. Mondja, mit tegyek? Tegnap óta állandó rémületben élek. Az uramnak nem is merek szólni: — olyan rabiátus ember . . . Hogy tud egy tizenhatéves fiú így gondolkozni?! Előtte van az élet, a jövő — s ilyen könnyen eldobná magától! S itt vagyok én, aki egész lelkemet neki adom; éjjeleim nyugalalmát rápazarolom, ellesem minden gondolatát; lemondok mindenről, szórakozásról, öltözködésről, társaságról, csakhogy *neki* legyen mindene. S itt van az uram, aki egész nap dolgozik, lót-fut, hogy lehetővé tegye egyetlen

fiának a tanulást, a kibontakozást, a boldogulást. Hát mire neveljük mi, édesapák és édesanyák a gyermekeinket? Arra, hogy revolvert vegyenek a kezükbe s egy gyilkos golyóval véget vessenek mindennek? Hát ezért imádkoztam én annyit; ezért álmodtam olyan szépnek Bandim jövőjét? Mondja, mit tegyek? On pedagógus, ismeri a fiúk lelkét, adjon tanácsot . . .»

— Nagyságos Asszonyom, ön igen súlyos problémát érint levelében: — mi lehet az oka annak a szörnyű járváynak, amely újabban évről-évre visszatér s megtizedeli a magyar föld legnemesebb termését, letépi a magyar törzs legszebb hajtásait. Mindenünket elvették: aranyunkat, sönkat, bánáti búzáunkat, fürdőtelepeinket, kárpáti fenyőfánkat, tengerünk smaragd tükrét: — de egy kincsünk megmaradt, a magyar fiú, s ebben mindent visszanyerhetünk. Minden magyar ifjú közkincs, része a nemzeti vagyonnak. A szívében fölfakadó érzések, a vérében feszülő erők, az agysejtjeiben megbúvó gondolat-csirák s tehetség-rügyek, a szeméből elősugárzó reménység, a nyílt, emelt homlok: — mindez jövőnk biztosítéka.

Fiaink egészítik ki a mi nem sikerült csonka életünket; ők fogják valóra váltani félénk vágyainkat; bennük élünk tovább.

Mégis akadnak ifjak: fiúk és lányok, akik megszöknek tőlünk, cserbenhagyják szüleiket, testvéreiket, hazájukat. Összetépi Isten terveit. Nincs szörnyűbb látvány, mint az öngyilkos bimbó, amelyben a virág s a gyümölcs édes titka lakik. A tavasz letépi magáról virágos ruháit és befekszik a nyirkos sír-

gödörbe; a csira követ hengerít önmagára s megtagadja természetét.

Mi lehet a magyarázata ennek a tragédiának? Van-e paragrafus a poétikában s a pszichológiában, amely megfejt nekünk a tragikum e legsötétebb árnyalatát?

S ha megtaláljuk a titok nyitját, tudunk-e a bajon segíteni?

Nagyságos Asszonyom, megpróbálok hozzászólni Bandi fiának az esetéhez.

Kétségtelen, hogy Bandi ideges: rettenetes élmények lankasztották el szüleinek az idegszárait. A háború nemzedéke fáradtan jött a világra s magával hozta a véres borzalmak s az erőszakos halál tudatalatti emlékét. Ki tudja, milyen élmények nyomait kell kutatnunk Bandi önkéntelen mozgulatában, amikor a revolver után nyúlt, mert úgy érezte, hogy bizonyos helyzetekből csak a halál országa felé nyílik kapu? Asszonyom, a múltra nem lehet «fátyolt borítani». Bandi nemcsak remény és ígéret, hanem tragikus örökség is. A történelem tanúsága szerint minden világháború után fáradt emberek születnek, akik Leopardi és Musset pesszimizmusát hordják szívükben.

Ennek a nemzedéknek az életre való nevelése, talpraállítása és útnak indítása nem könnyű föladat! A meglazult idegrendszer túlzott érzékenysége más pedagógiát kíván, mint a béke sziklatalaján járó pihent nemzedékek idegrendszere.

A túlságos érzékenység sokat megmagyaráz: — de a baj valódi okát mégis a családi nevelés hiányai-
ban kell keresnünk.

Szemtanúja voltam, mint nevelték önök egyetlen

gyermeküket. S minthogy «nem babra megy a játék» — mint mondani szokták, — kíméletlenül rámutatok az önök pedagógiai baklövéseire.

«Kétszer tanuljuk ismerni az életet — mondja Péterfy Jenő, aki maga is revolvergolyóval szakította meg a betegesen érzékeny idegszálakba ágyazott életét —; először midőn félreismerjük, azután midőn megismerjük: először a képzelem iskolájában, azután a férfias elme világánál».

Ha a gyermek a helytelen nevelés következtében félreismeri az életet, akkor a valóságos élettel való minden találkozása tragikus összeütközés. A jelentéktelennek látszó apró csalódások hosszú sorozata kifejleszti a gyermek lelkében a rideg, a szívtelen valósággal szemben a bizalmatlanságot s a küzdelemben a gyengébb fél gyávaságát. A képzelet görögtüzénél minden másként fest, mint a reális élet napvilágánál.

A gyermek országát rózsaszínű köd borítja. E ködhálós országban az első polgár a gyermek; s törvénye a gyermek akarata. Itt nincsenek akadályok, letörések, csalódások: a nagy tettek, a nemes érzelmek úgy teremnek, mint a gyümölcs a fán. A köd-ország kis polgára berendezkedik a maga ízlése s akarata szerint.

S Bandikának a világában önök gyűjtötták föl napról-napra a görögtüzet, amely egyetlen gyermeküket csodás világításban mutatta be s körvonalait megnagyobbította. A «kis aranyos» minden cselekedete, minden szava csoda volt, — s ezt nem győzték a jelenlétében hangsúlyozni.

S minél sötétebb lett körülöttünk a hétköznapi

élet, annál ragyogóbb volt Bandi görögtüze odabent a kis lélek birodalmában..

Megvan bennünk, fölöttékben az a vágy, hogy gyermekeinket ne tegyük ki a valóság jeges szelének. A gyermek ne érezze a nyomor csontos kezének a fojtogatását; ne tudjon a mi égő könnyeinkről, a «felnöttek tülekedéséről». A gyerekszobába ne vigyük be gondjaink súlyos poggyászát. Így aztán Bandika hamis fogalmakkal lépett ki az életbe, vagyis az iskolába. Nem építették meg számára azt a hidat, amely a gyerekszobát a nevelés s az önnevelés műhelyével, az iskolával összeköti.

Bandinak mindennap csalódnia kellett: csalódnia önmagában, képességeiben, erejében, ítélőképességében s az emberekben. S csalódnia kellett szülei-ben is, akik egyszerre átpártoltak az ő «ellenségei-hez» s azt kívánták tőle, hogy igazodjék el a «nagy élet», a valóságos élet zűrzavarában. S minthogy az ön fia, Nagyságos Asszonyom, az átlagosnál mélyebb kedélyű, a csalódásokat sokkal inkább szívére vette, mint könnyelműbb bajtársai. Mit tudja ön, Asszonyom, minő láthatatlan dráma folyt le kisfia szívében hosszú éveken át, amíg most föl-adta a küzdelmet! Az bizonyos, hogy ennek a szomorú ügynek előzményei vannak.

Amikor a való élettel nem tudjuk a mi képzelmi életünket összeegyeztetni, akkor a pesszimizmus köpenyébe burkolódzunk, Hamlettel kelünk, nyugszunk s örökös a napfogyatkozás — mondja Péterfy.

— Mit kellett volna tehát tennem? — kérdi ön riadtan. — Hiszen én szerettem gyermekemet, érte éltem, érte dolgoztam!

Igaz. Csakhogy a szeretet — ha oktalan — sokat árthat. Nem az a valódi szeretet, amely óvja és elzárja a gyermeket: az okos szeretet már kiskorában ráneveli a gyermeket a helyes önismeretre, az önértékelésre s megtanítja őt, mint kell sikeresen küzdeni az akadályok ellen, amelyek a való életben eléje tornyosulnak. Önnek nem akkor kellett volna kisfia mellé állnia, amikor telve hamis önérzettel légvárat épített: hanem amikor rájött arra, hogy képességei végesek s hogy nem tud megbirkózni a leggyorsabb föladvánnyal sem. Az első szekunda, amelyet Bandi kapott — voltaképpen önöknek szólt: önnek és kedves férjének, aki akkor sarokba térdeltette fiát, mert «megcsalta belehelyezett reményeit». Pedig önök csalták meg fiukat, amidőn elhitették vele, hogy könnyen boldogul.

Mi tehát a helyes nevelés titka? Nem dédelgetni, hanem edzeni kell a gyermeket. Mindenekelőtt bele kell oltani a meggyőződést, hogy az élet nem «fenékgig tejfel» s hogy minden kis eredmény kemény küzdelem gyümölcse. S az olyan érzékeny, ideges fiút, aminő az ön Bandija, rá kell nevelni a szekundák elviselésére is. A sikertelenség ne törje le a gyermeket, hanem újabb erőfeszítésre ösztönözze. At kell mennie a vérébe a kemény dacnak, amely összeszorított ököllel, elszántan mondja: Csak azért is! Majd megmutatom én! Minden magyar ifjú vésse szívébe a legtragikusabb sorsú lángésznek, Beethovennek a jelmondatát: Torkon ragadom a végzetet!

Önnek az lett volna a kötelessége, hogy fiát apró csalódásokon át a fizikai és szellemi igénytelenség útjára vezesse. Nem az a boldog élet, amelyben min-

den sikerül. S nem azért vagyunk a világon, hogy az emberek jóindulatát, támogatását, hízelgő elismerését bezsebeljük.

Ha ön, Asszonyom, rávezeti fiát a nagy igazságra, hogy az élet, a munka, az erőfeszítés célja a *megtisztulás és a tökéletesedés*, akkor Bandit nem fogja kétségbeejteni a bukás. Aki elesik, keljen föl; aki visszaesúszik, jobban kapaszkodjék meg. A férfi, útja — úttörés: tele van bukdácsolással, csalódással, újradzússal, makacs türelemmel. A bukást, a szerenyesetlenséget, a baklövést, mások rosszindulatát erőpróbának használja: tükörnek, amelyben meglátja önmagát: mérlegnek, amelyen leméri erejét. Sienai Szent Katalin mondta: Az igazi kereszténynek a jó és a balsors olyan, mint a jobb és a bal keze: mindkettőt használja.

Ebben a világfölfogásban, ilyen életszemlélettel kell nevelni gyermekeinket! Ehelyett önök, Nagyságos Asszonyom, kiskorában elkényeztették Bandit; elhitették vele s önmagukkal, hogy valóságos csodagyerek. Mikor pedig elérkezett az élettel való birkózás ideje, akkor csak sopánkodtak és fenyegetőztek. A «csodagyerek»-ből «haszontalan, lusta gyerek» lett, aki csak játszik, ábrándozik s nem fekszik neki a tanulásnak. Elfelejtik, hogy Bandit önöknek kellett volna rávezetniök, hogyan kell nekifeküdni a munkának.

S most elérkezett a szégyenkezés, a tehetetlen toporzékolás ideje. Bandi gyakran kénytelen hallani: kitekerem a nyakad! Kipofozlak a házból! inasnak adlak!

Tudom, hogy kedves férje «rabiátus ember» —

mint ön is írja levelében. Én mégis azt tanácsolom, hogy mondja el neki a revolver-esetet s beszéljék meg nyugodtan Bandi szekundáinak a dolgát. Bandi bukása az önök ügye, részük van benne, felelősek érte.

A szülő ne nézze ridegen, kívülről fia erőlködését s munkájának a sikertelenségét. Szülő és gyermek között olyan legyen a viszony, hogy a gyermek neccsak a sikereit, hanem csalódásait is föltárja édesanyja vagy édesapja előtt. Együtt kell éreznünk gyermekünkkel, szeretnünk kell hibáival, sikertelenségeivel együtt. Csakhogy ehhez megfelelő családi légkör kell: olyan, amelyben megnyílnak a szívek s a gyermek nem érzi magát egyedül, ha bajba jutott. Álljon mellette az édesapja s tanítsa meg őt arra, hogy a férfi bukása új erők forrása is lehet, s hogy jellemünk legfőbb ereje abban nyilatkozik meg, ha tetteink következményeivel bátran szembenézünk. Nincs olyan helyzet, amelyből diadallal ki ne menekülhetne a lélek, ha szárnyai vannak.

Lehet a diáköngyilkosságnak erkölcsi oka is. A fertőben vergődő ifjú elveszti életerejét, idealizmusát: nincs benne elég ruganyosság ahhoz, hogy talpra tudjon ugrani, ha elesik. Az elhibázott élet pokláról most nem akarok írni — Bandi tiszta fiú.

Nagyságos Asszonyom — nem kell kétségbeesnie fia miatt. Legyen ez az eset kiindulópontja egy új korszaknak az önök családi életében. Bandit megmenthetik a szebb, egészségesebb életnek, ha segítenek neki lerombolni azt a hamis világot, amelyben most vergődik s amelynek fölépítésében — sajnos —

önök is hibásak. Bandit pozitív életre kell nevelni, amely tele van egészséges, céltudatos küzdelemmel: bukással s minden bukás után újra-kezdéssel. A «diadalmos világnézet» talaja szilárd, ezen a talajon vesse meg a lábát szülő s gyermek egyaránt. E világnézet sarkalatos tételei: a hit önmagunkban s a hit a segítő Istenben.

31. A PÁLYAVÁLASZTÁS ÉS A SZÜLŐ AKARATA.

Nincs meghatóbb látvány, mint az életbe kilépő ifjú, aki töretlen hittel, mosolyogva, a munkára kész erő kedves önérzetével áll meg az elébe tornyosuló akadályok előtt:

— Itt vagyok, itt a két karom, itt a szívem egész tartalma, agyam minden fegyvere, képessége!

Viszont nincs szomorúbb látvány, mint ennek a munkára kész becsületes ifjúnak a csalódása, amikor gyanakvó rosszindulattal fogadják őt a falat kenyерüket féltő «beérkezettek».

A pályaválasztás a trianoni Magyarország ifjúságának igen nehéz problémája. Ki tud itt tanácsot adni? Ki vállalja a felelősséget a lépésért, amelyet az ifjú az ismeretlen és kiismerhetetlen felé tesz?

A szülő szempontja: hol talál a fia egy kis rést, amelyen a biztos és nyugodt élet bátyái mögé be-surranhat?

Az ifjú szempontja: hol fejtheti ki fölgülemlett energiáit, hol valósíthatja meg álmait?

Rendesen a szülők szempontja győz. «Milyen pályára *adjam* a fiamat?» — kérdi a szülő. Nem azt mondja: Kíváncsian figyelem, milyen pályát választ a fiam; merre hajtja a tehetsége, jóösztone; milyen hivatást fog betölteni.

«A külső körülmények intenzív és kényszerítő hatása lendíti az ifjút egyik vagy másik életpályára. Az egyén útját elhivatásszerűen meghatározó készségek, tehetségek nem mindig győznek a külső hatásokkal szemben. S ez bizony nem egyszer tragikus egyensúlytalansághoz vezet». *(Dr. Marczeil Mihály.)*

A külső körülmények kényszerítik az ifjút, hogy a nyomorúság falanszterében elfoglalja a neki kijelölt vagy a nagynehezen kiharcolt helyet.

Kérdés, mi a család szerepe a pályaválasztásnál. Van-e joga a szülőnek gyermekét erre vagy arra pályára kényszeríteni?

Hogy megvilágítsam a tételt, próbálok képet adni az ideális helyzetről: mi volna kívánatos az ifjú, a család, az Egyház s a haza érdekében.

Maeterlinck «Kék madará»-ban a földi világra készülő «kék gyermekek» mindegyike hoz magával egy csomagot. Ez tartalmazza a tehetséget, a hajlamot, a különleges képességet: azt, amit a leendő ember meg fog valósítani; amivé kiépíti önmagát.

Isten mindnyájunk szívébe, vérébe, agysejtjeibe beleoltja a hivatást; a kedvet a különleges munkához.

A család és az iskola feladata melegséget adni e csírák számára; megteremteni a megfelelő légkört és talajt, hogy a gyermekben rejlő képességek teljes mértékben kifejlődhessenek. Ezt a célt szolgálják a játékok, amelyeket a karácsonyfa alá halmoz a szüret s amelyek a születésnapokon emlékeztetik a bontakozó lelket a «kék birodalom» rejtelmes csomagjára. Ezt a célt szolgálják a könyvek, a tantárgyak keretében elhangzó fölvilágosítások, buzdítások, a

jellemnevelés ezer fogása; az önképzőkörök kis irányítói; s a cserkészlet gyakorlati pedagógiája is ezt a célt szolgálja. Minden erőcsirát ki kell fejleszteni, ne legyen e téren útszélre vagy sziklára hullott mag.

A család és iskola számtalan eszközt s alkalmat állít a fejlődő gyermek rendelkezésére, hogy erejét kipróbálja s *megtalálja önmagát*. Aki idejében ráismer önmagára, az makacs szorgalommal rakja le jövője fundamentumát. Ez az igazán jövőbelátó ember! Tudja, miért görnyed az iskola padjában, tudja, miért tanul, játszik, tervez.

A pályaválasztás tehát nem akkor történik, amikor az ifjú megszerezte az érettségi bizonyítványt, vagy elvégzett bizonyos számú osztályt. A pályaválasztás észrevétlenül megtörtént abban a belső lelki műhelyben, ahol az akarat és kedv lassú türelemmel kalapálja ki a jellem szobrát. Van, aki már tíz-tizenkét éves korában pályát választott, van, aki tizenhat-tizennyolc éves korában akad rá a célra, amelyért született.

Pályát választani — ideális értelemben — annyit tesz, mint fölismerni saját magát, megszeretni a célt s lelkesedni érte; ráeszmélni önerejére s örülni az erő gyarapodásának és tervezni a tevékeny erő munkába állítását. A sikerült pálya állandó kísérője a *kedv*, az elhibázott pálya velejárója pedig a kedvetlenség. Innét van, hogy a sikerült élet százszor termékenyebb, gazdagabb, mint a sikertelen élet rab-szolgalmunkája.

A család feladata tehát nem merülhet ki abban, hogy protekcióhajszolással, kilincseléssel «pályát teremtet» az ifjú számára, hanem hogy elősegítse a

hivatás kibontakozását. Nem elégszik meg azzal, ha az ifjú a pályához szükséges technikai s tudományos ismereteket megszerzi, hanem arra is vigyáz, hogy a család szemefénye *karakter* legyen. Ne csupán pénzszerzésre való alkalomnak nézze a pályáját, hanem szent kötelességnek Istennel s a hazával szemben.

«Egészen más lelkülettel haladunk pályánkon, ha munkánkat nem oly bárgyú érzéketlenséggel vesszük vállunkra, mint a dromedár a terhet, hanem ha az ott kínálkozó felelősséget kimélyítjük, ha a munkánkban rejlő örömet előhívjuk s pályánk jellemnevelő mozzanatait kihasználjuk». (*Förster.*)

A szülő hatással lehet az ifjúra: ez természetes. Hiszen akárhányszor az apa vagy anya folytatása a gyermek. Az apa csonkán maradt életét a fiú egészíti ki. Ez a hatás azonban nem lehet gépies, erőszakos és külsőleges. Szeretettel figyeljük fiainkat, mi lakik bennük: mint ahogy a földből kibúvó csirát figyeljük s várjuk, milyen növényben teljesedik ki. S ha tölgynek indul, ne akarjunk belőle fenyőfát idomítani; s ha rózsát ígér, ne várjunk tőle burgonyát.

A pályaválasztás nem csupán egyéni és családi probléma: a nemzettest egészsége, ereje, boldogsága attól függ, mennyi itt a sikerült ember. Az önmagukra rátalált emberek összessége: boldog ország.

A tehetségek, munkába állított erők együttvéve alkotják az ország erejét, szellemi kincstárát. Magyarország jövője fiaink szívében, agyában, vérében lappang; gyermekeink milyenségétől függ hazánk sorsa, nagysága vagy törpesége. Mindenünket elvet-

ték: bányáink, gyógyfürdőink, tengerünk, fenyveseink, búzaföldjeink nagy része idegen kézre került. Egy kincsünk maradt: a magyar gyermek, s ebben az egyben mindent visszanyerhetünk. A gyermek ma sokkal inkább közkincs, mint bármikor volt. Éppen ezért arra kell törekednünk, hogy minden magyar gyermek megtalálja önmagát s megtalálja a tehetségének s kedvének megfelelő helyet a magyar közéletben, az ország mechanizmusában.

Sokat beszélünk pazarolatlan energiákról. Nos, tehát azok az igazi pazarolatlan energiák, amelyek fiainkban életre keltek s helyes pályaválasztás útján százszázaléki érvényesülnek. Nem szabad elkalldódnia senkinek a jövőt építő összefogásban, vállvetett munkában . . .

Íme, az ideális helyzet!

Hol vagyunk ettől! A kenyérgond sápadt démona kísért a családok szent falai között. Az érettségi bizonyítványt vagy diplomát szorongató kéz munka után tapogat. «Bármire vállalkozom: ha kell, kötőre leszek, havat lapátolok, csak megkereshess sem a mindennapit!»

Hol van itt a jókedvű munka önérzete? Rettentős kor, amely nem tud munkát adni a dolgozni akaróknak!

A szülő nem tehet mást: segítse gyermekét, hogy képességei kifejlődjenek s hárítsa el útjából az akadályokat; de ne kényszerítse őt arra, hogy hajlamaival ellenkező pályára menjen.

«32. MEG NEM ÉRTVE.»

Tegnap meglátogattam Ypszilonékat. Amint beléptem, kacskaringós hegedűfutam ütötte meg a fületem.

Ypszilon úr bevezet a szobába, Ypszilonné hangozós szívességgel fogad. Leülünk s leadjuk egymásnak a kötelező nyilatkozatokat az időjárásról, a fűtőanyagáról, a politikáról.

A szomszéd szobában egy ideig vibrál a hegedű, majd elhallgat. Heves ajtócsapkodás, döngő lépések.

— Ki tanul itt hegedülni? — kérdem.

— A fiam. A zenedébe jár s ilyenkor gyakorolni szokott — felel a mama és elpirul. — Egy kissé ideges a Bandi.

— Ideges, mert bolond! — adja le a véleményét a papa. — Lángész!

— Magam is szeretem a hegedűt. Kíváncsi vagyok, mennyire van. Bemegyek hozzá egy percre. Addig készítse össze a szükséges iratokat — szoltam Ypszilon barátomhoz.

Bandit a díványon találtam. Hatalmas hajzatát markolászta hosszú, vékony ujaival.

— Szervusz, Bandi! Nem is tudtam, hogy művész lettél! Persze, öt éve nem láttuk egymást.

Bandi fölállt s keserű mosollyal nyújtott kezet:

— Jó napot, Józsi bátyám! . . . Hát hegedülge-

tek. Ez volna a pályám, a hivatásom, de nem megyek semmire. Bele kell örülnöm!

— No mi az, Bandi? Miért kell abba beleörülni, ha valakinek tehetsége van?

Bandi végre talált valakit, aki előtt kiöntheti szívét:

— Látja, Józsi bátyám, nekem csakugyan van tehetségem. Ragyogó képek vonulnak el a lelkem előtt, amelyeket a hangok testébe tudnék öltöztetni. Érzem, hogy minden percem drága: sokat kell tanulnom, gyakorolnom, hogy meg tudjam fogni a megfoghatatlant. S be vagyok zárva egy filiszter-család szűk kalitkájába. Nem bírom a nyárspolgárok kat! Nem bírom, Józsi bátyám! A művésznak szüksége van rá, hogy környezete megértse. Ez a megértés az ő mindennapi kenyere, tápláléka: ettől izmosodik a tehetsége. S ha én a művészetről beszélek, a papa ásít, a mama a stoppolófát keresi. Unják azt, ami nekem szentség. De mindez nem volna baj. Nem hagynak dolgozni! Ha gyakorolok, az öcsém hangosan tanulja a földrajzot, a mama vendégeket fogad, a papa minduntalan végigmegy a szobán, pedig jól tudják, hogy ez engem zavar. Nem értenek meg, Józsi bátyám!

— Tudom, Bandi, tudom! így szokott ez lenni. A család téled függetlenül éli a maga életét: nem járnak lábujjhegyen, amikor a te lelked a ritmus hullámain ringatódzik; öcséd hancúroz, füttyül, sőt skálázik a zongorán, amikor te a szférák zenéjét szeretnéd lehozni az égből. Pedig a művésznak csend, elismerés, hódolat kell s ezt a család nem adja meg. Almos, laposlelkű emberek vesznek körül,

akik nem az operát, hanem a vígjátékot méltányolják. Milyen más volna olyan családban élni, ahol rokonlelkek támogatnának megértésükkel nehéz pályádon!

Bandi gyanakodva nézett rám: nem ugratom-e őt? Én pedig folytattam:

— Sőt, mást mondok! Nemcsak te vagy így. Ismerek több ilyen meg nem értett ifjút. Van, akit a technika, a sport, a filozófia hódít el a családjától. Elkülönül, magába zárkózik s fölényes mosollyal intéz el mindent, ami nem az ő szakmája. A meg nem értett ifjú helyzete nagyon keserves; külön utakon jár s nem támaszkodhatik testvéri vállakra, ha kifárad. Az önképzéshez pénz kell, neki pedig nincs pénze. S le kell alázkodnia szüleihez, akik rideg józansággal verik fogukhoz a garast. A nagy szellem, a világot meghódítani akaró ifjú, a magasságot áhító lélek kalitkában érzi magát roppant szárnyai-val.

Más viszont a szórakozások embere: — neki «élnie kell!» Nem ülhet otthon. Szerencséjét a társaságban, odakint a «nagy élet»-ben fogja megtalálni. Ez is meg nem értett típus. S hány fajtája van még! Nem érzik az otthonukat otthonnak, kifelé ható erők feszülnek bennük; rokonlelkeket keresnek s ezeket rendszeren meg is találják — a kávéházak füstjében.

Bandi keserű némaságba merült. Nem szakított félbe, megadással tűrte nyárspolgári fejtegetésemet.

— A meg nem értett lelkek többen vannak, mint gondolod. A fiúk még csak hagyján, — hanem a lányok! A meg nem értett fiatal lány tüskés mimóza: érzékeny és emellett szúr. Gyakran élet-

tani oka van ennek az érzékenységnek, amelyet nem ellenőriz és irányít a fegyelmezett lélek. Ezek igazán elmondhatnák a Gárdonyi-féle «Miatyánk»-ot: «. . . és szabadíts meg minket a fantáziánktól!» A festett egek ifjú vándorai a szeszély csillaga után járnak; s a meg nem értő szülőket vádolják, ahelyett, hogy a lány *valódi* helyzetével és szerepével igyekeznének tisztába jönni. A leány fantáziáját, érzéseinek szabálytalan, meder nélkül hömpölygő áradatát a szülőnek, elsősorban az édesanyának kell fék alá fogni és szabályozni.

Ha egy lány meg nem értést emleget, az elárulja, hogy nem ismeri önmagát, föladatát, — s nem ismeri az életet.

Förster emleget egy lányt, aki nem fért össze családjával s ezért szociális tevékenységre adta magát. Tragikomikum rejlik e lépésben. «Micsoda szociális erő kifejtés várható attól, akinek társadalmi képességei még a család falain belül sem állották meg a próbát! A meg nem értés elől a családból kifelé menekülő lány szomorú látvány.

Beszéljek a meg nem értett feleségről? Mert olyan is van! Szíve-lelke kincseit kiöntené férje lába elé, — de nem kell. Férje nem azt látja benne, amit kellene! Almairól, ábrándjairól, érzéseinek élő Niagarájáról nem vesz tudomást, cselekedeteit szeszélynek veszi. A meg nem értett asszony «kénytelen» máshol keresni megértést: hogy hol, ne részletezzük! Barátnőihez menekül, társaságot teremt magának, vagy «futkosó családanya» lesz belőle, aki azt hiszi, hogy a zsúrok és gyűlések, szakosztályok közönsége jobban megérti őt, mint a férje. A meg

nem értett feleség legtöbbször önző. Az önzés hirdeti a meg nem értés keserű ígét. Miben nem talál megértést az ilyen asszony? Vannak egyéni érdekei, külön kívánságai, külön szeszélyei s ezeknek nem hódol a férj.

— Mi közöm nekem a meg nem értett hölgyekhez? — szólott idegesen Bandi.

— Igazad van. De a meg nem értett férj problémája csak érdekel? Valamikor te is . . .

— Jó, jó, tudom. Meg akarja rajzolni a férj alakját, aki egész nap hivatalban görnyed, töri magát lyukasra könyököli a kabátját az íróasztalon: — s mindez nem imponál kedves nejének. Neje csak a keresetéről vesz tudomást, amelyet elsején hazahoz. A pénzt megérti, de őt s munkáját, célkitűzéseit nem érti s értékeli. Szegény ember, kénytelen szintén máshol keresni megértést. Este kimarad, mert ügyletei így kívánják, hogy a magafajta meg nem értett férjekkel együtt szívja a kávéház butító levegőjét. Az Isten áldja meg, Józsi bátyám, ne folytassa!

— Csak még azt szeretném, ha a gyógymódot is meghallgatnád.

— Miféle gyógymódot?

— Mit csináljunk, hogy a meg nem értés nyavalyája fészket ne verjen a családjunkban?

— Ami engem illet, ismerem a gyógymódot: hagyjanak nekem békét!

— Nem olyan egyszerű a dolog, Bandi öcsém! Aki a saját családjában nem talál megértésre, az odakint az életben is boldogtalan lesz és nem tud beleilleszkedni a nagy közösségbe. A család az erők, tehetségek, jellemek próbaköve.

Miből származik a családi életnek ez a rákfenéje: a meg nem értés? Onnan, hogy sokan nem értik és nem élik át a család lényegét; nem fejlesztik ki magukban a családi együttélés követelményeit: az *alárendelést*, a társulást, a másokról való gondoskodást, az öregekben a múlt megbecsülését, a fiatalokai szemben a felelősségérzetet.

A család kis társadalom. Itt fejlődünk ki az ellenértétes erők őrle malomkövei között nemes búzából a család közös asztalára kerülő kalács-lisztte. Itt tanuljuk meg egymást elviselni s különböző fölfogása és hajlamú emberek közt bölcs nyugalommal eligazodni.

A megértetés, Bandi öcsém, luxus. Ritka eset, hogy az élet hétköznapját élő emberek éppen a különleges egyéniséget megértsék. A megértő anya, apa, testvér Isten különös ajándéka, amelyet nem követelni, hanem megköszönni illik. Egy svájci életfilozófus mondta: «Nem azért élünk, hogy megértsenek bennünket, hanem azért, hogy megértsünk másokat». Ha ez a fölfogás minden családtag lelkében életté válik, akkor szép lesz a családi élet.

Az *alárendelés* erényén épül a szilárd családi fészkek. Meg nem értettnek lenni annyi, mint kikapcsolódni a család közös érdekeiből s azt kívánni, hogy mindenki ismerje el e kikapcsolódás jogosságát.

Nem külön élni, hanem *társulni* a közös bajok leküzdésére, a közös jó kitermelésére: — ez a jó családtag jelszava. Nem azt kell nézned, ami elválaszt, ami különbbé tesz, hanem a közös talajon kell szüleiddel, testvéreiddel találkoznod.

Igaz, hogy mindannyian külön-világ vagyunk: — de utunk törvénye ugyanaz. Igaz, hogy az ifjú nehezen érti meg az öreget s az öreg az ifjút, de az ellentéteket át tudja hidalni a szülői s a gyermeki szeretet.

Hidd el, Bandi öcsém, — a legszebb emberi érényék a meg nem értés talaján virágznak. A meg nem értés visz téged saját külön művészi magaslataidra, egyéniséged elérhetetlen szirtfokára. A meg nem értés szülöttei: a türelem, a hallgatás, az önfegyelem, az áldozat, egymás elviselése. Csupa olyan erény, amelyek a művészetet is megtermékenyítik s megtöltik emberi tartalommal.

33. MINDENÁRON FÉRJHEZ MENNI!

Ypszilonéknál zsúr van. Ypszilon úr elmenekült hazulról, állítólag üzleti tárgyalása van a központi kávéházban. Ypszilonné fogadja a vendégeket, ő «folytatja le» a zsúrt. A tengely, a központ, aki körül forog a zsúr, — Irénke, a ház tizenhat éves lánya. Ezt a hangulatot Tolsztoj «szerelmes légkör»-nek nevezte. Az öt mohó fiatalember ebben a meleg, villamossággal telített légkörben Irénkével foglalkozik. S a kislány piros, mint a pipacs, mosolyát pazar bőkezűséggel szórja mindenkire. Még nem tudja, hogy kibe szerelmes, — de szerelmes. Szerelmes az életbe, a boldog jövőbe, amely — íme — elküldte hozzá követeit: Palit, Elemért, Zsoltot, nyurga Janit s a «vicces» Karcsit. A mama kritikus szemmel mérlegeli a helyzetet: számít, következtet, összead, kivon, — a valószínűség-számítás minden törvényét alkalmazza. A cél: Irénkét mindenáron férjhez adni. S Irénke, noha csak tizenhat éves, magába szívta anyja akaratát. Úgy öltözködik, úgy mosolyog, úgy társalog, hogy minden mozdulata, minden mosolya ezt muzsikálja: Vegyen már feleségül valaki!

Az első zsúr finom romantikáját vaskosabb romantika követi. Titokban írt levelek (e leveleket

később a marna sugalmazza), virágcsokrok, csokoládécsomagok, majd társaskirándulások, végül kirándulások hármásban, de úgy, hogy a mama elmaradozik az erdei sétányon.

Közben a mohó ifjak kicserélődnek: Pali helyett jön egy másik Pali, s Karcsi vicceit Tódor szikráztatja a családi vacsorákon. S Irénke ijedten látja, hogy ez is, az is «hütlén lesz hozzá». Szomorú rezignációval veszi tudomásul, hogy Tódor már Manciéknél nyeli a szendvicseket s hogy a háta mögött a rováására nevetnek.

Változik a taktika. «Irén — szól a mama —, ne légy olyan komoly! Eljjeszted az udvarlőidat!»

S Irén kezd hangos lenni: rikítóan öltözik s rikítóan viselkedik: kacér tekintetet vet a kiszemelt ifjakra. Mindez nem használ. Az élet aranypénzei szanaszét gurulnak s ő lihegve kapkod utánuk. Jönnek a bálók, a házimulatságok, a tánctanfolyamok. S Irénke állandóan kirakatban érzi magát. Heteken át görnyed a divatlapok előtt; festi az ajkát, utánozza azokat, akik a szépség diadalkocsiján ülnek s így vonulnak végig az élet vásárterén. Ypszilon papa a fogát szívja s pénztárcáját tapogatja. De mit tegyen? Ypszilon mama letorkolja:

— Itthon penészedjen a lányod? Ha nem mutatja magát, a kutyának se kell. Ma már nehéz férjet fogni. Különbén is vedd tudomásul, hogy az idén Fürdőfüredre megyünk nyaralni. Irén boldogsága kívánja . . .

S mennek Fürdőfüredre. Újabb ismeretségek, újabb csalódások. Közben Irénke fölött futnak az évek. Nem segít rajta sem Siófok, sem Párád, sem

az a látszat-előkelőség, amelynek a megrendezésében Ypszilón mama olyan nagy mester.

S közben akadnak olyan udvarlók is, akiket csak kínos huzavona után tudnak lerázni a nyakukról. Ezek a virágcsokrokért s bonbonokért súlyos árat fizettetnek a családdal.

Szegény Irénke! Lassankint nevetséges figura lesz örökös alkalmazkodásával és férjhezmenési kísérleteivel. «Fut a férfiak után» — mondják róla. Arcán megsavanyodik a mosoly, kacérsága színpadi kacérsággá silányul. Minden férfit meg akar hódítani, s a férfiak menekülnek előle, mint Shaw fordított Don Jüanja, aki nem akarja vagyonát, munkáját, idejét, szelleme értékeit egy őt üldöző nő eltartására pazarolni. S hiába öltözködött, hiába járt tánciskolába, bálokra; hiába méltányolta a mohó udvarlók szellemtelen vicceit: — végül is megesik vele az a «szégyen», hogy *vénlány* marad. Mert Ypszilónék társadalmában nincs szörnyűbb sors, mint pártában maradni. Ennél a legpokolibb házasság is jobb. Irénkének is a fejébe verték, hogy a vénkisasszony szánalomraméltó figura. Ettől a sorstól rettegett hosszú éveken át s most ő se kerülheti el végzetét. Szülei nyakán fog élni, túrni fogja az öregek szeszélyeit, zsörtölődik, epéskedik, — végül társaságba se mer járni, mert fáj neki mások boldogsága. S nem gondol arra, hogy némelyik házasság nagyobb szégyen, mint a vénlányság terméketlen magánya.

Ypszilonné asszonyom és Irénke kisasszony! Szeretnék néhány problémát megvilágítani az önök férjfogó kísérleteivel kapcsolatban, — ha ugyan

szóbaállnak olyan emberrel is, aki már nem férjelölt.

Az önök első baklövése az a zsúr volt, amelyről Ypszilon papa ösztönszerűleg a kávéházba menekült. Ezen a zsúron vásári portékává alacsonyították a legszentebb érzelmeket: azt a zárkózott szemérmét, azt a befelé élő lelket, azt a tartózkodó gyöngédséget, amely a családalapításra készülő férfi szívét meghódítja, amikor élettársat s leendő gyermekei számára édesanyát keres.

Ne tessék hinni, hogy a férfiaknak olyan lány kell, aki hódítani akar s ezt az akaratát világga kürtöli szóval, viselkedéssel, kacér tekintetével s arcára kent festékkal. Aki élettársat keres, az nem «hódító» nők után futkos.

— Hát hogyan ismerjék meg Iréinkét, ha nem viszem társaságba? — kérdi Ypszilonné.

— Ez igaz! Vigye Iréinkét társaságba, de ne mint otthon fölösleges portékát, akitől szeretne szabadulni. «Jó, ha a fiatalok megszokják egymás társaságát — írja Leicht Mária dr. — Hívják meg a lányok szülei is a nekik társadalmilag megfelelő *családokat*, ahol fiatal emberek vannak és lássák őket magyaros vendégszeretettel, töltsék el a szórakozásra szánt időt olyan vidáman, ahogy csak tudják, de ne hagyják teljesen magukra az idősebbek a fiatalokat. . .» Vagyis a szülő ne uszítója, hanem fékező ellenőre legyen gyermeke zavaros ösztöneinek. Alkalmat kell adni Irénkének is arra, hogy megismerjék őt, de nem szabad őt kínálni. Ha találkozik azzal a férfival, aki őt keresi (mert minden férfi keresi a maga asszonyát, élettársát), akkor úgysem

kell önnek mesterkélt eszközökkel összeboronálni őket.

Az is baj, hogy Irénkét ön már tizenhat esztendő korában társaságba vitte s így idő előtt elhamvasztotta benne azt a tüzet, amelynek a varázsára később oly nagy szüksége lett volna. Elkopott kislányának a lelke: kímélni kellett volna még, el kellett volna zárni, nehogy az élet számuma megperzselje. Ebben a korban a lány még nincs készen sem testben, sem lélekben arra a föladatra, amelyet a nőnek mint házastársnak vállalnia kell. Ön nem ismeri az ifjú lány fantáziáját, szívét, vérének a törvényeit, különben nem vitte volna bele Irénkéjét olyan lelki harcokba, amelyek szükségképen letörik őt.

Rosszul nevelte lányát, mert hamis fogalmakat oltott beléje a nő hivatásáról, a boldog élet föltételeiről s azokról a módszerekről, amelyeket célja elérésében követnie kell. A «mindenáron férjhez menni» rossz életelv márcsak azért is, mert nem mehet mindenki férjhez. Ön elhitette lányával, hogy a pártában maradt «vénlány» élete céltalan és keserű. Igaz, hogy a nő mint édesanya tölti be igazán hivatását, — de az is bizonyos, hogy a nő a házasságon kívül is élhet gazdag, hasznos és boldog életet. Úgy kellett volna nevelnie lányát, hogy minden eshetőségre készen álljon s akkor is szerepet kapjon, ha nem sikerül férjhez mennie.

A nő a társadalomban a «kitágított anyaságot és testvériséget» képviseli. Aki nem lehet családanya, az képességeit érvényesítse a családi körön kívül. Dr. Csaba Margit egész sereg olyan foglalkozást ismeret, amelyekre a magános nő alkalmasabb, mint a

családanya. Aki nem kapott szerepet a «kis család»-ban», az keressen munkát a «nagy családban». A falusi gyermekkel bíbelődő óvónő, a hörgő betegek fölé hajló ápolónő, a halálhozó bacillusokkal kísérletező orvosnő, a szegénygondozó szociális testvér, a tanárnő s a hivatalokban görnyedő gépíró is lehet hasznos, sőt nélkülözhetetlen tagja a haza nagy családjának.

Ön, kedves Ypszilonné asszonyom, mindezekre nem hívtá föl lánya figyelmét. Nevelési munkája abban merült ki, hogy a férjfogás mesterségére próbálta megtanítani Irénkét. Az volt a célja, hogy biztos talajon álló férjet szerezzen, aki elartsa lányát, lehetőleg gondtalan életet biztosítson neki. Ha egyszer sikerül valakit «fogni», az majd elintézi a többit: magához neveli s igényeivel munkára tanítja az asszonyt. Pedig önnek mindenekelőtt meg kellett volna ismernie lánya hajlamait s képességeinek alkalmát kellett volna adnia, hogy teljes mértékben kibontakozzanak. Az igazi női emancipáció abban áll, hogy a nő ne legyen alamizsnát elfogadó, mindent a férfitől váró «koldus», hanem legyen önmagában is egész, öncélú valaki. A lány ne csak bútort és stafirungot vigyen magával a házasságba, hanem szellemi, lelki kincseket is, — az *alkalmazott szeretetet* s a képzettség lemérhetetlen gazdagságát. Legyen olyan gazdag tudásban és munkakedvben, hogy akkor is *egész* életet tudjon élni, ha nem lehet feleség. Ha ön így nevelte volna Irénkét, meg vagyok róla győződve, hogy kapott volna férjet is; mert a férfია-

*Amit egy nagylánynak tudnia kell.

kat nem a ruha, a kacér tekintet, a festett ajak s a lányból kirívó igények hódítják meg, hanem a lélek szépsége s a szeretet készsége.

Még nem késő! Irénke most huszonnyolc éves,— ön szerint vénleány, én szerintem meghiggadt, komoly lány, akit a csalódások megszelídítettek. Ha az ön józan irányítása mellett Irén rátalál önmagára, ha munkakört kap s érzi, hogy nem fölösleges lény e földön, — még boldog is lehet. Nincs szörnyűbb dolog, mint a pártában *maradt* úri lány üres élete, sürgölődő semmittevése, ácsorgása, amely legjobb esetben a sport, a színház, az olvasás terén siklik többé-kevésbé hasznos vágányra. Tudom, hogy Ypszilon kisasszony nem szorul rá a kenyérkeresetre: apja eléggé gazdag ahhoz, hogy lányát eltartsa. Mégis azt ajánlom önnek, Ypszilonné asszonyom, hogy tűzzön ki valamilyen határozott célt leánya elé, szoktassa rendszeres munkára. Képezze ki magát jó gazdasszonnyá s vezesse szüleinek a háztartását. A háztartást valósággal műveszetté lehet fejleszteni, vagy legalább is magasabbrendű alkalmazott kémiává, alkalmazott egészség-tanná s gazdaságtanná. Más az, ha Irénke főz, mint ha a szakácsnő főz. Irénke mint háziasszony jellemmel, szellemmel, szeretettel fog mindent elkészíteni s a terítésben érvényesül az esztétika finomsága és ízlése. Vagy ha ehhez nincs kedve, vállaljon szociális munkát. A világháború észbontó viharában a magyar nő kitűnő ápolónőnek bizonyult. A vasúti állomások perronjain puha kézzel és meleg szívvel várták a sebesültszállító vonatokat s az áldozatos szeretet találékonyságával az élet mosolyát

varázsolták a roncsolt hősök arcára. A háború nem szűnt meg. Az élet harcterének a sebesültjei most is várják az önkéntes ápolónők puha kezét, gyógyító jóságát. Tele van a világ betegséggel, nyomorral: s az elhagyatottak önre is számítanak, Irén kisasszony. Lehet, hogy az ön kisegítő munkája hozza rendbe egy beteg családjának fölborult háztartását; lehet, hogy az ön beavatkozása ment meg egy elhagyatott árvát az elzülléstől. Megtaníthatja a tudatlanokat a higiénia áldásaira; a művészet, a költészet üdítő szépségeire. A szegényügy emberséges kiépítésében szerep juthat önnek is. Angyala lehet a külváros szegényeinek, királynő lehet az elhagyatottak társadalmában.

S az is lehet, hogy — ha önmagára rátalált, rátalál arra a férfúra is, akit a zsúrok, a bálók, a fürdőtelepek világában hiába keresett. Ha ön *érték* tud lenni a maga nemében, akkor fölfedezi valaki önben a hű, a munkás, a szerető hitvest.

34. SZERELMES A FIAM.

A Jánoshegyre vezető szerpentin-út egyik padján ült F. M. barátom Beletemetkezett egy könyvbe s nem vette észre, hogy melléje ülök.

— Mit olvasol, Miklós?

Riadtan nézett rám, majd föleszmélt és mosolyogva mutatta a könyvet:

— «A titkos fejezet». Olvastad? Roppant érdekes könyv, s nekem most égetően fontos, hogy tisztában legyek ezzel a kérdéssel.

— Miről szól? Valami ponyva? A címe után ítélve . . .

— Ó, nem! — vágott közbe Miklós. — Thomas írta, a nagynevű pedagógus. A nemi kérdést fejtegeti, mint kell kezelni gyermekeinket, ha a nemi ösztön ébredezni kezd bennük. Képzeld, a fiam szerelmes!

— Ne mondd! Laci szerelmes?

— Igen. Tizenhat esztendő a kölyök és már nem bír magával. Álmatlan éjtszakái vannak. Nem tud tanulni. Egyébként is megváltozott az én Laci fiam. Kiállhatatlan lett; kappanhangjával tele a ház, nagyzóló, goromba: — sa tükör előtt vizsgálgatja a bajusza helyét.

— Tudom, Miklós — ezek a kamasz-ifjú jellegzetes tulajdonságai. Ne keseredj el, mi is átszenved-

tük a szervezetnek ezt a kellemetlen viharát. Még jó, hogy nem vágyik az etióp harctérre. Bizonyára nagyravágyó, sokat ábrándozik, könnyen megsértődik; lenézi s egyben utánozza a felnőtteket.

S most te tudományosan foglalkozol a kérdéssel, mit hogyan tegyen a szülő, ha kamasz-fiába beleesett a szerelem bacillusa . . .

— Gondolhatod, hogy mennyire odavan a feleségem — no meg természetesen én is. Úgy óvtuk mindentől ezt a gyereket, soha egy szót nem hallott tőlünk, ami a képzeletét izgathatta volna; társaságba nem járt. Kedves, szorgalmas gyerek volt — s most egészen megzavarodott. Ilyeneket ír a naplójába:

« . . . Mikor láthatlak ismét, te angyal? Tűz ég bennem; ilyen lehet Dante pokla, amelyben a fúriák dühöngenek. Ha a matematikát tanulom, a számok mögött föltűnik a te tündéri arcod. Ó, nézz reám, kék szemed a mennyország. Csak egyszer halljam még--- hangodat, ezt az ezüstcsengőt. Se éjjelem, se nappalom. Ó, hát ez a szerelem, amely mint az Etna égten ég . . . »

Ilyen ostobaságokkal firkálja tele a füzetét, amelyet én a kötelező olvasmányok számára vettem neki. Itt cselekedni kell, barátom: — azt hiszem, föl kell világosítani a fiút.

— S mit mond az a Thomas, a «Titkos fejezet» szerzője?

— Ő bizony nem helyesli, hogy «babonás szemérmel» kerülnek a nemiélet problémáit a pedagógusok is, a szülők is. Persze, maguk a gyerekek egymás között beszélnek a «titkok»-ról s fölvilágosítják egy-

mást. A titok izgatja a képzeletet s a képzelet nagyít, színezi, torzít. Az ifjú hamis fogalmakat alkot a szerelemről, a nemi életről; nem tudja, hol a bűn s hol az erény határvonala. Gyakran rútnak, kárhozatos bűnnek hiszi azt, ami tisztán fiziológiai jelenség; máskor viszont nem fékezi alacsonyabb ösztöneit. Ha tanítjuk a növények s állatok szaporodásának a misztikumát, miért ne lehetne az emberi szerelem természetrajzát is tanítani? Ez a nagy titkolódzás rosszra vezet.

Ennek a titkolódzásnak az eredménye, hogy gyermekeink nem tudnak rossz mellékgondolat nélkül gondolni a szerelemre, a házasságra, a nemek viszonyára. Vannak családok, ahol csak ijedt pillantásokkal beszélnek az áldott állapotban levő anyáról s a megszülető gyermekről: — mintha bizony a szerelem s az élet forrása bűn volna.

A legnagyobb baj, hogy a titokzatosság ezer és ezer kísértést szül. Amint növekszik a gyermekben az érzékiség, ezzel arányosan veszíti el a nyíltságot, a becsületes őszinteséget. A sejtelek hálójában tanácstalanul vergődik szegény ifjú lélek; s minél ártatlanabb, annál aljasabbnak tartja magát. Nem mer az ember szemébe nézni.

— Szóval a természetrajz keretein belül, ahol az emberi szervek életműködését tanítjuk, vegyük elő az ember születésének a titkát is, és magyarázzuk meg a gyereknek a szerelem lényegét.

— Úgy van! Az ember s az állat fiziológiája ebben a dologban egyezik. Miért ne lehetne a szaporodás tanát a növény- s állatvilág területéről átvinni az ember területére is? Ha a gyermek tisztán lát és hozzászokik a gondolathoz, hogy a szerelem is élet-

jelenség: a természet szükségszerű eszköze a lét fönntartására, — akkor megszűnik a sok fölösleges izgalom, képzelődés, a vágyak s ösztönök félreértése.

— S mondd, Miklós, lett volna szíved odaállni a te ártatlan kisfiad elé ezekkel az eszmékkel s lett volna bátorságod beavatni őt a «szerelem fiziológiájába?»

— Ne érts félre! Csak akkor léphetünk akcióba, ha a gyerek elérte azt a bizonyos kort, amelyben megindul a férfivá-érés folyamata. Amennyire lehet, ki kell tolni a válság óráját: távol kell tartani gyermekeinktől minden izgató ismeretet. A korai felvilágosítás veszedelmes, mert bűnös szokásokra viheti rá gyermekünket.

— S hol ez a határ? Ki mondja meg neked, hogy melyik pillanatban kezdheted a fölvilágosítást?

— Fonssagrives híres orvos ezt mondja: «Nemcsak a kiságy fölött kell behatóan őrködni, hanem a bölcső fölött is». A szülők sohasem tudják, mikor rontja meg kisgyermekük képzeletének a tisztaságát egy-egy szavuk, mozdulatuk, meztelenségük. Nem szabad elfogadnunk a közkeletű frázist: «Beszélünk bátran, a pubi úgysem érti meg». A kis pubi fehér lelkén nyomot hagy minden szó, gesztus és minden jelenet. Esze összegyűjti s egybeolvasztja a különálló, sokféle benyomást és lassankint kialakulnak benne a meg nem engedett szokások. Erdek-lődési köre módosul, szelleme olyan vágányokra siklik át, amelyek az érzékiség lankasztó Szaharájában érnek véget. Ezért a lehető legtovább meg kell őriznünk gyermekünk ártatlanságát. Elérkezik azon-

ban az a nap, amikor a gyermek tudni akarja a titkot: — s meg is fogja ismerni, mert a teste s lelke e titok jegyében teljesen átalakul. Ha én nem veszem őt kezelés alá, keres mást, aki kevesebb szeretettel és tapintattal, de annál cinikusabb modorban fölvilágosítja őt. A lázas szív katlanában szennyes vágyak forranak, a fiatal vér tele lesz iszappal. «A tavaszi nedvek forrni kezdenek» — mint mondani szokták. Hát ki siessen szegény fiú segítségére, ha nem a szülő?

Ebben a nyugtalan, ideges, lázas állapotban nem ér semmit a szidás, az «eltiltás»: *ne* olvass ilyen könyveket; *ne* menj a barátodhoz; *ne* ábrándozz; *ne* állj meg a mozi-reklámok előtt. Ilyenkor megteszik romboló hatásukat a korai olvasmányok, a fél-tudás, a sejtés, az ellesett kifejezések, a szülők szemérmetlen pongyolasága, a félig tiszta fogalmak. «Nem érne-e többet a valóság gyöngéd és okos föltárása, mint a képmutatás?» — kiált föl Marcelle Tinayre, az «Avant lamour» szerzője.

A kamasz gyermeket meg kell érteni — és szeretni kell őt kiállhatatlan s gyakran bosszantó tulajdonságai ellenére is. Nem tehetnek róla, hogy kitört bennük a tavaszi erők forradalma. Nézd, mit ír Thomas:

«Gyermekeinket világosítsuk föl tehát a zavarok felől, amelyek nyugtalanítják őket; — hogy megismerjék, mi természetes és mi nem, s megszűnjenek azok a zaklató aggodalmak és kíváncsiságok, amelyek teljesen lenyűgözik őket. Ki kell őket oktatni a veszedelmek felől, amelyek a kicsapongás, a titkos bűn révén fenyegetik. A bajtól való félelem a bölcseség kezdete . . .»

— S mondd csak, Miklós, hogyan képzeled el konkrét formában ezt a nemi fölvilágosítást? Hogyan fogod kezdeni? Behívod magadhoz a Laci gyereket, Laci megáll előtted, te pedig nyelsz egy nagyot és . . . nos, mit mondasz neki először?

Miklós megvakarta a füle tövét s zavartan mosolygott:

— Hát ez az! Nem tudom elkezdeni. Azt hiszem, csak a pap és az orvos tud eredményesen beszélni ezekről a kényes kérdésekről. A szülőben nincs meg a kellő bátorság. A pap alakja mögött ott áll az egész erkölcsi világrend; a lelkiismeret nyelvén tud szólni: Isten akarata ad erőt a hangjának. S emellett a pap az egyéni titkok letéteményese: amit elébe tár a nyugtalan, terhétől szabadulni akaró szív, az titok marad. A pap személytelen, érdek-telén: Isten orgánuma, — drótszál, amely egy felsőbb világ üzenetét hozza le a magasból a láthatatlan lélek-hullámok útján. Egy jó diák-lelkipásztort fogok keresni: majd az előveszi Lacit és megadja neki a kellő fölvilágosítást.

— De csak akkor — szoltam, — ha Laci *önként* megy el hozzá és *önként* nyitja ki előtte a szívét. A szívnek az ajtaján csak belül van kilincs: — kívülről erőszakkal nem lehet kinyitni. Lacit úgy kell irányítanod, hogy *önként* keresse föl lelkiatyját. Ami pedig az orvost illeti, nagyon vigyázz! Az orvos fölvilágosíthatja Lacit a bűnös szerelem szörnyű következményeiről, elébe tárhatja a nemibetegségek elijesztő statisztikáját, — de ez nem elég! Barátom, a szerelem nem csupán fiziológiai tünet, nem csupán két nem egyesülése a fajfenntartás érdekében.

A szerelemnek van etikája és van költészete is! Az ember nem állat, tehát élet-funkciói is magasabbrendű, lélekkel, szívvel, erkölccsel, költészettel átítatott és megnemesített funkciók.

Ha megengeded, én is elmondom a magam fölfogását a nemi fölvilágosításról. Nekem is van fiam és lányom, nekem is problémám a te problémád.

— Mondd el, kíváncsi vagyok rá!

— Az én fölfogásom nem új, de meggyőződtem róla, hogy leginkább célravezető.

Mindenekelőtt meg kell szüntetnünk azt az ostoba babonát, hogy a szerelem az egész életet kitöltő fontos érzés. Túlságosan nagy szerepet tulajdonítunk neki és olyankor is foglalkozunk vele, amikor meg lehetne kerülni ezt a «veszedelmet». A pedagógusok szinte tobzódnak a nemi problémák elleni küzdelemben. Alig győzik óvni a «rájuk bízott ártatlan lelkeket»: mennydörögnek a kísértések ellen, lefestik a szörnyű bűnök következményeit: — s az ifjúság egy része, a nemileg még éretlenek, ámulva hallgatják a szikrázó harag és borzalom kitörését. Az ifjúság figyelme ráirányul a nemi kérdésre, a titkos bűnök tudatának és figyelmének az előterébe kerülnek s a félig értett oktatás eredménye nagyon is problematikus.

— Szóval te ellene vagy a nemi fölvilágosításnak, sőt az érzékiség elleni küzdelmet is elítéled . . . Nem értelek!

— Én úgy küzdök az érzékiség ördöge ellen, hogy nem foglalkozom vele folyton: — elterelem róla a gyermek figyelmét. Mondok egy hasonlatot. A gőzgép kazánjában erők feszülnek, kavarognak:

szétvetnék a gépet, darabokra szaggatnák a hengerek, csavarok, szelepek bonyolult rendszerét. Az emberi értelem azonban *átszereli* a ő nyugtalan erejét és *munkát végeztet vele*. S a természet őserije szánt és csépel; gőzkalapácsot csattogtat, vágó->gépet hajt; mozgásba hozza a mozdony dugattyúit s vasúti kocsikat röpit a sínek nyílegyenes pályáján; s a tenger síkján hajóóriásokat visz a kijelölt cél felé. Az ifjú szervezetében s lelkében fölgülemlett rendetlen erőket is hasonló módon kell rendezni s munkába állítani.

Én tehát nem tartok előadásokat gyermekeimnek a titkos bűnök borzalmas következményeiről, hanem dolgoztatom őket, lekötöm figyelmüket s gondoskodom róla, hogy ne legyen idejük és alkalmuk ábrándozni: — s ami mindennél fontosabb, megtöltöm a szívüket idealizmussal. Ez az én kipróbált módszerem, amelyet Payot pedagógiája is alátámasztott.

Szigorúan szabályozott *életrendre* szoktatom gyermekeimet s nem engedek időt sem az ágyban való hentergésre, sem a tétlen ábrándozásra. Csak akkor fekszenek le, ha a munkában már kifáradtak; s ha reggel kinyitják a szemüket, azonnal kiugratom őket az ágyból. Friss víz, reggeli torna, lecke-ismétlés az iskolai munka előtt.

Étkezésüket is szabályozom. Nekik való, nem fűszerezett ételt kapnak; alkohol helyett tiszta víz az italuk. Délután tanulnak, kézimunkát végeznek és részt vesznek a cserkészek céltudatos időtöltésében. Kimennek az erdőbe, növényt, ásványt gyűjtenek, hadijátékot játszanak, labdázhatnak, térképeznek.

Közben fokozott iramban lüktet ereikben a vér, tüdejüket tiszta levegő duzzasztja. Énekelnek, szaladgálnak, játszanak.

Megtanítom őket, mint kell a szép költeményt, a szép festményt és szobrot élvezni. Tanulnak zenét és esténként a muzsika lágy hullámaiban fürdik az egész család lelke. Az *esztétikai* nevelés mellett nem feledkezem meg a *szociális* nevelésről sem. Úgy intézem a dolgot, hogy minden nap tegyen jót valakivel. Az emberszeretet, a részvét, a gyakorlati életbe átvitt jószág mind győzhetetlen fegyver az érzékiség ördöge ellen.

Ha a nap minden óráját így töltöm ki tartalommai, akkor nincs szükség nemi fölvilágosításra, — legalább is olyan értelemben nincs, ahogyan te akarod kezelni ezt a kényes kérdést.

— S mi lesz akkor, ha szerelmes lesz a fiad? — kérdezte Miklós.

— Akkor tisztelettel fogok vele beszélni a szerelméről. Komolyan veszem őt és megtanítom arra, hogy a szerelem a családalapítás alapja s mozgató ereje: — de arra is megtanítom, hogy a család« alapítás szent kötelességeket, súlyos terheket ró az emberre. Neki tehát fokozott erővel kell tanulnia, dolgoznia, hogy választottját minél előbb feleségül vehesse. Nem beszélek neki a nemiéletéről, a titkos bűnökről, hanem úgy beszélek a tiszta szerelemről, mint a szent házasság fundamentumáról. Kezébe adom Tóth Tihamér könyvét («A tiszta férfiúság»), abból magába szívhatja a szerelem tiszta idealizmusát.

Hidd el, Miklós, a nemi kérdés voltaképpen a

helyes nevelés, elsősorban az akarat-nevelés problémája. Aki helyes elvek alapján okosan neveli gyermekét, az megoldja a «nemi fölvilágosítás» nehéz kérdését is anélkül, hogy az erkölcsi mocsokban turkálna.

Ne engedjük, hogy gyermekünk az erkölcsi posványba tévedjen s akkor nem kerülünk vele szemben kínos helyzetbe s nem kell szakkönyveket tanulmányoznunk a szexualizmusról.

35. KÖNYV A GYERMEK KEZÉBEN.

Nagyságos Asszonyom!

Véletlenül ott álltam a háta mögött a könyvkereskedésben, amikor kis fiának születésnap ajándékkul könyvet vásárolt.

— Valami szép könyvet kérek tizennégyéves fiú részére. Mutatósat adjon!

S mikor a segéd kirakta ön elé a «raktáron levő» ifjúságnak szánt könyveket, ön a kötés, a rikító címlap s az illusztrációk alapján kiválasztott egy értéktelen francia fordítást.

— Ezt kérem! Ez legalább mutat valamit.

S ön hazavitte kisfiának a könyvet: a díszkötést, a krétapapírt, a háromszínnyomású illusztrációkat, a vászontokot. Nem érdekelte önt, hogy a tok, a krétapapír, a díszkötés milyen szívet, milyen lelket takar. Nem érdekelte önt, hogy ki lakik a könyvben s hogy milyen világot nyit meg a fia előtt, milyen regényhősökkel ismerteti meg őt s hogy az író mire tanítja az ön szeretett kis fiát.

Ne vegye rossz néven, hogy nyílt levélben figyelmeztetem önt kötelességeire fiával szemben.

A gyermek életében a könyv mást jelent, mint a felnőttek életében. A gyermek lelke titokzatos műhely; itt készül a jellem; a szív bimbói, rügyei itt bontakoznak ki. A gyermek önmaga megépítéséhez

anyagot gyűjt a környezetéből, a család szellemi leltárából, az utcáról, az iskola kincseiből s nem kis mértékben az olvasmányaiból.

A gyermek olvasmányain nevelődik. A regények, drámák, versek képzeletalkotta világában *emberek* élnek s olvasás közben az ön fia ismeretséget, sőt szoros barátságot köt ezekkel az emberekkel. S ezek a jó vagy rossz, tisztalelkű vagy mocskoslelkű, egészséges vagy perverz emberek hatással vannak az ön fiára, Asszonyom! Befolyásolják cselekedeteit, érzéseit talán még inkább, mint reális ismerősei.

A gyermekben nagy az utánzási hajlam. Könyveinek a hőseit megszereti s utánozza, érzéseiket átérzi, kalandjaikat végigábrándozza s jellemük szerint stilizálódik az ő jelleme. A «miniszter által engedélyezett» tankönyveken kívül igen sok tankönyve van az ifjúnak, amelyek nem egyszer végzetes tananyagot tartalmaznak. Talán erre gondolt Rousseau, amikor azt kívánta, hogy Emil egyetlen «tankönyve» a *Robinson* legyen. Ebből megtanulhatja, mint kell megélni; hogyan kell a természet erőit megismerni s fölvenni velük a harcot; hogyan kell a magárahagyott embernek boldogulni s maga körül rendezni a világot.

A gyermek csupa érzés, csupa eleven reakció, csupa visszhang. A mikrofon érzékenységevel fog föl minden hatást és megsokszorozva raktározza el a színt, a hangot, az arcjátékot, a gesztust.

A mikrofon jelenlétében óvatos az ember: vigyáz minden szavára, sóhaját, szíve dobogását ellenőrzi. S a legértékesebb mikrofon, a gyermek lelke előtt nem vigyázunk magunkra s nem ellenőrizzük a legféltebb kincsünkre gyakorolt hatásokat.

A hasonlatot folytathatom. A mikrofonból hiányzik a kritika. Az ön fia is válogatás nélkül veszi magába a táplálékot, amelyhez figyelme, érdeklődése hozzájut. A kritikának azokban kell meglenni, akikre a gyermek hallgat s akiknek mindent elhisz. A kritikát önnek kell gyakorolnia, Asszonyom, s azt is kell tudnia, hogy az ember életére legelhatározóbbak az *első* hatások, az ifjúkor impressziói.

Nagyságos Asszonyom, ön «jó családanya». Vigyáz arra, hogy kisfia kompromittáló barátságokat ne kössön. A házmester gyerekeitől távortartja, nem engedi akárkivel kirándulásra menni; jellemtelén, erkölcstelen embert be se enged az ajtaján; a cselédttől is megköveteli, hogy ne használjon durva hangot. A gyalázatos embert elkerüli, mint a belpoklost.

S én mégis aggódom, hogy kisfia az ön hibájából köt ismeretséget rablókkal, kalandorokkal, szájhősökkel, lélekgyilkosokkal. Ön nem engedi be fia szobájába a házmesterfiút s nem veszi észre, hogy fia szobája máris tele van «oda nem való elemekkel», akik a könyvespolc papírházikóiban húzzák meg magukat. Mikor a kisfia magáramarad, a négy fal közt meglepő jelenetek játszódnak le, amelyeket jó volna önnek látni s megérteni. Fia könyvei társaságában éli le *igazi* életét, azt az életet, amely öntől függetlenül gyúrja, faragja, idomítja őt. S nagy szerencse, ha a könyvespolc lakói becsületes emberek, ha szívük van s ha eszmékért folytatnak hősi küzdelmet. De nagy baj, ha fia képzeletbeli rablók körmei közé kerül. A képzeletszülte gonoszok démonikus erővel markolják meg az ön kisfia lelkét.

Mikszáth Kálmán mondja: «A könyv olyan, mint a gomba, amilyen jóízű, tápláló az egyik, épügy émelygős méreg a másik».

Mi tehát a teendő? Ön azt mondja: Ne engem okoljon, tessék az írókat megleckéztetni! A kultusz-miniszter tegyen róla, hogy csak jó könyvet adjanak ki az ifjúság számára!

Ez igaz! Sajnos azonban, hogy a rendeletek nem jutnak el a szív legtitkosabb redőibe, ahol az érzések, elhatározások születnek. Minden ifjú különálló egyéniség, lelke *belülről* épül, mint a tölgy vagy a liliom dereka és szirma.

Az írónak imádkoznia kellene, valahányszor tollat vesz a kezébe, hogy az ifjúság számára írjon; valamint Fra Angelico mindig imádkozott, valahányszor ecsethez nyúlt.

De ha már az írók egy része nem respektálja az isteni pedagógiát, önnek, Asszonyom, oda kell állania fia mellé, amikor könyvet vesz kezébe.

A szülő nem várhatja meg az ifjúsági irodalom hatósági megtisztítását. A szülő legyen résen és ellenőrizzen minden könyvet, amely fia kezébe kerül.

Az ön feladata ez: El kell olvasnia kisfiának minden könyvét. Tudnia kell, kik az ön gyermekének a barátai akkor, amikor magára marad. Ne sajnálja az időt, hiszen fia testi táplálékára is nagy gondot fordít. Ismerje meg kisfia legtitkosabb álmát: mit vár a jövőtől, mire készül, amikor vágyainak szára nyat ad. Tervszerű munkát végezzen, amikor úgy válogatja össze fia olvasmányait, hogy minden könyv az értékes ifjú lélek fejlődését, célkeresését és célhozjutását szolgálja. Tervszerűen adjon kezébe

olyan könyvet, amely az akaratot edzi; olyat, amely a felebaráti szeretet, a bajtársi együttérzés, a szociális megértés érzelmeit plántálja át a vérebe. Olvasson fiával olyan regényeket, amelyek a hazaszeretet önzetlenségét dicsőítik s olyanokat, amelyek a férfias küzdelmek erőfeszítéseit kívánatosaknak tüntetik föl. Az ön édesanyai szíve meg fogja érezni, melyik könyvet milyen szándékkal s milyen szavak kíséretében adjon fia kezébe.

A katolikus könyvkiadók valláserkölcsi alapon állanak, amikor a kéziratokat elbírálják. A katolikus édesanya elsősorban azokhoz forduljon szellemi táplálékért, akik a kritika s az üzlet érdekeit össze tudják egyeztetni az Egyház s a magyar haza örök érdekeivel.

Olvassa el a fiának szánt könyveket!

Csakhowy ez még nem elég! Önnek nem szabad olyan könyvet olvasnia, amely az erkölcsi mételety terjeszti. Ne legyen a család bástyáin belül ellenség! Itt nemcsak arra gondolok, hogy nem tudja ön eléggé elzárni gyermeke elől könyveit: sokkal mélyebb pszichológiai hatásra gondolok. Fiainkban, Asszonyom, újjászületünk: átveszik tőlünk a testünket, vérünk atomjait s átveszik tőlünk lelkünk értékeit, szépségeit, de minden szerencsétlenségét is. Nem vagyunk függetlenek gyermekeinktől. Amit mi titokban hibáztunk, azt fiaink fogják világgá kürtölni valamikor. Kegyetlen pszichológiai kapocs köti hozzánk a jövőt. Amit érzünk, gondolunk, azt belecsofoljuk fiainkba. Ha ön erkölcstelen regényt olvas, azt megérzi az ön fia is, hiába zárkózik be szobájába regényével.

Könyvtárunkból dobjunk ki minden olyan könyvet, amely *rajtunk keresztül* árthatna fiainknak!

Asszonyom, ha ismét könyvet vásárol kisfiának, előbb kérjen tanácsot hozzáértő pedagógustól, aztán olvassa el az ajánlott könyveket. S ha úgy látja, hogy kisfia értékes barátot nyer a könyvben, vegye meg. Nem baj, ha nincs színes címlapja s ha nem remekelt benne a könyvkötészet. S ha hetekig kell egy-egy jó könyv után járnia s ha tíz kötetet kell is elolvasnia, mire megfelelőt talál, ne sajnálja idejét s erejét — a cél megéri!

36. KRISZTUS A CSALÁDBAN.

Ibsen történelmi drámája: «A császár és a Galilei», Krisztust úgy állítja elénk, mint a győzhetetlen élet és igazság megtestesülését. Krisztus nem halt meg: itt él közöttünk és nem bír vele sem fegyver, sem filozófia, sem rosszakarat. Ez az Ibsentől megálmodott örökké élő Megváltó a jeruzsálemi utcák izzó köveiről indult el világhódító útjára. Minden idők számára és minden népek számára hozta a «jó hír»-t, a bennünk testet öltött isteni ígét. Mindenki meg születik és meghal Krisztus. Betlehem és Golgota a mi örök egyéni kincsünk, örök problémánk.

A fehéringes betlehemi Gyermekek ott jár a magyar falu havas utcáin, ellátogat az orosz hómezők muzsikjaihoz; misztikus bárkán járja az óceánok szigeteit; letelepszik Afrika vad népei közé: — s mindenütt betölti szent hivatását. A tanító Jézus hajója ott ring a legkülönbözőbb égövek tavain s a hegyi beszéd a föld minden magaslatán elhangzik. A Golgota keresztyét minden ország talajába bele-szúrja a történelem s minden édesanya elsírja alatta Mária könnyeit.

Prohászka Ottokár is a *bennünk újra-élő Krisztus-ról* beszél: «Segítségére akarok lenni a lelkeknek — mondja, — hogy a krisztusi életet önmagukban

kialakíthassák. Be akarom vezetni őket a krisztusi élet tartalmába s ráképesíteni, hogy ők maguk hatolhassanak abba bele szívvel és kedéllyel . . .»

Papini Krisztus-regénye kimondottan azt a célt szolgálja, hogy Krisztus újra és újra való föltámadását bevigye a köztudatba. «Nem volt kor, amely annyira eltávolodott volna Krisztustól s mégis annyira rászorulna, mint a mai. Krisztus a vég s a kezdet. Örökké él bennünk. Ma is van, aki szereti s van, aki gyűlöli. Mindenütt ott van ... Itt élsz közöttünk, Krisztusom, a földön, amely a tiéd s a miénk; ezen a földön, az élők földjén élsz az élőkkel. Most meg kell mutatkoznod: szükségünk van rád: — csak tereád, senki másra. Várunk téged! . . . Jézus Krisztus, te látod, hogy érkezett ismét az idők teljessége. A lázban vergődő, elállatiasodott világot ismét meg kell váltanod».

Az örökké élő, világot járó Krisztus kopogtat a család ajtaján: engedjétek be Őt.

Ne az anyakönyvvezető, hanem Krisztus kösse meg a keresztény házasságot; Krisztus forrassa össze a két szívet s az ő állandó jelenléte szentelje meg a termékeny szerelmet, amelyből az élet fakad.

A család asztala oltár legyen; s rajta a kenyér és a bor Krisztus testének és vérének az analógiája — a testi s a lelki egészség tápláléka.

Hogy lehet jelen Krisztus, — hogy lehet a család állandó vendége?

Nem elég, ha a képe ott lóg a falon s ha ágyunk fölött a kereszten függő Megváltó szétárja karjait. Nem elég, ha okmányokkal tudjuk igazolni, hogy Krisztus Egyházának a tagjai vagyunk.

Állandóan abban a tudatban élünk, hogy Krisztus tartja össze családunkat, az Ő akaratát valósítjuk meg, amikor egymást szeretjük, egymásért dolgozunk s egymásért áldozatot hozunk.

A gyermek Jézus együtt játszik, együtt tanul és dolgozik gyermekeinkkel: s velük együtt növekszik nagyra, átéli a kamaszkor, a kiteljesedő ifjúkor éveit, önnevelő erőfeszítéseit. Gondoskodjunk róla, hogy gyermekeink állandóan a velük egykorú Jézust éljék és alakítsák ki önmagukban. Jézus a mintakép, őt mintázzák le lelkük puha anyagából.

Megrendítő hatást tesz Max Kretzer műve: «Das Gesicht Christi». A szerző megmutatja, mint kell Krisztus alakját a mai életviszonyok közé állítani. Hőse egy igénytelen munkás, akit szenvedései, nyomora, hallatlan erőfeszítései a víziók desztillált világába emelnek. Látja maga mellett Krisztust, hallja a hangját s belát a szívébe. Jézus vele van minden munkájában, befolyásolja gondol -cú, érzéseit, irányítja cselekedeteit. S megszenved azért, mert látja a Mestert; állandó harcban áll környezetévei, a profán, Krisztust nem látó társadalommal. Boldog, de boldogságában egyedül marad.

Max Kretzer Krisztus-alakja itt él köztünk, csak fülünk legyen, hogy halljuk a hangját s szemünk legyen, hogy lássuk az arcát. Velünk ébred s velünk tér este nyugovóra. Ott ül az asztalunknál és látja, mit eszünk. S összehasonlítja terített asztalunkat a nyomortanyák asztaltalan ebédjével: és ha az éhezőknek ételt adunk, áldó kezét a fejünkre teszi. Veled megy hivatalba és íróasztalod mellé ül: figyel téged; segít, szemrehányást tesz és vigasztal. Ott ül mel-

letted a műhelyben és megszenteli a munkádat. S ugyanakkor otthonodban vigyáz asszonyodra, gyermekeidre. Magasabbrendű értelmet visz a háztartás apró-cseprő tennivalóiba. Megtölti családi fészket az áldozat emelkedettségével, a munkás szeretet melegségével. Feleséged gondolatait rád irányítja és állandó derűt és mosolyt varázsol arcára, hogy örömed teljék benne.

Megfogja kezedet, ha ökölbe szorul és ütni akarsz; féket dob indulataidra és szívedbe önti a türelem, a megértés olaját.

Egybefonja a ti különálló életeteket. Kis gyermeked egyik kezét feleséged kezébe teszi, a másik kezét a te kezébe teszi és azt mondja: ez a három én bennem egy.

Megtanít benneteket a «Miatyánk»-ra s veletek együtt térdel az est édes áhítatában.

Krisztus jelen van, ha az ő hangján szólsz, ha az ő szavait mondod, ha az ő kezével simogatsz, ha az ő szemével nézed a világ folyását.

Karácsonykor megszületik nálatok és nagypénteken együtt mentek vele a Golgotára. A Golgota a föltámadás titka. S ti a megváltás ihletével és altruizmusával járjátok az élet keresztútját.

Így váltjátok meg a bűnös világot s így támasztjátok föl ezt a szerencsétlen, kriptába zárt országot.

Krisztus a magyar család állandó vendége legyen !

TARTALOMJEGYZÉK.

	Oldal
1. A család	3
2. Mit akar az Actio Catholica?	7
3. A (beházasodás) problémája	16
4. A lovagias férj	27
5. A családi fegyelem	35
6. A futkosó családanya	42
7. Nóra	50
8. Diplomával a konyhában	59
9. A lompos háziasszony	69
10. A sport a mérlegen	79
11. Falura megyek nyaralni	88
12. Vendéglátás.....	96
13. A katolikus család irodalmi igényei	10?
a) Az olvasás művészete.....	107
b) Magyar iránytű	122
14. «Napsugaras otthon».....	127
15. A színházi páholy háttérben	134
16. Vita egy asszonnal a színházról	143
17. A család és a mozi	151
18. A katolikus család és a rádió	162
19. A cseléd.....	169
20. «Az uram mindig a kávéházban ül».....	178
21. A magyar édesanya történelmi hivatása	186
22. «A te méhednek gyümölcse».....	199
23. Vigyázzunk a virágra!	208
24. «Engedjétek hozzám a kisdedeket!»	211
25. Pubi iskolába megy	217

	Oldal
26. A gyermek és a játék	224
27. «Anyuskám, ne drukkolj!».....	233
28. Cserkész fiam van	241
29. «Tiszteld atyádat és anyádat!»	248
30. Revolver Bandi kezében	256
31. A pályaválasztás és a szülő akarata	265
32. «Meg nem értve»	270
33. Mindenáron férjhez menni.....	277
34. Szerelmes a fiam	285
35. Könyv a gyermek kezében.....	295
36. Krisztus a családban	301